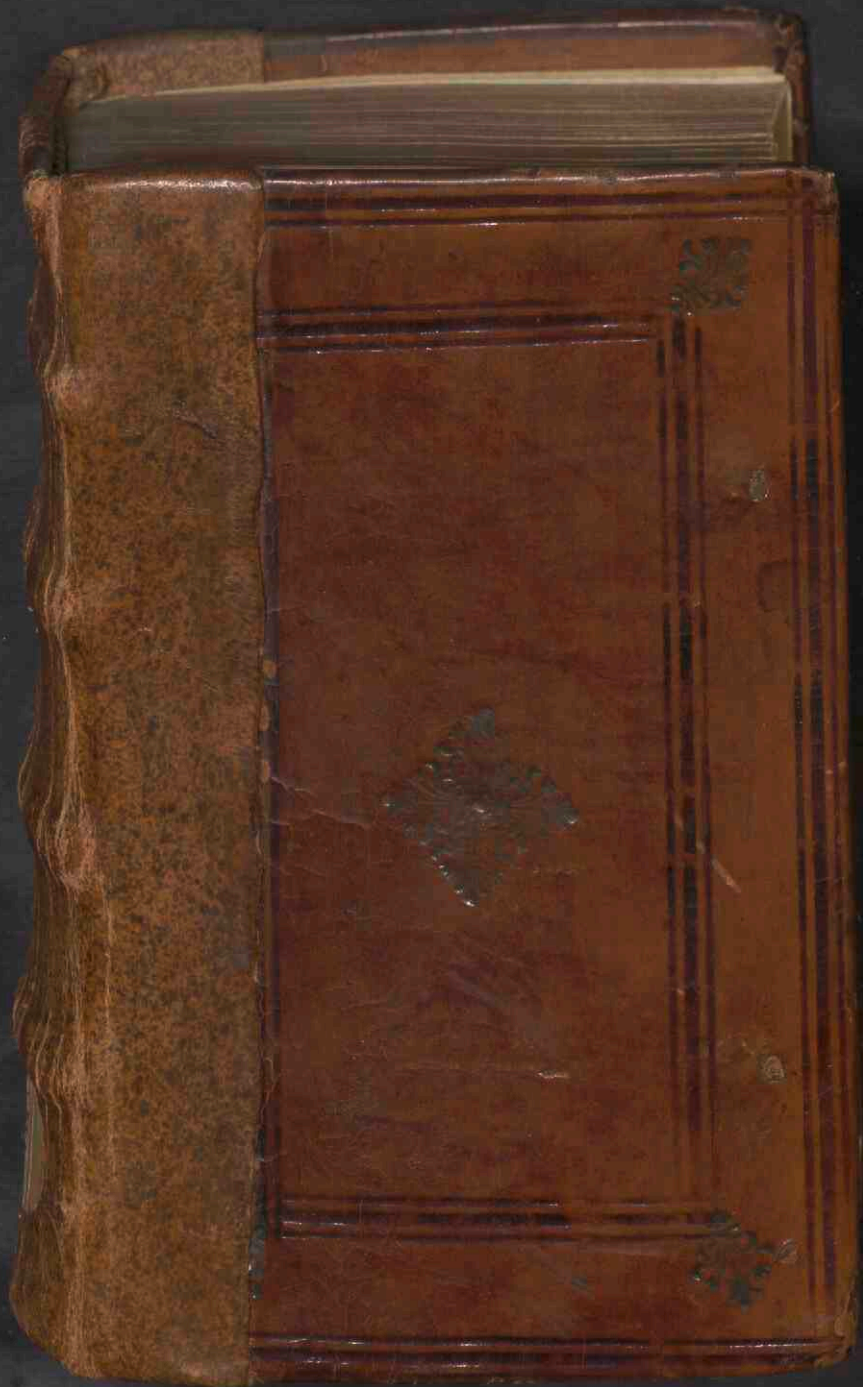

Illustria ecclesiae Catholicae trophoea, : ex recentibus Anglicorum martyrum, Scoticae prodicionis, Gallicorumq[ue] furorum rebus gestis grauiss. virorum fide notatis. Charae posteritati, vt nimirum ea de praesentium errorum natura at[que] ingenio integre? ac libere? tandem iudicet. Erecta.

<https://hdl.handle.net/1874/424511>

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
 - de kopsnede
 - de frontsnede
 - de staartsnede
 - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

E. oct.

459

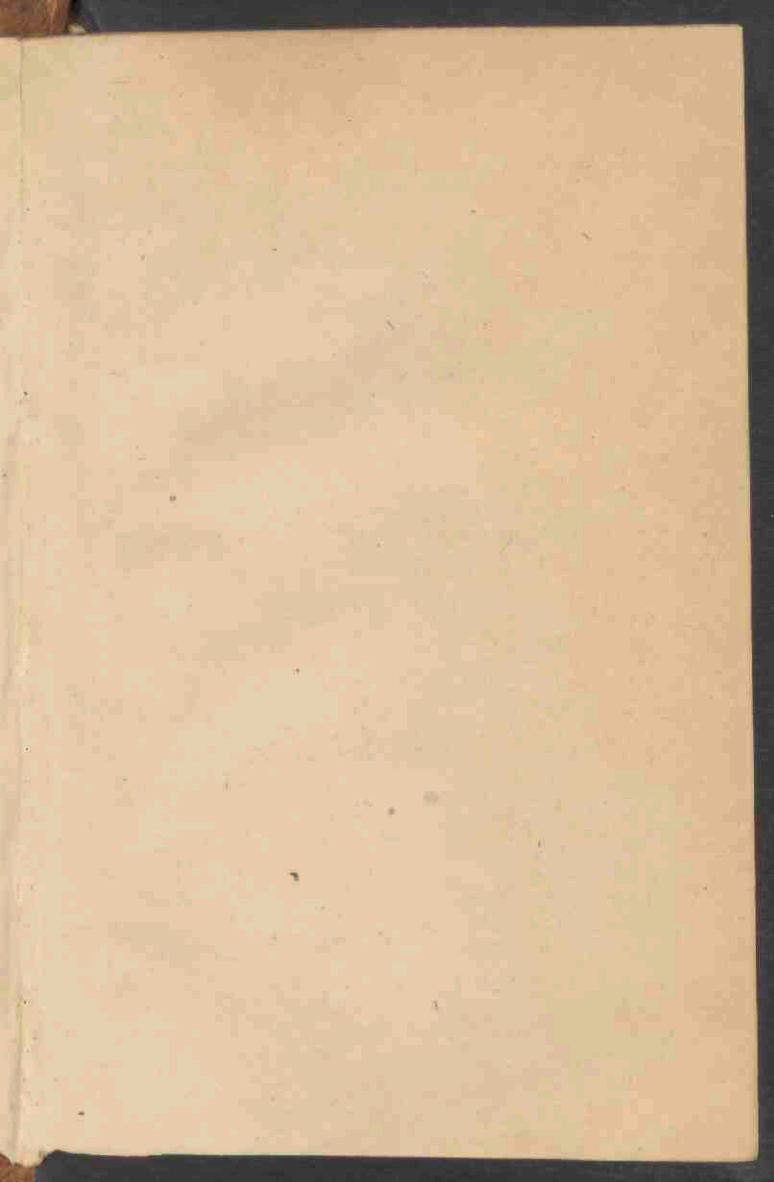
מגילת אסתר
פרק א
א

E. oct.

459

F

F

m

c

ILLVSTRIA

8 8° 459

ECCLESIAE
CATHOLICAE

TROPHOEA, *restitutio*

Ex recentibus Anglicorum
martyrum, Scoticae prodicionis, Galli-
corumq; furorum rebus gestis grauis,
virorum fide notatis.

CHARAE POSTERITATI,

Vt nimirum ea de praesentium errorum
natura atq; ingenio integrè ac li-
berè tandem iudicet,

ERECTA.

Edm. Buisson

Anno M. D. LXXIII.

IN VESTIBULO
ECCLESIAE

CAVENDO
SACRILEGIA

IN VESTIBULO
SACRILEGIA

CAVENDO
SACRILEGIA

CHARLES BENTLEY

1790

BRITISH

1790

AD REVERENDIS.
AC ILLUSTRIS. PRIN-
cipem D. Ernestum Administrato-
rem Frisingen. Episcopatus, Comi-
tem Palat. Rheni vtriusq; Bauariæ Du-
cem &c. magni Bauariæ Monar-
chæ Sereniss. Ducis Catholici
Alberti F. principem ac
Dominum beni-
gniss.

ERASMI VENDII DV-
calis Consiliarij Monachij, de nostrorum
temporum statu, ac vltimis Eccle-
siæ difficultatibus Epistola
parænetica.

 Nnus iam agitur
decimus à tristissimo
casu, quo cum Vien-
næ ego hærerē, pro-
pter Sereniss. paren-
tis tui negotia quædam in aula Im-
peratoria expedienda, auū tuū ami-
simus, Ferdinandum Cæsarem, eorū
quos ordinis illius fastigium tulit, si
) (2 non

non sanctissimum ac deuotissimum
nemini certè propter virtutem & pi-
etatem postponendum. Erat tum
princeps Reuerendis, & Illustris.
inter eos præsertim qui religionis
ac pietatis cura tangebantur, viros
doctos & claros, non parua de præ-
sentium temporum difficultate sol-
licitudo, quibusdam amissi præsidij
iacturam acerbè admodum deplo-
rantibus, alijs ob successoris bonita-
tem, in spem melioris alicuius fortu-
næ erectioribus quidem, sed tamen
de infortunatissimi huius sæculi cõ-
silijs, & euentu non ita certis. Quæ
quidem varia hominum studia vt
hinc metus & periculi aspectus ter-
rebat, illinc quæ plurimæ aderant
consolationes fouebant & erigebãt,
occasionem subministrarunt grauif-
simis dissertationibus. Vbi videlicet
quod quisq; vel lugeret vel spera-
ret, pro ingenij & iudicij dono co-
piosè explicaretur, necq; tamen hisce
in quos certè deuenimus, vltimorũ
temporum finibus continebantur
nobi-

nobilissima ingenia : sed præterita
euoluebant omnia, in colloquium
adducebant quæ iam inde à primis
Ecclesiæ ac Reipublicæ Christianæ
incunabilis acta essent, si cum priscis
illis ærumnis, præsentibus huius æta-
tis morbi & turbæ comparari ali-
qua ratione, ac proinde vel ab ex-
emplorum similitudine sperari pro-
mittiq; lætiora possent. Eminebat
inter multos uti virtute & authori-
tate, sic etiam summa doctrina verè
nobilis & clariss. vir Georgius Si-
gismundus Seldius Cæsaris Vice-
cancellarius, affinis meus piæ me-
moriæ, qui reuocatis ad examen
priscorum temporum historijs, ut
fuit earum rerum longè scientissi-
mus, in eam sæpe sententiã descen-
dit, si sua singulis, si quæ temporum
sunt vitia temporibus, hominumq;
errores suis quicq; locis ordine con-
ferantur, vix fuisse infundata Chri-
stianorum Repub. vnã aliquam
ætatem superiorem, quæ hanc no-
stram vel post se relinquat, vel æ-

*Seldii sen-
tentia de
periculis
horum tempo-
rum.*

quet saltem, siue religionis & eorum
quæ pietatem concernunt, siue poli-
tici status pericula spectes, adeo vi-
delicet dissoluta omnia, adeo suo lo-
co nihil, adeo ea quæ deprauata cer-
nunt omnes, absq; emendationis &
correctionis spe omni. Magnas qui-
dem & olim in religionis negotio
pestes fuisse, & Rempub. quoq; sua
grauia perpessa naufragia. Verum
eiuscemodi calamitates, vel non si-
mul oppressisse rem Christianam,
vel saltem alibi mitius. Graue fuisse
Ecclesiæ Arianae impietatis iugum,
eamq; & diuturnam & grassatam
latissimè. Sed ne præsentia quidem
rei Ecclesiasticæ onera minora ijs
censeri debere, quorum nec termi-
nos necq; fines adhuc videamus vl-
los, imò verò horribiliora apparere
nostra, quod cum reuocata ab infe-
ris magna veteris Arianismi parte,
cumq; deuictarum hæresum anti-
quarum, reductis iterum in aciem
agminibus omnia iam Ecclesiam
Catholicam impugnent, & inua-
dant,

dant, quæ inde ab initio vspiam vl-
louè tempore mala dedit Sathan.
Quibus quidem ex monstrosis hu-
ius sæculi nouorum errorum parti-
bus etiam id accedat incommodi,
quod non destituta solummodò sint
pastoribus ouilia multa, sed ipsa
quoq; ouilia sublata, sedes & cathe-
dræ pastorum ita deiectæ & euersæ,
vt etiam si illi redituri aliquando sint
ad ouium curam, non tamen reperi-
ant amplius quo vel caput reclinent,
vel sese gregemq; commissum à fe-
rarum rabie tutos collocent, exter-
minata nimirum ab apris de sylua
Domini vinea, de pascentibus eam
singularibus feris, & vindemianti-
bus omnibus prætergrediētibus vi-
am: euerso multis in locis firmamen-
to domus Dei, destructa eius mace-
rie, & posita in pomorum custodi-
am Hierusalem. Atq; hanc magnam
huius vltimæ ætatis iniuriam, vel eo
esse acerbiores, quòd ad omnes æ-
quæ pertineat. Omnium siquidem
in hac mundi senectâ viuentiū duo

esse genera. Vnum eorum qui vel
ignorarent penitus Deum, vel agni-
tum praua falsaq; religione frustra
colerent, ideoq; non incertam habe-
rent suę damnationis sententiam: ad
alterum pertinere quotquot ad eter-
nam foelicemq; illam securitatem
prædestinati, nouo idolo genu non
curuarent, faciemq; suam & mentē
in medijs harum defectuum et se-
cessionū turbis ad montem Domini
sanctum, ad locum electi tabernacu-
li conuerterent. Ac priorum qui-
dem sempiternum esse, & irrecupe-
rabile damnum. Cæteros præter alia
quæ perpetuò illos exerceant, euita-
re difficulter admodum posse ne à
posteris peius audiāt, oculatioribus
fortasse præsentium errorum censo-
ribus. Eiuscemodī etenim esse hu-
ius nostri æui morbos, quos et vide-
re possint facile, mediocris rationis
vsu non destituti penitus, & curare
quoq; debeant omnes, quotquot
Christo per Baptismum nomina de-
derunt. In utroq; certè peccasse vi-
deri

deri posse nos, quòd vel non palpi-
tando intellexerimus, vel non sustu-
lerimus animaduertos tam crassos
errores: ex vno ignauia neglectiq;
officij culpam, ex altero insipientia
notam metuendam. Vtut interim
cedant nobis alia quorum & dubius
& grauis possit esse euentus. Hanc
doctissimi, & ipsa imperij Germa-
nici opinione prudentissimi viri vo-
cem quo diligentius perpendo, & in
omnes Orbis angulos cogitatione
mecum circumfero, eo miror et pro-
bo magis. Quid enim præter vlti-
mam illam Antichristi tyrannidem,
cuius haud dubie initia modo ferim-
us, reliqui esse potest malorum, &
ærumnarum in Ecclesia? Quid non
labefactauit, adq; ruinam compulit
propemodum suis artibus pater ille
mendaciorum Diabolus? Quantæ
verò sunt mentium humanarum te-
nebræ? Quam crassa ignorantia?
Quam inexcusabile delinqendi er-
randiq; studium? Bone Deus, in
quæ tempora nos reseruasti? Aut

enim non videmus, aut certè stolidè
fatis ferimus, quod sæpe antea vni-
uersi orbis Christiani iudicium da-
mnauit, explosit, ad inferos vsq; re-
legauit: cum non expressam solum-
modo habeamus ad oculū Dei Sal-
uatoris mentem, ad Ecclesiæ & pa-
cem et obedientiam cohortantis, sed
cordibus etiam nostris inscriptū sit
tale quoddam pietatis seminarium,
quo ad æterni numinis & cultum &
admirationem rapimur. Qua tamen
in re qui rationis vtuntur beneficio,
facillimè perspiciūt, non sic esse pro-
cedendum sicut vel sensus dicitat,
vel opinio suadet, sed & oculos &
mentem ad cœlestis Hierarchiæ or-
dinem et maiestatem conuerti debe-
re, Deumq; non dispari modo, non
tumultuariè, non absimili sacrorum
ritu, sed ea quam ipse præscripsit le-
ge & ratione colendum esse. Neq;
enim cultus sui nescios esse passus est
Deus homines, aut liberum reliquit
luteæ materiæ quam vellet, seu inue-
niret ipsa, sacrorum rationem insti-
tuere,

tuere, sed intellexerunt ab initio statim Electi, quæ sacra, qui ritus Deo probarentur, inde cum sibi accrescere voluisset regnū, sacra, sacrorumque leges præscripsit ipse, quæ omnia postremo per filij doctrinam ad salutē credentium explicauit. Atque in his nihil est humanis siue ad inuentionibus siue mutationibus relictum. Siquidem ante legem, quæ displicerent, suo ore inculcauit æternus sancti sui Sacerdotij fundator: legem ipsam per Sacerdotij potestatem tutatus est: Ecclesiam denique sibi constituit, in qua per filij sui sacrificium sub sempiterno Sacerdotio accessum habeamus omnes, atque ita absque ordine, absque sacris, sacrorumque disciplina, absque verò in rationem & sensum nostrū imperio coli voluit nunquam. Captiua certè ducenda est sub religionis iugo mens nostra, ne vel ad sensuum illecebras euagetur, vel rationis fiducia sese concedat. Hos terminos quia mundus non amplius obseruat, sed in suo ambulat sensu,

sensu, id pro diuino cultu arripiens,
quod sua opinione vel placeat, vel
saltem nō sit molestum, ad eam tur-
pitudinem manifestè deuenit, quam
dolentissimè ferunt boni omnes, ac
ipsa certè (si modo nobis aliqua su-
perfutura sit) posteritas execrabi-
tur. In qua prurientis mundi egritu-
dine mortalibus cum aperienda tum
etiam curanda, non infœliciter de-
sudent qui D. Hieronymi consilio,
hæreses et errores ad suam reducunt
originem. Cuius rei præclarus est
usus ad restituendos suæ integritati
eos, qui vel dolo circumuēti, vel per-
suasione inducti, sub splendido ali-
quo prætextu alienæ impietati
participant. Multò maxima enim
pars hominum à vero aberrantium,
quod nouatorum fraudes non intel-
ligit, tantæq; impietatis authores ne-
scit, in errore permanet subductura
sele procul dubio, si toxicum in por-
recto poculo præsentiret, aut hostē
esse videret qui etiamnum per ser-
pentem loquitur in paradyso huius
mundi,

mundi, qui est Ecclesia. Duo igitur
ferè sunt salutaris admonitionis ca-
pita, quibus & verum esse demon-
stratur, quod Seldius existimabat, et
homines ad sanitatem reuocantur
maximè. De ijs si hoc loco prolixi-
us tecum egero Reuerendis, & Il-
lustris. Princeps, quam forte per
Epistolam faciundū erat, dabis hoc
meæ synceræ erga te pietati, dabis
iustæ sollicitudini, & huic, quod ego
quoq; per charitatem omnibus de-
beo, officio. Religionem esse, si san-
cta & incorrupta sit, quæ nobis bo-
na à Deo adferat, quæ sacra proph-
naq; omnia rectè cōstituat, & ipsam
quæ ex communi est natura, homi-
num societatem iustam, æquam, sua-
uemq; conseruet: rursus, si impia sit,
si adulterina, quæ Dei erga nos iram
prouocet, flagella addat, diuina hu-
manaq; omnia perturbet, & vniuer-
sam vitam miserijs & ærumnis op-
primat, extra controuersiã est apud
omnes. In eo autem lites fouent, qui
Christianorū appellatione compræ-
hendit

hendi volunt, quæ demum, cuiusue
partis vera sit religio, quæ praua.
Vbi tamen non iniuria rideri effusè
possunt à sapientibus Iudæis, Ma-
hometanis, gentilibus, quod vnus
quidem authoris & saluatoris Chri-
sti opus & fundamentum iactitent
omnes, sed in ipso tamen, qui ad sa-
lutem ducit tramite tot opinionibus
disfrahantur & variant. Sanè duo,
quod iam admonui, præcipua argu-
menta, & errores huius æui, sublata
oculorū egritudine aperiuntet con-
tentionibus istis, siquidē quærat
verum, finem facere possunt ac de-
bent: Videlicet, authoritas, & vsus
siue vtilitas. In priori cum omnes,
etiã diuersissimi ad vnum recur-
rant authorem, certæ quædam notæ
rem explicant, antiquitatis, consen-
sus, vniuersitatis, diuturnitatis, quæ
quidem omnia ipsam nobis referunt
diuinitatis naturam, æternam, vnam,
immotam, ad quam spectat totum
illud religionis negotium. Alterum
vel saluatoris præcepto addit per-
suasione

*Duo sunt
dirimenda-
rum præ-
sentium cõ-
trouersia-
rum reme-
dia, ex vsu
videlicet et
authorita-
te petita.*

suafioni pondus: vt nimirū fructus
doctrinę considerentur. Iam si quod *Catholicā*
occurrit religionum discrimen, si v- *et eius mo-*
num & indiuiduum Christum vnus *tura.*
hic esse clamat, alius & alius vel illic
vel isthic, minimē erit difficile salu-
tem, si modò velis, tueri, ijs nimirum
obseruatis notis, si de quo dicatur,
antiquum sit, hoc est, ab initio sic ac-
ceptum: si in eo sensu omnes omni
tempore intellexerint. Tale admit-
tunt examen omnia quæ per vniuer-
sam Catholicā Ecclesiam, annis plus
mille quingentis scripta, traditaq;
sunt, & hoc etiam tempore à Catho-
licis vbiuis locorum scribuntur ac
docentur, siue ea fidei sint, siue Ec-
clesiasticę politię. Idē hic est quod
fuit ab initio, in eo quod semel do-
ctum fuit, semel acceptum, perpetu-
us, vniuersalis, et qui etiamnum per-
durat consensus. neq; enim hanc do-
ctum aliq; quam vnus moris inhabi-
tant: nihil ea vel in gratiam vel in o-
diū cuiusq; credit aut admittit, cūq;
vniformi, licet per varia dona, spiri-

tu regatur non nisi vniformem ha-
bet religionē: vnam in vnum Deum
fidem: vna eademq; ad vnam salu-
tem sacramenta: vnos & æquabiles
vnorum sacrorum ritus & ordines.
Eiuscemodi harmonia magnum il-
lud Ecclesiæ lumen Augustinum ad
sacram pertraxit fidem, hæc à Chri-
sto legislatore accepta, ab Apostolis
& Euangelistis sincere literis man-
data, perq; manus tradita, martyrum
sanguine contestata, & totiùs Chri-
stiani orbis consensu asseruata est,
huic se, suamq; salutem non modo
securè, sed etiam cum honore & di-
gnitate concredunt fideles, cum tu-
tissimū sit homini Christiano Chri-
sto Deo suo adhærere, ac honorifi-
cum etiam, tot, tam sanctos, claros,
& concordēs habere suæ fidei testes
ac suffragatores, Cōtrà verò si quid
aliud vel religionum vel opinionū,
extrà Catholicā istam constantemq;
vniformitatem, cum serpente calli-
do caput exerat, illud si ad hunc ex-
pendatur modum, depræhendetur
nullo

*Novitas et
eius natura*

nullo admodum negotio, qua parte
falsum lateat, an non fumi sint, qui
pro veritate vendantur, an paleæ nō
obtrudantur pro tritico. Fiat, si lu-
bet, periculum de nostratum plausi-
bili doctrina, producantur in exa-
men noua nouorum hominum do-
gmata, & videatur si fortè, vti so-
mniant, Ecclesia aut suorum oblita
sit, aut per illos rectius aliquid sta-
tutum. quorum quidem si neutrum
reperiatur, quid attinet tanta & in-
geniorū & virium contentione ve-
terem Ecclesiæ concordiam impu-
gnare. Si matris & prudentia &
pietate abundè salutis nostræ prospe-
ctum est, cur extollamus ita in eius
odium degeneris & adulteræ filia
ineptias? Ac noui isti, nescio cuius
libertatis, buccinatores, si non inue-
niantur vel necessaria vel utilia ma-
gis veteribus, longoq; sæculorum v-
su probatis in medium adduxisse,
nemo tam vecors erit salutis suæ æ-
stimator, qui se libenter ijs potius
concredat. Sed eorum quibus su-

spensus

Nova dogmata diuina, humana, simul ouertunt.

Spensus iam tenetur orbis dogmatū & opinionum, alia ad Deum pertinent ipsum, cuiusmodi sunt sanctæ fidei, diuinorumq; sacrorum Symbola & arcana: alia hominum saluti, tuendæq; in terris Ecclesiasticæ politiaē inseruiunt, sacramentorum scilicet medicina, clauium authoritas, & traditiones sacrae. Vtrobicq; in lapidem offensionis scandalicq; petra impingunt recentes magistri, ac fidei quidem necessitati addunt, solam eam ad salutem sufficere clamantes: Sacris verò diuinoq; cultui ita detrahunt, vt non emendasse videantur quod putabant aliqua inspectione opus habere, sed rem stulisse totam, deiectis cum sacrificio altaribus, & prophanatis religionis nostræ mysterijs. Quam libertatem maiori etiam audacia vsurparunt sibi in cribrandis Sacramentis, clauibus, & traditionibus, vbi penè obtrudunt orbi, quod vel ipsis videtur solis, vel quo saltē Ecclesiæ contradicant, Res ab exemplo

plō erit lucidior. Sola, aiunt, fides
iustificat: Missæ sacrum, horaria & q̄
illæ in templis decantationes, cum
videantur quæstum facere, cessent:
Sacramentorum quibusdam duo, alijs
tria, & quatuor, plurimis nulla
sunt, præter eucharisticum, cuius ta-
men signum saltem, siue memoriam
porriguntm ulti: clauium potesta-
tem, cum sit ihs relicta omnibus qui
ad regale Christi Sacerdotium per-
tineant, æque communē esse omni-
um: traditionibus, quæ quidem non
expresso nitantur scripturarum te-
stimonio, derogandum esse pœni-
tus. Atq; hæc ferè sunt nouarum, *Censura*
aut si mauis repetitarū nunc denuò *Ecclesiæ de*
ex ipsis Erebi faucibus doctrinarū *nois do-*
capita. Ducamus iam ea ad Eccle- *gmatibus.*
siæ censuram. Ecquis verò in tota
illa Catholicæ Ecclesiæ commu-
nitione sic docuit vnquam? Quis vel
idem hoc modo cum alijs sensit,
scripsit, vel ita sentiendo ipse sibi
similis aliquandiu fuit? Quæ regna
per Christianitatem, quæ prouincię

tale aliquod doctrinae genus constantiter sunt amplexae: Nihil hic repererunt nouitatis patroni, quo vel antiquitatis, cuius est apud Christianos summa autoritas, vel consensus, extra quem audiendi non sunt prorsus, vel etiam vniuersitatis, quae plurimum doctrinam commendat, velum aliquod sibi mutuent. Contrarium vero, nolint, velint, admittant oportet. In his etenim quae inde ab initio credenda, tenenda, custodienda accepit Ecclesia Catholica, siue ea Dei sint, siue communis hominum salutis, vna etiamnum viget & triumphat perpetua constantia, sancta & immota concordia, fraternum & aequabile studium. Idem de saluifica fide, de augustissimo missae sacro, de horis Canonicis, de Sacramentis, eorumdemque et numero & veritate, de clauibus, de caeremonijs denique crediderunt, senserunt, docuerunt Catholici ab initio, constanter, equanimiterque vbiq; & semper. Ecquae admirabilis huius harmoniae cau-

fac

sa: Quæ tantæ per tam vastum or-
bis spacium concordie vincula: Spi-
ritus hoc sancti magisterium est,
missi paracleti hæc gratia, monar-
chæ vigilantia. Qui, quam regen-
dam suscepit Ecclesiam, non deserit,
ora manusq; dirigens, vt per varia
dona, perq; multa gratiarum mune-
ra vnus petatur scopus, vtq; hone-
stè omnia fiant, & ordine in Eccle-
sia. Hoc magistro imbuti remotis-
simi orbis anguli, opes & officia si-
mul contulerunt, quib⁹ coleretur an-
tiquitas, & conseruaretur vnitas. Sic
occidens iuuat orientem. Sic Syri
& Græci cum Latinis vnã ean-
demq; tuentur doctrinã. Sic quod
magnum habet miraculum, per Ec-
clesiam Catholicã vnũ est cre-
dentium cor, vna lingua. Sic deniq;
nos, qui Dei miseratione in arca illa
salutis circumuehimur, fidei nostræ,
sacrorumq; nostrorum testes habe-
mus & socios quotquot vsquam, vl-
louè tempore, vel doctrinæ, vel san-
ctitatis nomine in Ecclesia clarue-
runt.

*Heretici
discordes:
& simula-
tores.*

runt. Cum ijs certum nobis est tam de fide doctrinaeque ad nos usque transmissa, quam de ordinaria in Christi Sacerdotio successione. Cum vicissim tali autoritate taliq; gratia omni destituti sint qui a nobis exierunt, oriundi quidem ex nobis, sed quod immorigeri essent filij, homines cervicis duræ, serui arrogantes, superbi, carnis & cupiditatum mancipia, excusso graui illis obedientiae iugo, ad sensualitatis libertatē, brutorum more animantium sese recipientes, nobiscum non manserunt. Adferant, si possunt, qui diuersum a nobis credunt, eiuscemodi aliquod doctrinae suae vel testimonium, vel autoritatem. Desudant quidem in eo, ad rauim usque clamantes, mutilata proferunt sacrorum horum probatorumque virorum scripta, & antiquitatis etiam honori insidiantur. Sed frustra, nisi hoc nomine antiquū æmulari concedamus, quod ad serpentis in Paradiso, tentatorisque in deserto exemplum sacra crepent eloquia. Consensum certē

&

& eam quæ ab ecclesiæ luminibus
dependet, authoritatem nunquam
sibi tutò ementientur, vtut præfi-
gant commentationibus suis Hie-
ronymos, Augustinos, Ambrosios,
Gregorios. Quorum quidem nomi-
num dignitate etsi fucum faciant
simplicioribus, vbi tamen ad eccle-
siæ iudicium peruentum fuerit, ab
earū doctrina tam inueniuntur alie-
ni, quæ sunt vitæ institutis, & moribus
disparis. Ac idem profecto hic ac-
cidere videmus, quod in magno ali-
quo principū conuentu, in Comitibus
maximè imperialibus. Vbi, quæ
mundi huius filiorum vrbantitas est,
nec in mensa, neque in colloquio faci-
le apparet, qui ex animo sint Catho-
lici, qui secus, donec ad domini ex-
ercituum domum, ad tabernaculi
sancti sedem fortè conueniant, tum
qui corde à Deo, Dei que sacris iam
secessionem fecerunt in superbiam
nouaque persuasionis colles, ad ipsū
templi aspectum exhorrent, nec in-
grediuntur cum electis ad nuptia-

rum sanctarum solennia, sed allisi in
aditu templi ad offensionis lapidem
resiliunt. Haud aliter se res habet
cum nouatoribus nostris, totas char-
tas ex ecclesie doctoribus impin-
guant, dissimulantes Vatinianum
erga illos odium vt hac ratione sim-
plicioribus imponant. Et pulchre
admodum plumati sibi videntur ex
Catholicorum patrum scriptis, de-
generes illi altumq; petentes Dæ-
dali, siquidem exteriora solum spe-
ctentur. Ast vbi ad ecclesie pertra-
hantur censuram, vbi ad concordis
& vniuersalis iudicij calorem ad-
mouentur propius, concidunt effi-
ctæ alæ, liquefacta nimirum teme-
ritatis & arrogantiae cera. Ac ipse
quidem ecclesie Doctores suo ma-
nent loco honorato & excelso, pe-
tentibus interim illis grandiloquis
euolantibus ingens illud errorum
ac tenebrarum mare confessiones,
protestationes, colloquia, quibus sua
data noua nomina casus illos suos
tristes attestabuntur perpetuo. ex
qua

qua tamen arrogantia non erant ita perituri miserè, si cum qua Doctores recipere debebant Ecclesiam fidemq; cum eructatis nuper nouis suis opinionibus non desererent. Cum itaq; magnis illis prærogatiuis, antiquitate, quæ veluti est Ecclesiæ primogenitura, consensu, ex quo magna venit Christianæ doctrinæ authoritas, & vniuersitate, certo illo ad firmandas probandasq; omnes omnium sententias, præsidio destituantur Nouatores, nonnè insanum est consilium, nonnè præsentis desperationis species, ijs sese adiungere, & ex Catholicorum castris, conculcata Dei & Ecclesiæ prohibentis reuerentia transfugã fieri? Sed inquirat aliquis, & ipsi habent doctrinæ opinionisq; suæ suos Patronos, sua exempla, vt antiquissima aliqua, sic ex ipsis propemodum orbis angulis non pauca, fateor quod negari non potest, quamuis triste & luctuosum. Habent sane errorum & temeritatis antesignanos plurimos,

*Nouatorum
authoritas
vnde sit.*

sed tales qui absterrere perditionis
sempiternæq; iacturæ suæ exemplo
debebant potius quam ad imitan-
dum æmulandumq; excitare. Non
absimili audacia debachatum olim
est in fidem, in pietatem omnem.
Sed à quibus tandem, quouè modo
à simplicibus forte & absq; magna
aliqua & idonea circumueniendi
specie: minimè quidem hoc, primam
texuit fraudem angelica quondam
præcellentia superbus mille artifex,
cum ab initio quidem liberum face-
ret pomi esum quo interdixerat De-
us: & iterum post longum sæculorū
tractum, vbi persuasi istius noxi
morsus medicinam subolferet,
ipsum aggredere sub humanita-
tis mole latentem saluatorem, idq;
non proprijs armis, sed e mentita ex
adulterato verbo diuinopersuasio-
ne. Hunc antiquitatis suę patronum
& authorem, hunc magistrum, hu-
ius doctoris artem sequuntur homi-
nes arrogantes, subdoli, maioribus
contradicientes, carnis, concupiscen-
tia-

tiarumq; ministri, qui inde à primis
ecclesię annis cōuellere annexi sunt,
quæ stabiliuisset cum Christo spon-
so, sub magisterio & directione spi-
ritus sancti, ecclesia Catholica. Ex
his principijs opera bona, quæ quasi
lucem addunt fidei, sustulerunt Eu-
nomius & Aërius: Manichæus le-
gis præcepta & tabulas exulare iu-
bet, arbitrijq; humani libertatem tol-
lit omnem: Henriciani & Pelagia-
ni paruulis baptismum negant: Se-
leuciani aquam, Donatistę Chrisma
sacrum in baptismo rident: Audaci-
ani & Vualdenses confirmationē
improbant: Nouatiani olei sacri, &
Chrismatis in ea vsum damnant: Ia-
cobitæ eam quæ in secreto fit sacer-
doti confessionem dissuadent: Be-
rengarius veritatē corporis & san-
guinis Christi è Sacramēto aufert,
signum illud constituens nudum:
Nestorius fecat CHRISTVM,
atq; corpore sanguinem discernens
suum cuiq; speciei tribuit separa-
tim, nec permittit CHRISTUM præ-
sentem

sentem esse in sacramento, nisi por-
rigatur statim: Vviclefitæ cum Hē-
ricianis Missam abrogarunt, tan-
quam hominum inuentum: Aërius
de mortuis Christianis debitam in-
tercipit superuuentium pietatem,
excludens eos ab illorum intercesi-
one & meritis: Heracleontæ extre-
mam vnctionem, Malsiliani sacros
ordines in sacramentorum album
non admittunt: Aërius Episcopos
in sacerdotum redigit ordinem: Io-
uinianus cælibatum & virginitatē,
Lamperianus cum Donatistis &
Circumcellionibus vota reiiciunt
penitus: Eustachius, Vigilantius,
Eunomius, & Porphyrius sanctorū
inuocationem & venerationem in-
crepant, diabolo adscriptis, quæ ad
illorum monumenta & reliquias fi-
ant, miraculosis operibus: Psalliani
& Petrobusiani horarum canoni-
carum pensum è templis eiciunt:
Aërius, Eustachius, Iouinianus ieiu-
nia, ciborumq; abstinentias causs-
lantur: Fœliciani cum Iconomachis
bella

bella inferunt Christi & sanctorum
imaginibus: Acephali caput ecclesie
in terris tollunt, nihil opus esse cla-
mantes aliqua inter communes fra-
tres superioritate: Arrius post im-
pugnatam Christi hominis maieſta-
tem, itemq; Donatus, & qui enume-
rati sunt fere omnes Rom. Pontifi-
cis Conciliorumq; authoritatem in-
ſectati ſunt, ſuam quibuſq; colluvi-
em veram eſſe eccleſiam vociferan-
tibus. Atq; hi fere ſunt monſtroſa-
rum opinionum primi authores, &
Duces, ſub quorum ſignis non in-
certa & ſalutis & honoris iactura
militarunt, quicuq; tandem extra
eccleſiæ caſtra in eiufcemodi erro-
rum auxilium ſtipendia fecerunt:
Hos ſuos ſiue hoſtes apertos, ſiue in-
ſidiatores, & proditores eccleſia ca-
tholica proſtrauit ſemper, quamprimum
eos notis armis eſt aggreſſa,
hoc eſt quamprimum peregrina illa
dogmata ad antiquitatis, conſenſus,
vniuerſitatisq; iudicium, tanquam
Lydiū lapidem adduxit, factūq;
eſt

*Eccleſia
triumphi.*

est hac ratione, vt ex clarissimis victorijs, totq; triumphis Ecclesiæ catholicæ trophæum statutum sit sempiternum. Videlicet quod ad eam, tanq; firmam petram, allisa insurgentium capita confracta sint omnia, labores aduersus illam suscepti perierint omnes, adeo quidem vt ex immensis & innumerabilibus contra eam erectis librorum aggeribus, præter turpem authorum memoriam superuiuat nihil. Huius perfidæ Societatis ipsum nomen cœlis abominabile, terris inuisum cordatos homines excitare debet, cautosq; reddere ne vlla istius contagione integritatem suam corrumpi patiantur. Quum animæ nihil tam sit periculolum quam Dei & Ecclesiæ hostibus, Sathanæ instrumentis, diaboli squamis, hæreticis & schismaticis coniungi: ac honestam etiam inter homines existimationē in primis ledat, si quis neglectis honoratissimis ecclesiæ ciuib⁹ squalidi illius cœtus
turpi

turpi consortio sese addat. At uerò
hæreticos fuisse, Dei hominumq;
piorum hostes, pacis & vnitatis per-
turbatores, blasphemos, impios, e
coetu & communione credentium
eiectos, & ipsis demum Ecclesiæ
fulminibus ad tristes erebi sedes de-
trusos, quorum superius nomina,
horribiles in auribus piorum appel-
lationes, recensuimus, nemo facile
est qui vel nesciat, vel addubitet, nisi
forte tot sanctissimorum hominum
scripta et ipsum Catholici orbis cõ-
cors iudicium, validissima nimirum
ad denũciendas hæreticorum frau-
des tela, errorès dicere, rursus quæ
per illa extinctæ penitus sunt hære-
ses & schismata salutarem doctri-
nam putare quispiam ausit. Qua
tamen in re qui tam phreneticus ha-
berí velit, & in communi omnium
scientia tam ignorans, tamq; peruer-
si iudicij, nemo, credo, reperietur
bonus. Viderint itaq; qui in hac
mundi extremitate multo maxi-
mam partem eorum, de quibus iam
ante

ante sapius triumphauit victrix ec-
clesia, iterum in aciem produxe-
runt, viderint inquam qui sepul-
tos è cineribus excitarunt gigan-
taeos conatus, ne damnatorum
hæreticorum fautores & socij habe-
antur. Viderint, ne dum inuidiosè
persequuntur pientissimam matrem
petulantis filiaë veneficijs dementa-
ti, in priscos recidant errores, et cum
ijs qui in hoc studio præcesserunt
ductoribus, in perditionis foueam
præcipitentur. vtcumq; etenim sibi
arreptæq; causæ fucum faciant No-
uatores, vtut colore obducant recen-
tia dogmata, vt sua, quæ dicunt, om-
nia Christi esse vociferentur, vt Pau-
los mille, sanctorumq; patrum in-
uersa testimonia mille adferant, hoc
certe vniuerso orbi, cum luce meri-
diana est notissimum, veterum esse
Hæreticorum insaniam, & grauissi-
mos priscorum temporum errores,
de fidei, vt ita dicam, nuditate, de le-
gis & præceptorum contemptu, de
arbitrii humani vinculis, de con-
culcatis

culcatis circa baptismum, & alia Sa-
cramenta caeremonijs, ritibus, eo-
rundemq; imminuta septenaria di-
gnitate, de confessionis quam auri-
colarem vocant, vsu sublato, de ne-
gata corporis & sanguinis Domini-
ci in Sacramento Altaris perpetua
praesentia, ac eiusdem in suas species
laniena, de missae sacro, exequijs, ho-
ris canonicis, Sanctorum inuocatio-
ne, vel dubia vel assertiones contra-
rias, de votorum, caelibatus, ieiunio-
rum, abstinentiae, imaginum sacra-
rum, & ipsius Apostolici primatus
impugnatione. Hae peruersae opi-
niones, haec inferorum somnia, quia
iam sub ipsum Antichristi aduentu
res humanas iterum inuadunt, idq;
non suo antiquo more, hoc est, emis-
sa post vnam aliquam phalange alia
atq; alia, sed turmatim, ad instar ve-
hementis tempestatis, irruunt simul
omnes, eo profecto grauius est ex-
inde periculum, eoq; verum magis
quod talem aliquam antea nunquam
passa sit Ecclesia persecutionem.

✽

Atq;

Atq̄ de eorum quidem, quibus no-
stra ætate quassantur Ecclesiæ Ca-
tholicæ fores, tecta deiiciuntur, &
dolantur parietes, recentium dog-
matum enormitate & turpitudi-
ne, si ad excitanda, quorum fe-
rant facultates, piorum hominum
studia, adq̄ commouendam in opti-
mæ matris afflictiones comiseratio-
nē non sufficiat recordatio, hic certē
quem intuemur orbis aspectus, hi
disseminatæ impietatis fructus, hæc
monstruosi partus deformitas, fran-
gere debent omnes, patrumq; corda
conuertere in filios, vt apertis ratio-
nis thesauris, reuocatoq; ad sanita-
tem mentis officio, in medium con-
sulant qui possunt, qui non possunt
salutaribus saltem non obstrepent
consilijs. Verè enim est ad radicem
arboris securis posita, verè imminet,
et in pectorū nostrorum niuosa hye-
me, & circa vltimi sabbathi solenni-
tatem fuga incommodissima. Vta-
mur audiendo auribus, & vel cum
viperina progenie effugiamus pru-
denter

denter imminens excidiſſi, dum conſilium adhuc reſtat et dies, dum non opprimat nox vtiles labores. Sumamus nobis ad ſalutē quæ adhuc ſuperſunt in luce ambulandi horas, mentesq; noſtras et ſenſuum officia, vſu dignitateq; ſua non ita defraudemus. fieri enim nō poteſt, ſi quod oculorum auriumq; eſt, non impediamus ipſi, ſi animi virtutem incuria & oſcitantia non reprimamus, vt ad horribiles noſtri temporis prophanationes, ad extremas rerum omnium difficultates, ex mente noſtra conſiliū nō habeamus in promptu, vereq; non agnoſcamus tandem falſam quæ nobis obtruditur, veriſpeciem, effictaq; ad impoſturā magnifica verba. Quam vtilitatem exinde conſequemur maximē, ſi ad Chriſti ſaluatoris mandatum, ſublatiſ & mentis & corporis oculis, ex vſu rē cōſiderem⁹, ex fructu arborē, necq; enim quæ bōa eſt doctrīna, hōes malos reddit: nec viciffim quæ impba, bonos & morigeros. Hic ſi præ-

sentem rerum omnium inuersione,
si letalia Reipub. vulnera, si tristem
corruentis mundi faciem, si viscerum
denique suorum conuulsionem filiis
improbis adscripserit Ecclesia, nihil
forte abs re dixerit. Nouatores cer-
te sunt qui Euangelium classicum ca-
nere, qui pietatis studia superstitionem
& humilitatis vinculis, sublatoque
spiritus magistratu, carnem, concu-
piscencias, ipsa mundi numina im-
perare fecerunt. His acceptam fera-
mus licet magnam, qualis vix vn-
quam fuit, tam Religionis quam
Reipub. conturbationem, neque ta-
men Euangelium culpamus, quod
idem nobiscum, exque fontibus iisdem
profitentur: sed adulterinam sancti
verbi tractationem, peregrinos di-
uinorum oraculorum sensus, & pol-
luti quod in scripturis est, sanctuarii
prophanationem. Et haec illorum
sunt, non verbi, corruptae inter do-
cendum, doctrinae, non Euangelii
vitia. St diuim itaque est, quod a com-
muni

muni omnium parente liberum cui-
uis datur, voluntas est, quam manu
nostra tenemus omnes, & ipsa prauis
assensus malitia, qua cum in sacra
prophanaq; omnia temerè isti irru-
ant, tot mala dare solent Ecclesiæ,
tot excitare inter fratres contentio-
nes, quot ferè sunt qui reiecta post
tergum maiorum reuerentia, ductu
suo proprio in rebus tanti momenti
oberrare audent. Translatis etenim,
quos maiores nostri posuerunt, an-
tiquis terminis, agrum dominicum
suo dimetiuntur pede, & ex proprii
capitis præscripto nouam instituunt
culturam, possessiones sibi arripien-
tes in quas missi non sunt. Dum igitur
in suis luxuriant placitis, dum
absq; superiore, absq; magistro sunt,
non difficulter illis accidit, vt ex hu-
manis inuentis humani aliquid pa-
tiantur, hoc est, vt impingant & er-
rent, ad veterum capitosorum homi-
num exempla, quorum sunt eæ, quas
superius notauimus, in Deum et ho-
mines voces impiæ, certè classes,
certiq;

certiq; tituli illarum omnium, quæ
ex veteribus illis reuocatis errori-
bus, longè lateq; per Ecclesiam gra-
fantur recentium controuersiarum.
Iis enim, nolint velint, inuentoribus
adnumeretur oportet hæc noua do-
gmata, ad eos reijciuntur & morum
& doctrinæ socios Nouatores no-
stri. Si pudet hunc execrandum se-
qui cœtum, si probro illis est talibus
addi infernalibus monstris, tam
squalidos habere commilitiones,
exeant illorum synagoga, renun-
cient tam turpi & inhonestæ mili-
tiæ, seseq; restituant ipsi selectis
DEI altissimi exercitibus, vbi &
de salute perpetua est securitas,
& de salutis hostibus, carne pro-
pria, mundi stultitijs, & Diaboli
fraudibus superatis æternus tri-
umphus. Grauiasunt hæc Prin-
ceps Reuerendiss. & Illustriss. ac
mollibus delicati nostri æui auri-
bus dura imprimis, hæreticum ha-
beri, hæretico componi, hæretici &
cul

culpa inuolui, & affici pænæ metu.
Sed quid hic præter meritum se-
cum agi putabant, qui cum vete-
rum Hæreticorum furore partici-
pant? Qui idem quod illi antea, ite-
rato nunc agunt? Certè Ecclesiæ
non sunt quos è tenebrarum scam-
norumq; custodia effodiunt, aua-
ri nouitatis rimatores, thesauri, ge-
nium non est Euangelium, sub
cuius velo tegi posse putant quæ
ab omni fructu Euangelij, ab omni
quam iubet Euangelium, charitate
tam procul absunt. Sanctis Eccle-
siæ patribus tribui non potest vlla
ratione temerariū hoc, capite trun-
catum, varietate et inconstantia mō-
strosam, pietate, charitate, concor-
dia omni destitutum doctrinæ ge-
nus: quale nimirum, dum viuerent,
ore calamoq; persequi non cessa-
runt, donec id magno Christiani or-
bis & gaudio & consensu, in arche-
typi diaboli cineres cōsepeleuissent.

Audiant igitur necesse est, quæ nolint, cum quæ iussi non sunt, tam effreni audacia dicant, scribant, cogant etiam & imperent. Præsertim cum ad viuum propemodum referant priscorum hæresum faciem, non solum doctrinæ conformitate, sed etiam facinorum imitatione & exemplis. At ferri quoque poterat moderatius hoc incommodum, si ipsorum saltim, qui sua leuitate inducti ad Ecclesiastica munera manus adiiciunt, non vocati, non missi operarii, atque ita paucorum hoc esset naufragium. Sed hæc bestia magna, bestia blasphemie adulterate doctrine libidine, ac ipsius, quod petulantissime prostituit, poculi fraudulenta porrectione, Reges terre dementat, ipsum orbis imperium debilitat, fascinat, euertit. Hæc impura, absque fronte & pudore magna meretrix toxico suo inficit, corrumpit & aufert, quod post introductam omnium priscorum hæreticorum impietatem reliqui mansit in orbe Christiano. Reges, Principes,

pes, magistratus, comunitates post
eam abeunt, capite nudi, manibus re-
uincti, abeunt inquam post eam, &
persequuntur cum illa sole amictam
mulierem, ecclesiam Catholicam, in
desertum vsq;. Quid enim aliud sibi
vult effrenis mundi superbissima
cantio: **NOLVMVS HANC
REGNARE SVPER NOS:**
Et Pseudopropheta quidem ille
magnus cuius stellã e puteo nimirũ
ascendentem, septentrio vidit, post-
quam furori suo ista, ex magistratu
populoq; inuerso, præsidia consti-
tuit, non iam de repurgandis abusi-
bus agere, non sanandis vlceribus
manum admouere, quod egregie ab
initio simulauerat, sed apertas mu-
lieri insidias struere, infantulo eius
mucrone stricto iminere, & omnem
quam potuit vim inferre. qui susce-
pti negotij finis erat, ac õvtinam
tam infeliciter quam impie propo-
situs. Successit enim, heu graue pec-
catorum nostrorum supplicium, suc-
cessit inquam scelerati conatus au-
dacia,

dacia, sic vt L. annorū spacio tanta
per ecclesiam Dei strages sit edita,
tanta ruina facta, quāta restitui inte-
grè posse ante mundi finē pluribus
non sit verisimile. Atilā certè supe-
rauit nou⁹ ille sanguinarū Euangelij
buccinator, siue impietatē hominis
cōsideres, siue crudelitātē. nocentior
in vtroq; fuit. nec enim cessat solum
modo per eius classicū multo maxi-
ma Germaniæ pars ab omni priscæ
pietatis exercitio, ac alibi etiam quæ
florebant prius, iam periclitātur Ca-
tholicę religionis studia: sed imānis-
sima etiā infinitorum hominū cæde
raptu, incēdijs, vastatione, idolo suo
quod sub repurgatæ doctrinæ velo
erectū esse videmus, litauit, Vgrorū
Vandalorū, et cuiusuis aliam ferocis-
simę gentis rabiem longè post se re-
linquunt tertij illius Helię, quinti E-
uangelistæ flammīnes, quibus bona
rapuisse, aliena occupasse, legitimo
magistratui illulisse, satis quidē non
est nisi animas quoq; interimāt, Ere-
bi regna augant, cum irrecuperabili
iactu

lactura illorum, qui restituendę an-
gelicę ruinę idonei creati erāt. Sunt
huius rei tristia per omnē ferē Euro-
pā exempla. nihil satis ab ista lue-
tum, nihil tā remotū, q̄ nō pertingat
sæuitię huius audacia. At verò Ger-
mania est, monstrofi fœt⁹ parens mi-
sera. Germania ē, dāni perditionisq̄
suę fortis contēptrix. Germania est
sempiterni sui dedecoris non extra
dolorem pudorēq̄ testis futura, quę
vel vna sufficit ad euincendum, quā
nihil habeant Christiani spiritus no-
ua ista dogmata, q̄ seruiāt solummo-
dò introducendę vltimę rerum om-
nium perturbationi, vltimo & certis-
simo regnorū, politiarūq̄ excidio.
Atq̄ hoc quidem etsi durissimū est.
dicendum tamen est, cum vt vindi-
centur apud posteros catholici ab ea
quę fouet eiusmodi prauitatē, su-
spicione, tum etiam vt animos sibi su-
mant, qui nō penitus sunt exoculati,
& relicta ista errorum sentina, ad
priscam synceritatem recurrant. Si
itaq̄ repetas hoc loco quod ab ini-
tio statim admonui, de vtriusq̄
Reli-

Religionis, incorruptæ nimirum,
quæ Catholicæ & appellationem &
dignitatem sortitur, & illius quæ
huic opponitur, adulteratæ studia,
progressus, mores, euentus, nihil ad-
modum tibi laboris erit Princeps
optime, iudiciū censuramq; facere,
quæ cuius tempora tribui debeant,
qui fructus, an videlicet, id quod
nouatores impudenter satis decla-
mare videmus, nostræ tempestatis
placita tum locum in ecclesia habue-
rint vllum, cum ordinis tui dignitas
excreuit: cum Episcopi per Christi-
anitatē constituti, piorūq; hominū
largitionibus res Ecclesiasticæ au-
ctæ, cum innumera templa ad glori-
am Dei erecta, omnesq; anguli di-
uinis laudibus repleti sunt: cum sæ-
cularis præminentia fastigium in
eo esset, vt sacra quidem tueretur,
non autem abrogaret: vt intelligeret
partium suarum esse, ex sacerdotum
labijs legem petere, non ipsis sacer-
todibus legem sacraq; dare, & præ-
scribere: cum deniq; vtriusq; politicę
hæc

hæc essent studia, hi concepti fines,
vt omnia ad cœlestem Hierarchiã
accederent proximè. Certè pui eius-
cemodi bona ad eam referunt quæ
iam orbi extrema minatur, doctri-
næ rîuumq; deformitatem & in-
constantiam, nihil admodum facere
videntur aliud, quam quod nunquã
fuit, deplorata prorsus audacia im-
probè asserere, idq; negare vicissim
proteruè, quod publico vniuersi
mundi testimonio stat permanetq;
verissimum. Sanè sola hæc, quam
etiam nũ profitetur ecclesia Catho-
lica, religio, sola hæc prisca primaq;
pietas, sola & vna credentium con-
cordia tantam nobis constituit Ec-
clesiasticæ Hierarchiæ maiestatem,
tam suaves peperit vtriusq; magi-
stratus concentus, tam durabilem
tuetur studiorum actionumq; har-
moniam. Huius solummodo bene-
ficiũ est quod per omnem terram
diuinæ voluntatis sonus exiuit,
quod absq; pastoribus, absq; docto-
ribus fuerit nihil, quod deniq; per-
sua-

suasus fuit mundus id se decere so-
lummodò quod oraculis diuinis, ho-
nestisq; legibus cõprobaretur. Sub
hoc concordì spiritus imperio syn-
ceri Euangelij tubam audire potue-
runt, ac poterunt etiamnum, & nunc
quotquot sub sole fuerunt homines,
aut post futuri sunt. In hac ecclesiæ
politia siquid emergere peregrini
volet, conspicitur è specula, inq; tem-
pore sanatur, aut certè eijcitur legiti-
mis modis: dũ quod sacerdos videt
Decan⁹ maturè intelligit: perq; hos
Archidiacono innotescit, qui ad o-
uilis præfectum, Episcopum delatũ
negotium hac ratione ad ipsum ec-
clesiæ summum pastorem, pontificẽ
Rom, in vrbem transmittunt: vbi ex
Apostolico senatu remedia certa pe-
tuntur, quibus in officio continean-
tur fideles, prohibeantur & repellã-
tur improbi. Fitq; hoc modo vt vigi-
let & excubias agat vrbs, de vniuer-
si orbis salute sollicita, prouideatq;
omni necessitati spirituali: ita quidẽ
vt nihil penitus sit in ecclesia vel of-
ficio-

ficiorum vel dignitatum quod non
mandatum, munerisq; sui efficaciam
ex vrbe sese habere videat, omnēq;
successionis missionisq; suae rationē
per continuū Episcoporum & pon-
tificum ordinem ad Christū ipsum,
ecclesiae principem & caput referre
possit. Sic quae per totum orbem cō-
stitutae sunt Christianae pietati ca-
thedrae, quae longē lateq; positae se-
des sacrae, non mundi sunt huius ope-
ra, non alicuius magistratus politici
negotia, sed Christi saluatoris est in-
stitutio et mandatum, sanguinis eius
hoc regnum, Apostolorum, successo-
rumq; eorundem exequutio, tradi-
tio, continuatio. Quale quiddam an-
hi vagi nostrorū nouatorum coetus,
hi dissioni clamores, & irreconcilia-
bilia dogmata constituere tueriue
possint vnq;, ex eo videre licebit,
quod tam sublimē ferunt, mōstro-
so pugnacis Euāgelij sui corpore.
Sub hoc non quid antiquis di-
ctum sit quæritur, non semitis ma-
iorum insistitur, non consuluntur
de

*Novi E-
uangelii
Lutherani
corpus, po-
litia, monu-
menta.*

de lege sacerdotum labia, non de
vijs antiquis interrogantur patres:
sed hoc est Euangelium, quod deba-
chari aliquis non erubescit: hic sacro-
rum eloquiorum sensus, qui libidini
cupiditatiq; seruit: hæc doctrinæ
authoritas, quæ & docentium ef-
freni improbitate, & inepto vulgi
fauore nititur. Quibus de rebus ple-
nè quidem cognoscere possunt om-
nes ex præsentis rerum statu, quot-
quot liberos adhuc sensus possidēt,
et indicabit etiam tam securè quam
seuerè, si qua nos est sequutura po-
steritas. Hoc certè vti fallere nescit,
ita quæ proposita nobis hic est, ma-
gni Seldij sententiam probè expli-
cat, tristissimam esse nimirum ex e-
ructatis nuper placitis nouis totius
Reipub. Christianæ faciem, nec vin-
ci hanc videri vlllo superiorum tem-
porum infortunio. Atq; hæc, si quis
lachrimis parcere nolet, si hac ama-
rissima recordatione alijs & forte
pluribus oneri, sibi vero grauis esse
ipse nolet, tacenda potius erunt, quã
feren-

ferenda in publicum. Quid enim,
proh Deum atq; hominum fidem,
deformitatis inuexit in Ecclesiam
ista nouatorum plusq; gigantæa li-
centia; quid turbarū dederunt; quid
scelerum per Rempub. cruenta no-
uorum ministrorum consilia; quid
per horum audaciam non loco mo-
tum, non gradu deiectum, non euer-
sum, quod quidem admisit noua ista
placita; Ac Romanæ quidem obe-
dientiæ ita valedicere solet hæc e-
scamnis eruti Euangelij noui reli-
gio, vt non excludat solum summi
Pastoris reuerētiam, pessimāq; red-
dat pro collatis, fidei, Sacramento-
rumq; beneficijs gratiam, sed illum
cane peius & angue habeat, odio
persequatur, furore & gladio mani-
festè petat. Quod dum strenuè fa-
cere pergit, post conculcatam Eccle-
siasticam authoritatem, & sumpta,
quæ clam haberi nequeunt, impu-
dentiæ cornua, in politicum magi-
stratū irruit non minore libidine,
donec sibi liberum fecerit quod li-
cere

✠

cere cupit. Sublati sunt eiusmodi conatibus per Germaniam saltem post illustres duos Archiepiscopatus integros, cæteros vt plurimum attritos & labefactatos, Episcopatus alij propemodum viginti: Qui verò adhuc extremæ spei ossibus hærent, si non in horum temporum ordinem penitus redacti sunt, ita tamen languent, sine honore, sine officio ferè squalidi, vt præter nomen ingratum de suo vix quicquam retineant. Minora Ecclesiæ contubernia, Collegia, Abbatia, præposituræ, claustra Monastica, omnis religionis ac pietatis seminaria, tot interierunt, quot extitisse forsan ægrè crederentur ab exteris. Sed his inferiora quoq; non sunt, ea quæ per Angliam, Noruegiam, Suetiam, Scotiæ, Galliarumq; partes, itemq; per Bohemiam data sunt Ecclesiæ lethalia vulnera. Quæ si ex vnus hominis insania profecta esse quis intelligit, si religionis hoc esse viderit peruersæ vitium, magnum certe

certè præsentis iræ diuinæ argu-
mentum, quomodo sibi temporarie
à lamentis? Quomodo non extrema
quæq; exhorrescat alia? At non so-
lus Ecclesiæ sunt hæc damna ma-
xima, non dominicam modo hære-
ditatem expilant, non vnus saltem
summi sanctuarij est hæc pollutio,
sed & Imperij Christiani vires aut
apertè occupat, aut certè distrahit
non obscure hoc malum, Rempub.
lacerat, animos studiaq; hominum
distinguit, superioribus contradicere
facit, licereq; iubet omne quod lube-
re poterit vsipiam. Et hoc ex vtri-
usq; rei natura. Vt enim si officio
pietateq; fungatur rectè, ab ordina-
ria & diuina Ecclesiæ potestate cer-
tam habent consiliorum benedi-
ctionem, certam successuum prospe-
ritatem Reges, Principes, & qui-
cunq; tandem cæteris hominibus
cum aliqua authoritate & potestate
præsent: Ita si Deo non ferunt acce-
pta suam fortunam, Si Ecclesiæ sint

Ingrati, ne dicam rebelles & hostes,
si ex sese, suisq; viribus sibi gratu-
lentur diuina ista munera, quomodo
potest non sequi post magnam qui-
dem ipsorum calamitatem, extrema-
rerum communium inuersio, & ul-
tima, vltimi diei prænuntia, clades?
Atq; hinc nimirum est quod tam æ-
grè adhuc nomē tuetur supremi ma-
gistratus maiestas: hinc ille impri-
mis Imperialis culminis cōtemptus:
inde tam præter omnem conscienti-
am Reipub. euisceratio. Ruptis
enim honestatis, disciplinæq; Chri-
stianæ vinculis, explosis, quibus or-
bis olim in officio tenebatur, censu-
ris, id sibi quisq; libere sumit, id ar-
rogat, cuius ex sese suaq; illa creden-
di fiducia defensionem aliquam pe-
tere posse confidit. Hæc sunt præ-
sidia quæ luxurianti ad optimæ ma-
tris latus improbæ filiaë patrocinan-
tur: hi effrontis doctrinæ animi, per
quos filio perditionis, abominatio-
ni in loco sancto ponendæ, via ster-
nitur. Sæcularis nimirum potestas,
mundi

mundi opes, terreꝗ thesauri, ex quibus consolari oportebat Ecclesie necessitates, curariꝗ languores, sic interuertendi prius erant, aꝗ vero & legitimo vsu, ad nocentissimos superuenturi Antichristi abusus traducendi. Redeant nunc ad viuos, qui ob præclara prisca fidei & obedientia merita summam illam Romani Imperij dignitatem fortissimis & pijsimis progenitoribus nostris contulerunt, Et rogent quam expectare debeant successores pro hoc immenso beneficio gratiam. Audirent, si religio adhuc staret integra, ab omnibus omnium ordinum proceribus, tantum deberi merito à Germanis sanctæ Rom. sedi, quantum proficisci queat à viris honestis & gratis. At vero, bone Deus, ad quam redacti sunt paucitatem qui vel agnoscant beneficium, vel agnitum reddere velint? Quis non aliam ireram, quis non diuersum moliri videtur ab eo quod Roma monet, quod Roma pro suo quodam iure præscri-

præscribit? Qua etiam in re mon-
strosæ admirationis esse potest, mi-
nus valere apud infectos noua cre-
dendi lue Germanos, probatam tot
sæculis fidem, pietatem, benignita-
tem summæ sedis, quàm vnã vni-
us infani hominis temeritatẽ. Quod
enim ex vrbe octingentorum et am-
plius annorum perpetuis laboribus
plantatum est, totq; martyrum san-
guine rigatum, & ipsa Catholici do-
gmatis consensione in perfectum
corpus coaluit, debuit ne hoc, aut
potuit etiam citra magnam patriæ
communis infamiã ab vno aliquo
effreni periuroq; Monacho conuel-
li, aut labefactari? Debit ne in no-
bis posteris locum inuenire, quod
maiorum grauitas nunquam admi-
sisset? Excusent qui possunt leuita-
tis experts esse, vitiumq; habere nul-
lum quod in re tantí momentí, in
Dei nimirum cultu, in animæ custo-
dia, tam facile admittitur improbus
consultor, nec animaduertitur inte-
rim ad quam tendat deformitatem,
quem

quemue adferat tristem exitum
deploranda ista Reipub. dissectio,
ex qua certè contemptui est hosti-
bus Germania, vicinis risui, sibi ve-
ro ipsi grauis & perniciofa. Reli-
gionis etenim labefactatae merces
est ista Germanici Imperij ruina,
quam metuimus: peregrinarum do-
ctrinarum fructus sunt tam pestife-
ra partium inter nos studia: quibus
effectū videmus, proh dolor, quod
quæ concors & vnita formidabilis
habita est & inuicta Respub. nostra
semper, ea nunc in auspicio turbu-
lenti capitis dogmate ita dilacerata
nutet, vt neq; constare diutius posse
videatur, nec auctoritatem dignita-
temq; suam tueri, cum nullus admo-
dum sit Reipub. ordo, non status,
magistratusue vllus, cuius non par-
tem aliquam occuparit, cuius non
inuaferit viscera funestum nouæ re-
ligionis incendium. Et regna qui-
dem per Europam, quæ aut con-
stituerunt NOVAT Oribus, aut
certè non prohibent satis hospitia

quæq; irreligiosa faciunt extrâ mu-
ros Hierusalem sacra ad excelsum
Astareth, vincunt iam numero ea
quæ Catholicam veritatem constan-
ter profiteantur. Qui deinde ad re-
gū fastigia proximè accedunt He-
roes magniq; Principes, si ex eo,
quod diuersissimum alunt, variæ re-
ligionis studio Imperio adesse iu-
beantur, quid putas auxiliij dabunt,
quidue consilij? Sed & aliæ superi-
ores & præcipuæ dignitates sunt la-
befactatæ plurimum, sic vt colum-
narum etiam quibus innitatur Rei-
pu. maiestas, quædam luxatæ appa-
reant, quædam non extra periculū
positæ. Limitibus, non obscure no-
uitas insidiatur. Prouinciæ op-
pidorumq; satrapæ nouarum parti-
um studijs aut succumbūt apertè, aut
ægrè certè resistunt. Comitū quoq;
Baronum et Equitum stationes pe-
regrina placita recipiunt. Sed &
Ciuitatum multò maxima pars la-
borat turbatæ Religionis malo,
hæc pestem hanc grauissimam ad
villas

villas etiam & rusticos imperij e-
mittunt. Adeo parum est per Ger-
maniam ex quo sibi non metuat
Ecclesia Catholica, adeo rarum
quod consoletur eam, & in vltimis
his ærumnis parumper erigat. Ex-
tat solertis ingenij non iniucundum
opus geographicum, quod Euro-
pæa regna, prouinciasq; omnes ita
exhibet, vt coronati virginei cor-
poris habitum, adeoq; tale quip-
piam referat, quod tot, tantorumq;
nobilissimorum regnorum pulcher-
rimam planeq; diuinam disposi-
tionem id sibi velle ostendit, vt
Imperij Romani ac Monarchiæ
Germanicæ dignitas, vires, præ-
sidia ex ijs veluti locis sint, vnde ne-
cessariæ & vtilis humano corpori
opes petuntur. Obtinēt hac ratione
coronam capitaliaq; ornamenta, &
omnem faciei venustatem Hispani-
arum regna, Pirenæis iugis ad colli
terminos, tanquam monili quodam
distincta, ex quo dependens Gallia
pectoris occupat, dextricq; humeri

locum, sinistri vero partem Belgæ
tenent, inde quæ imperij Rom. ho-
norem & potestatem tueri debent,
prouincię atq; ciuitates Germanicę,
omnia ea sibi vendicant, quæ vbera,
cordis sedem, latera, intestina, ven-
trē, ipsos vitæ fontes spectant. dex-
tri brachij dignitate Roma cum Ita-
liæ opibus splendet, pomi Cæsarei,
quod orbis potestatem exprimit cu-
ram agens. Ex sinistro brachio sce-
ptro sustinēdo positi sunt Saxones,
Cimbriciq; populi: atq; hæc omnia à
dextro latere Hungarię, Misie, Gre-
cięq; à læua Samaticis regnis, tanq;
pedibus innituntur. sic planè, quem-
admodū corporis humani salus atq;
dignitas, ex vitalium partium mem-
brorūq; omniū officijs constat: sic e-
tiā Germanici imperij maiestas ex
Europæis regnis & prouincijs, in o-
mnes tantę molis vsus atq; necessita-
tes, admirabili præpotētis Dei cōsi-
lio dispositis, sperāda petendaq; vi-
deatur non iniuria. Iam vero si con-
sideres, quæ hominum vitæ ex in-
terna

ternarum maximè partium morbis,
ad ipsum cordis domicilium seu ien-
tibus, discrimina impendant, quam-
ue sit periculosum valetudini vel v-
nius ventriculi languidius officium:
non erit difficile animo nimirum ad
eam quæ superius expressa est, simi-
litudinè directo, causas atq; rationes
colligere cur ex vitæ salutisq; suæ
fontibus, ex ipsa publicarum priua-
tarumq; rerum digestionem, tam ma-
lè habeat imperium, tam egrè sua su-
stineat munera, tam difficulter spiri-
tum trahat, Quod si etiam ab exter-
nis corpus hominis comendatur, si
non modo ad venustatem & decorẽ
pertinet concinna & æquabilis mem-
brorum proportio, sed utilis etiam
est ac pernecessarius vniuersis homi-
num actionibus illorum vsus, nemo
admodum erit tam infirmi iu-
dicij, qui deformitatem, monstrosi-
tatem, claudicationem, mutilatio-
nem in bonis atq; pulchris ponere
facilè velit, cum & natura eius-
cemodi defectus exhorrescat, &
homi-

homines maxime præ cæteris ani-
mantibus corporis gloria atq; inte-
gritate non obscure afficiantur. neq;
etiam est absq; detrimento siue ma-
nus alicuius siue pedis munere de-
stitui, aut coxis esse luxatis maleq;
coherentibus. Haud absimili labo-
ratur per imperium incommodo si
membrorum partiumq; studia atq;
officia, quorum concinnitas ad ele-
gantiam roburq; pertinet, distorta
sint: sed eo grauius esse videtur si
vnum vel alterum depereat prorsus,
aut inutile reddatur: longè miserrimum
autem, si vel per naturæ erro-
rem omnino non adsit aliquod, vel
ex morbi lue, aut casu quodam abij-
ciendum penitus. Quale equidem
malum si vllò vnq; tempore Rem-
pub. inuasit, huius profecto erit in-
fœlicis nostri æui. At verò vnde id?
ex quibus partibus contracta lues?
Septentrionis hoc est egregiū mu-
nus, prophetæ noui hæc bona sunt,
Lutherani Euangelij fructus, qui-
bus aut infirmiora sunt facta, aut
ten-

tentata, acq̄ officio remota, quæ ad
imperij ac patriæ salutem spectabāt.
Languet ex isto peruersæ doctrinæ
toxico vētriculus, intestina sunt ex-
ulcerata, cor ipsum tremit, pectori
lethales imminent catharri, sinistrū
brachium pedesq̄ inuasit podagra.
adeò, vt præter capitis partes, dex-
trumq̄ brachium, nihil fermè sit sa-
num ac robustum istius corporis, in
cuius valetudine ecclesiæ atq̄ Rei-
pub. vita sedem collocauerat. Iam si
ex vetere apologo siue in capitis, si-
ue alterius cuiusdam vitalis membri
perniciem conspirauerint cætera,
quid expectabimus tandem miseri
Germani, nisi totius corporis disso-
lutionem certam & vltimam? atqui
metuunt certè tale nonnihil, qui ex
præsentibus periculis futura meti-
untur. Cuius veteris etiam populi
figura commonere nos poterit. Ita
enim ex Dei voluntate promissæ
terræ hæreditatem dimensus est I-
fraëliticus populus, vt per vndecim
tribus constanti ordine collocatos,
velu-

veluti per murum & propugnacula,
sacraque Iudaica Læuitici generis
portionem tutaretur. Quæ gens cum
verum Dei cultum fastidiret, & post
suaues falsorum prophetarum vo-
ces graderetur, non solum ad templi
thesauros prophanum hostem inui-
tauit, sed se ipsam quoque cum lege
& sacris suis evertit penitus. Quod
ut ne Christianis rebus accidat limi-
liter post deiectos ecclesiæ Catholi-
cæ muros, euerseque prisce religionis
propugnacula, post intercepta nimi-
rum & sublata regum atque princi-
pum tutorum studia, non certe sta-
bit per commune illud apertumque
odium, quod in clerum vniuersum,
ipsamque adeo religionem excitauit
hæresiarcha Lutherus. quid enim
appellem eum mitius, quem talem
futurum diu ante sagaci spiritu præ-
dixerat Torquatus Mathematicus?
cuius tamen vocem hæresiarcham
scilicet, archidoctorem, patria lin-
gua reddidit nunc improbus quidam
interpretis, Sed mitiora fortasse dabis
pater

pater ille misericordiarum omnisq;
cōsolationis, per nostrā emendatio-
nem, atq; pœnitentiā tempestivè pla-
catus. Atq; hæc sunt princeps Reue.
& Illustris. quæ ob temporū nostro-
rum occasionē loqui volui T. C. in-
ductus ad id tam præclara D. Seldij
virī opt. et doctīss. sētentia. Quā qui-
dem verā esse fatebuntur omnes qui
vel ecclesiastica negotia curāt, mu-
nusue aliquod sustinent præ Repu.
vel communium rerum non prorsus
sūt ignari. Ego sanè ita mecū statuo,
si huic q̄ videmus, deformitati adij-
ciendum aliquid sit per novatorum
improbis, nihil ferè deesse nisi
manifestam Antichristi tyrannidē,
ad quam si quis se componere volet
ex his qui nostræ sunt tempestatis
tumultibus non omnino intempe-
stivum erit consilium.

Vtilissimum autem esse arbi-
tror eiusmodi rerum cogitatio-
nem cum pijs omnibus, tum vel ma-
ximè principibus Catholicis, vt ex-
citentur nimirum ad zelum domus
Dei,

dei, admoneanturq; officij quod ab
ipsis flagitat in his turbis Ecclesia
sancta. Proderit eam ad rem post
ipsum, qui optimus est magister, re-
rū vsum, lectio Historiarum, nostri
maximè temporis. quod profectò
tot dedit, tamq; insignes vtriusq;
tam Ecclesiastici quam politici sta-
tus mutationes & difficultates, quot
p̄ius vix aliud vllum. Et horum il-
lustriora sunt quæ circa sublimes
personas, circa regna potentissima
acciderunt. Ita enim comparatum
est in rebus humanis, vt alta mire-
mur magis, & ex clarorum hominū
fortunis exempla libentius nobis
sumamus. Et quia magni ac pericu-
losi in Repub. motus, grauissimorū
plerunq; scelerum pœnas consequi
solent, operæ precium est non igno-
rare hoc magnos Principes, ne vel
securius ipsi negligentiusue officij,
faciant, vel subditorum prauitatem
remissius cohibeant. Nam cum prin-
cipis error populi sit exemplum, ac
vicissim subditorum delicta, si non
iuste

Iuste coerceantur, ad ipsius magistratus discrimen pertineant, utrobique capiti est periculum, ac tunc certe gravissimum, si post externam honestæ vitæ contaminationem, interioris quoque hominis integritas vim patiat, sicque enormi sceleris consuetudine demententur homines ita, ut Deo etiam, et sacris omnibus bellum indicant. Fecerunt hoc irrecoverabili Reipublicæ Christianæ damno post Reges aliquot nobilissimos, Principes clarissimi, faciunt etiamnum, post sedatas in superioribus ac potestatibus furias, subditi. Unde non incerta est pacis ac pietatis omnis exterminatio. Quarum rerum tria illustria habemus exempla, tres efficacissimas admonitiones, ex Anglorum, Scotorum, Gallorumque furoribus. Hæc ab alijs quidem iam ante in publicum emissæ, colligere volui, subque tuæ Celsitudinis patrocinio, Princeps optime iterum legenda porrigere, eo sane consilio ut de necessarijs quibusdam rebus oportune

A

tune

tunè simul admonerēt. Habent enim
hi fanatici motus quod magnates ad
conscientiæ salutisq; studium exti-
mulet. Habent veræ religionis ex-
grauissimis et acerbissimis agitatio-
nibus perpetuam laudem, et illustres
triumphos. habent deniq; noui Euā-
gelij genuinam descriptionem, et ex
ipsis sanguinarij animi, efferatorūq;
morum lineamentis verissimā ima-
ginem. Et hæc vel ideo ad te pertine-
re possunt, vt ad perpetuā erga De-
um gratitudinem atq; pietatem ex-
citent. Cuius nimirum inexplicabile
munus est, quod nobilissima tua fa-
milias in medijs hæresium atq; erro-
rum turbis & periculis, ad verum
veri Dei cultum immota perstat, nec
vllā ea in re, ex pessimorum tempo-
rum contagione labē admittit. Neq;
etiam ab officio tuo sanctissimo erit
alienum, Ecclesiæ dolores atq; ne-
cessitates intelligere, ad cuius con-
solationem vires tuas omnes, fortu-
nas, facultatesq; omnes conferendas
esse censibus procul dubio, qui ad
Eccle-

Ecclesiastica munera non solum re-
ctissimo firmoque iudicio accedis, sed
etiam manifesta Dei voluntate sub-
inde magis magisque vocaris. Dein-
de quoque non erit inutile ire diuinæ
exempla intueri, cum Regum ma-
gnorum ea quæ Ecclesiæ sunt, vel in-
solenti animo sibi usurpantium, vel
quæ suscipere pro ea maxime debe-
bant, grauiter negligentium arro-
gantiam atque socordiam, non solum
proprie dignitatis iactura, sed etiam
Prouinciarum generisque nobiliss. exci-
dijs, ac populorum acerbissimis pœ-
nis expiari videntur. Quæ res offi-
cij conditionisque admonere rectissi-
me poterunt, te præsertim, qui & pro-
pria ingenij bonitate, & ex optimo-
rum parentum institutis, ad veræ
sempiternæque gloriæ ornamenta cō-
tendis. Meum vero hoc qualecunque
studium, certè si animum spectes tui
obseruantissimum, non omnino po-
stremum, vt benigne accipias etiam
atque etiam oro. Vale, & cresce fœ-
liciter Princeps clarissime, magnum

ordinis tuæ decus, certumq; Eccle-
siæ Catholicæ præsidium. Mona-
chij ad Sereniss. parentis seruitia au-
lica, vltima die Octobris, quæ sacra
est D. Vvolfgango, veri Episcopi
exemplo, adeoq; paternarum ter-
rarum Patrono tutelari. Anno
à Christi natiuitate
M. D. LXXIII.

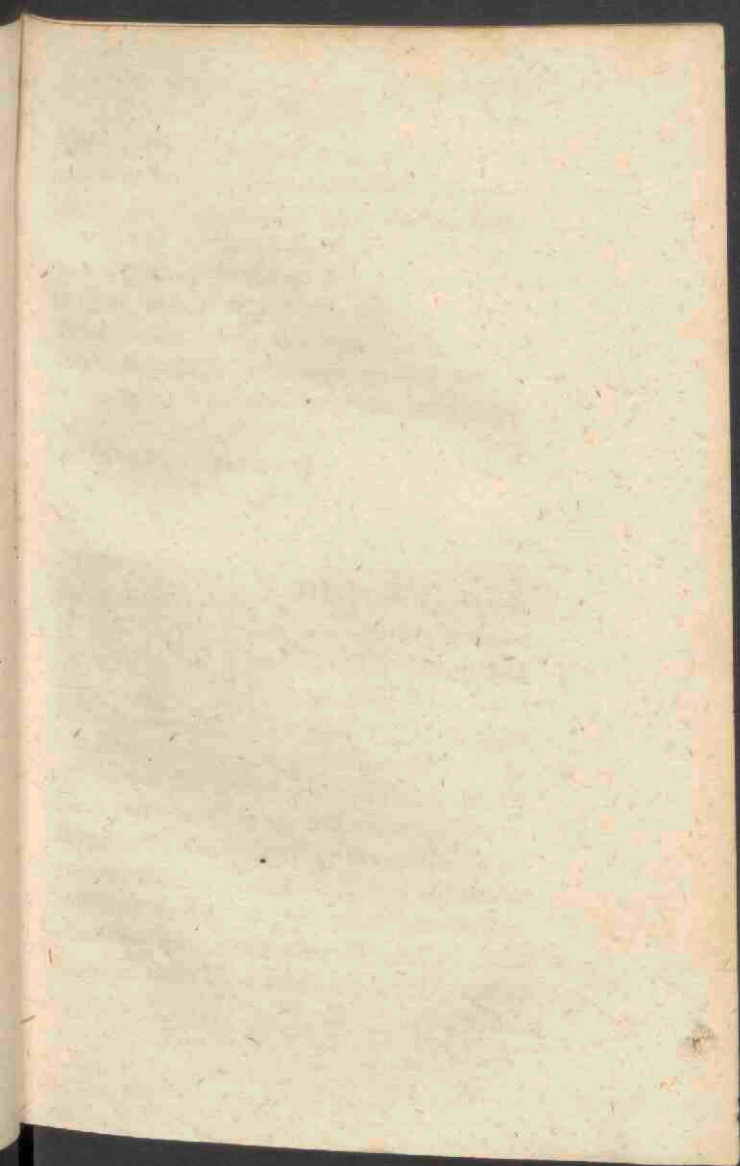
DE ERRATIS.

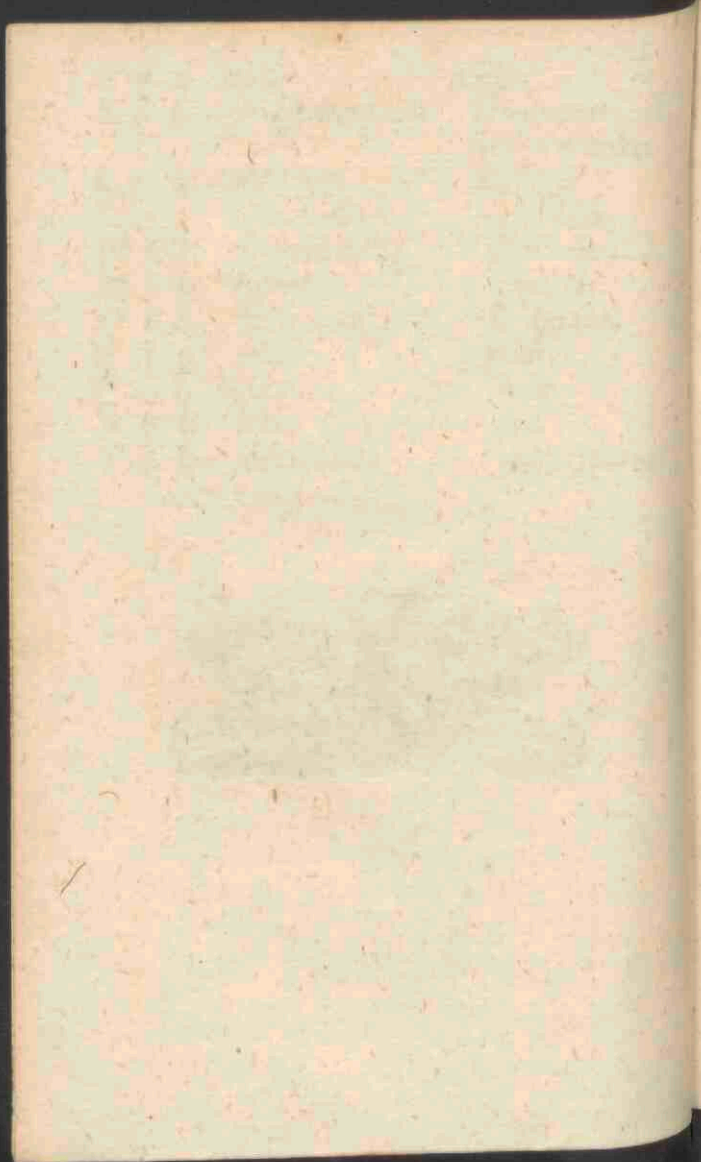
Admonendus est lector, Typographum sequentes historias ab exemplaribus non satis emendatis descripsisse. Vbi tamen grauiora commissa sunt, ea restitui sic possunt. atq; A primam, B uersam folij faciem notat. leuiora benignus lector facile condonabit.

B 3 a	proruerentibus	lege	prurientibus
	b	idēq; summa	inēq; summa.
B >	b	confessus	confessus.
D 5	b	constitit.	constituit.
D 6	a	pausationis	pausationis.
E 2	a	dementiam	clementiam.
E 8	a	instructiones	instructores.
G 5	b	sive literis	sine literis.
H >	b	enimore	timore.
H 8	a	erupuerunt	eruperunt.
I 8	a	à iudibus	à iudicibus.
K 4	a	concito	concitato.

K 5 a	caſi	caſei,
K 6 a	ad Dæmonum	Dæmonum ad (hic redundat.
L 3 a	eiusdem	eiusdem.
L 4 a	mundatus	mundata.
M 6 b	diſſuaderens	diſſuaderent.
M 8 b	ſumptu	ſumpta.
O 8 a	ſenſertam	ſenſerant.
P 4 a	vim	cum
R 1 b	quo	quæ
R 5 b	ictu	iſta
T 4 b	intercidere	intercipere.

VENERANDO

IN CHRISTO PATRI, SVM.

maque pietate ac doctrina Viro, Theodorico Lo-
ther à Stratis, Carthusiæ Aulæ Mariæ, in Bu-
xia vico Sueviæ prope Memmingen Priori, nec
non Visitatori Prouinciæ Alemanniæ inferioris
eiusdem ordinis meritissimo, Vitus à Dulken,
Prior domus montis diui Michaëlis iuxta Mo-
guntiam, ordinis Carthusiensis, & Guilielmus à
Sittart, dictæ domus Procurator, concor-

des & humiles in Christo
fratres, S. P.

dicit.

Vanquàm sta-

tim à tempore gratiæ,
quo filius Dei Iesus Chri-
stus, creator & redem-
ptor noster, Euangelica

sua luce vniuersum mundum illustrauit,
vt omnis qui crederet in ipsum, mortem
non perhorresceret, sed vitam haberet
sempiternam, tanta repente exitit Mar-
tyrum multitudo, exuberante nimirum
virtutis ac fidei copia, vt eorum nume-
rus esset innumerabilis, testante Apoca-
lypsi & dicente : Post hæc vidi turbam

B magnam,

Epistola

magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omni gente, & ex omni tribu, & populo & lingua, stantes in conspectu throni & agni, & erant amicti stolis albis & palmæ fuerunt in manibus eorum, & magno clamore dicebant: Salus Deo nostro, sedenti super thronum & agno, &c. Tamen paulò post, cum iam primus ille primitiæ Ecclesiæ feruor paulatim clarescere inciperet, animique Christianorum ad vitia, quàm ad virtutes penè propiores ferrentur, martyria simul rarefcere cœpère, licet passim alioqui & præsertim in cœnobijs multi extiterint sancti patres, qui obedientiæ, castimonie, patientiæ, humilitatis & deuotionis, non pœnitenda ediderint exempla, Quò admirabiliores meritò cœfendi sunt hîj Carthusiani, quorum nos hystoriam sincera intentione publicari curauimus, qui in ipso mundi iam senescentis occasu, quò omnia vitia stant in præcipiti: adeò, ut nequeant vel vterius progredi, vel alius conscendere, animis tam obstinatis, tantaque mentis vi & flagrantia in Catholica fide & Orthodoxa nostra religione persistere, quàm libet interim frequentibus

Nuncupatoriâ.

mentibus carne, mundo & Diabolo, vñ primævis illis martyribus non modo pares, sed tantò habeantur iure superiores, quantò fuerunt tempore posteriores. Illi enim superiores tum immolati fuere Christo, cum nemo ferè difficile vel arduum putaret, martyrem fieri, propter innumerabilem eorum, qui quotidie tanquam oues occisionis ad lanixenam trahebantur, multitudinem. At hii nostri cum paucissimis alijs, quorum præcipui fuere nulla vnq̃ obliuione obliterandi, D. Iohannes Phischerus, Episcopus Roffensis, & Thomas Morus, hoc nostro corruptissimo sæculo, quo penè prodigij instar sit, pro Christo mori, eandem quam illi in opprobrijs patientiam, in vultu hilaritatem & in voce constantiam retinuere pariter ac præstitere, idque in ipso flagrantissimo acerbissimorum suppliciorum cruciatu. De diuo Laurentio legitur, quòd cum corporali laboraret incendio, amor diuinus naturalem restinxerit ardorem, & quamuis Tyrannus fomenta adderet, ligna subijceret, incendia augeret, ipse tamen has flammæ præ fidei ardore non senserit.

Epistola

Charitas enim Christi flammam ignis superabat, & internus ignis multo ardebat vehementius, quam externus, nec visceribus sensit vrentia tormenta, qui sensu interiore refocillantia Paradyfi possidebat refrigeria. Ipse ergo in tormentis gaudebat, Tyranno insultabat, & ad perficienda supplicia blandissimis verbis invitabat vltro. Ecce, inquit ad Decium, Carbones isti tui sunt mihi loco refrigerij. Et iterum: Assatum est mihi latus alterum, versa & manduca. Item diuus Vincentius raptus, tractus, flagellatus, ac iam iam cruci suffigendus, moras carnicum increpauit, ac Deciano dicenti: Vbi nunc miser cernis corpus tuum, respondit: Infelix, has ego epulas semper optaui. Et Tiburtius, cum iussus per Carbones viuos nudis plantis incederet, inquit: Videor equidem mihi per florentia nosstra obambulare, in nomine Domini nostri Iesu Christi. Quid dicemus de virginibus martyribus, ac cum de alijs innumeris, tum de diua Agatha & beata Catharina, quarum illa cum a iudice Quiriano interrogaretur, quare cum a crucis spiculatoribus duceretur, glorians & exula

Nuncupatoria.

& exultans ad Carcerem accederet. Quia (inquit) ibi quos semper optavi, cœlestes inueniam thesauros, quos neq; arugo atteret, neque tinea vnq̄ sit consumptura. Hæc vero ad Maxentium Imperatorem sic ait: Adhibe quæcunque vel humana crudelitas, vel Tyrannica diritas fingere potest tormenta. Nam ego carnem & sanguinem meum Christo sponso meo iam diu offerre desidero, sicuti ille quondam Deo patri sese pro me victimam præbere non recusauit. Non minor vtique virtus & cōstantia fuit, horum nostrorum martyrum Carthulianorum, licet vergente mundi vespere, ac omnibus mortalium proruentibus. Aestū, frigus, famem, sitim, nuditatem, carceris squalorem patientissimè pertulêre, cumque ad supplicium duxisset carnifex, & quod dictū est horrendum, viua adhuc & palpitācia corda pectoribus raptim euulsa in eorum ora conijceret, simulque exproraret, suam erga regem inobedientiam & infidelitatem. Nostra, vnanimiter inquirunt, illi c sunt corda, vbi est thesaurus noster Iesus Christus, & fidem obedientiamq; nostrā ab illo supremo omni-

Epistola

im rege iam audiuius in cœlis com-
mendari, qui & ipse iamiam incipit ca-
pitibus nostris imponere coronas de la-
pidibus præciosis. Hæc tu regi tuo re-
nunciato, vt & is per eiusdem misericor-
diam aliquando conuersus, diuina gra-
tia non excludatur, quam nos illi, vt ve-
rè fideles subditi, pñs semper votis sumus
comprecati. O inconcussa fidei rupes, ò
verè cōsolidata fidei petra, quæ tam hor-
rendis supplicijs, tantaque cruciatuum
diritate non potuerit quicquam commo-
ueri, sed perstiterit vbique firma, fixa, im-
mota & inuicta, idq; in ipso mundi senio
idque summa humani generis licentia,
ignauia, væcordia & mollicie, in ipso de-
niq; extremo totius effusi Tartari furo-
re. Quum igitur Maiores nostri accurata
diligentia superiorum martyru historias
monumentis literarum commendaue-
rint, vt eæ certis festiuis diebus populo
Christiano propositæ, incitamenta sint,
ad similia in afflictionibus perferenda, pa-
remque fortitudinem & perseuerantiam
in aduersis certaminibus adhibendam.
Nihil enim est aliud vniuersa Christiani
hominis vita, quàm militia super terrâ.

Iuxta

Nuncupatoria.

Juxta illud Chrysoſtomi : Tu Chriſtiane delicatus es miles, ſi putas te ſine pugna vincere, ſine certamine triumphare, exerce vires fortiter, dimica atrociter, in prælio iſto concerta, conſydera pactum, quod ſponſiſti : conditionem, quam accepſiſti : militiam, cui nomen dediſti, hoc pacto cuncti pugnant, hac conditione vniuerſi vicere Chriſtiani, &c. Haud abs re & nos quoque videbamur facturi, ſi præſentes hos noſtri ſæculi & ordinis martyres, pari pietate ac induſtria deſcriptos, curaremus in publicum venire, ac candidis animis per Typographorum operam immortalitati conſecrari, præſertim cum hij eò nobis maiori debeant eſſe hortamento ad eundem calicem, ſi ita Deo placuerit, bibendum, quò & ætate propiores, & propter eundem ordinem eandemque vitæ regulam nobis fuere coniunctiores.

Porro autem vobis Reuerende pater, ob id potiſſimum præſentem hanc hiftoriam transmittendâ, veſtroq; nomini peculiariter nuncupandâ duximus, vt quemadmodum hætenus & vitæ iſtituto & periculis ſuſtinendis, proximè ad iſtorum

Epistola

sanctorum Martyrum imitationem accessistis, ita & in posterum ipsorum exemplo ad perseverandum, quaque coepistis via, intrepidè pergendum, & ad cursum alacriter consummandum animemini, incitemini & corroboremini. Non defuit antehac animus vester martyrio, sed potius animo vestro martyrium defuit, qui pro Christi charitate ac nostrae religionis zelo, innumerabiles in hunc usque diem peregrinationes, labores, molestias & vitae discrimina sustinuitis, dum primum Hildesemensi Carthusia excedere iussi, ac mox à Reuerendo totius ordinis patre & capitulo generali commissione legitime accepta, nullum diem intermisistis, nullamque vobis requiem concessistis, quin in diuersis Carthusijs ab Apostatis passim ablata repeteretis, diruta repararetis, deprauata reformaretis, omniaq; tandem in pristinam & Catholicam Orthodoxorum patrum integritatem reuocaretis, qua in palæstra, dum foeliciter, aspirante coelesti fauore, Iustamini, quantum odij molem, quantumq; huius mundi magnatum & potentum inuidiam sustinueritis, hac praesertim turbulētissima tempe-

Nuncupatoria.

tempestate, facile est cuius non imprudenti per se æstimare. Ceterum, quemadmodum vos istis vestris laboribus, nisi ab ipso sufficiente omnis boni remuneratore Deo, condignā mercedem nunquam accipietis : ita currentibus vobis calcar addere, & pro virili allaborare, vt in salutari isto opere ad finem vsq; perduretis, nullam sicuti planè nobis persuademus, apud vos vtiq; in reprehensionem vnq; incurret. Quinimò præsentem hanc nostræ erga Reuerendam vestram paternitatem obseruatiæ significationem, tantò speramus vobis futuram gratiorē, quantò Carthusianorum istorum Martyrum historia, propter eundem (licuti iam aliquoties dictum est) ordinem eandemque vitæ regulam, planeq; con-temporaneam nobis passionem, efficacius, viuidius, & expressius potest vos in magnanimis & diuinis istis vestris operibus confirmare & corroborare, adiutore patre cœlesti, qui vt similiter perficere non dedignetur, quod in vobis, tanquam singulari ad hoc delecto organo inœpit, per Dominum nostrum Iesum

Epistola

Christum indefinenter obsecramus. Edita
eta nostra domo ad Moguntiam sita,
Anno Dominicæ incarnationis
1550. Mense
Iulio.

Venes

VENERABILIBVS

& Religiosis Viris ac Dominis,

Vito à Dulken Priori, & Guili-

elmo à Sittart Procuratori Car-

thusiæ Moguntinæ, suis in Christo co-

lendis Patribus, Cyprianus Vo-

melius à Stapert, LL.

Doctor, S.

Constituunt alij speciosa toreumata Diuis,

Dum precio grandi marmor eburq; pa-

Votiuas alij ponunt de more tabellas, (rant-

Quas rude miretur vulgus in æde sacra.

Est quoq; qui statuas auro gemmisq; decoret,

Ingenij cupiens edere signa pij.

Ast hæc cuncta loco tantum spectantur in vno,

Quoq; minus profunt, hoc minus illa probent.

Vos ò Vite Prior facitis præclarius ergo,

Atq; domus curam tu Guilieme gerens:

Qui studio vnanimi & sincera mente, piorum

Aeditis in lucem facta stupenda Patrum,

Vt iam cognosci possint, cerniq; legiq;

Quâ Sol Oceani flammiger ambit aquas.

Vtq; hæc Christicolæ doceant exempla per orbē,

Vulnera pro Domino ferre Crucenq; suo.

Hæc

Hanc operam vestram laudare viriliter ai sim,
Atq; alijs multis pr.eposuisse velim.
Hec vestros animos intentio sancta decebat,
Hec exercitij cura beata fuit.
Qui velit, aspiret grandes ad opes & honores,
Hec sit vestra quies, vester hic esto labor.
Cumq; sacris hymnis precibusq; Deoq; vacatis,
Nostra, precor, vestri pars quota sit meriti.

Tabula

TABVLA AFFI-

xa ad sepulchrum Tho-
mæ Mori.

*Ex vita sua
in Defunctis*

Thomas Morus vrbe Londinensi, fa- *Vita Tho*
milia nō celebri, sed honesta natus, *mæ Mori*
in literis vtcunque versatus, quum
& causas aliquot annos iuuenis egisset in
foro, & in vrbe sua pro Syreno ius di-
xisset, ab inuictissimo Rege Henrico
Octauo (cui vni Regum omnium gloria
prius inaudita contigit, vt fidei defen-
sor, qualem & gladiosè & calamo verè
præstitit, meritò vocaretur) adscitus in
Aulam est, delectusque in Consilium, &
creatus Eques, Proquæstor primum, post
Cancellarius Lancastriæ, tādē Angliæ,
miro Principis fauore factus est. Sed in-
terim in publico Regni Senatu lectus est
Orator populi.

Præterea Legatus Regis nonnunquā
fuit, aliās alibi. Postremo vero Camera-
ci, comes & collega iunctus principi le-
gationis Cuthberto Tunstallo, tum Lon-
dinenli, mox Dunelmēli Episcopo. Quo
viro vix habet Orbis hodie quicquē eru-
ditius, prudentius, melius. Ibi inter sum-
mos

*Tunstal-
lus.*

TABULA VERI
mos Orbis Christiani Monarchas rursus
refecta foedera, redditamque mundo diu
desideratam pacem, & lætissimus vidit,
& legatus interfuit, quam superi pacem
firment, faxintque perennem. In hoc offi
ciorum vel honorũ cursu, quum ita vera
faretur, vt neque Princeps Optimus ope

Qualis in ram eius improbaret, neque Nobilibus
Magistra esset inuisus, nec iniucundus populo, su
tu fuit ribus autem, homicidis, hæreticisque mo
Morus. lestus. Pater eius tandem, Ioannes Morus
Pater Eques, & in eum Iudicium ordinẽ a Prin
Mori. cipe cooptatus, qui Regius confessus voc
catur, homo ciuilis, suauis, innocens, mi
tis, misericors, æquus & integer, annis
quidem grauis, sed corpore plus quàm
pro ætate viuido. Postquam eò productã
sibi vitam vidit, vt filium videret Anglię
Cancellarium, satis in terra iam se mora
rum ratus, libẽs emigravit in cœlum. Ac
filius defuncto patre (cui quàm diu super
erat comparatus, & iuuenis vocari con
sueuerat, & ipse quoque sibi videbatur)
amissum iam patrem requirens, & edic
tos ex se liberos quatuor, ac nepotes vni
decim respiciens, apud animũ suum cœ
pit perenescere. Auxit hunc adfectum
animi

animi subsequuta statim, velut adpeten- *Philoso-*
tis senij signum, pectoris valetudo dete- *phia Mo-*
rior. Itaque mortalium harum rerum sa- *ri.*
tur, quam rem a puero penè semper opta-
uerat, vt vltimos aliquot vitæ suæ annos
obtineret liberos, quibus huius vitæ ne-
gorijs paulatim se subducens futuræ pos-
sit immortalitatem meditari, &c. Tan-
dem Anno Milesimo quingentesimo tri-
cesimo quinto, sexto Nonas Iulij, ob de-
fensionem iustitiæ capite truncatus, fœ-
liciter migrare meruit ad Chri-
stum. De quo infra latius
Folio 3. B.

Bernardus

Bernardus ad Carthusianos fratres de monte Dei.

Nolite timere pusillus grex, ait Dominus: sed omnino confidite, quia com-
placuit Deo Patri, dare vobis regnum.
Videte fratres mei vocationem vestram.

Altissima enim est professio vestra:
cœlos transit, par angelis est,
angelicæ similis pu-
ritati.

Quicquid habes meriti, præuentrix gratia donat.
Nil Deus in nobis præter sua dona coronat.
Tendimus huc omnes, metâ properamus ad vni-
Tristia damnatis, sunt gaudia plena beatis.
Dignior est sceptro, & regni diademate virtus,
Post obitum æterna manet sequiturq; sepultos.

DE CAPTIVITATE
& Martyrio D. Ioannis Phi-
scheri, Episcopi Roffensis, pro-
pter secundas nuptias Regis, & con-
stitutionem schisma-
ticam.

Reverendus Pater
D. Ioannes, Episcopus
Roffensis, dum per pa-
storalem curam apud
ovies sibi commissas re-
sidents, custodiret vigi-
lias noctis supra gregem suum, tum vitæ
sanctimonia atque austeritate, tum ad-
ministrandis Sacramentis, tum assi-
duitate docendi voce simul & scriptis,
denique mira liberalitate in egenos, be-
nignitate in studiosos multis annis ve-
rum agebat Episcopum. Hic ergo quasi
stella matutina in medio nebulæ, & qua-
si luna plena in diebus nostris, & quasi
sol refulgens, sic effulsit in templo Dei,
errantiumq; tenebras suæ sanctitatis &
eruditionis splendore discussit. Verum
talis ac tantus vir, qui in diebus suis pla-
cuit Deo, & inuentus est iustus, dum vr-
C gente

Historia

gente conscientia, primum quidem secundis nuptiis, quas Rex (repudiata & superstita D. Catharina prima vxore sua) cum quadam Anna superducta, Anno Domini M. D. XXXIII. celebrare constituerat, tum verbis tum scriptis contradiceret. Deinde nouae constitutioni totius Concilij seu Parliamenti Regij (quae Regem ipsum supremum post Christum, tam in spiritualibus quam temporalibus, regni caput, sub poena corporum & rerum, ab omnibus suscipiendum & tenendum, & omnem aliam extra regnum Ecclesiasticam potestatem abnegandam, schismatica temeritate mandauerat) sese Dei solius & veritatis intuitu, constanter opponeret, per satellites publica potestate apprehensus, & in arce seu turri Londoniensi multis diebus captiuus detentus est. Hinc XV. Kalendas Iulij, Anno XXXV. productus, & ad Curiam prope Vuest Monasterium frequenter fatellitum armorum stipatu, perductus est, partim nauigio, partim quo, ob corpusculi debilitatem, quam praeter aetatem auxerat carceris incommoditas, licet ipse valetudinem suam iunij

Martyrum Angliæ.

iunjs & vigilijs, studijs & laboribus ac lachrymis, vehementer aggrauasset. Ille verò, tamen non ignoraret eius cognitionis exitum, nihil tamen perturbatus est, sed placito ac propè etiam ad hilaritatem vultu composito, ad tribunal euocantibus paruit. Cumque super obiectis articulis interrogaretur, iuxta D. Thomæ Mori, & aliorum qui sequuntur martyrum responsa, in sequentibus fulius expressa, per omnia Catholicè respondit, adeò, vt mirarentur aduersarij conformatem responsorum, nescientes vnum veritatis spiritum, vnam per omnes eloqui veritatem. Quapropter iuxta morem eius regionis, per duodecim viros, ad pronuntiandum de eo (num morte dignus esset, qui constitutioni Parlamenti obstitisset) delectos, fædo & terribili mortis genere damnatus est, simul atque Regi visum esset. Hoc adiectum creditur si fortè spe veniæ posset à sententiâ deduci, supplicio territus Carthusianorû, qui paulò ante, suspèsi, euiscerati, & membrarum diuili fuere. Quod autem mitiore post pœna affectus est Rossensis, quæ minabatur iudicum sententiâ, in causa fuisse

Historia

putatur, quod metuerint, ne senex & ex
hausto corpusculo, si per viam tam lon-
gam rheda trahere tractus fuisset, ut alij,
sponte expiraret. Igitur noster Roffensis
accepta tam horrendæ mortis sententia,
quum satellitibus stipatus reduceretur in
arcem, ut ad ostium ventum est, versus
ad satellites hilari placidoq; vultu: Plurimam
(inquit) boni viri, vobis habeo gra-
tiam, pro officio quo me euntem & re-
deuntem deduxistis. Dixisses hominem
ex hilari suaviq; redire conuiuio, adeo &
color erat iucundior, & ipse toto corpo-
ris gestu, quatenus per grauitatem licuit,
læticiam quandam præ se ferebat, ut ne-
mini non esset perspicuum, sanctissimum
virum, ceu iam portui vicinum, toto pe-
ctore ad illam beatam tranquillitatem
aspirare. Nec diu dilata est mors. Ad de-
cimum Calen. Iulij productus in planiti-
em, quam Angli vulgo dicunt turris col-
lem, vultu non solum constanti, verum
etiam alacri, paucis allocutus est populū.
Primum Regi Regnoque bene precatus
est. Mox ardenti magis quam proluxa ora-
tione seipsum, Dei misericordiæ com-
mendauit; simulque procumbens in gra-
nuā,

Martyrum Angliæ.

nua, gracili & exhausta ceruice securim accepit. Neque enim apud Anglos car-nifices gladio ceruicem incidūt, sed dam-nato in truncum ad id apparatus incli-nanti, securi caput amputant. Quando cum animi dolore viderint hoc specta-culum, quibus religio pietasq; cordi est, & qui Christi spiritum in pastore operan-tem experti fuerant, facilè quiuis ex se poterit æstimare.

Fertur quidem, quum Episcopi Ros-fensis caput esset in ponte Londoniensi de more expositum, non solum non e-marcuisse, verum etiam magis effloruisse, viuoq; factum similius. Ea res seu fama quum vulgò increbuisset, sublatum est atque abditum. At veriti ne idem eueniret in capite Thomæ Mori, priusq; expo-neretur, aqua feruenti decoctum est, quo plus haberet horrois. Heu quomodo moritur iustus, & nemo percipit corde: Heu quomodo sanctus Doctor Ecclesiæ, præco Dei, propugnator fidei, verus pas-tor, dans animam pro ouibus suis, tanq; *Ioan. 10.* fur & latro, propter vilissimam adulte-ram, pro suis sceleribus postmodum vlti-mo supplicio, ab ipso Rege affectam, diu

Historia

tissimo carceri mancipatur, & propter
vnitatem fidei & Ecclesiæ tuendam, tur-
pi mortis genere necatur, dum Christum
& eius sermones erubescere
coram hominibus
recusat.

*De D. Thomæ Mori captiui-
tate, bonorum confiscatione, &
ultimo supplicio, propter confessio-
nem veritatis.*

Thomas Morus nō
ita pridem regni Bri-
tānici Cancellarius (qui
hanc sæuam tempesta-
tem venturam tum præ-
sentiens, ne cogeretur
innocentibus inferre, qđ in se ipso iam
perpessus est) officium Cancellariæ, qđ
proxima post Regem dignitas est, spon-
tē resignauit. Cumque secundis Regis
nuptiis ex solo Dei timore contradice-
ret, bonis suis omnibus priuatus, & per-
petuo

Martyrum Angliæ.

petuo carceri addictus est. Anno autem Domini M. D. XXXV. Calendis Iulij, ex arce Londoniensi, eductus ac Magistratui & Iudicibus à Rege ordinatis præsentatus fuit. Ibat reus baculo innixus, tam longam viam, corpore graui infirmitate in carcere debilitato, nihil tamen perturbationis vultu præseferens. Primum recitati sunt Articuli criminum, quæ illi obijciabantur. Mox Cancellarius, qui Moro successit, ac Dux Nortfordij, hunc in modum reum allocuti sunt: Vides Moro te quidem ex hac parte in Regiam Maiestatem grauius deliquisse, nihilominus tantum de ipsius clementia & benignitate confidimus, si pœnitere volueris, tuamque hanc temerariam opinionem, cui pertinacissime adhæcisti, in melius commutare, te delicti remissionem facile consecuturum. Quibus Morus: Magnifici viri, vobis (inquit) gratiã habeo, de vestra erga me beneuolentia. Verum illud solum Deum optimum maximum oro, vt ipsius ope adiutus, in hac mea recta opinione vsq; ad mortem perseverare valeam. Quantũ autẽ ad accusationes, quibus oneror, attinet,

Historia

vereor ne vel ingenium, vel memoria,
vel verba ad explicationem sufficiant,
cum non solum impediatur articulorum
prolixitas & magnitudo, verum etiam
diuturna in carcere detentio, necnon æ-
gritudo debilitasque corporis, qua nunc
sum affectus. Tum iussu Magistratus alla-
ta est sella, qua cum residisset, hunc in mo-
dum sermonem profecutus est.

Quantum ad priorem partem ac-
cusationis pertinet, quæ habet: Me, quò
magis animi mei contra Regem maleuo-
lentiam ostenderem, in contentione de
secundo eius matrimonio, perpetuò ob-
stetisse serenissimæ eius Maiestati, nihil
aliud habeo respondere, nisi quòd iam
antea dixi, id yrgente conscientia me fe-
cisse. Non enim volebam nec debebam
Principem meum celare veritatē. Quòd
nisi fecissem, præsertim in re tanti mo-
menti, vnde pendebat & Principis ho-
nor, & regni tranquillitas, tum verè fuisset
sem quòd nunc obijcitur, maleuolus, per-
fidus & proditor. Ob hoc delictum (si
modò delictum dici debet) grauissimas
dedi pœnas, exutus omnibus facultati-
bus meis, illisque fisco addictis, ac perper-
Euo

Martyrum Angliæ.

tuo carceri adjudicatus, in quo iam men-
ses quindecim rotos fui detentus. Sed his
omissis, tantum ad ea respondebo, quæ
sunt huius negocij præcipua. Dicitis me
pœnam commeruisse, quam infligit con-
stitutio seu statutum, in proximo Proce-
rum conuentu, me in carcere agente, fa-
ctum, quali malitioso ac perfido animo,
proditoriè detraxerim Regiæ maiestati,
famam, honorem, ac dignitatem, quæ il-
li perdictam constitutionem consensu
omnium erant tributa, videlicet quòd
sibi Rex declaratur sub Iesu Christo su-
premi caput Ecclesiæ Anglicanæ. At-
que ante omnia quòd mihi obijcitis, me
nihil voluisse respondere Secretario Re-
gis, ac venerabili maiestatis illius Conci-
lio, quando me interrogabat, quæ nam
esset mea de illo decreto sententia. Re-
spondi me iam mundo mortuum esse,
nec istiusmodi negocijs amplius sollici-
tari, sed tantum meditari in passione Do-
mini nostri Iesu Christi. Ad quod iam
clare respòdeo, vobis ob huiusmodi me-
um silentium me morti adjudicare non
licere. Quoniam neque vestrum decretum,
neque vllæ leges mundi possunt quenc̃

Historia

ob silentium addicere morti, sed tantum ob dictum vel perpetratum facinus. De occultis enim solus iudicat Deus. Tum regius Procurator suscipiens sermonem, Huiusmodi (inquit) silentium certum aliquod indicium erat & obscura significatio, malignæ alicuius cogitationis contra ipsum decretum, propterea, quod omnis subditus syncerus & fidelis Regi, si de dicto decreto interrogetur, tenetur contra omnem dissimulationem respondere, Regium edictum esse bonum, iustum ac sanctum. Tum Morus: At si (inquit) verum est, quod ius commune habet: Qui tacet consentire videtur, meum istud silentium plus approbavit vestrum decretum quam infirmavit. Iam quod dicitis omnem fidelem subditum obligari, ut respondeat Regium edictum esse bonum, si interrogetur. Respondeo bonæ fidei subditum magis obligatum esse Deo, conscientiæ & animæ suæ, quam ulli alij rei in hoc mundo, maxime si talis conscientia, qualis est mea, nihil offendiculi, nihil seditionis pariat domino suo. Nam illud pro certo vobis affirmo, quod nulli mortalium hac in re detexerim conscientiam meam.

Venio

Martyrum Angliæ.

Venio nunc ad secundum accusa-
tionis caput, quo arguor contra dictam
constitutionem seu decretum vestrū ma-
chinatus fuisse, eò quòd ad Roffensem
scripserim octo paria epistolarū, quibus
illum animarim aduersus istud edictum.
Equidem vehemēter optarim eas episto-
las hic proferri. Sed quoniam sicut vos
dicitis, per Episcopum exustæ sunt, ipse
vobis vltro illarum argumenta comme-
morabo. In quibusdam tractabantur res
familiares, sicut nostra vetus consuetudo
& amicitia postulabat. Vna ex illis re-
spōsum ad ipsius epistolam habebat, qua
scire desiderabat, quo nam modo respon-
dissem in carcere, cum prior examinerer
super dicto decreto. Cui respōdi: me me-
am conscientiam exonerasse, & ratio-
nem esse secutum: idque vt ipse similiter
ageret, admonebam. Hæc fuit, ita sit mi-
hi Deus propitiū, mearum literarum sen-
rentia. Harum igitur causa non possum
per vestrum decretum siue edictum ad-
dici morti.

Quòd verò ad tertium articulum at-
tinet, qui continet me cum à Senatu exa-
minarer, respondisse, vestrum decretum
simile

Historia

simile esse gladio ancipi, vt qui obremperaret, periclitaretur de salute animæ, qui auerfaretur, amitteret vitam, ac eadem respondisse Episcopum Roffensem, sicut dicitis: Ex quo appareat hæc inter nos de composito agi, vtroque eodem modo respondente. Ad hæc respondeo, me non simpliciter, sed sub conditione esse locutum, Videlicet si esset aliquod statutum simile gladio ancipiti, quo nam modo quisquam hominum sibi posset cauere, ne alterutram aciem incurrat: Porro quid responderit Episcopus Roffensis, ignoro, & fieri potest, vt eodem modo responderit. Si illius oratio cum mea congruebat, id nequaquam accidit ex conspiratione, sed potius ex ingeniorum ac doctrinæ similitudine. Breuiter illud pro certo habetote, me nunquam malitiosè quicquam locutum contra vestrum decretum. Interim tamen fieri potuit, vt multa ad cōcitandum mihi odium apud Regiam Maiestatem deprauatè sint peralata.

Post hæc vocati sunt per ministrum publicum duodecim viri, iuxta gentis illius consuetudinem, quibus traditi sunt articuli,

Martyrum Angliæ.

articuli, vt super illis consultarent ac iudicarent, an Morus malitiose contra decretum peccauisset. Qui cum per horæ quartam partem secessissent, reuersi sunt ad Principes & Iudices delegatos, ac pronunciarunt Gylthi, hoc est, condemnandus aut dignus est morte. Mox Cancellarius pronunciauit sententiam iuxta formulam memorati decreti.

His ita peractis, Thomas Morus sic orsus est loqui: Quādo (inquit) morti sum adiudicatus (rectè ne an secus, nouit Deus) ad exonerandam meam conscientiam, liberè vobis de vestro decreto dicam quod sentio. Primum illud dico, me septem annis intendisse animum studiumque meum in istam causam: Verùm hætenus in nullo doctorum ab Ecclesia probatorum reperi scriptum, quod Laicus, aut vt vocant sæcularis, possit esse caput status spiritualis aut Ecclesiastici. Hic Cancellarius interrumpens Mori sermonem, Domine More (inquit) ita ne tu vis haberi sapientior, meliorisque conscientiam omnibus Episcopis, tota nobilitate, toto denique regno: Ad quæ Morus, Domine (inquit) Cancellari, pro vno Episcopo, quæ habes

Historia

habes tuæ opinionis, mihi sunt facile centum, idque ex illorum numero, qui inter diuos relati sunt : & pro vnico vestro Concilio (quod quale sit, DEVS nouit) pro me habeo omnia Concilia generalia, annis ab hinc mille celebrata : & pro vno regno, habeo Franciam, cæteraque Christiani orbis regna omnia. Hic Dux Nortfordij interpellans, Nunc (inquit) More perspicue liquet tua maleuolentia. Ad quæ Morus : Vt hæc loquar (inquit) non incitat maleuolentia, sed cogit necessitas, ad exonerandam conscientiam

Rom. 8. am meam, teste Deo, qui solus scrutatur corda hominum. Præterea hoc quoque addo, vestrum decretum perperam esse factum, quoniam ex professo iurastis, nihil vnquam facere contra Ecclesiam, quæ per vniuersam ditionem Christianam vnica est, integra & indiuidua. Neque vos soli vllam habetis authoritatem, citra aliorum Christianorum consensum, condendi legem, aut instituendi Concilium aduersus vniõnem & concordiam Christianitatis. Sed non ignoro, cur me morti adiudicaueritis, videlicet ob id, quod nuncj voluerim assentire in negotio

Martyrum Angliæ.

clō noui matrimonij Regis. Sed tamen mihi magna spes est in bonitate diuina, quòd quemadmodum sanctus Paulus legitur, persecutus fuisse diuum Stephanum, qui tamen iam vnanimis agunt in cœlo, lic nos qui discordes sumus in hoc mundo, in futuro sæculo pariter sumus concordēs, & perfecta charitate vnanimis. Hac spe fretus, precor Deum, vt vos seruet vnâ cum Rege, eique dare dignetur bonos consultores.

Cum verò iam peracto iudicio, Morus in carcerem reduceretur, priusquam ad turrim esset peruentum, vna Filiarum eius nomine Margareta, per mediam satellitum turbam ruens, flagrans immodico desiderio patris, nulla habita ratione sui, nec loci publici, nec circumstantium, vix tandem ad patrem perripit, ibique collum eius amplexa, miserando fletu suum extremum dolorem est testata. Cumque illum aliquandiu artissimè constringeret, dolore viam omnem vocis præcludente, pater permissu satellitum, eam hoc modo consolatus est: Margareta esto animi forti, nec te excrucies amplius: Ita visum est Deo. Iam pridem nosti

Historia

nosti secreta cordis mei. Inde patre decem aut duodecim passibus abducto, rursus accurrit ad amplexum patris. Ibi Morus nullis emissis lachrymis, nulla vultus perturbatione, hoc tantum dixit: Vale, & Deum pro salute animæ meæ deprecare. Hic apud se quisque reputet, quam valido pietatis mucrone transfixum sic cor Mori.

Inde septimo die Iulij, fuit capite truncatus, in magno campo, qui est ante Regiam: Ac pauca priusquam obtruncaretur, loquebatur: Tantummodò rogantibus circumstantem multitudinem, ut pro eo orarent in hac vita. Ipse vicissim in alia vita intercederet pro illis. Præterea illos ardentissimè hortabatur, ut Deum pro Rege suo deprecarentur, quatenus illi dare velit rectum consilium & mentem bonam. Palàm protestans se mori eius fidelem ministrum, in primis tamen DEI omnipotentis.

De D. Reginaldi Theologi

Martyrio responsis, & sententia mortis propter fidem Ecclesie.

Anno

Martyrum Angliæ.

Anno 1535, die quinta decima mensis Aprilis, in aula maiori de Vuestmūster, Principes & domini Angliæ, cæterique iudices congregati, statuerunt quorundam religiosorum & sæcularium audire responsionem, qui nonnulla contra Regiam maiestatem dixisse, scripsisse uel accusati, eorundem haberent reddere rationem. Itaque inter hos primo Doctor quidam Theologiæ, vir angelico vultu omnibus gratiosus, & spiritu Dei plenus, ex Abbatia dicta Syon, Londonij ordinis S. Brigittæ, interrogatus est per D. Cancellarium in hac forma: Cur soli (inquit) vos presumptuosi vultis persistere in opinione vestra, quæ sententiæ datæ per Parlamentum, hoc est, per tam grandes Dominos & Episcopos, omnesque ferè vniuersi regni proceres, contraria est? Ad quod idem Doctor respondit: Decreueram quidem imitaturus Dominum nostrum Iesum Christum, dum in iudicio coram Herode statueretur, nihil respondere: Verū quoniam

D niam

Historia

nam me vrgetis ad finem, quò tam meo
quàm hic astantium conscientijs satisfaciam,
dico quòd nostra opinio, si de testimonijs
verorumque suffragijs agi posset, instructior
copijs esset, atque testimonijs multò copiosior,
quàm vestra. Siquidem pro quibusdam, quos tu
ex vniuerso regni Parlamento adducis, totum ego
habeo mecum orbem Christianorù, exceptis
adhuc his, qui sunt de hoc regno, non dicam
omnes de regno, quoniam minor pars pro vobis
est. Et dato, quòd maior pars regni infectaretur
opinionem meam, tamen id non fieret ex
sententia, sed per externam duntaxat limitationem:
idque metu amittendarum dignitatum ac
honorum, aut spe fauoris regij sibi conciliandi.
Super quo articulo, quantocius illi mandatum est
per Secretarium regis, sub pœna incurrendi
rigorem legis, quatenus manifestaret, quid
illi essent, de quibus loqueretur. Ad quòd
respondit omnes esse bonos huius regni. Et
continans suum primum propositum dixit:
Quantum ad testimonia defunctorum Patrum,
ego pro mea parte habeo Concilia generalia,
omnes

Martyrum Angliæ.

omnes Pastores & Doctores Ecclesiæ,
qui fuerunt à mille quingentis annis, sin-
gulariter verò sanctos, Hieronymum,
Ambrosium, Augustinum, Gregorium.
Et certus sum, quod postquam serenissi-
ma maiestas huius rei cognouerit veri-
tatem, erit supra modum offensa qui-
busdam Episcopis, qui hoc illi consili-
um dederunt. Posthæc mandabatur ei,
ne vitrà loqueretur, sed solum respon-
deret ad hoc, quod causam grauare vi-
debatur, qua videlicet ratione ipse per
grandem maliciam, cōtra auctoritatem
Regis intra regnum multis dissuadere
non veretur, ne opinioni Regiæ maie-
statis & Parlamenti consentirent. Tum
ille, Ego (inquit) vobis respondeo primū,
Si starem in iudicio coram Deo, manife-
stum fieret, nuncq̃ me contra Regem, nec
contra quamcunq̃ aliam personam, per
malitiam declarasse meam opinionem
homini cuiunq̃ viuenti, sed quibus resi-
stere non potui, ad exonerandum meam
propriam conscientiam, id commisi in
confessione. Verum est, me vehementer
fuisse contristatum, postq̃ serenissimam
Maiestatem in tanto deprehenderam.

Historia

errore, sed nunquam inde locutus sum aliter, quàm dixi: Et si tunc non declararem meam sententiam, ego iam declararem: quoniã in hac parte obligatus sum Deo, & conscientiã meã, & in talibus iure non possum offendere Principem meum, nec quemuis alium. Hinc ilicò impositum ei fuit silentium. Verum ille: Postquam non vultis (inquit) quòd amplius loquar, secundum legem vestram me iudicate. Inde cum audisset à duodecim viris ad hoc delectis, se condemnari reum mortis, dixit cum magna constantia: Hoc est Iudicium mundi. Deinde supplicavit Iudicibus, vt darent sibi spatium duorum aut trium dierum vitæ, ad præparandum conscientiam suam, qua mori possit, quomodo religiosum & bonum decet Christianum. Cui responsum est, in sola bonitate consistere Regis, si velit illi hoc præstare, & id amplius in Iudicium non esse potestate. Ad quod ille: Credo (inquit) videre bona in Domini terra ventium.

Martyrum Angliæ.

De crudeli mactatione diuersorum, pro veritatis testimonio.

PRior Londonien-

sis Carthusiæ accessit Eleemosynariū Regis & Doctorem Latmet, & alium quendam Doctorem, dicens pro releua-

tione conscientiæ suæ velle dicere tria. Primum, viso quod Dominus noster Iesus Christus dedit suis Vicarijs spiritua- lem potestatem per sua verba Euangeli- ca: Et tibi dabo clauēs regni cœlorum, & nullus vnq̄ doctorum hæc verba alteri dicta esse asseuerauit, præterq̄ sancto Petro soli, quæ quidem potestas inde ad alios deriuatur Apostolos, & consequenter ad Papam & Episcopos. Quo ergo modo possēt illa verba intelligi de Rege homine Laico & sæculari, q̄ ipse sit supremum caput, & primas Ecclesiæ Anglicanæ: Secretarius autem Regis audiens verba hæc, dixit: Tu ergo vis facere Regem presbyterum, mandās ne amplius loqueretur. Postea per duodecim viros, p̄nunciata

Historia

ciata est sententia mortis, & executioni
mādata, quarta die Maij anno XXXV.
in hunc modum. Primum quatuor reli-
giosi, quorum vnus erat Doctōr prædic-
dictus, & vnus solus presbyter sæcularis
(quoniam alter iunior accepit gratiam)
tracti sunt ex magna turri Londoniensi,
per ciuitatem vsque ad locum iustitiæ,
distantem à ciuitate per vnum miliare
Francicum, vbiq; sine aliqua reuerentia
ordinis, aut habitus sacerdotalis vel reli-
gionis, sine degradatione, & in proprijs
vestimētis appensi sunt patibulo, p. gros-
sam quandam chordam, ne strangularen-
tur. Indeq; statim depositi sunt adhuc vi-
ui. Deinde abscissis primum verendis, &
in ignem coniectis, extraxit eis spicula
tor corda eorum, quæ transfixit, & igne
quoq; cremauit. Inde abscissis capitibus,
corpora sunt quadripartita, quæ postea
posita sunt super portas & loca publica
dictæ ciuitatis. Et licet ad terrorem se-
quentium, posterior semper viderit trau-
cidationem præcedentium, priusq; mor-
tem ipse exciperet, testor tamen multo
tempore non visos, qui tanta vt hī con-
stantia, perseuerantes vsque in finem,
mortem

Martyrum Angliæ.

mortem excepissent. Nam quomodo in animo non sunt a via veritatis mutati, ita nec in vultu pallor, nec in verbis trepidatio, nec in aliquo gestu corporis timor apparuit mortis. Spiritu namque veritatis roborati, pro qua ad mortis ibant agonem alacres, perinde ac olim tuti & sani fuerant, remanserunt. Rogabant autem Principes & astantes omnes perseveranter bene vivere, Regi fideliter servire, eidem in omnibus, præter ea quæ contra voluntatem Dei & Ecclesiæ sunt, obedire.

Protestabantur quoque nunquam se fuisse Regi inobedientes, nihil in rebus quæ repugnabant sancto Evangelio & Ecclesiæ Catholicæ, atque ideo recipere se mortem non solum patienter, sed & perlibenter. Addebant præterea, agnoscentes magnam à Deo sese assequutos gratiam, quod pro veritate eis dedisset mori, & pro assertionem huius Evangelicæ & Catholicæ doctrinæ, videlicet Regem non esse supremum in spiritualibus primatem caputque Ecclesiæ Anglicanæ.

Cæterum, qui hæc vidimus, aut legimus siue audimus, gratias agimus Deo, qui

Historia

spiritu induit fortitudinis atque zelo charitatis multos sibi amicos, qui in Anglia pro veritatis testimonio sanguinem suum fuderunt. Cuiusmodi sunt Episcopus Roffensis, Thomas Morus, Carthusienses multi, aliorumque ordinum constantes omnes, quorum capita membræque post mortem stipitibus affixa, prædicant nobis, quam fidem quamque charitatem ad Christum & Ecclesiam, debeamus habere usque in mortem, hocque à se factum suo nobis exemplo commonstrant. Cecidit enim illis in gloriam multò maiorem sic patibulis et stipitibus esse affixos, quam cum auro gemmisque sepultos. Ab omnibus enim transeuntibus eorum constantia discitur, prædicatur, atque in mundum traducitur: quo cæteri quoque discant homines adhuc in mundo superesse, qui non timent eos, qui corpus possunt occidere, sed eum potius, qui potestatem habet & corpus & animam mittere in gehennam.

Martyrum Angliæ.

Passio XVIII. Carthusianorum

in regno Angliæ: Qui pro eo quod schismati ad-
herere, & ab unitate Ecclesiæ Catholicæ
segregare nolebant semetipsos,
crudeliter martyrizati
sunt.

Præfatio.

Rueredo Patri Do-
mino Ioanni Priori ma-
ioris Carthusiæ, totius
ordinis nostri Primati
dignissimo, Frater Mau-
ritius Chañey Anglus,

monachali nomine indignus, reuerenti-
am & obedientiam offert promptissimã.
Postquam omnipotenti Deo placuit, so-
mnium dare dilectis patribus, & profes-
sis domus olim dedicatæ in honorem an-
nunciationis beatissimæ matris Dei, dul-
cissimæ virginis Mariæ, ordinis nostri
Carthusiensis, iuxta ciuitatem Londo-
niarum, in Prouincia Angliæ, vt quies-
cant à laboribus suis, Reuerende Pater,
de eorum vigilia & somno paternita-
tem vestram certiolem reddere operæ-
precium existimaui. Nam ex quo altare

D s illud

Historia

illud sacrilegum erectum est in Bethel,
vt ultra non ascenderemus. Hierusalem,
ne conuerteremur ad Dominum, nullus
ex cognatione nostra de eorum obitu
vobis quicquam significauit: Quippe qui
nec auli fuimus, & nobis insidiatores vi-
dique, ne quid tale faceremus, erant po-
siti. Nunc verò, quoniam eripuit me De-
us de laqueo venantium, & constitit su-
per excelsam terram, semotum à timore
nocturno, necessarium duxi, de his omni-
bus quæ acciderunt nobis, non nihil R. P. V.
significare. Verum prius imitator factus
filiorum Israël, quibus Iordanem ingres-
sis in terram promissionis perrecturis vi-
sum fuit, vt durissimos lapides de medio
Iordanis alueo tollerent, & illos in loco
castrorum ponerent, vt essent in monu-
mentum filiorum Israël in æternum, per
quale iter eduxerit eos Dominus, archa
interim testamenti persistente in medio
fluuii, donec omnia complerentur, quæ
præcepit Dominus Iosue fieri: Ita & ego
vt plenius innotescat, quales fuerunt quæ
elegit Dominus in hæreditatem sibi, per
sequelam agni benedicti, quocumque ier-
rit, siue in vitam, siue in mortem, ante
quam

Martyrum Angliæ.

quam Iordanem nostrum transiero, unde
de educturus cophinum meum plenum
morticinjs seruorum Dei, non incon-
uenientia interferam, sed durissimos la-
pides torrentis nostri tollens, non do-
cendi animo, sed potius refocillandi spi-
ritum gratia, ponendo siue erigendo se-
dem sanctæ pansionis lassis & attædis-
atis, ex longitudine itineris per hunc
terribilem montem, locum horroris &
vastæ solitudinis, ne etiam penitus in-
choare viderer narrationem, vbi illi su-
um fœlicem consummauerunt cursum,
& præsertim ex eo, quod sacra scriptu-
ra, eruditum filium doceat, gloriam esse
patris, præsertim si filius nihil faciat, nisi
quod viderit patrem prius facientem,
quæque ipse ab eo omnia didicerit. Pe-
ter enim notam faciet filijs virtutem &
veritatem suam, Idcirco tum de patre,
tum de filijs, & modo viuendi in illo con-
uentu luculentius aliquid recensebo, vt
in patre simul & filijs, laudetur & glori-
ficetur Deus.

Et non existimet aliquis, vt laus aut
fautor humanus ex affectu cordis mei, in
caput meum redundaret, quia professus
extabam

Historia

extabam in illo conuentu, aut vt videan-
tur ab hominibus opera bona inibi ge-
sta, me ista relaturum. Ego enim nullatenus
sum vlla laude aut gloria, quin potius
us omni vituperio ac ignominia dignus.
Iudas traditor annumeratus erat inter
duodecim Apostolos, audiebat, videbat
ac faciebat quæ & cæteri, verum repro-
batus fuit. Non est æstimanda inchoatio
boni, sed perficere bonum honorificum
est, vt cum consummauerit homo, tunc
incipiat accipere coronam salutiferæ vi-
tæ, quam repromisit Deus perseverantibus
in bono vsque in finem. Sathan inter
filios Dei affuit, neutiquam laudandus:
Ego verò prodij ex istis, res in aperto
est, sed non eram ex illis. Nam si fuisset
sem ex illis, permansissem vtique cum illis
bibiturus calicem, quem & illi biberunt.
Ego Saul inter Prophetas, ego filius
Effrem, intendens & mittens arcum
conuersus in die belli, abij retrorsum in
non custodiendo quæ apud me reposita
erant. Tanta sanctitas vigebar inter eos,
quod ego non sum dignus vocari aut ha-
beri, & multò minus laudari, quasi vnus
ex illis. Si mihi è cōsortio sanctorum eis

Martyrum Angliæ.

cto, noua aliqua de eisdem filijs quidem
hominum iam referenti, prouenire debe
ret laus, multò præclarior illi Cherub
tam pulchrè condito, propter pollutio
nem suæ sanctificationis in multitudine
iniquitatum suarum eiecto de medio la
pidum ignitorum, mira tamen postea de
ipso filio Dei enarranti, quando dixit
Domino Iesu: Scimus quis sis, Tu es Fili
us Dei: laus tribuenda foret. Quòd nepha
rium est opinari, inanis ac friuola est exul
tatio (si fidem adhibeam Diuo Chryso
stomo, vel tantillæ experientiæ meæ) cui
remurmurat testimonium conscientiæ.
Absit ergo, vt vocet me quis Noëmi, sed
potius amarum, quia afflixit & amaritu
dine repleuit me omnipotens. Egressus
sum plenus, & vacuum reduxit me Do
minus. Sufficiet mihi modò, si ex hoc quòd
egero, gloria in excelsis ab angelis altis
simo resonet, & in terra istis sanctis ve
neratio ab hominibus bonæ voluntatis
impendatur, ac per misericordiam Dei
reexurgat demolita vinea nostræ sanctæ
religionis, & expandat palmices suos à
marì vsque ad mare, & à flumine vsq; ad
terminos orbis terrarum, & vt hæc fiant
forsan

Historia

Forſan depoſco. Illa tamen non dico
quali hanc inanis gloriæ mortificationē
accepſſem, & iam perfectus eſſem, ſed
vt linguis alienæ laudis ſubtractis, ab
igne malæ concupiſcentiæ, qui clauſus
eſt in oſſibus meis, facilius expediar, ſi
modo prouocem carnem meam ad emu-
landum virtutes illorum, de quibus lo-
qui præſumo, ac tandem per gratiam Dei
eorumque merita, meæ oliuæ reinseran-
tias, Ieſu dulciſſime te deprecor, Amen.

De uita ſancta Prioris London- niensis in conuerſatione ſua priuata.

Caput primum.

VT autem in hac et
narratione conuenienter
tius progredi valeam
ab ipſo venerabili Pa-
tre præfatæ domus no-
ſtræ Priore, descriptione
nis exordium ſumam. Iſte Reuerendus
Pater, nomine Ioannes Houhron, de quo
primonobis ſermo, ab honeſtis parenti-
bus in comitatu Eſſexiæ, in prædicta An-
glia

Martyrum Angliæ.

gliæ patriâ ortus erat. Qui à parentibus
literarũ studio traditus, in eisdem adeo
profecit, vt gradum Baccalaureatus in
vtroque iure dignè adeptus sit in Aca-
demia Cantabrigensi, quo adeptus, cum
parentes iam pubertatis annos ingres-
sum, connubio iungere disposuerunt:
Quod perspicuus latenter parentes de-
clinauit, quia dispositus ab eis status con-
iugalibus minus sibi placuit. Diuinis enim
se se dedere statuerat obsequijs. Clâm igitur
fugiens, latitabat cum quodam de-
uoto Presbytero, quoadusque sacros or-
dines gradus sacerdotalis ascendere po-
tuisset, quibus assumptis, ad parentes re-
dijt, & tandem de omnibus quæ egerat
vel inuitè pacatos reddidit. Sicque in
hoc statu sacerdotali per quatuor annos
laudabiliter degens, postea ad superiora
volare aspirabat, quali ceruus matutinus.

Et anno ætatis suæ vicefimo octauo,
aridum hunc mundum floridus iuuenis
calcare cœpit: Quod vt citius cum ma-
xima securitate, & accumulatissima vti-
litate perficere posset, quadam sancta au-
ditate inflammatus, religioliſſimum &
suauissimum iugum, ac lenissimæ sarcinæ
Carthus

Historia

Carthusianæ obseruantiam, toto cordis affectu humeris suis mansuetis subire sa-
ragebat, flagitans in dicta domo saluta-
tionis beatissimæ Mariæ, per humiles in-
stantesq; preces, hoc sancto habitu nostri
ordinis se indui. Quo cum post diurnam
dilationem indurus fuisset, veterem ho-
minem totaliter exuens, verè induit no-
uum hominem, qui secundū Deum crea-
tus est, etiā Dominum Iesum Christum.
Degebat enim vitam ibi per viginti an-
nos propensè eminentem, in multa auste-
ritate, humilitate & patientia, ac perfe-
cta sui ipsius mortificatione, cellæ & silen-
tij diligentissimus obseruator, semper oc-
cultans, & quasi in arctura stringens gra-
tiam sibi concessam, ne notaretur, cupi-
ens semper nesciri, & nulla æstimatione
dignus haberi.

Vt in Sacristarium domus Lon-
domensis fuerit electus,
Caput secun-
dum.

Verum

Martyrum Angliæ.

Verum non potest fieri, vt ciuitas in monte posita abscondatur, vel alicuius domus fenestræ adeo strictè claudantur, quin lux inclusa prospicientibus alicubi pateat. Iuxta verum:

Quoq; magis tegitur, tectus magis aestuat ignis.

Sicut & caminus iniectis exilit aquis, & flamma in sublime extollit comas. Quibus omnibus haud impar est innata proprietas & conditio gratiæ & virtutis. Quanto enim magis celatur & deprimatur ne propaleatur, tantò magis ac citius euolat, ebullit ac crescit: quantòque libentius dilatatur & expanditur, vt videatur, tantò celerius obcineratur, euanescit ac deficit. Gloria sequitur fugientem se. Quod quidem permaximè verificatur in hoc sancto patre. Elegit esse abiectus in domo gloriosæ virginis Martris Dei, & ab hominibus virtuosus ac sanctus habebatur: appetebat sperni, & honor eum persequebatur & apprehendit, si honor dici possit. Sed huic, quæ admodum & omnibus sanctis, talia se-

E cum

Historia

cum plus ferunt oneris quam honoris, quamuis pullus indomabilis, a finalis sensualitatis, in huiuscemodi lætetur ac hinc larescat, quasi in honoribus veris: Verum iste deuotus pater in abdita sanctitate diu se gerens, primò Sacristarij domus per obediētiam assumpsit officiū. Quod omnium onerum siue obediētiarum sibi quam maximè placuit, quia delicia eius in Ecclesia semper esse, & circa Ecclesiastica ministeria die noctuq; versari, ac seruum fratrum suorū fieri. Quæ omnia cum ingenti alacritate, industria & reuerentia perficiebat, in omnibus occasiones proficiendi ac merendi per suam humiliationem, defectionem & laborē caputans. Sub cuius tempore in hoc officio istud omni memoria dignum contigit. Quidam deuotus frater pestilentiali morbo attractus, ad extrema deductus est: qui cum corpus Dominicum sumpsisset, praenimia valetudine illud retinere nequirit, sed mox euomuit. Quod pater Vicarius (eò quod pater Prior aberat) simul cum omni eiecta immundicia collegit & assumpsit, atq; ad cellam huius sancti Patris Ioannis Houhton, tunc Sacristæ, detulit.

Martyrum Angliæ.

tulit comburendum. Accēsa igitur pyra *Deū / un̄ quō*
contendēbant hī duo patres, quis eorū *uoluit in igne*
illud in ignem mittere deberet. Neutro *uoluit. hanc*
hoc autē facere præsumente, reſeruatum *hanc uoluit*
est per duos dies. Die uerò tertia deuotus
Sacrista illud reuerendissimum corporis
Christi Sacramentū ab immundicia, cui
commixtū erat (ut quirit) reuerenter, ac
in calice reposuit, intendens in proxima
celebratione sua illud sumere. Sed prius
accerſito quōdam deuoto fratre conuerso,
cui Deus crebrò multa certitudinaliter
reuelauerat (Quæcunq; enim poposcerat
à Deo, statim dedit illi benignissimus De
us responsum, adeò Deo familiaris, gra
tus & charus erat. Notū hoc erat in mul
tis argumētis per totā domū) Huic igitur
intimauit pater Sacrista, ppositū suū pe
tens ab eo, ut in tam ardua re exoraret
Deum, pro agnitione sui beneplaciti, for
midabat enim cōburere illud, & sumere
quōdammodo abhorrebat. Iussa cōpleturus
ille frater conuersus, diuina enixius de
precatus est clementiam, quatenus eidem
super hac re aliqd indicium demonstrare
dignaretur. Et ecce tempore matutinarū
in spiritu positus uidit turbam magnam,
E 2 quam

Historia

quam dinumerare nemo poterat, in alba vestitam, quorum singuli cereum ardentem manu gestabant, composito gradu sacrarium introire, & ad illum locum, ubi repositum fuerat corpus Iesu, procedere, ibique summa cum reuerentia adorantes cistam, qua reclusum erat, aperire, factaque ibidem aliquantula mora disparuerunt. Sed quid interim ibidem egerint, ipsi fratri, qui hæc vidit, manifestum incognitum. Ad se autem reuersus frater, in aurora requisivit Sacristam, an in tali loco prædictas sacratissimi corporis Christi reposuisset reliquias. Illo respondente, mox visum eidem aperuit. Quo audito, deuotissimus pater Sacrista, postposito timore, & mortis, & nauseæ, mox se cum omni alacritate ad celebrandam Missam præparauit. Sub quo & illud repositum reuerenter & affectuose se recepit. Sed quam præclarus iste sibi calix esset, nemo scit, nisi qui accepit. Verè inebrians erat, in tantum, ut astantes hoc euidenter percipere potuerunt. Ille non timuit mortem, quia auctorem vitæ susciperet: nec infirmitatem, quia sanantem omnes languores deglutiret:
nec

Martyrum Angliæ.

nec nauseam habuit ex vomitu, quia gustauit quàm suavis est dominus in spiritu.

Vt idem in Procuratorem & postmodum in Priorem & Visitatorem electus fuerit.

Cap. III.

LXpleto igitur laudabiliter cum omnium fratrum gratia, in hoc officio Sacristarij quinquennio, idem ipse venerabilis pater Sacrista, ad officium Procuratoris assumitur. O quantus eum tunc mœror inuasit? Quantæ lachrymæ profusæ, quot gemitus peccatoris emisit, qualesq; corporis defectus eum prostrauerunt, qui sic omnino inuitus, gratissimæ atque sibi dilectissimæ solitudinis desideratissimique silentij dulcedinem deserere cogebatur? Lya cum lippis suis oculis, & lurida facie ei non placebat. Prætulit amori subsequenti priorem, quia melius sibi videbatur tunc quàm nunc. Solitudo arridebat, vbi dul-

Historia

ces susurrations dilecti in occulto tra-
here & audire poterat, amplexusque Ra-
chelis illi etant concupiti, à quibus per-
sollicitudinem circa plurima se auelli tre-
pidabat: Nihilominus Deo iuuante dex-
tera illius semper amplexata est eum, ac
inter eius brachia mirum in modum vi-
gilanter dormiuit ac quieuit. Quocir-
que enim se vertebat, vbicunque fuit, in
tumultu siue in solitudine, in plateis siue
in cella, conuertebat se ad cor, hauriens
pacem: pacem, quia in pace sperauit, &
ab ea nullis negocijs alienatus, sed totus
in Deum intentus siue raptus fuit in omni
loco. Certissimum est enim, quòd relin-
quens seipsum propter Deum, centupli-
accipiet etiam in præsenti. Itaque se ge-
rens per triennium in hoc officio matu-
rè, strenuè ac piè amabilemque Deo &
hominibus, vacante Prioratu domus bel-
læ vallis, illud onus subire coactus est &
portare. Quò eo migrante, & vix per di-
midium annum ibi ministrante, ab ea ad
vbera matris, quæ eum educauerat, &
ad suæ professionis domum reuocatus
est. Emigrauerat enim ex hac vita, va-
nerabilis pater Prior eiusdem domus Lō
doniæ

Martyrum Angliæ.

doniarum, nomine Ioannes Bartmanso-
nus. Ad cuius supplendas vices, iste Reue-
rendus pater vno omnium consensu,
(quod perrarò antea ibidem visum fue-
rat) assumptus est, ac demum anno secun-
do Prioratus sui, à Reuerendo patre Car-
thusiæ electus est & assignatus in princi-
palem prouinciæ Angliæ Visitatorem.
Sic qui latere & nesciri cupiebat, per di-
uinam prouidentiam, ad multorum pro-
fectum, notitiam ac lucem est æditus. In-
quarū omnibus oneribus administratio-
num, ipsius gesta non facili possunt expli-
cari sermone, multo verò difficiliori ea
quæ intrinsecus latent, cum nemo sciat
quid agatur in homine, nisi spiritus ho-
minis: Inexhauribilis itaque est hic fons
& torrens, inundans gloriæ huius nostri
Patris. Sed more annorum meorum, qui
puer sum ætate, gratia & moribus nesci-
ens loqui, in amœno iam prato constitu-
tus, hinc inde per diuersa discurrens lo-
ca, flores pulchriores colligam, ex qui-
bus sertum mihi componam, & vtinam
ad internum animæ meæ ornatum, per
redolentem imitationem sanctorum pa-
trum meorum id fecerim.

Historia

De sancto & discreto regimine

*Prioris in officijs & virtutibus
eiusdem.*

Caput IIII.

NSte venerabilis pater profundæ fuit humilitatis (quæ omnis principij debet esse finis) socialiam diligens vitam cum fratribus. Nam in sua prælatione, honores illi non mutabant mores, quia vnus atque idem semper mansit: Cornua nunquam sibi crexit. Si quis fortuito dominum eum vocasset, aut aliquam nominis magnificentiam ei imposuisset, ægrè tulit, ita, vt id statim reprimeret, dicens: Non licet pauperi monacho Carthusiano dilatare fimbrias, aut vocari ab hominibus Rabbi. Quotiescunque autem fratres se eidem inclinabant, in magnam sujsus hoc accepit humiliationem: attamen iubebat eis, vt tales inclinationes nullatenus committerent. Propter vos (inquit) ita fiat & filios vestros, ne inculta sit terra nostra:

Statuta

Martyrum Angliæ.

Statuta nostra ita hortantur, & sacrum eloquium non solum permittit, verum etiam fieri iubet. Rogabat eos, vt in huiusmodi cæremoniis sibi inuicem aut alteri exhibitis, non essent ad oculum feruientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis Deum quærent, præ oculis Deum semper habentes, omnia in eius nomine facientes. Dicebatq; se in quotidianis suis orationibus Deum postulare, quatenus ipsas prærogatiuas & reuerentias ratione sui officij sibi exhibitas, in laudem & gloriam sui sanctissimi nominis assumere & ascribere dignaretur, suppleretq; per exhibitionem aliorum defectum amoris & cultus, quos ipsemet ei debebat. Sicque semper seruare humilitatem cõtendebat. Cum solus esset in aliena cella cum aliquo fratrum, non vt Prior, sed vt humilis frater se habebat, dicebatq; se reliquisse Prioratum in cella sua: Cum verò in officij sui cella aut alicubi in conuentu esset, se gerebat vt eius congruebat officio, cum maxima tamen modestia & humilitate. Totus quoque conuentus in tanta reuerentia eum habuit, quòd in exhibendo

Historia

ei honorem aut præminentiam, se non posse excedere putabant.

De patientia eius quid referam: Ipsa verba iniuriosa, exprobratoria & oblocutoria, quæ pertulit ab Apostatis, sufficerent pro testimonio si recitarentur: Sed transeant, tam patiens fuit, quod vni eorum quodam tempore in eum insurgenti non resisteret, sed prouolutus ad pedes eius, dedit maxillam verus solitarius percutienti, saturabatur opprobrijs, colaphis & alapis, quoadusque alij eruerunt eum de manu tribulantis. Nec, illo instante, vnquam reddidit verba comminatoria aut iurgatiua, nec vnquam vidit eum homo aliqua passione iracundiæ commotum. Et quando fratres reclusissent in carcere illum, qui talia patri suo irrogare præsumpsit, ipse verus imitator Iesu Christi respondit: Parcite quæso fratres: parcite: Cur æmulamini pro me? Quid simile vnquam fecit mihi? Quid mali malo fecit mihi non nocuit. Quare irascimini? Ille bonus frater non fuit in culpa, sed inimicus animarum nostrarum, qui pacem nostram turbare molitur. Et si ego motus fuero, exultabit ille, qui com-

pulit

Martyrum Angliæ.

pulit hunc tribulare me. Verum, non gaudebit inimicus meus super me: Dimittite ergo hunc fratrem nostrum. Sed propter exemplum aliorum, recludatur in cella sua per aliquot dies, malens lenitate vincere, quam rigore iustitiæ corrigere. Causa propria erat, in qua patientiam seruare & exhibere, magnæ virtutis indicium est. Idcirco ipse hanc ostendebat: In causa verò Dei & religionis, si post vnam & secundam correptionem delinquentes nolissent se emendare, Moysen & Phinices imitatus, zelo ipse & spiritu Domini Iesu agitatus, faciens eis flagellum de funiculis, seuerus erat.

Miro insuper agone luctabatur cum seipso, in omnibus vt seipsum vinceret, abnegaret, & mortificaret, circa quod summum eius studium fuit, siue in claustris, siue extra existeret, & vt alij ad hoc instarent, cõsummata admonitio eius fuit. Quæ autem bella & quas molestias ipse in se pertulit, vt ad illud attingeret, Deus scit. Et quamuis cuncta quæ circa se gerebantur, occultare summope satagebat, tamen a deo intestina & clãdestina nõ est talis beligeratio & palestra, quin & hominibus
secum

Historia

secum cōmorātibus aliquatenus innotue-
rit. Quicūq; enim vidissent eum, verè in-
telligebant magnam internam collucta-
tionem, non solum aduersus carnem &
sanguinem, sed & aduersus ipsum Princi-
pem tenebrarum infernalium se habuisse.
In quibus tamen ne nationem filiorum
reprobaret in narrādo, salutare Dei sem-
per cum silentio præstolabatur. Nec vne-
quam vlli conquerebatur de pondere &
æstu tentationum, tantummodo fratris,
illam cellam inhabitanti, cuius ipse pri-
mò incola fuit, aliquando dicebat: O fra-
ter, si talis & talis locus loqui possent, ali-
qua tibi indicarent. Quid plura? Ad tani-
tam demum, per cooperantem in se diu-
nam gratiam, deuenit perfectionem, vt
omnium virtutum apices & ornamenta
conquireret, atque in eo, velut in lucidissi-
mo speculo & libro scripto intus & for-
ris resplenderent. Quantæ fuerit deuo-
tionis, quotidianæ eius attestabantur lac-
chrymæ. Singularem nanque gratiam
habuit lachrymarum, vix vlla dies præ-
teriret, quò maxillæ eius lachrymis non es-
sent irrigatæ, præcipuè sub sacrificio sanc-
tissimæ Missæ. Quandoque etiam in rec-
sectorio,

Martyrum Angliæ.

fectorio, tanta amoris diuini ac deuotio-
nis inebriabatur dulcissima pinguedine,
quod vltra se cohibere à fletu non pote-
rat toto coram conuentu, sed erumpen-
tibus lachrymis surrexit à mensa, festina-
uitque in cellulā suam, suæ compunctio-
nis & deuotionis consciam. Et introiens
cubiculū vbertim fleuit, cō liberius, quò
secretius per totum prandij tempus.

Charitas in eo supereminebat, quò
ad Deum & proximum. Si quando aliqd
germen amaritudinis in claustro pullula-
re rimuisset, citò euellere conabatur, an-
tequam nimium inualesceret. Non dice-
bat, videant illi, compescant seipsos, sed
confestim accedebat ad eos, & causa di-
ligenter requisita suis monitis, modò vis-
no, modò oleo mixtis, fremitum inferna-
lis bestię, & insurgentes motus sedabat.
Et si quis contra eum concitatus extitisse-
t, ob pacem habendam per humilem
suūpsitis deiectionem, prior veniam pe-
tere non erubuit. Et quolibet fermē men-
se palam in capitulo prouolutus genio-
bus, stillantibus lachrymis, conuentū ro-
gabat, vt omnes suos defectus, negligen-
tias, mala exempla, & si qua huiusmodi,
libi

Historia

- Proh. 18** sibi ignoscerent, accusans quidem seipsum in multis, cum certè ne in vno quidem vllum offendebat: Sed quia iustus in primis accusator est sui, veretur quod omnia opera sua, sciens, quod Deus non parcat delinquenti. Multoties etiam dicebat: Sustineatis obsecro pñssimi fratres modicum quid insipientiæ meæ, & supportate me: Confido in domino, me non facere peccatum, humilians me ipsum, vt vos exaltemini. Insipiens factus sum propter vos, vos me coëgistis, vt prudentes vos sitis, ego facio: Capite me, vel vt insipientem accipite me. O summa humilitas & perfectæ charitas, nesciens inflari, nec quæ sua sunt quærere, vt alios lucrifaciat. Quid perfectius hac charitate, &
- Eccles. 3.** quid sublimius hac humiliatione? Verè
- 1. Cor. 3.** didicit illud diuinum: Quanto maior es, humilia te in omnibus. Et adimpleuit illud Apostoli: Si quis videretur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat, vt fit sapiens. Quid stultius hominibus, quàm deijci & humiliari? Et quid apud homines sapientius & altius, quàm superbire & eleuari? Sed sapientia huius mundi,
- Proh. 16** stultitia est apud Deum, & quod altum est hominibus

Martyrum Angliæ.

hominibus, abominatio est ante Deum.
Idcirco in insipientia humiliationis glo-
riari didicit & iste sanctus pater, factus in
omnibus exemplar bonorum operum.
Habere & seruare pacem & charitatem
in claustro summè studuit, & quia intel-
lexit, non ex bono esse austeritatem, no-
luit cum austeritate imperare suis, & cum
potentia, sed in maxima modestia. Cum
iuuenibus, sub quatuor aut quinque anno-
rum discursu professis, agebat ipse quasi
Ioseph cum fratribus suis, alienum se eis
demonstrando, duriusq; loquendo & in-
crepando, ne lenitate abutèdo insolesce-
rent. Nouitiorq; quoq; instructiones mo-
nebat, vt vigilarent vbique, ne nouellæ
plantations in iuuentute sua in nimiam
audaciam excrescerent: Multa enim ma-
la experientia docet inde prouenisse. Se-
nes verò, vt rigor ille lentesceret, quem
dedit, non natiuitas, sed mala consuetu-
do, propria voluntas, & sui ipsorum im-
mortificatio super delictum vanæ æstima-
tionis ex diuturnitate in religione,
enixè, blandè & leniter tractabat, vt abs-
que fractione inclinarèt cervicem suam,
& paratos se ad omnia facerent. Si quan-
do quis

Historia

do quiuis fratru, siue senex, siue iuueni
aliquid superfluum aut curiosum expo
stulasset, cumo deramine & mitate eum
frenabat, retiocans ad mentem vocatio
nem suam, dicendo: Si in saeculo esses bo
ne frater, sensualitatis tuae appetitum in
omnibus sequi non deberes: Quanto ma
nus & hic in clauistro: Facias tibi aliquam
vim aduersus tales suggestiones noc
uas, vt cum violentis regnum caelorum
acquiras. Nulli vero cum animositate al
quid negabat, nec etiam faciliter conce
debat eis, quae requirebant, sed cum cali
lenitate spiritus & molli responsione se
habebat, vt alioru duricies emolliretur,
& multo hilariores discederent pro re
pulsione & abnegatione propriae volun
tatis, quam fuissent, si eis petitionem eo
rum concessisset. Spiritus vitae erat in ro
tis sermonum eius, si quemlibet fratrum
in pronuntiatione & prolatione verbo
rum, secundum modernorum vanam su
molitatem & adinventionem, curiosum
lectorem, vel singularem pronuntiato
rem audisset, serio eum ac durius incre
pabat, dicens talem curiositatem Carthu
sianae simplicitati non conuenire. Prodit
enim

Martyrum Angliæ.

enim ex superbia vt docti videamur, li-
cet & hinc maiorem eruditionem non
acquiramus, neque pietatem. Idcirco sim-
plicitas (inquit) columbina cum charita-
te sit (quæso te frater) nostra summa scia-
entia & doctrina, vestigiaque patrū no-
strorum in synceritate coram Deo &
Christo eius insequamur.

Circa diuina officia & seruitia vala-
de vigilans erat, & vt vniformitas in cæ-
remonijs & omnibus seruetur, semper
monuit, & vt protraherent cantum su-
um in Ecclesia, fratribus creberrimè ac-
clamauit, dicens: Huc venimus Deo ser-
uire, operi igitur & seruitio eius insista-
mus. Super muros enim Hierusalem con- Esa. 62.
stituti sumus à Deo iudice viuorū & mor-
tuorum custodes, à laude laudabilis no-
minis sui tota die & nocte in perpetuum
non tacituri: Idem est nobis officiū cum
sanctis Angelis, qui præueniunt nos, ac
omnibus psallentibus coniunguntur, &
desistentibus nobis continuant illi lau-
des suas. Faciamus ergò & nos, cum tales
socios habeamus, quantum fragilitas no-
stra permittit, quòd & quantum illi, me-
lius non possemus occupari, quàm cum
E Deo,

Historia

Deo, nullum exercitium illi gratius, & nobis vtilius. Quid agere possumus existentibus nobis in cellis nostris? fortasse se omne tempus ab omnibus deuotè non expenditur. Quapropter non pigeat nos hic commorari. Si nos, qui viuimus de patrimonio Christi & eleemosynis, ac valdè strictè pro omnibus orare sumus obligati, festinaremus in Dei seruitio, aut occasionem discedendi ab Ecclesia simularem, existimantes modicum & breue tempus, quo hic sumus, nimis longum certè nescio quomodo excusarem nos ab iniusta receptione, retentione, & magna expensione eleemosynarum, benefactorum & fundatorum nostrorum. Quocirca vestrum aggrauat fabulatio cum secularibus, aut de vanis & inutilibus rebus, etiam si totum diem in his expendere tis: Vel, quamdiu in talibus perseueraretis absque aliquo tædio, lassitudine seu grauamine? Num de cibo, & potu & somno reticebo? Quando in his dicetis, sufficient, aut tempus nimis longum est, festinemus siue perficiamus? Diuus Bernhardus omne tempus existimauit perditum, vel saltem nimis longum, quantumcumque breue

Martyrum Angliæ.

breue, quo caro sua talibus refocillaretur necessarijs. Alius quoque spiritu Dei plenus orauit, vt de necessitatibus & indigentijs istis corporalibus erueret eum Dominus, ne adeo frequenter impediretur per ea à contemplatione diuina. At modernis temporibus Iordanis reuersus est retrorsum, cum multi religiosi magno afficiantur tædio, quando circa vana & externa solatia non versant, & opus Dei non respiciunt, nec opera manuum eius considerant. Hæc non est monastica vita fratres, nec adminiculum spiritualis profectus & ædificationis, vt adipe & pinguedine diuina repleatur anima nostra, quinimmo crassitudinis ventris, quæ Deus destruet, & extremæ desolationis signum est, testante Propheta, qui dicit: *Psal. 27.*
Quoniam non intellexerunt opera domini, nec opera manuum eius considerant: destrues illos, & non ædificabis. Populus enim qui ignorat Deum, sedit comedere, bibere & dormire, non sicut populus. Sic & Sacerdos, præcipuè Carthusianus, cuius est, excellentissimæ & perfectissimæ vitæ iter agere, ne adæquet ei in pœna, cui assimilat in culpa. Per hæc & multa alia similia

Historia

incitabat eos prolixè trahere cantum in
Ecclesiã. Etiam aliquando tempore diuina
ni officij, veniebat à sede sua ad cantores,
monens eos, vt lentius cantarent: Si
audisset eos tepida vel ima voce psallere
dicebat se timere, ne amor Dei in cordibus
eorum tepesceret: Et sicut tepidè cantarent,
ita & tepidè Deum diligerent,
mox de ore Dei (propter tepiditatem
suam) euomendi. Rogabatque eos, vt
non distinguerent dies & tempora, modo
bassè siue submissè, modo altè cantando.
Sicut (inquit) non est tempus præfinitum
à patre nostro cœlesti, quo ab eius
amore desistamus, quin omni tempore &
momêto indiuiduo, ac omnibus viribus
eum amare iubemur: sic non velimus
per nos à laude eius cessare vnquã, sed
omnis spiritus noster semper laudet Deum:
Absistat & vecordia, petamus & optemus
à Deo aurum ignitum, vt sicut
Angeli in cœlis nunquam à laude desistunt,
ita nobis nunquam tædium subrepat
in suo sancto seruitio. Semel etiam
ab Ecclesia exiuit in confusionem eorum,
(sicut in proximo retulit capitulo) quando
audiuit eos ima voce cantare. Si quando euer-

Martyrum Angliæ.

do euenisset eos discordare siue errare in cantu, hoc ægrè semper tulit.

Quodam verò tempore vna pars chori errauit in cātu illius versiculi: *Dex. Psal. 117* tera Domini fecit virtutem. Vnde in aurora conuenientibus nobis ad capitulum, dixit: O fratres charissimi, quid fecimus hac nocte: Errauimus in Psalmodia Dei nostri: clamemus culpas nostras, valde malum est, quòd nos, qui officium Angelorum exequimur, talia errata in conspectu Dei & Angelorū committimus. Illi nunquam errant, & nos per nostras negligētiās & incurias errauimus: Quòd optimè facere debemus, negligenter fecimus. Si serui inutiles sumus, cum omnia *Luc. 17.* fecerimus, quales sumus ex hoc defectu nostro: Non fiat hoc amplius inter nos. Si offerat quis regi terreno claudū, languidum, siue maculosum, nonne respueat: nonne displicebit illi talis oblatio: *Gen. 4.* Re probatus erat Cayn, non quia non obtulit hostiam Deo, in odorem suauitatis: sed quia obtulit de peioribus. Electus erat autem frater eius, de optimis offerens. Quid dicerent carnales domini seruis suis, incautè se habentibus circa misteria

Historia

nisterium suum? Illi cum maxima diligentia, & peruigili aduertentia omnia fieri circa se volunt: nos autem negligentiores fuimus in seruitio Dei nostri, regis regum, & domini dominantium. Timeo, quod tales exurgent in iudicio contra nos, & illa eorum exquisita opera nos pro nostris incurijs & negligentijs condemnabunt, astipulante eis illa comminatoria voce, & terrifica diuina sententia: Maledictus qui facit opus Dei negligenter. Quod auertat à nobis misericors Deus. Et continuò præcepit eis sub obedientia, vt quemadmodum semper habuerunt lumen per totum cantum Psalmorum, in omnibus nocturnis & Ferialibus laudibus, ex consuetudine: ita & in Dominicalibus, ac etiam quandò aliquis quis solus cantaret, quicquid id esset lumen haberet.

Et quia specialis ei cura erat de omnibus, & ratio ab eo exigenda pro linguarum animabus (Iustus quippe admonendus est, vt in bonitate & iustitia sua permaneat: impius verò, vt à via sua praua reuertatur, & repidus adijcere vt resurgat) ideo semel ad minus quilibet mem-
se ipse

Martyrum Angliæ.

se ipsemet conuentui suo volebat con-
cionari, tantaque dulcedine verbi re-
ferti erant eius sermones, quod vbi erat
ignis absconditus, inueniebatur crassa
aqua, quæ discurrebat cum impetu per
oculos multorum. Qua cum sacrificia eor-
um essent aspersa, iterum accensus est
ignis magnus, maior scilicet deuotio, &
nouus feruor. Non frustra loquebatur,
nam vnusquisque vires suas applicuit, ad
implendum ea, quæ docuit. Ipse quoque
quos feruētiores & velociores ad curren-
dam viam mandatorum cernebat, hos ali-
quando pro eorum defectibus durius in
conuētu palam arguebat, ob humilitatis
preseruatiōem, suam vigilantiozem cu-
stodiam & cautelam, ne talia reiterarēt,
atq; vt pigrorum & infirmorum repelle-
ret tarditatem, incalescente feruore iuue-
num, qui ibi scatebat. Circiter enim vi-
ginti erāt in illo conuentu, qui annos tri-
ginta octo non attigerant, verum in bre-
ui compleuerunt tempora multa. Hos
non solum verbis & exemplis ad præli-
um mortificationis incitabat, verū etiam
multifariē multisq; modis exercebat ad
illud, modò auferēdo ab eis, quæ maximè

Historia

diligebant, modo negando eis, quæ affectuosissimè petebant, inclinans ex hoc in illud, vt cum hostibus pugnare, & tempestiuè abnegare seipsos dilcerent. Atq; summa cum prudentia vniuscuiusq; cõplexionem & dispositionem pensabat. Quando verò aliquem taliter probasset, iterum diluculo visitabat illum, ne nimia absorberetur tristitia, idque interdum per se ipsum, sed sæpius per alios, ne nimia familiaritas pareret contemptum. Et tunc mittebat eis aliqua xeniola, considerans quod per talia faciliter dormitionem acciperent iuueniles musitationes, ac etiã vt animaret eos ad proficiendum in cõcepto itinere: Illi verò malitia paruuli erant, & citò placabantur, pensantes, qd propter eorum propriam salutem & profectum, omnia fiebant. Non erat ibi murmuratio, nec querimonia, quare hoc aut illud fecerit, aut ita me tractauerit pater Prior, sed seipsis abnegatis, de necessitate faciebant virtutem, seque habere causam & occasionem merendi & proficiendi gaudebant, etiam ipsimet rogabant cum aliquando, vt per talium ablationem, siue aliunde, probaret illos.

Præter

Martyrum Angliæ.

Præterea, vt vultum sui pecoris agnosceret, diligenter inquirebat à singulis (& hoc creberrimè) de expèlione temporis, quibus scilicet exercitijs spiritualibus dediti, & quomodo internè dispositi essent, vtrum concupiscerent concupiscentias in deserto, an quasi sponsæ anhelarent ad diuini amoris amplexus, aut tanquam serui priores annos recogitarent in amaritudine animæ suæ, & de profectu ipsorum in istis. Si quando rubigo ascendisset super aurum optimum, & decoris color mutatus fuisset, si forte dormissent inter medios Cleros pennæ columbæ deargentatæ, & posteriora eius fuissent in pallore auri, si charitatem primam reliquisset aliquis, per tempus modicum claudebat super se os suum, sciens, quod propter probationem aliquando paululum declinaret atq; transiret dilectus, abscondens faciem suam, vt auidius quæreretur. Sed si tardasset venire, & ipse frater malo exemplo, nimia euagatione vel aliqua dissolutione percutere conseruos suos cœpisset, per quæ plagam lepræ creuisse perspicuè cernebat, discurrere festinabat: non dabat so-

Historia

num oculis suis, nec palpebris suis dormitationem, non desisteat à monitionibus sanctis, increpationibus duris, & obsecrationibus pijs, donec ille frater amicum suum suscitasset, ac iterum super nitem dealbarus fuisset, per discretionem celestis regis, & reintegrasset tabernaculum, quod ceciderat, ac inuenisset locum Deo Iacob. Ipse deuotissimus pater erat quasi flamma urens, aut ferrum candens in Dei amore, & eodem modo volebat omnes iuxta se politos vehementer esse accensos.

Fuit denique magnæ prudentiæ, ut eius gesta in domo propria ac etiam in aliarum visitationibus palam annunciarunt. Tam discretus fuit in verbis, tamque sanctus in operibus, quod in omni loco acceptus erat, ac si fuisset angelus Dei, mirarenturque omnes de prudentia & reuerentia eius. Ipso quoque loquente, omnes regi suo digitum apponebant, ac dicebant: Verè seruus Dei omnipotentis est iste. Inimici quoque nostri sunt iudices. Ipse enim Vicarius regis, quem constituit rex, ut esset secundus à rege, dominus Thomas

Martyrum Angliæ.

mas Cromwel, alter Aman horū omniū
um malorum signifer, publicè in capitu-
lo nostro multis coram astantibus, post
necem ipsius patris nostri, dixit, eum vi-
rum fuisse iustum & sanctum. Si ille reti-
cuisset, lapides clamassent, ac eius sancti-
tatem denunciassent.

Omnibus pius erat, sibi ipsi verò valde
rigidus & durus. Dies abstinentiarum, an-
tequam assignatus esset in procuratorē
domus, seruauit semper in pane & aqua.
Postea verò etiam in ipsis visitationum
suarum progressionibus, & quocumque
perrexit, propter quodidianos suos di-
scursus & fatigationes, omnia ieiunia or-
dinis seruabat, sicut & ceteri conuentus
cum vno pisce contentus. Diebus absti-
nentiarum cōmunibus, sicuti moris erat
illius prouinciæ, & in summis vigilijs: &
diebus abstinentiarum, in Quadragesi-
ma, cum pane solummodò & potu con-
tentabatur. Cumque aliqui ex fratribus
insisterent, vt sui miseretur per exquisi-
tioris sustentaculi sumptionem, pro-
pter frequentes suas infirmitates, ac gra-
uissimos labores & dolores, quos indi-
es sustinuit; dicebat constitutum se esse
in loco

Historia

in loco speculatoris, portentum & spectaculum factum omnibus. Cuius conuersatio si videretur delicata, siue nimis laxa, pareret alijs scandalum, & audaciam malè se habendi.

Postremò tentatis, & his qui in tribulationibus erant, summè consolatorius fuit. In eo enim, quò passus est ipse, & tentatus, potentior & aptior factus erat, & alios qui tentabantur, consolari. Multas verò & grauissimas tentationes ipse pertulit, sed in omnibus superauit, per & propter eum, quem dilexit.

In orationibus fuit tam frequens, deuotus, purus, & suspensus, amoreque diuino impinguatus cum crassitudine spirituali, quod vt pater Vicarius sanctus martyr, Vuilhelmus ex Meurwe cōfessor eius, mihi crebrò referebat, raro aut nunquam omnium negociorum, quibus implicatus fuerat, vel aliquarum vanitatum post electionem suam in Prioratum, aliqui pulueres menti eius adhæserunt tempore suæ orationis. Ad lectum post matutinas nisi grauiter infirmatus, nunquam redibat, sed super quoddam scamnum recumbebat, pro culcitrâ accipiens

Martyrum Angliæ.

cupiens truncum, desuper posito paruo puluinari: Verum alios non sinebat ita facere, nisi fortes essent in corpore, & in religionis obseruantia exercitati. Talibus verò persuadebat corpora sua discrete castigare, iuuenes strictè prohibebat per duos aut tres annos post ingressum in ordinem, ita agere, propter multa nocumenta, quæ inde acciderunt.

Regebat omnes summa cum prudentia, & omnibus modis quæsiuit bona & pacem plebi suæ. Statura pusillus erat, aspectu elegans, visu verecundus, moribus modestus, eloquio dulcis, corpore castus, ac humilis corde: omnibus amabilis & desiderabilis, suo conuentui gratissimus ac charissimus: omnes reuerentur eum, & non erat qui loqueretur de illo ne vnum quidem malum & hum. Et ipse ibat proficiens atque succrescens de die in diem, magis ac magis, & seipso semper robustior efficiebatur: ita, vt verè ab vniuersis magnus haberetur. Et dicebant eum ob eius sanctitatem & perfectionem, dignum existere in Cathalogo sanctorum annumerari, etiam si solummodo communi genere mortis occubuisset.

Historia

buisset. Quid plura? O ingrata vox, quid plura? Multa sanè. Si enim linguis hominum loquerer & Angelorum, nihil dignum huius sancti ac venerabilis patris nostri virtutibus dicerem. Et quod diximus esse eius meritis, testificor Deum, & omnes sanctos Angelos eius. Sed gemebundo pectore modò pertransiens & dimittens, plura referre de eo, non quia defunt, sed quia non possum serò nimis sub eius obedientia curuatus, & nimis citò orbatus eius dulci & familiari amicitia, aliqua interferam de ipso conuentu nostræ domus, ad implendum promissum, quò innotescat, quò duo vnum errant, non in carne vna, sed vno spiritu faciente vtrosque vnum, vt laus vna sit vtrorumq; patris simul & filiorum, vna & eadem morte vniante, & finiente patrem cum filijs.

De perfectione disciplinæ regularis & sanctæ conuersationis à monachis in domo Londoniensi obseruata.

Quid

Martyrum Angliæ.

Caput V.

Quid referam de o-
uibus, vbi talis ac tan-
tus p̄minebat pastor:
Num aliud expectan-
dum, quam q̄d vocem
pastoris audierint, & e-

um sequutæ sint: Non planè, non: me so-
lo excepto, qui quasi pecus macilentum
ac scabiosum de ouili abscisus sum. Si sin-
gulorum mores illius conuentus discute-
rem, deficeret me tempus enarrantem:
sed summarim loquens, dico q̄d in sum-
ma pace conseruatus erat locus ille. De
lapidibus enim dolatis atque perfectis ex-
dificatus erat, & malleus atque securis, &
omne ferramentum non fuerunt audita
in domo illa Domini: tam polita erat, q̄d
ego nunq̄ audiui, nec seniores, qui lon-
go tempore ante me ibidem fuerant, no-
uerant:q̄ opera domini, & mirabilia eius
in profundo, vel vnum v̄bum exprobra-
tionis per totū conuentū. Apostatas non
numero nec recenseo de conuentu, supe-
riora & inferiora inuicem adeò iunge-
bantur, clavis charitatis confixa, dū alter
alterius

Historia

alterius onera portaret, quòd pax, patientia, longanimitas, pietas & charitas exuberabant in omnibus: Seniores non per ambitum discurrebant, nec in plateis, sed in cellis suis sedebant de bonis religionis tractantes, nouam reintegrationem lapsorum, piam reformationem ex omnibus domos in prouincia conantes inferre. Et iuuenes induebant se gloriam & stolas belli, ad mortificandum membra sua super terram. En lectulum Salomonis quadraginta & octo fortes ambiunt ex fortissimis Israël, omnes tenentes gladios & ad bella peritissimi, vnius cuiusque ensis super femur suum propter timores nocturnos, triginta monachi & octodecim conuersi, qui fortiter stabant super custodiam suam die ac nocte, in exercitatione victoriæ quilibet supplus. Incompletus numerus restat, vt spero in annum Iubilei, iucundum erat cernere dimicationem & feruorem eorum.

Silentium & solitudo strictissimè ibidem seruabantur, adeò vt si pater aut propinquus quenquam salutasset in ambitu claustris, eundo aut redeundo ab Ecclesia

Martyrum Angliæ.

clesia, siue in alio loco extra cellā, quam a
uis licentiam habuisset, non respondisset
sed tantum vt ad cellas eorum pergeret,
si cum illis loqui voluisset, annuebat. In
nullo loco pronciabatur silentium, nec
etiā loquebantur ad inuicem sine licen
tia. Ante harum ingurgitationem tem
pestatum, nunquam exierunt clausuras
domus, nec ipsi quidem conuersi. Per to
tum diem, excepto tempore conuenien
di in vnum & discedēdi, videbatur clau
strum propemodum quasi nullus inibi
habitasset, nisi aliqui sæculares colloquē
di gratia fortuitu superuenissent. In visu
semper & vbique summè custoditi, cui
cunque obuiassent in claustro, hominem
nunquam aspiciebant, sed inclinantes se
illi, transibant, nec etiā in Ecclesia. In
uigilabant autem puritati cordis inter
nèque deuotioni, quæ per tales insolentias
repelluntur aut præpediuntur, lachry
mæ in oculis multorum frequentes erant
& penè assiduæ cum quibusdam eorum:
propter quarum inundationem, multo
ries non potuerunt in refectorio, nec in
ecclesia lectiones legere aut cantum per
soluere, etiā aliquorum oculi defecerunt

G runt

Historia

runt præ lachrymis. Inerat inter eos pia inuidia, non quis eorū esset Vicarius aut Procurator (hoc cōmittebant patri Priori) nec inuicem mordebant, quis illorum esset maior in regno cœlorum (hoc Deo relinquebant) sed quis illorum propius attingeret veram mortificationem, fortius abnegaret seipsum, humiliter sentiret de se ipso, syncerius seruiret Deo, feruentius amaret Deum, strictius seruaret silentium, cautius custodiret cellam, rarius clamaret culpas in capitulo, primus veniret ad Ecclesiam, libentius ac diutius ibi moreretur, quis virtuosis operibus affectuosis inhaereret, ac magis supererogaret debito, & quis melius obseruaret statuta & cœremonias ordinis. Et hoc gratia Dei, ac suę industrię per Iesum Christum attribuebant: pro quibus perficiendis die ac nocte inuigilabant, & alter alterum ad hæc pię animabat & adiuuabat.

Erat ibi cor vnum & anima vna, sicut Reuerendus pater volebat in omnibus, ita vt sæpè pater diceret: Onere graui aggrauatis me fratres, consentientes mihi hi in omnibus, non sicut ego volo, sed sicut vos vultis fiat. Omnia erant eis cōmunia,

Martyrum Angliæ.

nia, meum & tuum excludebantur à clau-
stro, ita vt nihil proprium haberetur, siue
in libris, siue quibusuis rebus alijs: Sed ad
voluntatem & petitionem omnium indif-
ferenter retinebantur, quæcumq; quis in
cella habebat. Curiositas summopere ibi
deuitabatur, vilitas, parcitas, & pauper-
tas intimè diligebantur. Quod sanè præ-
claræ & insignis virtutis ac gratiæ erat.
Nam plerique omnes in illo conuentu,
tam monachi quàm conuersi, magnarum
opum ac terrenarum possessionum do-
mini fuerant, aut iure hæreditario eis de-
bebantur multa, sed huiusmodi arbitratî
sunt vt stercora, vt Christum lucriface-
rent, pauperem vitam gerentes: Necessa-
riū, non habuit vocem nec locum in Pa-
radiso Dei mei, quia turbat pacem & se-
ditionē facit in omni loco quò venerit.
Sub vmbra enim necessitatis sensualitas
& ppria voluntas, quasi leo in spelunca
sua, in perditionem animarū requiescunt
ad quas extirpandas ipsum necessariū tru-
debatur sub dira custodia patris Prioris,
vt quòd ille necessarium diceret, hoc so-
lūmodo haberetur, sola necessitas vige-
bat inter eos. Tantum duplicia de aliqua

Historia

re necessaria (exceptis libris) habebant, puta, habitum, caligas, tunicas, cilicia & huiusmodi. Nō erant potatores nec multo vino dediti. Habebant ex ordine vinum, bis tantum per septimanam, siue festum capituli veniebat, siue non: Exceptis tribus principalibus septimanis, & hoc in modica quantitate, dimidiam scilicet pintam vini, & non amplius, vlllo tempore. Necessitas sola extremi frigoris, impellebat aliquos eorum struere ignem, recolentes quanta frigora & nuditates sustinuerunt sancti Dei, qui cucuerunt in melotis & pellibus caprinis. Etiam si pater Prior dedisset eis licentiam, sua ligna erogabant in eleemosynas pauperum: Nihil ibi fiebat sine licentia, nec dare, nec recipere aliquid quantumcunque paruum quis audebat, nec etiam bibere aut fructus comedere post refectiōnes, extrema non urgente necessitate.

In colloquijs priuatisuē conuentionibus, otiosum & vbum rarō quis audiebat, aut de mundanis rebus. Si quis tale quid inconsideratē protulisset, confestim monebatur ab audiente, per quod animus delin-

Martyrum Angliæ.

delinquentis corrigebatur. Sæculares re-
cedebāt ab eorum cellis, creberrimè cum
lachrymis dicentes: Verè Deus est in lo-
co isto. Solebant nempe fratres in primo
aduentu ad eos, & ad salutationem sęcu-
larium rogare eos, vt nullos rumores ni-
hilque de mundo intīmarent eis: sed si
quis sermo bonus esset ad ędificationem,
illum trutinabāt mente, ad imitationem,
vt illud nulla vnq̃ obliuione delendum
ā posteris, prædecessoris sanctīssimi patris
nostri Hugonis, Episc. Lincolniensis excē-
plum sectarentur, qui diuertens in quan-
dam domum nostri ordinis, regressurus
in Angliam post ędificationem venera-
bilium patrum domus maioris Carthu-
siæ (vt patet in eius legenda) interroga-
tus erat ab vno fratrum in communi col-
loquio eorum, de nouis quibusdam. Cui
respondit sanctus Hugo: O pater rumo-
res audire & referre, etsi licet Episcopis,
monachis tamē non licet: Cellas vel clau-
strum rumores ingredi non debent, vr-
bes deferere, & in solitudines rumores af-
ferre non licet. Hęc sōnora vox sonabat
in auribus nostrorum fratrum in tantum,
quod grauis eis erat accessus sæculariū,

Historia

etiam si non ingruisset vltima tēpestas, talis ingressus tamen sæcularium in claustrum nostrum pro posse impediabatur.

Verum diuini officij prolixitas, dulcedo & modulatio cantus, incitabant animos audientium ad deuotionem, & copiosam lachrymarum effusionem. Vulgo dicebatur: Si volueritis audire seruitia Dei deuotē celebrata, pergite ad domum Carthusiæ, illuc destinabantur Legati aliarum nationum, illuc ascendebant tribus, tribus Domini, senes cum iunioribus, pusilli & magni, ad confitendum nomini Domini.

Vigilia cuiuslibet noctis apud eos, a festo omnium sanctorum vsque ad Pascha, ad minus durabat per quinque horas. Surgebant enim ferialibus diebus hora decima, diebus etiam capitulorum: festis verò Candelarum ante decimam, perseverantes in Ecclesia post secundum pulsum vsque post tertiam, aliquando vsque ad dimidium post tertiam. A pascha vsque ad festum omnium sanctorum, ferialibus diebus, hora vndecima. Et vt sine omni sollicitudine essent, quietiusque vacarent Deo, intendebant Domino Regi supplicia

Martyrum Angliæ.

supplicare, vt omnes terras & possessio-
nes eorum ipse dignaretur accipere, red-
diturus eis annalem redditum eorum, ita
vt illi non implicarentur vllis sæculari-
bus negocijs. Sed & statuta cum glosa,
strenuissimè ibidem ab omnibus, nullo
iota scienter prætermisso, seruabantur.
Et ipse venerabilis pater Prior, cum suo
Vicario insistebat, vt secundum glosam
statutorum conuentus dirigeretur in o-
mnibus.

De uniformi obseruantia sacrè ordinis & ceremoniarum reli- giosarum.

Caput VI.

Vid dicam de vni-
formi ordine per totū
illum Conuentum: Vi-
dens regina Saba inter
cetera, ordines ministrā-
tium Salomonī, non
habebat vltra in se spiritum. Certè qui-
cunque vidisset ordines ministrantium

3. R. 10

G + in hac

Historia

in hac domo Domini, inflammatus fuisset spiritu ad seruiendum Deo viuenticum, quando vnusquisque faciebat, quod sibi rectum videbatur. Inter nostros enim erat vniformitas morum & caeremoniarum, absque aliqua distinctione & diuersitate. Directa quippe erat via & aperta expressa per scripta, ita, vt stulti non possent errare per eam. Talis ordo & consonantia, decorant religionem, & vbi non est ordo, certè ibi est ariditas deuotionis, continuus horror mentiũ, & laborum maxima deformitas, & dehonestatio sanctarum religionum, nulla compassio super cõtritionem Ioseph, sed nec vlla cura, quomodo Deo seruiatur, modo tales inordinati religiosi comedendo, bibendo, & dormiendo suo ventri seruiant. Auis discolor non sortietur hereditatem Domini, in Dei sacrificio sub veteri lege, ministrantium vestes non rexeantur filis diuersorum colorum. Psal. 67. missa insuper ait : Deus in loco sancto suo: Deus qui inhabitare facit vnus moris in domo. Idcirco præfecti & præpositi illius domus nostræ, diligenter inuigilant.

Martyrum Angliæ.

labant, vt vnus & idem ordo per omnes
& in omnibus custodiretur, & cæremo-
nias in nullo præterirent, sed tam stricte
eas obseruarent, quali ipsa statuta, consi-
derantes quod populo Israëli Dominus
pro nulla re magis iratus erat, quam pro
transgressione cæremoniarum. Et qui
spernit modica, cæremonias & huiusmo-
di, paulatim decideret in contemptum ma-
iorum. Qui enim in modico iniquus &
infidelis est, certè & in maiore erit si per-
mittatur. Ad quæ declinanda, sæpe præ-
conis voce inculcatum erat, illud auri-
bus nostrorum: Custodite cæremonias 7. Reg.
meas, dicit Dominus. Et vt omnia fierent
decenter, honestè, ad amussim, cum ma-
turitate, gravitate, & condecencia mo-
rum, ac secundum vniformem gestum &
modum sacri ordinis nostri.

*De eximia perfectione & simpli-
tate fratrum Laicorum: Et de sin-
gulari sanctitate ali-
quorum pa-
trum.*

Historia

Caput VII.

N grege Laicorum
eadem per omnia man-
data erant, atque religio-
sissimè obseruata. Erant
enim veri conuersi non
mine & re totaliter à
mundo ad Deum, filij obedientissimi,
fratres charissimi, famuli diligentissimi,
patres affectuosissimi, sollicitudinem ma-
ximam gerentes pro monachis, & conso-
lationem non modicam eis inferentes in
tribulationibus eorum, & amici Dei fa-
miliarissimi: Quibus quæ audiuit à patre
suo adorando, sæpè reuelauit Dei Filius.
Cum verò essent sancti Idiotæ & siue li-
teris, mira tamen conceperunt de lectis
& auditis in Ecclesia & refectorio, & sci-
scitantibus ignitas spiritualis intelligen-
tiæ scintillas euctuauerunt. Negociatio-
nem sapientiæ Dei, prælibationesque in-
ternas frequentabāt, exercebant, & cum
intellectuali dulcedine gustabant, ferue-
batque inter eos, sicut inter monachos,
studium rigidæ paupertatis, superfluita-
tis odiū, necessitatis tenuis vsus, obliuio
temporæ

Martyrum Angliæ.

temporalium, concupiscentia desiderij
æternorum, communis humilitas, cordis
contritio omnibus in commune, sui ipsi-
us abiectio & prælatio sociorum: Sancta
deuotio & feruor spiritus inerant inter
eos, adeo, vt duo eorum iacentes super
terram in tempore orationis, prostrato
corpore eleuabantur simul cum corpore
à terra: Nomen vnius Rogerus, alterius
verò Ioannes. In affirmationem huius
aliud non minus stupendum referam, in
ædificationem corporis Christi.

Fuit in illa domo nostra Londonie
ensi quidam venerabilis pater, sanctitatis
inenarrabilis, sexagesimum post profes-
sionem suam in nostro ordine excedens
annum, è quibus triginta annis Prioratū
huius domus nostræ dignissimè admi-
nistrauerat, Vuilhelmus Tynzbi no-
mine, natione Hybernus. Hic ante habi-
tus & ordinis susceptionem ad sanctam
ciuitatem Hierusalem peregrinabatur,
vbi & ab Agarenis captus fuit, & peri-
mendus carceri traditus. Sed ipsi in hac
angustia constituto, pridie quam occide-
ndus erat, venit in mentem memoria cuius-
dam imaginis diuę Catharinę, in capella
domus

Historia

domus paternæ in patria sua pendentis.
Ad quam toto cordis affectu conuersus,
inuocabar cum crebris lachrymosis suspi-
rijs præfatam Christi sponsam pro sui li-
beratione. Et in hac supplicatione diutius
persistens, somnum incidit, à quo euig-
ilans, inuenit se in illa capella domus
paternæ ante prædictam imaginem se-
dere, Dei omnipotenti virtute (cui nihil
impossibile est) per immensa maris & ter-
rarum spacia subito translatum, non abs-
que grandi miraculo. Vnde & ipse & ce-
teri qui aderant, vehementer admirati,
& de inopinato eius aduentu gauisi sunt.
Ipse autem diuinam in se expertus cle-
mentiam, & beatissimæ Catharinæ pa-
trrociniûm, rem prout gesta erat, omni-
bus enarrauit. Quibus auditis, cum in
magna reuerentia habere cœperunt, &
vt sanctum venerari. Quòd ille perpens-
dens, clam aufugit, & ad ciuitatem Lon-
doniarum deuenit, & post aliquantulum
temporis habitum nostræ religionis in
domo nostra suscepit. In qua alter An-
thonius effectus est in perpessione & vi-
soria tentationum, infrequenti confli-
ctu Dæmonum, & in sanctitate vitæ. Sic
cuc

Martyrum Angliæ.

cut enim Dæmones plagauerunt sancti
Anthonium semitruo eo relicto, ita &
hunc. Qui quidem celabat omnia ob hu-
militatis conseruationem, quantum po-
tuit. Quadam tamen nocte, tot & tantis
plagis à Dæmonibus læsus erat, qd nō po-
tuit se mouere à loco in quo iacebat, nec
tegere corpus vestimentis, propter quæ
compulsus erat, absens esse à principio
matutinarum: Quem requirens infirma-
rius, inuenit in terra iacentem cum deflu-
entibus vulneribus, omnibus in cella sua
conturbatis & confusis, frequenter etiam
in multis alijs cum impugnaverunt. Iste
sanctus pater tantæ sanctitatis erat, quod
per multos annos ante suum obitum ra-
rò vel nunquam dicere potuit illud san-
ctissimū Euangelium: In principio erat
verbum, absque ecstasi & raptu. Raptus
quoque erat quodam tempore in Para-
dysum, ubi & audisse se perhibebat in-
effabilia verba, & multos ibi vidisse, &
cognouisse olim sibi familiares. Super-
eminens sanctitas huius, probata erat ab
omnibus sine simulatione. Obijt autem
Anno Domini 1529.

Mulci alij etiam in illa nostra congre-
gatione,

Historia

gatione, mira dulcedine diuini amoris
ebriati, ac ineffabili sanctitate prædi-
erant. Sæculares dicebant, quòd si possi-
bile esset hominibus in terris assimilari
Angelis in cœlis, eorumque puritatem
aliquaqualiter attingere, in illa domo nostra
tales esse. Sed & ipse venerabilis pater
Prior, crebrius dicere solebat, sese Ange-
los sub sua obedientia habere: Ego autem
Psal. 81. dixi, dii erant, & filij excelsi. Quò ad fur-
tiuas disciplinas, quas multi eorum susce-
perunt, & de tentationibus, quas pertu-
lerunt, in quibus terribilibus effigiibus
Diabolus apparuit eis, quas molestias in-
tulit eis, quibusque plagis corporis ma-
clauit & cecidit eos, qualisque ludus fac-
tus est eis, talia quidem & alia quamplu-
ra potius miranda, & facilius veneranda
quàm imitanda, omitto scribere, ne non
veritatis obtestatio, sed adulationis, ina-
nis iactantiæ, aut propriæ laudis obse-
quium esse putetur.

Sed hoc pro veritate sciat omnis
domus Israël, quod mirabilis Deus mira-
bilis uultu & magna, circa electos suos
in illo domo existentes, operari digna-
tus est. Lingua non potest dicere, nec li-
tera

Martyrum Angliæ.

tera exprimere magnalia Dei, quæ per
eos fecit: quot tentati, per eorum preces
& sancta consilia alleuiati, quot afflicti
& moesti sunt consolati, quot à baratro
desperationis subleuati, & erepti: Nul-
lus inconsolatus recessit ab eorum cola-
loquio, nec aliquis perijt, qui eorum im-
plorauerat auxilia, & se precibus eorum
semel submiserat, sed sanabatur à qua-
cunque spirituali infirmitate detineba-
tur: cum alij quidam non ita suffulti spe-
cialiter, aut gladio se peremerint, vel
strangulauerint, aut seipsum suspende-
rint, vel in aquam demerferint. Montes Psa. 1103
excelli ceruis, & petra refugium erat he-
rinacijs. Et quod superest, & maximum
erat, humiliavit eos Deus, qui est ante sæ-
cula. Nihil fiebat per contentionem, ne-
que per inanem gloriam, sed in humili-
tate superiores se inuicem arbitantes,
non quæ sua sunt, vel erant, considera-
bant, sed ea quæ aliorum, colligentes sin-
guli fasciculos myrrhæ ex aliorum vi-
rutibus, vnde sibi humilitatem construe-
rent.

Et quamuis per singulorū humilitatem
discurrere vt possim, vires internæ mihi
non

Historia

non suppetant, nimisque protraherent
sermonē, nota facere si velim omnia que
vidi & noui, vnius tamen humile sentire
de seipso nō reticebo, patris scilicet Vuil
helmi ex Mewe, qui cum esset iuuenis an
norum viginti & octo, genere præcla
rus, ingenio acutus, Græco Latinoque
sermone non mediocriter insignis, reli
gionismagnus zelator, strenuusque cul
tor Dei, nec inuentus esset quis similis illi
li per omnes domus nostræ puincix, pri
mō Vicarius, postea Procurator nostræ
domus, & singulis noctibus in fine secū
di nocturni ab Ecclesia recederet, permit
tentibus statutis, tam confusē recedebat,
(sicuti mihi crebrō referre solebat) quasi
reprobatus esset à Domino, indignum se
iudicans non solum annumerari, verum
etiam appropinquare vel permanere in
consortio fratrum suorum, cum quibus
staret & consisteret in laude Dei, & id
circo electum se esse in officium Iudæ, vt
cum Iuda in fine damnetur, se timere aie
bat. Quibus lachrymis illud officiū Pro
curatoris susceperit, quæque media inue
stigarit, vt ab illo exoneraretur, nouerūt
vniuersi illius domus. Nunquam illo cor
dialius

Martyrum Angliæ.

alio dolentem, & amarior plorantem
vidi quenquam, quum, solitudine cellæ
relictæ, in tumultum sæcularium exiret,
iniunctum sibi sub obedientia exequu-
tur officium, cum de Pellicano solitu- *psal. 101*
dinis fieret taurus pinguis, aptus ad occi-
dendum, de nycticorace in domicilio,
coruus deuorans in torrentibus, & de pas-
sere solitario, fieret aquila super domum
Domini: Dolor ingens tunc attriuit cor
eius humile, inuentam preciosam mar-
garitam verebatur perdere, gustato in-
super spiritu dulcique quiete solitudinis,
desipiebat caro libertasque seruilis. Si-
miles sui in hoc erant & alij quàm plures,
qui maluerant sedere in angulo doma-
tis, quàm cum muliere litigiosa & in do- *Proh. 21*
mo communi. Mutuam charitatem illo-
rum, non solum gestus & verba (quibus
se inuicem semper amplexati sunt) sed
permaximè ipsa pia sollicitudo (quàm va-
nus gerebat pro altero) in omnibus illis
malis, quibus circumdati erant (præcipuè,
quando cibaria domorum per præposi-
tos domus ablata erant ab eis) ostende-
bat. Quomodo compatiiebantur singuli
singulorum inedia & fami, quomodo tunc
H se mu

Historia

se mutuo consolabantur, quasque ad in-
uentiones explorauerunt, per quas alijs
subuenirent, & eorum refocillarent fa-
mem & sitim, pia quoque sollicitudo
ipsorum pro incarceratis infra & extra
domum luculentissimè demonstrabat, per
quæ illos veros esse discipulos Domini
nostri Iesu Christi, probatum erat. Nihil
inferam de castitate, quia nihil inquina-
tum vel immundum introiit in illam ci-
uitatem. Quid plura? Ibant in directum
vaccæ, per viam quæ ducit Bethsames,
& itinere, non diuerso, sed vno gradie-
bantur omnes, pergentes & mugientes
atque lugentes prolongationem sui inco-
latus, & miseras huius peregrinationis
& non declinabant, neque ad
dexteram neque ad
sinistram.

*De fratribus reprobis cum bonis
sociatis, & eorum terribili
punitioe.*

Caput VIII.

Sed

Martyrum Angliæ.

ED si fortè calcitrasset *Hiere. 31*
quispiam (Nouum enim
conderet Deus super ter
ram) si in tanto conuen
tu zizanja non superfe
minasset inimicus, & bo

nis mali non admixti fuissent, in exerci
tationem bonorum (Sicut enim ibi erant
multi boni, boni valdè : ita erant ibi alia
qui mali, mali valdè) Et quemadmodum
pijsimus Deus non cessauit illos proba
re, quasi aurum quod per ignem transit, *Prou. 10*
in bonum ipsorum, per accumulationem
meritorum & amplioris gratiæ, vt am
bularent de virtute in virtutem: ita &
istos malos post multas uocationes & di
uersas correctiones, ad innotescendum,
quàm graue crimen sit post vota retra
ctare, quomodoq; displicet sibi stulta &
infidelis promissio, quàmque maledictus *Eccl. 5.*
sit, qui votū immolat Domino debile vel
claudū, quomodoq; melius esset non uo
trere, quàm post vota pmissa non redde
re: Non habens tandem super quo percu
teret eos ultra, addentes preuaricationē,
dimisit eos secūdū desideria cordis eorū,
quod omnium plagarum sup peccatores est

Historia

Esa. 5.

grauissimum metuendissimumque æternæ reprobationis signum. Et permisit eos labi, peccatis suis exigentibus, de bono in malum, de malo in peius, & de peiore in pessimam obcæcationem & cæcitatē mentis, quod non sentiebant percutientem, sed dixerunt bonum malum, & malum bonum omnibus diebus vitæ suæ. Sed ergo, vt dicere cœpi, fortè calcitraffet quispiam aut aliqui ex eis, primò corripuit eos Prior paterne ad emēdationem, nolens eos perire, sed ad pœnitentiam reuerti. Cum enim inesset cuiquam in illo claustro, cor malum & incredulitatis discedendi à Deo viuo, vel alius quis exacerbasset Deum peccator, non continebat in ira sua clementissimus Dominus misericordias suas, vt secundum multitudinem iræ suæ non quæreret, reseruans omnia in futuro; Sed cum statim in foribus peccatum adesset, vlciscebatur per apertam vindictam, de quibus vindictis non est modo dicendū per singula, quas patres nostri narrauerunt nobis. Aliquas earum quas ego, & qui mecum est, frater conuersus, vidimus, recitabo, ppter cautelam aliorum. Fœlix enim quem faciunt aliena

Martyrum Angliæ.

aliena pericula cautum: Iustus quoque la *Pfal. 57.*
uabit manus suas in sanguine peccatoris,
timens & deuitans talia cōmittere, pro-
pter quæ videt alium plagatum. Pesti-
lente quippe flagellato, stultus sapientiæ *Provl. 19*
or erit.

Fuit itaque in hac congregatione
nostra, monachus quidam Thomas Sala-
ter nomine, sum̄ opere delectatus in de-
notatione & diffamatione fratrum, &
hoc apud sæculares, qui tamen nunquam
abstulit malum à seipso. Hic post crebras
Apostasias, quodam tempore cum in car-
cere clausus fuisset, sub custodia etiam v-
nius fratrum conuersorum, ne amplius
fugam faceret, adeò terribiliter dæmo-
nes quadam nocte eum aggressi sunt, &
tam dirè & horribiliter tractauerunt,
quod nisi custos suus, qui id in spiritu vi-
debat, corporeque nimio terrore concu-
sus, dæmones sentiebat ad Apostatam in-
troeuntes eumque vexantes, qui insuper
audiebat clamores afflicti: Nisi (inquam)
iste custos per suas deuotas acclamatio-
nes & sanctas preces, citò ad eum euigi-
lasset, ipsum penitus strāgulassent, & ne-
cassent, sicut ipsemet Apostata postea re-
tulit,

Historia

tulit, qui tamen post multam moram, de
monibus etiam effugatis, vix ad se redi
re potuit. Alius quoque frater fuit Geor
gius nomine, huic vehementer aspiran
ti ad ollas carniū in Aegypto, omnia
quæ ordinis & sanctæ religionis erant,
onerosa videbantur & grauiā. Hic quādam
tempore vesperarum attædiatus in diu
no seruitio, exiuit Ecclesiam secundum
consuetudinem, deambulatum in capita
lo. Quòd cū ingressus fuisset, imago cru
cifixi, quæ pendebat in p̄spectu introeū
tibus, videbatur sibi vertere dorsum in
cruce, auertens se totaliter ab eo. Quo vi
so, ille eodem instanti amens factus est, &
cecidit in desperationem, & in illo mise
rabili statu permansit, per dimidium an
num. Postea verò per preces fratrum pri
stinæ redditus fuit sanitati, quam nulla ta
men emendatio conuersationis comita
batur. Nam in tantam irreligiositatē de
cidit, quòd compulsus erat conuentus eum
expellere ab ordine per licentiam Capi
tuli generalis. Fuit etiam alius sacerdos,
nomine Nicolaus Rayhus, nimis repi
dæ conuersationis, cui etiam satis molestū
erat in ecclesia permanere, qui tandē apo
statare

Martyrum Angliæ.

statum medicabatur. Is veniendo quodam tempore ad vespervas, tanta percussus est cæcitate, quod ostium Ecclesiæ minime intrare quivit, nec etiam inuenire: cum tamen vnum pedem super limen posuisset, sed palpando huc illucque diuertebat, & ad cellam reductus, statim visum recepit. Indignus ergo erat intrare Ecclesiã. Sed & iste idem alio tempore in celebratione Missæ constitutus, tanto terrore ac tremore corporis est concussus, quod procedere non potuit, sed compulsus fuit vestimenta sacerdotalia exuere, & inchoata deserere. Similiter & alius frater, nomine Henricus, consimilis temporis & conversationis, eadem ruminans, sed non recte diuidens, in celebratione Missæ conuentualis constitutus, eodem modo plangatus fuit per horribilem tremorem, cucurritque ab altari in Sacrarium, vt exueret vestimenta, quod & fecit. Quia semel cepti loqui, addam & quintum de alio quodam, qui etiam monachus erat in domo nostra, nomine Ioannes Dailei, magnis quidem tentationibus prægrauatus. Hic quadam die murmurauit, quod non fuit saturatus, & cibus in prædico sibi administratus

Historia

oculis suis & appetitui non placuit, dicens inter cætera: Se maluisse comedere bufones, quàm illius generis pisces. Mirares, iustus Dominus non fraudauit eum à desiderio suo. Tantam enim copiam bufonum attulit ei, quod cumulati, pauimentum cellæ eius replerent, reptantes & salientes post eum, quocumq; circa cellam suam pergebat. Erant sibi commensales & cõiuuæ in mensa, etiam in ipsum discum suum proliiebant: erant quoque ei contorales & focij in lecto. Si quem in ignem proijceret, statim exiliebat illæsus: si occidisset eos, alij superueniebant, & numerus quotidie augmētabatur, perseuerabantque cum eo in cella sua per integrum mensem, nec vlllo modo ab eis liberari potuit. Semel autem vnum eorū forcipe apprehensum, in igne torrere voluit, sed tantus fœtor ex eo exalauit, ut à cœpto desistere compulsus sit: etiã alij existentes in claustro à longè, eundem fœtorem sentiebant. In horto verò suo permanserunt per spacium trium mensium, ipsemet & frater sæpissimè hoc idem cū magno dolore cordis enarrare solebat. Sic per hæc & multa alia reuelauit Deus

condens

Martyrum Angliæ.

condensa, noluit tam sanctum collegium, adeo nefarijs actibus & enormibus peccatis dehonestari. Propter alios quoque permisit Deus istos talia pati, ne in id ipsum incredulitatis exemplum & peccatum quis incideret, & propter seiplos, ut ita castigati à talibus, in posterum desisterent stultijs & nequitijs: Qui tamen non sunt reuerſi, sed irritum fecerunt pactum suum cum Deo & omnibus suis sanctis, & habitu religionis reiecto, exierunt à nobis per licentiam Domini Regis nostri. Sed hæc de huiusmodi dicta sufficiant, & utinam eorum poenitentiam insinuare possem & emendationem, sicut eorum delicta & pertinaciam, ut spes pereuntium esset recuperatio perditorum. Sed modo eorum mala tantum indicata sunt, ut cautela posterorum sit ruina præcedentium.

Nunc verò ad inchoaræ historiæ seriæm prosequendam, stilum retorquebo, bonorum & malorum exemplis & moribus elucidatis, ut ubi bonorum exempla nos non prouocant, saltem aliorum mala nos terreant. Nam idem est Deus, & abbreviata eius manus non est, sed adhuc

Historia

extēta, ad saluandum & ad puniendum.
Et ad domum meam reuertar vnde exi-
ui, vbi vt confitear Domino in bonis su-
is, dignetur reedificare in ea tabernacu-
lum suum, & reuocare ad eam omnes ca-
ptiuos & dispersos suos, vt in Hierusa-
lem consolemur. O domus gloriosæ vir-
ginis pijsimæ matris Dei, ædificata olim
cum propugnaculis, nunc sedens in tri-
sticia domina gentium, nomen tuum &
memoriale tuum in desiderio animæ. An-
ima mea desiderat te in hac nocte tene-
brosa, sed & spiritus meus in præcordiis
meis: De mane vigilabo ad te, cupiens
restorationem tuam videre. O quam
beatus essem, si fuerint reliquæ seminis
mei ad videndam claritatem tuam pri-
mam, quam habuisti ab initio. At quorū
sum ista: Quare mœrore contraheris ani-
ma: Nunquid rex non est tibi, aut consi-
liarius tuus perijt, quia innouauit te do-
lor: Nonne benefecit tibi Deus, perdu-
cens te recto itinere in domum fratris
matris tuæ, vt inde sumas vxorem filio
tuo Isaac: Nunquid in Iudæa tantum no-
rus Deus: O consolatio onerosa: renuit
consolari anima mea taliter. Bene mihi
quidem

Martyrum Angliæ.

quidem fecit Deus, merita excedēs & vota, non attendens miseras & culpas, nec mihi facias secundū peccata mea: Sed si in ipsum cœlum raperet, degenerātis animi esset & nimix ingratitudinis, imō verō impietatis nequissimæ, obliuisci maternorū viscerū in hac senili etate, quæ me genuerūt. Et quid ago: Si locurus fuero, non gescit dolor meus: Et si tacuero, non recedet à me. Exemplo idcirco eius, qui cum turbatus esset, non loquebat̃, obmutescam. Veritatem tamen hanc dicam, & non mentiar, testimonia mihi phibente conscientia mea, qđ tristitia mihi magna est, & int̃mus dolor super dolorem cordi meo, nō solum pro fratribus meis absentibus, qui desiderant diem videre ex die, quibus nondum perforatum est foramen in ore Leviathan, vt liberē trāseant hoc mare magnum & spaciosum sine periculo mortis: sed etiam pro alijs, quorū multos ego noui, qui credituri essent per eum conuerterentur ad Dominum Deum nostrum, si aliqua domus nostri ordinis in illa prouincia reædificaretur: pro me ipso autem nihil nisi in infirmitatibus meis spiritualibus. A quibus vt alleuier
per

Job. 40.

Historia

per Dei misericordiam, hanc funam item
cum amore & gratiarum actione, quibus
possum, non quibus vellem & debeo, am-
plectar in spe, quòd participet mecum de
bonis suis, & temperet dolorem, qui ex
morte matris meæ accidit, ac incalescen-
te suo tactu refoueat carnem frigidatam
præ inueteratione in diebus malis, quan-
do fodiebatur pectori fouea, firmissimè
sciens, quòd hic & in omni tribu Israël
magnum sit nomen Domini. Et quamuis
omnes qui introibunt in domum Domi-
ni, reddituri vota quæ distinxerunt labia
sua, non debent apparere vacui, sed in
holocaustis, in oblatione & odoramine
virtutum, cum reformatione morum ac
sui abnegatione, Deo suo appropinqua-
re: tamen sancti patres nostri, pro quibus
præcipuè hæc historia texitur, præter
oblationes & vota vltronea obtulerunt
in decorem domus Dei nostri holocaustis
sta medullata, cum incenso arietum, &
adipe pinguium: obtulerunt boues cum
hircis, pellem cum carne, nihil sibi refer-
uantes, nec corpus, nec animam, nec in-
teriora, nec exteriora, quandoquidem a-
gonizauerunt pro iustitia vsq; ad mor-
tem,

Martyrum Angliæ.

tem, mortem quidem contemptibilem
& horrendam, mortem autem patibuli,
gladij & ignis. De qua morte restat ad-
huc dicendum. Quod priusquam aggre-
diar (reuelationibus, quibus Dominus ser-
uos suos frequenter erudiuit, prætermis-
sis) de aliquibus signis prodigiosis pauca
referam.

*De prodigijs ante martyrium fra-
trum visis. Et de præparatione eorum ad mor-
tem, primò propter secundas nuptias Regis,
& tandem finaliter propter
schisma.*

Caput IX.

Contigit autem an-
no Domini 1533. procel-
losam hæc tempestatem
præcedente, cometam
videri in aëre extenden-
tem radios suos planè & apertè vsque ad
domum nostram. Totus Conuentus, re-
grediens quadam nocte à matutinis, cer-
nebat ac intuebatur radios provenientes
ab illa

Historia

ab illâ stella, coruscare ac scintillare per
quandam altam arborem in cœmiterio
nostro, & trâsfundere se, & transfuerbera-
re super Ecclesiam nostram, & illum lo-
cum, vbi campanæ pendebant. Quod
quidem inauditum est, & inuisum a re-
tro sæculis. Eodem quoque anno vene-
rabilis pater Prior noster, quadam nocte
post secundum Nocturnum egrediebatur
Ecclesiam, qui intrans in cœmiterio
um, videbat in aëre globum sanguineum
miræ magnitudinis. Ad cuius aspectum
expauit cor eius, & præ timore cecidit
super terram. Eundem aut similem glo-
bum siue sphaeram videbat & alius fra-
ter eadem nocte, exiens in hortum cellæ
post Matutinas. Alia etiam non mi-
nus monstruosa de duobus cuneis mu-
scarum, instante ipso periculoso tem-
pore acciderunt: Quarum vna turma fu-
it nigerrima, & valdè deformes erant, si-
milimæ illis muscis, quæ gignuntur è si-
mo iumentorum. Alterius verò turmæ
muscæ, erant diuersorum colorum, & ob-
longæ, similes illis quæ volitant in arun-
dinetis super aquas. Et hæ turmæ duæ in-
finitæ multitudinis, diuersis temporibus

requis

Martyrum Angliæ.

requieuerunt super domum nostram, ac omnem superficiem eius cooperuerunt. Quæ quidem omnia aliquorum euentuum signa & prodigia nobis imminentium esse formidabamus, & in bonum conuerti omnes rogabamus. Sed anno sequenti timor, quem timuimus, euenit nobis, & quod veriti fuimus accidit, ac tanta mala erupuerunt, per quæ si Deus nobis misericors non fuisset, poterat omnis retrò abundantia tradi obliuioni.

Anno enim Domini 1534. cum ci. *Secundæ* uitas nostra, domum dico saluationis *nuptiæ vi* beatissimæ Matris Dei virginis Mariæ uente præ iuxta Londonias, habitaretur in omni *ma vxo* pace (leges enim optimè custodiebantur, *re* propter dicti religiosissimi Patris nostri Ioannis Houthon inibi Prioris existens dispositionem, deuotionem, pietatem & peruigilem curam circa gregem suum, ac animas inibi odio habentes mala) contigit inimicum humani generis, quieti, paci, charitati ac sanctitati eorum inuidentem, animum Regis Angliæ, ad quædam illicita in regno suo peragenda instigare. Super quibus consensum omnium sibi subditorum à sedes

Historia

à sedecim annorum ætate & suprâ, tant
religiosorum quàm sæcularium extor-
quere volebat: Quorum malorum caput
sive principium hoc erat, vt omnes secun-
dis suis nuptiis, priore regina & coniuge
sua licet superstitè, consentirent, easque
ratas & licitas esse affirmarent. Cumque
commissarij ad hoc negotium delegati,
hoc edictum regis exequi egrederentur,
& ad sanctum patrem nostrum deuenis-
sent, quatenus ipse & suus conuentus re-
giæ iussioni & ordinationi præberent
consensum: Respondit pater, suæ voca-
tionis non esse, nec se, seu quenquam suo-
rum, regis negotiis ingerere posse aut
debere: Neque sua interesse quam velit
rex repudiare, quàmue accipere vxor-
em, dummodo à se suisque nihil de hui-
usmodi rebus exegerit. Sed hoc respon-
so non contenti, voluerunt vt sine aliqua
interpolatione, conuentu suo congreg-
ato sub præstito iuramento illicitas esse
priors nuptias affirmarent, hisque secun-
dis & proli subter eas editæ præberent
animum & obedientiam. Venerabili
tunc patre nostro respondente, se non
posse capere, quo pacto priores nuptiæ
secun-

Martyrum Angliæ.

secundum ritum Ecclesiæ celebratæ & tam diu obseruatæ irritarentur, iussus est mox recludi in carcere turris Londoniensis cum patre Hunfrido, procuratore domus nostræ, vbi per vnum mensem detenti fuerunt. Postea verò persuasum est eis per quosdam probos & doctos viros, illam non esse licitam causam mortis infligendæ: Quibus auditis, sub conditione regis annuerunt iussioni, sicque dimissi, domum redierunt, quos admodum læti suscepimus. Verum quando id iuramentum à conuentu exigebatur, non minima inter eos erat turbatio: Quod cernens pius pater noster, ait: Nondum aduenit hora nostra, patres charissimi. In ipsa autem nocte, qua frater procurator, & ego à carcere fuimus dimissi, me non tam citò euasurum, sed illuc reducendum, eundemq; carcerem infra annum me recepturum somniaui, vbi cursum meum consummabo. Restat idcirco aliquid aliud nobis in breui proponendum, vt existimo (quamuis fides non sit adhibenda somnijs) tamē pariter viuamus Deo non offenso, quamdiu possumus. Dum hæc ita agerentur, venerunt Consiliarij regij

Historia

& rectores ciuitatis cum satellitibus suis, rapere & carceri mancipare totum conuentum. Remiserant enim eos vacuos a proposito bis antea, venientes accipere iuramentum. Quod fratres considerantes, pñs & salutaribus sancti patris confilijs & exhortationibus acquiescere decreuerunt. Et sic demum in verba regis iurauimus, sub conditione tamen, quatenus licitum esset. Anno Domini 1534. die vicesimo quarto Maij, prioratus patris nostri anno quarto. Nos igitur de ventre huius immanis ceti salua conscientia, vt sperabamus, liberati, letari cœpimus cum loca super hedera in habitaculis nostris, quæ obumbraret & pregeret nos a pluuia, turbine & æstu, vt sub vmbra illius securi sederemus absq; aliqua maiori tribulatione. Sed melius est confidere in Domino, quàm in principibus, in quibus non est salus. Præparauit enim Deus venterem in ascensu diluculi, qui percussit hederam & exaruit, nullo vestigio prioris foederis initi remanente, vexatioque dedit nobis intellectum de prædicta reuocatione sancti patris nostri. Et tunc verè experti sumus, qđ propheta fuerat in medio nostro.

In

Martyrum Angliæ.

In principio enim anni Domini 1535. Schisma
diffinitum fuit per Regem Angliæ, & in ab unita-
celebri actu Parlamenti sui institutum, vt te Eccle-
omnes authoritatem & obedientiam, sicut
quam debebant Domino Papæ & cuius
alio superiori in alijs regnis, abrenuncia-
rent, & ipsum Regem, vt supremum ca-
put Ecclesiæ, tam in spiritualibus quàm
temporalibus, sub iuramenti attestatio-
ne susciperent: Contradicentes verò,
tanquam rei læsæ maiestatis haberen-
tur, & æquali morte plecterentur. Quod
cum per totum regnum promulgatum
fuisset, venerabilis pater Prior noster
conuocauit Capitulum, atque quæ immi-
nebant conuentui indicauit. Quibus au-
ditis, consternati erant animo valdè. Tunc
dixit pater: Tristitia mihi magna est, &
cordi ingens dolor præ cæteris, pro fra-
tribus meis iuenculis, qui abundant
in isto conuentu. Videtis enim fratres,
quid: multi sunt hic iuuenes innocenter
modo viuentes, quorum ceruicibus iu-
gum oneris & sceptrum exactoris nunquam
impositum fuit: Qui cum semel commix-
ti fuerint inter gentes, timendum est, ne
discant opera eorum, & cum cœperint

Historia

1. Co. 15 spiritu, nunc carne consummentur: Cor-
rumpunt enim bonos mores colloquia
mala: Cum peruerso conuersantes, citò
peruertentur. Et difficile est tangere pi-
Eccle. 13 cem, id est, mundum absq; inquinamento
carnis & spiritus, ac transire per ignem
illæsum. Alij etiam sunt ex nobis, à quo-
rum fortassis cordibus luxuria penitus
abscisa non est, de quorum periculo non
minimè metuumus, cū reincœperint per-
conuersionem mundanis rursus inuolu-
ui. Quid dicam ergo fratres, vel quid fa-
ciam, dum nil boni perferam de his, quos
dedit mihi Deus, ante iudicium æternitatis.
Et fletus magnus inter eos erat. Tunc di-
xerunt omnes constāti animo & vna vo-
ce,, Moriamur omnes in simplicitate nos-
tra, & testes erunt super nos cœlum &
terra, quod iniustè perditī sumus de ter-
ra. Respondit mœstus pater: Vtinam ita
fiat, quòd vna mors reddat viuos, quos
vna vita tenuit mortuos. Sed nec tā-
bonum nobis, tantumq; malum sibi ipsi
illaturos eos credo: Ex nobili profapia
multi vestrum estis, sed hoc potius (vt re-
or) facient, Vos seniores & me in mor-
tem tradent, hosque iuuenes dimittent
auolare

Martyrum Angliæ.

auolare liberos in terram non suam. Idcirco si solummodò pro meo consensu negocium fuerit, exponam me misericordiæ Dei, & ero anathema pro his fratribus meis minimis, ac consentiam regiæ voluntati, si licitè fieri possit, vt præferuem istos à tot, & tantis periculis futuris. Si aliter decreuerint fieri, vt omnes consentiant, & si mors vnus (ne tota gens pereat) non proderit, fiat voluntas Dei, & vtinam fiat par sacrificium de omnibus. O quomodo coarctabat spiritũ huius sanctissimi viri, hinc charitas Dei nolens offendere eum, illinc periculũ aliorum, à quo eos præseruare cupiebat: sed quid eligeret, ignorabat, præualuit tamen charitas Dei, memorans eiusdem sententiam: Quid proficit homo, si lucratur vniuersum mundum, seipsum vero perdat, & detrimentum sui faciat? Qui me erubuerit & sermones, &c. Vel illud: Qui aliquid amat plus quam me, Mat. 19. non est me dignus.

Nihilominus iste sanctus pater nosser ita angustiatus in hac conuentione nostra, dixit insuper nobis: Ignorantibus nobis fratres quid eueniet, ne imparati

Historia

inueniamur, quando Dominus pulsaue-
rit ianuam, disponamus nos, ac si statim
morituri simus: Iacula enim præuisa mi-
nus feriunt. Tūc suauis eis præparare cor-
da sua Deo per generalem confessionē,
deditque licentiam, vt vnusquisque con-
fessorem quemcunque voluerat in clau-
stro sibi eligeret, & omnibus dedit autho-
ritatem plenariæ absolutionis. Et hoc fa-
cto, sequenti die inquit: Quia in multis
offendimus omnes, & vnusquisque debi-
torem habet fratrem suum, & etiam quia
sine charitate nec mors nec vita aliquid
proderit, inuicem recōciliabimur. Et ter-
tia die Missam de Spiritu sancto celebra-
bimus, pro gratia illius impetranda, qua
valeamus voluntatem & beneplacitum
eius adimplere. Igitur cū prima dies tran-
sisset, patris nostri saluberrimo cōsilio ad-
impleto, & dies reconciliationis aduenis-
set, præmissis Pater noster, diutino & de-
uotissimo sermone de charitate, patien-
tia, ac firma adhæsiōe post Deum, in ad-
uersis, tractando illos quinq; primos ver-
sus Psalmi: Deus repulisti nos, & destruxi-
sti nos: ita finiendo & concludendo ser-
monem suum, Melius est nos hic pro eula
pa bre

Iacob. 3.

Psalm. 59.

Martyrum Angliæ.

pa breuem suscipere pœnam, quàm æternis seruari cruciatibus: Tunc dixit: Charissimi patres & fratres, quod videritis me facere, facite obsecro & vos. Statimq; surgens perrexit ad seniore[m] domus iuxta se sedentem, ac genua flectens corâ eo humiliter petijt veniam, & indulgentiam pro omnibus suis excessibus & peccatis, cõtra eum aliquo[m]modo commissis corde, ore, vel opere. Et eodem modo, alter se habuit ad eum, petens veniam pro suis. Et sic procedens pater per chorum suum primò, deinde in altero choro eadem petijt ab vnoquoq; singillatim per se, donec veniret ad vltimum cõuersum, amarissimè plorans super lingulos. Et similiter oēs sequebantur eum alternatim, singuli petentes à singulis veniã. O quantus ibi luctus, quantæ profusæ lachrymæ: Verè vox in rhama audita tunc erat, ploratus & vlulatus multus: Rachel plorã filios suos inconsolabiliter & irremediabilibus lachrymis, præuidens mala eis imminencia. Ab hoc die, qui vultum sancti patris nostri intuitus fuisset (qui quidem antea ob qualemcunq; euentum, in diuersa nunquam mutabatur) sciuisse vtriq; quæ

Matth. 2
Hic. 31.

Historia

& qualis plaga modò tetigerat cor eius. Facies enim & color immutatus, declarabat internum animi dolorem. Circumfusa erat viro interna quædam mœsticia, & horror corporis, per quem manifestus aspicientibus dolor cordis eius efficiebatur.

Tertia verò adueniente die, qua Missa de spiritu sancto in conuentu celebranda erat, ipsemet deuotus pater Prior præparauit se ad illam persoluendam. In cuius tempore Missæ dignatus est omnipotens & misericors Deus, mira & ineffabilia operari. Sacramentum regis abscondere bonum est, opera autem Dei reuelare & confiteri honorificum est. Manifestabo ergo veritatem, & non abscondam à vobis occultum sermonem. In illa conuentuali Missa, sanctissima eleuatione peracta, sibilus quidam auræ tenuis, exterius paululum sonans, interius verò multum operans, à pluribus percipitur & auditur auribus corporis, & ab omnibus sentitur & hauritur auribus cordis. Cuius dulci modulatione & sono, venerabilis pater Prior tactus, in tantam est diuinæ illustrationis copiam, & lachrymarum

Martyrum Angliæ.

rum abundantiam resolutus, quod per longam moram in officio Missæ procedere nequibat. Conuentus quoque stabat stupefactus: audiens quidem vocem, ac sentiens miram & suauem operationem in corde, nesciens tamen vnde veniat aut quò vadat. Verum impleta gaudebant viscera illo sanctissimo flatu, & benè perceperunt, quod verus Deus illic esset, qui etiam secreta sua denudabat aliquid, diuidens cuique prout volebat. Et quemadmodum legitur in numerorū libro, vbi describitur distributio spiritus in septuaginta, quod requieuisset spiritus etiam super alios duos, qui remanserant in castris, & non exierant in tabernaculum: Ita modo apud nostros accidit, Gratiā administratā & effusam in tempore huius Missæ, participauerunt etiam fratres conuersi, existentes in capellis propè chorum adiacentibus, mira suauitate, tempore, quo & monachi. De hac sanctissima Missa, pius pater noster mentionem fecit in p̄xima conuentione fratrum, cum multa gratiarum actione & deuota admonitione, vt in gratia Dei permanerent, per instantes orationes, &

N. m. 11

Historia

sanctam conuersationem in humilitate radicatum, & filialem timorem. Subiunxitque: Non propter me, sed propter vestram sanctitatem hæc operatus est Deus. Illic erat pia lis & concertatio, quis humilius sentiret de seipso. Pater attribuebat omnia deuotioni filiorum, filij uerò omnia sanctitati & meritis patris.

Quanta autem in hac congregatione post hanc diem, fuerit instantia precum, non est meę possibilitatis enarrare: Quomodo etiam perseuerabant vnanimiter in orationibus die ac nocte, & quomodo prosternebant se ante summum altare post matutinas, postulantes auxilium de sancto, ut dignaretur Deus tueri eos. O quoties replicauit pater Prior illam orationem Dauid : Ego sum qui peccaui, **2. re. 24.** ego qui iniquè egi. Istæ oues quid fecerunt ? Vertatur obsecro manus tua in **Ioan. 17.** me, & in domum patris mei. Et illud: Pater sancte serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi. Taceo de multis alijs lugubribus conuersionibus & actionibus, quæ ibi gestæ fuerunt.

Interea dum hæc ita se haberent, opponente sortiter patre murum pro domo

Martyrum Angliæ.

mo Israël, & stante ex aduerso pro omnibus sibi commissis, & nec minis nec blanditijs cedente, sed prestolante aduentum Consiliariorum domini regis, qui edictum eius exequerentur, reuerendus pater Robertus Laurens, Prior domus bellæ valis, nostrę tamen domus professus, ad Londonias accessit visitandi gratia, si cuncta prospera essent erga patrem nostrum & pecora sua: Erat enim vir planè religiosus, & pietate plenus. Et infra biduum corripit, & reuerendum patrem Augustinum Vuebster, professum domus de Schene, gerentem prioratum domus visitationis beatissimæ Mariæ, pro negocijs domus suę ad ciuitatem Londoniarum etiam aduenire: Qui diuertentes ad domum nostram, audierunt in quibus malis & periculis constituti eramus, & quo furore exarsit in nos Dominus Rex. Intimatum enim erat ei, quòd Prior cum conuentu illius domus præparabat se ad resistendum, propter quod nimio furore agitabatur.

De captiuitate torturaque trium

Priorum & martyrio eorum propter confessionem fidei & Ecclesiæ Catholicæ.

Caput

Historia

Caput X.

Incillis tribus reuerendis patribus Prioribus considerantibus iram regis esse nuncium mortis, illam mitigare si comode potuissent, communi consilio decreuerunt, vt exitum rei committerent iudicio Dei, & illi anticiparent & præoccuparent tempus expectati aduentus Consiliariorum Regis, eundo ad dictum Dominum Thomam *Crouvel*, constitutum à domino rege suum Vicarium in omnibus negotijs, ad implorandum, quatenus eius interuentu à regis edicto possent eximi, vel aliam quam mitigationem siue alleviationem, à tenore & rigore decreti in iuramenti præstatione obrinere. Ad quem cum accessissent hi tres reuerendi patres, eique sua desideria supplicationesque humiliter exposuissent, nullo modo annuebat petitioni eorum, sed eos tanquam rebelles in carcerem turris Londoniensis recludi iussit. Ad quos, cum per vnam septimanam ibi detenti fuissent, ipse cum multis

Martyrum Angliæ.

multis alijs ex Consiliarijs Regis deuenit, propositurus eis decretum Parliamenti, quod fuit, vt authoritati domini Papæ abrenunciarent, ipsumque falsè, violenter ac extortè vsurpassè suam primariam potestatem faterentur, & omnes alias externas potestates, iurisdictiones & obedientias abnegarent, cuicumq; etiam personæ vel ordini debitæ essent aut promissæ: Soli Regi suisque obtemperarent, & ipsum Regem supremum caput Ecclesiæ, tam in spiritalibus quàm temporalibus acceptarent, crederent, & affirmarent. Cumque respondissent patres nostri, se consensuros omnibus, quæ & in quantum lex diuina permiserit, subiunxit ille: Nullam exceptionem admittam, siue lex diuina admiserit, siue non: Hoc integrè, plenariè, synceriter in corde, & cum iuramento publico in ore affirmabitis, & firmiter tenebitis. Replicauerunt nostri beatissimi patres, Ecclesiã Catholicam aliter semper tenuisse ac docuisse. Respondit ille: Non curo Ecclesiã, vultis consentire, an non? Dixerunt illi, sese propter timorem Dei non ausos cõtrariè, ac deserere Ecclesiã Catholicam,
pro

Historia

pro eo quòd diuus Augustinus dicit, se noluisse credere Euangelio Christi, nisi quia sancta Orthodoxa Ecclesia ita eum instruxit ac docuit. Tunc iussi sunt iterum recludi in carcere.

Die autem ad hoc destinato, producti sunt ad tribunal, vbi cum super hoc negotio denuò fuissent requisiti, penitus contradixerunt, dicentes se nullo pacto legi Dei, doctrinæ atq; consuetudini sanctæ matris Ecclesiæ, vel in minimo velle contraire. Quo audito, mox electi fuere duodecim viri secūdum consuetudinem iuris, qui sub præstito suo iuramento, de hac re tractarent, vtrum illi tres viri, pro eo quòd noluerunt acquiescere ac subiaceere decretis Parlamenti, digni essent morte an non: Qui hoc mandato habito, sententiam suam distulerunt in crastinū. Ventilata autem inter eos per totum illum diem hac causa & quæstione, contradixerunt omnes, & concluderunt innocentes fore, & immunes sanctos patres nostros à transgressione legis, seque nullo modo inuenire eos posse tanquam reos occidendos. Interim suspicatus ille Vicarius Domini Regis, bonam conscientiam

Martyrum Angliæ.

entiam illorum duodecim virorum, ves-
pere primæ diei, antequam palam edi-
cerent suum veredictum, misit ad eos
sciscitandi gratia causam tantæ dilatio-
nis, & quidnam facere intēderent. Illi ve-
rò nuncio intimauerunt, tam sanctos vi-
ros sese non aulos fore, vt malefactores
morti adiudicare: Qui renūcians hæc do-
mino suo, in iram cōcitatus, sine mora re-
misit ad eos dicens: Si vos eos culpabiles
non inueneritis, vos ipsi mortē transgres-
sorū subibitis. Illi tamen has minas parui-
pendentes, firmauerunt sermonem suum
& tunc temporis noluerunt consentire.
Quod ille audiens, mox venit ad eos, &
per suas comminationes crudeles, cōpu-
lit eos reddere veredictum, vel potius fal-
sum dictum suum, in condemnationē pa-
trum nostrorum, reosq; eos condemnare
læsæ maiestatis. Quo veredicto, per eos in
craftino pro palato, data est à iudibus sen-
tētia mortis super patres nostros, eius sci-
licet, quæ in reos criminis læsæ maiesta-
tis dari consuevit. Et sic denuò in carce-
rem detrudi iussi sunt, vbi & manserunt
diebus quinque per quos multas mole-
stias passi sunt, illisq; stantibus in magna
constan-

Historia

constantia aduersus eos, qui ipsos deprimabant, mandatum fuit, vt ad mortem educerentur. Supplicium siue modus mortis (si modus dici possit, vbi supra omnem humanum modum sæua crudelitas & crudelis Tyrannis exaggerabatur) talis fuit.

clay
woods
Educti de carcere, statim deiecti erant super vimicillum, vulgari-ter Ahyrdle dictum, & resupini huic alligati fuerunt, toto corpore extenso in longum. Et sic super hoc accubantes, retrò ad calces equorum per totam ciuitatem trahebantur, quousque deuenerunt ad locum bubali, vbi omnes scelerati plecti consueuerunt: Qui locus distabat ab illo carcere, vna leuca vel miliari gallico. Quot grauamina quantosque cruciatus per totam viam illam pertulerunt, quando modo per turgida & aspera loca iter haberet, modo per aquosa & lutosa, quæ in via admodum abundant, traicerentur, quis enarrare sufficiat? Sicque perductis illis ad locum determinatum, sanctus pater noster primus soluebatur. Tunc spirator genu flexit (vt moris est illius patrie) ante eum, petens sibi indulgeri opus illud

Martyrum Angliæ.

illud crudele in eum exercendum. O bone Iesu, quis non fleret, Christi seruum si videret in tanto supplicio? Quis posset non contristari, tam sancti viri benignitatem contemplando, quam benignè & modestè allocutus fuerit suum interemptorem, quam dulciter amplexatus & osculatus, & pro eo & cæteris astantibus quam piè rogauerit: Deinde iussus est scalam ascendere ad patibulum, vbi suspendendus erat, qui mitissimè obtemperans, ascendit. Tunc vnus ex Consiliarijs Domini Regis, qui ibi stabat cum multis milibus hominum ad tale spectaculum concurrentium, petijt ab eo, si annuere vellet regie iussioni & decreto Parliamenti: Si vellet, venia sibi daretur. Respondit constans martyr Christi: Testem inuoco omnipotentem Deum, & vos omnes obsecro, idem pro me in terribili die iudicij attestari, quod hic moriturus publicè, profiteor me hanc inobedientiam & renitentiam contra domini nostri Regis voluntatem, non ex aliqua pertinacia, malicia, siue animo rebellionis committere, sed solummodò ob timorem Dei, ne eius maiestatem offendam supernam, ed

K quod

Historia

quod sancta nostra mater Ecclesia alicet
decreuit & statuit, quam ipse Rex vester
cum suo Parlamēto ordinauit, per quod
obligatus sum in conscientia mea, etiam
paratus & non turbatus, hæc, & omnia
quæ possunt infligi tormenta, pati potius
us, quam Ecclesiæ doctrinæ aduersari. O-
rate pro me, & misereamini fratrum meo-
rum, quorum Prior fui indignus. Et his
dictis, inducias petijt à lictore, donec fi-
nisset orationem suam, quæ erat : In re-
psal. 10. Domine speraui, vsque : In manus tuas
inclusiue. Qua dicta, & signo dato, euer-
sa est scala, & sic suspensus erat. Et mox
vnus astantium, antequam sancta eius a-
nima exiret à corpore, abscidit funem,
sicque decidens in terram, paululum pal-
pitare & respirare cœpit.

Tunc in alium locum adiacentem
tractus fuit, vbi vestibibus omnibus violenti-
tissimè extractis, nudus super prædictum
vimicillum siue traheam rursus distendi-
tur. In quem mox cruentus lictor nefari-
as suas manus misit. Primò eius verenda
abscidit, deinde ventrem eius dirupit, &
viscera vniuersa, cor quoque & omnia
interiora sua euulsit ac proiecit in igne.
Ipso

Martyrum Angliæ.

Ipsō interim beatissimo patre nostro, hō
solum non rugiente clamoribus, præ in-
tolerabili illo dolore, verum etiam econ-
tra per hoc totum tempus, donec cor ei-
us erutum erat, continuè orante, & su-
pra humanū modum patientissimè, man-
suetissimè & tranquillissimè se habentet
ita, vt mirarentur non solum præsides,
verum etiam omnis plebs, quæ videbat.
Et in vltimo spiritu constitutus ac penè
euisceratus, dulcissima voce clamabat
Pñssime Domine Iesu, miserere mei in
hac hora. Et (vt fide digni viri affirma-
uerunt) tortori dixit, in ipsa euulsione
cordis sui, bone Iesu, qd facies cum cor-
de meo: Et hæc dicens, spiritum exhalauit.
Postremò caput eius abscisum erat ac
truncatum, corpus in quatuor partes di-
uisum. Hoc modo iste sanctus filius ve-
ster, fidelis inuentus est vsq; ad mortem,
reuerende pater. Migravit autem ex hoc
mūdo ad dominum 4. die Maij, anno do-
mini 1535. ætatis suę quadragesimo octa-
uo. Prioratus verò sui quinto, tanquam
pastor bonus, qui animam suam posuit, *Ioan. 10*
non solum pro ouibus suis, sed & pro iu-
sticia & fide Domini nostri Iesu Christi.

Historia

Isto sancto patre ita occiso, alij duo prae nominati venerabiles patres, Robertus, & Augustinus, cum quidam religioso viro, nomine Reginaldo, ordinis sanctae Brigittae, eodem crudelissimo genere mortis ipso instanti successiuè vexati, vita haec fuerunt priuati: Quorum omnia morticina caldarijs sunt iniecta, & aliquantum lixa, & sic demum per diuersa loca ciuitatis suspensa. Et vnum brachium patris nostri ad porram domus nostrae suspendebatur: Quod quidem brachium, pendebat ibi vsque post duos dies transmigrationis nostrae in Babylonem. Tercio autem die contigit duos ex nostris per illam portam transire: vnum recedendo à domo nostra, & alterum accedendo. Et dum per euentum obuiationis mutue confisterent sermocinando, illud sanctissimum brachium decidit ad terram, nullo alio vidente, quod valde raro inibi visum est propter frequentationem viatorum. Idcirco quasi pro miraculo illud nos suscepimus, & in loculo posuimus cum sanguinolento cilicio siue indusio eiusdem patris nostri, in qua martyrizatus fuit, & cum causa ipsius mortis descripta,
per

Martyrum Angliæ.

per manus sancti Vuilhelmi ex Meurwe,
quam ille misisset ad reuerendum patrē,
præsidentem in domo uestra, si vita co-
mes fuisset. Loculum autem reconditum
in subterraneo loco reposuimus, donec
congreget Deus congregationem po-
puli sui, & propitius fiat. Hoc genus mor-
tis & supplicium eos subiisse, palam est:
hancque esse causam & occasionem ne-
cis eorum & non aliam, non solum tes-
tantur actus & statuta Parlamenti, verū
etiam ipse sanctus pater noster. Postq̃
enim sententia mortis subeundæ in eum
data fuit, omnia interrogata & responsa
sua in hoc negocio, scripsit propria ma-
nu in pugillari: Quem pugillarem misit
ad patrem Vuilhelmum iam dictum, pro-
curatorem domus nostræ, qui mihi mise-
ro dedit eundem, quem & ego postmo-
dum cuidam Hispano, viro probo & de-
uoto, nomine Petro de Bardis, contuli:
Qui mihi promisit, eundem pugillarem
cum portiuncula indulg̃i sancti patris no-
stri, sanctissimo domino Papæ, aut reue-
rendo patri tunc præsidenti in domo ve-
stra, se missurum. Hæc idcirco retuli, quia
aliqui mediocris censuræ dicunt, sanctū
K 3 patrem

Historia

patrem nostrum cum fratribus suis conspirasse in mortem domini Regis, & ideo ultionis iustæ subiisse sententiam. Quod penitus falsum est. Et quid egemus testibus? Nos ipsi, qui viuimus, qui relinquimur, audiuimus ex ore ipsius Domini Cromwell causam. Et opposuit nobis eandem, quoties ad nos venit, sub eadem forma & cum eisdem verbis. Synceriter, integrè, & sine aliqua simulatione, iure iurando abnegabitis authoritatem Pape, & omnium superiorum vestrorum, sicut supra recitauimus.

*De trium aliorum Patrum trucidatione, & residuorum afflictione
continua.*

Caput XI.

HIS sanctis ita trucidatis, ob hanc quoque causam infra tres sequentes hebdomadas, quidam infimæ conditionis homines, & nullo nomine digni, ad præfatum domini Regis Vicarium accesserunt, postulantes ab eo auctoritate

Martyrum Angliæ.

thoritatem, plures Carthusienses illuden-
di & affligendi. Qua libenter concessa,
concito ad nos venerunt gradu, ac tres
alios venerabiles patres (qui capita re-
manferant) rapuere, scilicet patrem Hun-
fridum Middelmore, tunc Vicarium exi-
stentem, & antea procuratorem domus
patrem Vuilhelmum ex Meuwe, remo-
tum à Vicariatu procuratorem factum,
& patrem Sebastianum Nendegate, sa-
cerdotem & monachum eiusdem nostræ
domus: hos tres illi immisericordes duxe-
runt ignominiosè ad foetidissimum car-
cerem, vbi illos per duas integras hebdo-
madas cathenis ferreis circa colla & cru-
ra iniectis, constrinxerunt, & alligauerunt
eos durissimè, cum maxima crudeli-
tate, erectos ad postes & columnas do-
mus, absq; villo releuamine vel solutione,
pro quacumq; necessitate facienda. Illis
hebdomatibus transactis, præsentati erant
concilio seorsum, vbi interrogati fuerunt
de eodè articulo ob què pius pater noster
antea pemprus fuerat. Et eodè modo eis
pponebat, q̄ & patri. Cumq; se nolle de-
cretis & consuetudini sanctę matris eccle-
się contraire, constantissimè, p̄fiterentur,

Historia

eisdem supplicio, tormento, & morti ad-
iudicati sunt, & eadem infra decem dies
passi sunt, quæ & pater. Hi tres iuuenes
erant ætate, senili tamen animo, gratia
& virtutibus pleni, præclaræq; profapię,
& tertius eorum, pater Sebastianus, fue-
rat enutritus in domo domini Regis, om-
nes apprimè docti, & magnæ constan-
tiæ, audacter allegantes de scripturis
sanctis ante tribunal iudicum, quod Rex
non potuit sibi vindicare ex debito &
authoritate iuris diuini, illam supremita-
tem & primatum Ecclesię, quam Pape &
Sacerdotibus tribuit Iesus Christus Do-
minus noster: lueruntque ad mortē quasi
ad epulas, suscipientes eam cum maxima
mansuetudine & patientia cordis, alacri-
tate corporis, & hilaritate vultus, spe vi-
tæ æternæ, Anno Domini 1535. die 19.
Iunij.

A morte istorum sanctorum fratrum
nostrorum, duo fluxerunt anni, priusq;
plures incarcerabantur, non tamen sine
ingenti nostra tribulatione. Iam enim ad-
uenerat tempus, quale non fuerat à die-
bus antiquis. Antea alij pugnauerūt pro
nobis, & nos siluimus: modo verò extrea

ma nec

Martyrum Angliæ.

ma necessitas compulit vnumquenque,
pro se rationem reddere, & super custo-
diam sui ipsius stare, omnibus alijs adiu-
toribus interdictis, & à nobis exclusis.
Nam non deerat certamen nobis, ne vna
quidem hora per quatuor continuos an-
nos præteritos, qua à tribulationibus li-
beri esse potuissemus: aut foris erant a-
pertæ pugnæ, aut intus timores, præ ex-
pectatione superuenturæ tribulationis.
Mors desiderabatur, sed fugiebat à no-
bis. Nam redio nos superare nitebantur.
Præpositi regimini domus à captione
sancti Vicarij & suorum sociorum, erant
duo sæculares, qui sæculariter secunda-
riè & nimitiù inhumanè tractauerunt con-
uentum. Pascebant semetipsos satis deli-
catè, sed conuentù fame & siti pauerunt.
Auferebant enim cibaria ab eis, consti-
tuentes eis parum calsi, aut modicù quid
tale pro alimonia qualibet die: Introdu-
xerunt quoque non hebræos, sed ebrios,
non à vino, sed à malitia, qui illuderent
& colaphis cæderent nos vbicunq; po-
tuerunt apprehendere: Subintroierunt
& aliij exploraturi libertatem nostram.
Habuius tamen tantam fiduciam & au-
daciam,

Historia

daciam, quod ausi fuimus scripturis & rationibus dimicare contra talem Regē. Cumque reperissent, quod fons, qui inflebat æquæductum nostrum (constantiam dico & fortitudinem illorum, qui non ceciderunt) à parte australi extra civitatem dirigeretur in nos (nam per gladium spiritus, quod est verbum Dei, & testimonium authenticorum doctorum, defendebant se viriliter fratres, parati semper ad satisfactionem omni poscenti rationē de ea, quæ erat in eis, fide & spe) hunc aquæductum bellantes in nos inciderunt. Abstulerunt enim à nobis libros, quos habuimus in cellis nostris, ut per hoc inermes & aridi à siti efficeremur. Erant tamen non longè à muris fontes saluatoris, ex quibus furtim hauriebatur in gaudio aqua salutaris sapientiæ, salutantis in vitam æternam: cui non poterunt contradicere, nec ipsam tollere omnines aduersarij nostri. Et, quod omitteendum non est, quamuis aliqui nostrum ita se munierunt clypeo doctrinæ, plerisque tamen illorum plus contulerunt, & acutius ac intimius transgladiaverunt corda aduersariorum nostrorum, sancta innocentia

Martyrum Angliæ.

centia & simplicitas, quibus armati, terminos, quos posuerunt patres nostri, noluerunt transgredi, sed ut sancta mater Ecclesia eos docuit, hoc firmiter se tenere semper decreuerunt, & ore confessi sunt.

Insuper præter omnia prædicta mala, insistebant Consiliarij domini Regis, qui creberrimè veniebant ad nos, cum minis & adulationibus, ut à proposito deflecterent nos, qui frequenter nobiscum tam diu in capitulo manserunt, quod nec vespertas nec matutinas in Ecclesia cantando persolvere poteramus, propter tardum eorum digressum, per quæ maximum tempus intulerunt conuentui: Præter quotidianum eiulatum, & fletum parentum & amicorum aliorumque superuenientium, qui moliebantur suis sophisticis argumentis, & persuasionibus separare nos à charitate Christi. Tunc tempus probationis & experientiae aderat, ad quid quenque sua traheret voluptas, ad Deum, an ad Diabolum. Libertas carnalis, (quæ est vera ad Dæmonum & vitiorum seruitus) concedebatur omnibus exire volentibus: sed gratias Deo, tanta erat ibi sanctitas vitæ, constantia in animo, modestia

Historia

modestia in verbis, hilaritas vultus, alacritas in operibus, & tale moderamen in omnibus, quòd conturbati sunt omnes, qui videbant eos: Quanquam Priore orbatu erant externo, & pupilli facti ab se patre, vnicuique tamen sua conscientia Prior erat, internè dirigens ac instruens eos in omnibus. Super quæ attonitus ille Vicarius Regis, nolens vinci à bono, quatuor ex nostris quadam die Dominica iussit rapi extra conuentum, dum essent in celebratione summæ Missæ, & deduci ad Ecclesiam Cathedralem, vbi concursus totius ciuitatis frequentabatur, vbi etiam omnes nobiles & primates totius regni eodem die aderant, propter sermonem declamandum per quemdam reuerendum patrem & Episcopum. Quo cum nostri adducti fuissent, in loco celebri statuebantur, adhibita etiam diligenti custodia vicecomitum ciuitatis, sermoneque finito, remissi erant domum. Non pertinet ad rem, scribere quæ audierunt, sed hoc tantum, quod non profuit illis sermo auditus, non admixtus fidei, ex his quæ dicta erant à pastore ad ipsos.

Martyrum Angliæ.

De constantium fratrum separa-

tione: De X. fratrum incarnatione & morte, *incarnatio a hinc*
deque remanentium fratrum dece-
ptione, ut iurarent in
verba Regis.

Caput XII.

Considerantes itaque
domini Regis Consilia-
rij cassam fore omnem
suam industriam & la-
borem, & quod nullo mo-
do pervertere eos pos-
sent, iniqua pietate commoti, separaue-
runt eos ab inuicem, emittentes tres ex
prædictis quatuor, adiuncto & alio (qui
fuiſſet quartus prima die, si non sacer-
dos hebdomadarius eadem die extitit-
ſet) in duas alias domus nostri ordinis, in
extremis regni partibus, quarto die Maij
Anno Domini 1536. eodem scilicet die,
quo & sanctus pater noster passus est, an-
no euoluto. In hoc autem mense, & men-
ſe Iunij, per continuos quatuor annos,
maximè efferbuit impetus tribulationis
nostræ, quamuis & alijs temporibus non
dele-

Historia

delectabamur magnopere in multitudi-
ne pacis. Anno enim Domini 1534. pri-
ma incarcerationio patris nostri accidit, in
mense Maij. Eodem mense, anno sequen-
ti, passio eius fuit facta, & incarcerationio
sancti patris Vicarij cum socijs suis. Tere-
tio anno hæc præacta dispersio fratrum,
quæ facta fuit non sine lamentabili præ-
uia molestia, & perturbatione totius con-
uentus. In quarto quoq; anno mense Iu-
nij, alia incarcerationio decem in simul fra-
trum, vt infra patebit: In quo etiam men-
se, anno secundo, passus est sanctus pater
Vicarius, cum suis socijs. Et quemadmo-
dum legitur, omnes persecutiones sancti
Thomæ Cætuariensis Episcopi, ferijs tertijs
accidisse: ita & incarcerationio & inter-
emptio sancti patris nostri. Passiones insu-
per reuerendi patris sancti Ioannis Episco-
pi Rossensis, & beati domini Thomæ Mo-
ri, exequutæ fuerunt ferijs tertijs. Pater
noster cum suis, vt patet, Episcopus Ros-
sensis, 10. Calendas Iulij, Anno Domini
1535. Et Dominus Thomas Morus sexto
die Iulij eodem Anno, perempti sunt.
Sed ad rem reuertamur.

Nostros quatuor ita eiectis & dispersis
cogi

Martyrum Angliæ.

cogitauerunt Consiliarij cogitationem
pessimam, vt inferrent manum super eos
qui deserti fuerunt, quasi fuissent absque
muro, vectibus & portis. Et venerunt cū
inhiante ore rapere & dispergere gre-
gem, sed benedictus Deus, qui non dedit
eos in captionem, dentibus eorum man-
ferunt immobiles, firmati super petram.
Tunc miserunt octo illorū ad quandā do-
mum ordinis sanctæ Brigittæ, vocatam
Syon, distantem à ciuitate septem milia-
ribus, vt ab inhabitantibus in ea persuade-
rent, consentire Regi. Erant enim ibi mul-
ti viri famoli & religiosi certè, & isti fre-
nauerunt ac restrinxerunt audaciam &
constantiam iuuenum nostrorum, hac so-
lu modo occasione. Supremus namq; con-
fessor ac rector illius conuentus, in extre-
mo mortis articulo constitutus erat, tem-
pore eodem, quo fratres nostri inibi exti-
terunt: Qui conuocans eos ad se, ait: *Hic Dia-*
bolus per Ob-secro vos benignissimi fratres, vt mihi hunc virū
ignoscatis. Ego enim sum reus, & cau-locutus est
sa mortis Reuerendi patris vestri: Ego sicut olim
animaui eum ad cœptum propositum per serpē
mortis subeundæ, pro causa, qua & ipse tem Euā-
pasis fuit, & vos huc adducti estis. Modo seduxit a
tamen stultia sua

Historia

Hic eos d. cipit mēdacis suis, sicut falsus propheta re- rum Dei propheta seduxit, quem Do- minus ad Hieroboā misit. tamen aliud inij consilium, & conuenientem non fore causam illam mortis subeundæ perspicio. Quibus auditis, aliqui ex nostris, quali seni ac iudici populi, & in extremis iacenti crediderunt ei. Sed reuerentibus, renitebatur consciens, tunc obedire voci incantantis. Quod domini Regis Consiliarij videntes, quasi sagittis paruulorum plangati, versi sunt in furiam, & domus euer- sionem comminati sunt, nisi consentirent. Noluerunt per hos tres annos mittere in eos manus mortis, quàm diu ita omnes adunati fuerunt. Triplex funiculus non facilè rumpitur. Hoc quoque prædictum erat nobis, à viro eximix sanctitatis in domo nostra, qui moriebatur diu ante hoc tempus, cui tum omnipotens Deus ea, quæ pateremur, in veritate reuelauerat. Qui dicere nobis consuevit: Nolite terreri fratres, sitis vnanimis in domo & in Domino. Nunquam dominabuntur vobis inimici vestri, donec dissentieritis ab inuicem. Horum verborum veritatem iam euidentissimè exper- ti fuimus.

Nunc enim cecidit corona capitis
nostri.

Martyrum Angliæ.

nostri. Diuisa quippe est maceria : vnâ pars sequebatur Hieroboam, qui peccare fecerat Israël, & altera adhæsit domui David, memorans iustitiæ Dei solius, quam didicit à iuuentute sua. Vnâ pars conuentus, videntes angustiam rei periculum subuersionis domus imminens, & quod nihil profecerint in resistendo, sed totus mundus post regem abiit, tædio affecti, commiserunt se in periculo misericordix diuinæ, licet non absque graui conscientiarum suarum læsione, & cum multis lachrymis consentientes regi voluntati: Idque ob hoc solummodo, ne deleteretur vnâ tribus ex Israël. Acceperunt Sacramentum iuramenti, dicentes in cordibus suis Domino dum proponebatur. Tu scis domine, quàm falsum & iniquum sit, quod isti extorquent à nobis: Tu scis etiam, quot exceptiones, alleuiationes ac epikeias allegauimus & illi nobis consenserunt: Tu insuper vides angustiam temporis, & quod minantur euerisionem domus, si non consenserimus. Sed pellem *Iob. 26.* pro pelle, & cuncta quæ habet homo, dabit pro anima sua: Non sunt faciendâ mala, vt eueniant bona. Cû corda omni-

Historia

um nostri, & quàm libenter reniteremur
eis, obsecramus clementiam tuam, ut mo-
dum istum, quem exequimur forinsecus
in positione manuum nostrarum super li-
brum sancti Euangelij, & eum osculan-
do, non respicias, neq; accipias quasi af-
firmantes simus siue consentientes regie
voluntati, sed tantummodo suscipias in
venerationem sacrorum verborum in E-
uangelio descriptorum, hanc externam
nostram simulationem, ob præseruatio-
nem domus, si tuæ bonitati placuerit.
Hæc est qualiscunque licet friuola excu-
satio, quam pro titubantibus allegare
possum. Et certissime scio, quod re vera
ita acta sit: Sed non in hoc iustificati sum-
us, nolo recitare historiam Naaman,
nec aliud inferere de libro Baruch, ad
hanc simulationem nos inducens, ne de-
clinem cor meum ad excusandas excusa-
tiones in peccatis, sciens quod scriptum
sit: Nisi iustitia vestra præcelluerit iustiti-
am Scribarum & Phariseorum, non in-
trabitis in regnum cœlorum.

Et hoc in veritate comperientes re-
sidui de conuentu, noluerunt facere præ-
seruationem lapideæ domus preciosio-
rem

Martyrum Angliæ.

rem quam se, sed præponentes statim materiali domui salutem animæ suæ, cuncta quæ habuerunt, libenter dederunt pro anima sua, & nullam suscipere voluerunt redemptionem per aliquam simulationem, sed constanter contradixerunt Regi, vt meliorem inuenirent resurrectionem, & domum non manufactam haberent in cœlis. Numerus istius residuæ paratis fuit denarius, tres sacerdotes, quorum vnus vocabatur Richardus Beerer, alter Thomas Iohunson, & tertius Thomas Greenez, vnus Diaconus, vocatus Ioannes Dany, & sex conuersi, qui fuerunt, Vuilhelmus Grenemode, Thomas Scryuen, Robertus Salte, Vualterus Person, Thomas Redyng, & Vuilhelmus Horne, omnes professi eiusdem nostræ domus Londoniensis. Et hi omnes retrusi erant quarto Calen. Iunij, anno Domini 1537. in carcere fœtidissimo, in ciuitate vocata Nenugate, vbi omnes in breui, vno excepto, propter squalorem & fœtorem carceris moriebantur. Quod audiens ille prænominatus Regis Vicarius, admodum egrè tulit, duriusque vexaturum se eos, si vixissent, cum magno iuramento

Historia

affirmabat: Ille autem frater conuersus
superstes, in carcere nomine Vuilhelmus
Horne, per quadriennium ibi mansit in
columnis. Tandem eductus, quarto scilicet
die Nouembris, anno Domini 1541
morte, quam & reuerendus pater noster
passus est, & ipse finiuit vitam suam, cui
sceratus & in omnibus dilaceratus mem
bris, sicque patrem sequuta est sua pro
les, inter omnes diutissimè & durissimè
vexatus, & necatus pro amore Iesu, &
pro fide sponsæ suæ Ecclesiæ Catholicæ,
potius quàm falsum dicere aut iurare vo
luisset.

De duorum residuorum fratrum

*suspensione, & finali conuentus &
domus desolatione.*

Caput XIII.

PRæterea dum hæc
ita circa nos agerentur,
facta est commotio ma
gna in regno, & insur
rectio vulgi aduersum
Regem: Qua sedata, qui
dam nobilis, vicinus illi domui, vbi duo
prædia

Martyrum Angliæ.

prædictorum quatuor disperorum fratrum hospitabantur, adijt præfatum Regis Vicarium, suggerens ei, illos duos monachos Carthusianos domus Londoniensis, quos miserat in aliam domum eiusdem ordinis, prope villam de Hulle, adhuc rebellasse, nolentes obedire Regis imperio. Quod ille audiens, dedit ei potestatem tractandi eos secundum legis rigorem. Qui desiderata & præoptata iussa completurus, adduxit eos foras in civitatem Eboracensem, vbi coram duce Nortfulciæ, in tempore, scilicet quinto Idus Maij, anno Domini 1537. critici reddiderunt mensuram, suspensi erant in catenis, donec omnia ossa eorum ab inuicem deciderent. Horum nomina fuerunt Ioannes Rhocheſter, & Iacobus Vuanert, ambo monachi sacerdotes & professi ex domo nostra Londoniarum. Alij duo cum eiusdem expulsi, in aliam partem regni post integrum annum & dimidium, per visitatores ordinis limitatos & constitutos, ab ipso Regis Vicario missi fuerunt, ad prædictam domum ordinis D. Brigittæ, vbi aliqua disceptatione cū eisdem habita, incidebant tandem in il-

Historia

Iam simulationem (quibusdam epikēsis
adhibitis) in quam & cæteri consentien-
tes regiae voluntati, spei quidem frustra-
tæ innixi, vanisq; persuasionibus & pro-
missionibus illecti, abstracti, & seducti.
Promittebatur enim indelebilis incon-
cussaq; stabilitas & præseruatio domus,
nobis consentientibus regiae voluntati.
At nullam citius deleuerunt.

Infra annum enim, postquam nos
consenferamus, irritum illi fecerunt su-
um pactum. Omnes nanque nos expule-
runt à domo, duxeruntq; in Babylonem.
Numero qdem duodecim professos mo-
nachos, tres hospites, & sex conuersos
professos, Anno Domini 1539. die deci-
ma quinta Nouembris, die inquam ama-
mara valde, qua hæreditas nostra versa
est ad alienos, domus nostra ad extrane-
os, factaq; domus firuthionum, lupanar,
prostibulum, diuersorium scortantium,
& frequentatus locus palæstrarum & lus-
orum. In ecclesia autem regia tentoria
& arma bellica reponebantur, imagines
non solum sanctorum, sed etiam sancti
crucifixi cultellis conciderunt, & pedibus
conculcauerunt: super altaria sancta
saltans

Martyrum Angliæ.

salantes, choreis iuferunt & aleis, ac alia plura detestabilia & nefanda in illo loco sacro, potius deslenda quàm recitanda, commiserunt. Anno tamen penultimo transacto, mundatus est domus nostra ab his spurcitijs, & data cuidam militi, nomine Edimardo Northe, qui inibi iam sibi construxit palatium, de Eccleſiã tricladium suum fecit, & propemodum totum claustrum euertit.

Hæc est summa legationis meæ, Reuerende Pater, & ille est somnus, quem dedit Dominus dilectis suis, filijs vestris, quoniam fructus est iusto. Itaque iudicauit eos Deus in terra, vt fructum plus afferent in patientia, & maiorem gloriam acquireret in hæreditate Domini: quàm à Deo datam esse his sanctis suis, qui fidem suam nunquam mutauerunt ab eo (quibus cooperantur omnia in bonum diligentibus se) non ambigimus.

De reuelationibus, quibus Dominus sanctos Martyres suos post mortem glorificauit.

Historia

Caput XIII.

Pætermittens autem legem & testimonia, etiam internam certificationem & testificationem in spiritu quibusdam ex nostris factas, de vita & gloria sanctorum martyrum nostrorum, paucis tangam quoddam miraculum, deinde manifestam visionem & aliam reuelationem, ut sciatur in gentibus semen eorum, & germen eorum in medio populorum, ac omnes videntes & audientes, cognoscant quia isti sunt semen, cui benedixit Dominus. Quisdam frater erat, nomine Richardus Crotes, in domo sanctæ Annæ nostri ordinis, sita iuxta ciuitatem Conuentriæ, qui in breui post mortem sancti patris nostri, & prædictorum fratrum, prægrauatus tentationibus varijs, incidit in laqueum Diaboli, desperando de misericordia Dei, destinauitque se mergere in piscinam quædam, quæ erat in horto conuentuali. Ad quod perficiendum, exiuit cellam suam intempestæ noctis silentio, circa horam quædam nonam: perueniensque ad dictum locum,

Martyrum Angliæ.

locum, voluit se statim immittere, & non potuit: Perambulansque super ripam fluminis huc atque illuc, vsque ad horam vndecimam, sæpè tentauit suum iniquum conceptum perficere, sed semper præpediebatur. Cumque conueniente ad matutinas conuentu, ipse tardaret venire, egressus est infirmarius accersitum cum, eoque non inuento in cella, significauit Priori: Qui cum alijs veniens in cellam absentis, viderunt scalam innixam muro horri cellæ suæ, per quam suspicati sunt illum fugam fecisse, hanc tamen nutu Dei vnus illorum scādens, introspexit in horrum conuentualem. Et ecce vidit statim circa piscinam lumen magnum, q̄d cum patri suo Priori alijsque astantibus indicaret, cucurrerunt illuc omnes cum festinatione. Quo ingressi viderunt fratrem ambulantem in vna parte piscinæ, sæpè conantem se mergere, & semper repulsum, lumenq̄ magnum non omnes, sed duo tantum eorum viderunt in altera parte, in qua affirmabant pro certò, videre se etiam patres nostros omnes qui passi fuerant, intromittentes se inter fratrem & aquam, quotiescunque attemptauit se

Historia

uit se immergere vel immittere. Cum
verò isti approximarent ripæ piscinæ, die
sparuit lumen, comprehensumq; fratrem
toto corpore trementem, vixque loqui
valentem, duxerunt in cellam suam, vbi
pyra accensa, & spiritu eius aliquantulum
refocillato, interrogauerunt eum, quid
nam facere intendebat. Respondit ille, se
perrexisset illuc, vt se immergeret, & ci-
tius liberaretur hac mortali vitâ, sciens
damnatum se esse, sed non potui, ait: De-
tentus enim eram à quibusdam, qui me
introgressurum impedierunt, & se sem-
per interposuerunt inter me & aquam:
tamen neminem vidi, nec scio qui nam
erant. Reuerendus pater illius concu-
tus, qui etiam huic spectaculo aderat,
propalauit hoc quibusdam fratribus in
domo nostra, addens insuper eundem
fratrem liberatum fuisse immèdiatè à
grauissimâ sua tentatione.

Modò ad reuelationem *vento*: Duo
erant fratres in nostro claustrò Londò-
nienli, pio & familiari amore adunati.
Contigit autem vnum illorum, nomine
Robertum Fabri, in breui post mortem
Reuerendi patris nostri decidere in le-
ctum

Martyrum Anglix.

ctum ex infirmitate, qua denique & mortuus est. Ad quem ægrotantem accessit alter, nomine Ioannes Darley, sibi valde familiaris visitandi gratia, qui inter cetera dixit infirmo. Dilecte frater, viam vniuersæ carnis iam pergis, te intimè obtestor, qd quando benè tibi fuerit, huc reuertaris Deo ita disponente, & indices mihi quid actum sit cum patribus nostris, & in quo statu sint. Respondit alter se facturum quod petierat, si ita fuerit voluntas in cælo. Post vnam septimanam appositus est infirmus ad patres suos, iamque quintus dies post eius obitum aduenit, & alter frater, qui viuus erat & incolumis, deambulabat in cella sua circa horam quintam in aurora, orans & quid salubre ruminans in mente sua. Apparuit subito frater, qui erat mortuus in veste candida, & factus est socius itineris. Qui requisitus, quis esset, respondit: Frater vester, qui tali die migravit ex hac vita. Interrogatusque quomodo secum esset, & cum patribus nostris, Benè (ait) mecum est. In cælesti gloria sum, fruens Dei visione gloriosa, Gratias ago Deo meo: sed in multo minori & inferiori gloria sum

Historia

sum constitutus, quàm patres nostri, qui passi sunt. Illi enim sunt in magna gloria pro martyrij palma coronati. Et pater noster Prior huius domus, habet vnam coronam præ cæteris splendidiorẽ. Hoc dicto disparuit.

Hæc visio postmodum relata fuit Consiliarijs domini Regis, qui accersito fratre, cui ostensã fuit, post multas inquisitiones & exprobrationes comminatio sunt ei, ne cuiquam eam intimaret, vestre tamen fraternitati illam retuli, quo certatorem eam facerem, de gloria retributionis eorum in hæreditate Domini, tametsi illa per legem magis & testimonia innotescere queat, cum passi sint pro veritate & iustitia, cui ex debito promissionis diuinæ debetur regnum cœlorum: de qua iustitia dissonum est me loqui, cum sim iniustus & eam dereliqui. Et certè lierubescere possem, & mihi non esset cor prauum & malignum, immò diabolicum, mihi præ dolore & confusione magis liberet plorare, quàm scribere, consideranti, vbi sum & vbi non sum, quæ habeo & quæ amisi, quò tendo & vnde excludor. Sed condoleat obsecro sanctitas vestra miseriam

Martyrum Angliæ.

miseriæ meæ, & subueniat mihi apud altissimum suis sanctis orationibus, ne Dominus erubescat me, cum venerit in maiestate sua corâ Deo & angelis suis, quem ego multipliciter erubui, & enormiter inhonoravi prauis actibus meis: Et constituat mihi locum habitationis in domo N. (cuius reuerendi patris Prioris, & deuoti conuentus importuna interpellatione, hoc scribendi onus assumpsi) vbi recendam & regam perfecta pœnitentiâ pullos meos, quos genuit mihi miseria mea in terra captiuitatis meæ, & recuperem annos per gratiam Dei, quos comedidit locusta in iniquitate & malitiâ mea. Idem opto pro quodam deuoto fratre, nomine Ioanne Perdon, qui simul mecum peregrinatur in terra aliena, hospite in domo nostra Londoniarum, tempore ipso dissolutionis: & pro quodam fratre conuerso, nomine Hugone Taylour, eiusdem nostræ domus Londoniarum professo, qui mecum huc aduenit. Et hoc munus non sculptum & politum, sed insciolum & agreste, non de manu offerentis aurum vel argentum, aut lapides præciosos, sed de vitulo nouello, cornua produ.

Historia Mart. Angliæ.

producente & ungulas, placido ac sereno
vultu accipiat queso benigno animo.
Valeatque reuerenda Paternitas vestra,
quam seruet incolumem cum omnibus
suis in vitam æternam pius & misera-

ricors Iesus Christus Do-

minus noster,

Amen

EPILO

EPILOGVS.

HAec habui, quæ in præsentiarum de sanctis illis Martyribus commemorarem, summa tantum rerum secutus festigia. Nam singula ad longum referre, quæ ipse quidem non ex alijs accepi, sed præsens comperi, quorumque omnium pars ego magna fui, nimis & mihi & lectori fuerit tediosum, cui rei gestæ historiam simpliciter ob oculos ponere, non longis ambagibus vel exquisitis commentarijs onerare visum nobis fuit. Illud tamen velut auctarij vice adijciendum putavi, quod nemo eorum, qui nobis perniciem, exitiumque machinati fuerant, diu superuixerit, diuturnamque voluptatem ex suis istis facinoribus perceperit: cum non multo post omnes vel violenta eorum ignominiosa morte perierint, vel alioqui ad summam egestatem peruenerint, inque extremas vitæ humanæ calamitates inciderint. Nam ipse Thomas Cromwel, Vicarius Regis, infra biennium a nostræ profligationis tempore propter crimen læsæ maiestatis, capite mulctatus est. Custodes verò domus nostræ, ad inopiam & mendicitatem relabentes, miserè vitam suam finire. Item mulier quædam

cx

Historia

ex contemptu & pertinacia Ecclesiam
nostram ingressa, nobis sacrum facienti-
bus, infra quintum diem infœliciter, hoc
est, in magno acerbissimorum cruciatu
dolore expiravit. Adeo verum est, quod
ait Psalmista: Præciosa in conspectu Do-
mini mors sanctorum eius, ut quæ & fi-
nis sit laborum, & victoriæ consumma-
tio, aditusque & ianua ad vitam sempit-
ternam. Sicuti è contrario mors impio-
rum pessima est, quorum & natiuitas ma-
la, & vita quidem tantò peior, quanto
ipsi sanctis martyribus insuper cœlesti
gloria constitutis, post decursum istud as-
sictæ militiæ spacium, sunt inferiores,
quippe quorū meritis ipse Dominus De-
us, tanquam iustus iudex, æterna destina-
uit supplicia, idque in ipsa flagrantis in-
ferni gehennæ abyssu, à qua vos
misericorditer tueri nō dedignetur Do-
minus noster Iesus Christus, vnicus
nostræ salutis repara-
tor, Amen.

Preca

Præcatio.

O pie cunctorum pater & miserator Iesu,
Largifluusque omnis fons & origo boni.
Qui clipeo fidei confirmas corda tuorum.
Ut sanctum celebrent nomen vbique tuum,
Despiciantq; vndas, ferrumq; ignesq; crucesq;
Verbera carnificū, vulnera, probra, neces.
Dummodo persistant precioso in amore perennes,
Quo mens ardescit tota sacrata tibi.
Nos quoq; magnanimos præ te contemnere mūdi
Omnia, perficias seu bona siue mala.
Ut cum martyribus quondam fœliciter istis,
Contingant nobis gloria, vita, decus.

Carmen insigne, de institutione ordinis Carthusiensis.

Insolidum, sed grande tamen cunctisq; tremendū,
Iudicium in terris prodidit ecce Deus.
Doctrina vitaq; simul clarissimus olim,
Doctor obit funus maxima pompa colit.
Dumq; sacerdotum solennia personat ingens
Turba, Caput feretro protulit ille suum.
Voceq; terribili sese (est res mira) professus,
Iusto accusatum iudicio esse Dei.
Exanimisq; iterum, finita hac voce recedit,
Obstupere omnes ac timere nimis.

Quare aliam statuere diem qua corpus humetur,
Adfuit hic sapiens, insipiensque simul.
Dumque alius mirans, alij noua gesta recenset,
Exurgens iterum, subdidit ista dolens.
Iuste lata Dei de me est sententia nostri
Iudicio, his dictis vita repente fugit.
Obriguere omnes, dubisque ad verba sequentem
Vsq; diem seruatum, ossa tegenda viri.
Fama volat, diues, pauper, iuuenesque senesque
Accurrunt: funus iam sepelire parant.
Tunc alto mœstoque simul clamore profatur,
Iusto damnatus iudicio ipse fui.
Hinc Bruno sex suasis socijs, deserta petiuit,
Ductor ad hoc arctum religionis iter.
Quos prius in somnis septem per sidera Hugoni,
Dignatus Deus est prodere Pontifici,
Qui Carthusiacos montes his cœsit amice,
Inclyta nunc quorum sanctaque fama viget.

Sapphicum Carmen.

Sebastiani Brant. LL. Doctor
ris, de laude ordinis Car-
thusiani.

Spiritus sancti mihi gratiam da
Summe cœlorum moderator o rex
Ordinis laudes valeam sonare
Carthusiani.
Ecquid

Ecquis ad vitam leuius beatam,
Quisue secure, citiusue tendit?
Tutius quis nam sua fata anhelat
Carthusiano?

Bruno tu felix merito sereris,
Qui viam latam fugiens sinistræ,
Arripis dextram, prior atq; factus
Carthusianus.

Abdito quærens socijs receptis
Ut loco degas, eremum legebis,
Hortus insignis duce te rigatur
Carthusianus.

Spernis hæc mundi, bona quæ putantur:
Præteris cleri tumidos honores:
Quos quæras plures habuisse, factus
Carthusianus.

Tu sacri iuris fueras peritus:
Paginæ sanctæ docilis magister:
Charus & multis, nihil ista pendis
Carthusianus.

Inter anfractus, dubiasq; mundi
Semitas: arctam peregræ cape scis
Et viam certam prope insequutus,
Carthusianus.

Addo quod Papam variasq; pompas
Curie temnens: Calabros adisti,
Hos doces normam, struiturq; turris
Carthusiana.

Nullus obstabat labor aut grauiamen,
Quo minus semen iaceret salutis,
Corda foecundans, bonus iste miles
Carthusianus.

Bruno tum demum venerande claudis
Vltimam vitæ, peragisq; metam:
Pace transmigrans superas ad aulæ
Carthusianus.

Regulam linquis satis eminentem
Patribus multis placidam sacratis.
Pontifex summus probat & decorat
Carthusianos.

Arce nec celsa potuit latere
Ciuitas, lumen modio tegi nec:
Crescit, & passim procul auctus ordo
Carthusianus.

Non rigor quondam Scythiæ, aut Canopi
Accolis maior, Nitriæue montis:
Quàm seruent casti modo, sobriisq;
Carthusiani.

Hactenus nunquam fluuiò perherui
Deserit fontis veteris saporem,
De gener nunquam fuit ordo visus
Carthusianus.

Vos odor Christi bonus, aggregatus
Ex cænobitis & anachoretis,
Planè Baptistam tamen emulantes
Carthusiani.
Mundus

Mundus haud dignus fuit, vt teneret
Abditos cellis eremum colentes,
Pelibus cinctos capreis, melotis,
Carthusianos.

Luceant quamuis spacio momenti,
Et licet semen iaciant gementes,
Attamen laeti veniunt manipulis
Carthusiani.

Inclytos fructus parit & suaues
Arbor, hanc vitem probat hortulanus,
Palmites quæ fert viridantis vuae
Carthusiano.

Sabbata & foedus Domini tenetis,
Estis eunuchi Domini volentes,
In domo vobis locus est herili
Carthusiani.

Vnicus tecti tugurijq; custos,
Peruigil passer, meditans columba,
Et Pelicanus, eremi colonus
Carthusianus.

Turtur ô Christi speciose, mœrens
Tu gemis sponso viduate charo,
Fronde non curas viridi cubare
Carthusiane.

Respis quicquid iubeat voluptas,
Balneum vitas, teneros amictus,
Caribus vesci fugis, abstinendo,
Carthusiane.

Ipse non queris hominum diem, nec
Arrogas laudes populi caducas,
Gloriæ spernis stimulos inanes
Carthusiane.

Vnius flocci patriam, parentes,
Liberos, fratres, facit & sorores,
Atq; fortunæ bona cuncta tenet
Carthusianus.

Sæculi sordes fugit & profanat
Et suam vitam, nihil ista curat,
Dulce nil Christo sine, nil amicum
Carthusiano.

Qui iugum letus teneris ab annis
Pertulit, solus sedet & tacebit,
Se super gaudet fore se leuatum
Carthusianus.

Veste procedit citò nuptiali
Obuiam sponso, manibus nitentes
Lampades gestans, oleo decoras
Carthusianus.

Excubat, longas meditatur horas,
Crastinæ nullus labor est dici,
Quid ué manducet, bibat aut fruatur
Carthusianus.

Insuper carnem violant domando
Incolunt cellis, vigilans, precantur,
Abstinent, corpus maceratum flagellis
Carthusiani.

Vnius

Vnius iussu tolerant Prioris
Quicquid mandat, peragunt volentes,
Præcipit si quid grauius, faciunt
Carthusiani.

Rarior casus, facile inde surgunt,
Pariulos petrae prope atterendo,
Baltheo lumbos, veneremq; stringunt
Carthusiani.

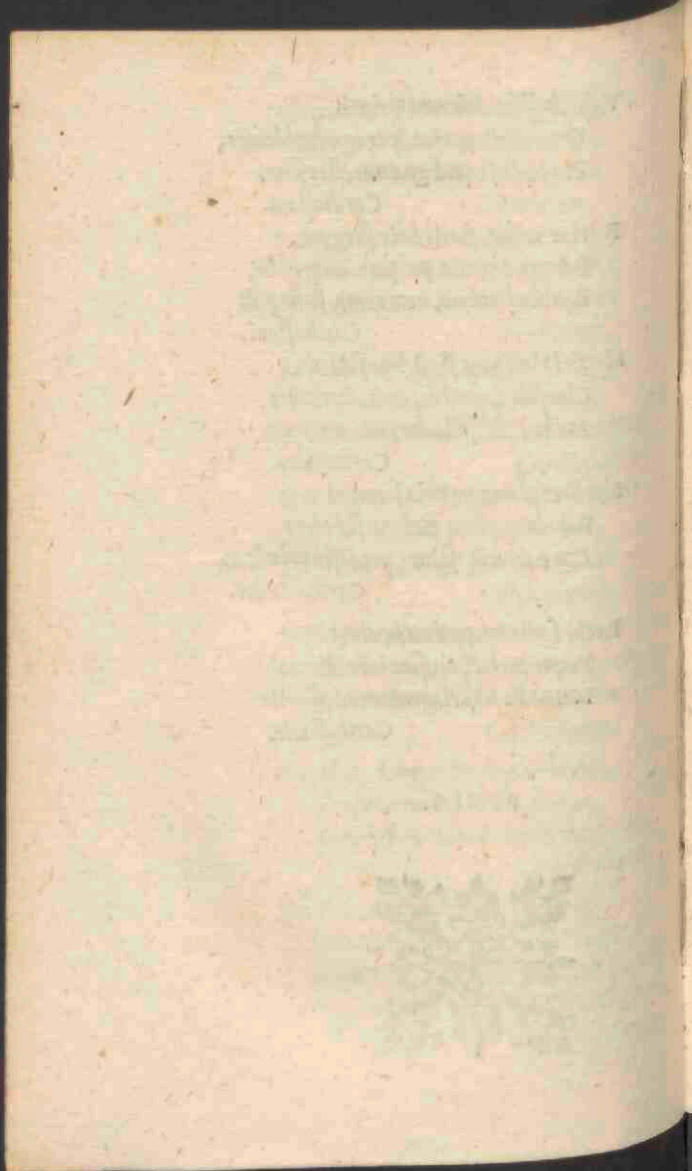
Id quod elongans facit hos subire
Claustra deserti fugiunt, manentes,
Milites Christi lachrymis vacando
Carthusiani.

Sint licet plures populo scientes
Pabulum, pauci faciunt, sed eheu
Quæ docent solus opere ista monstrat
Carthusianus.

Recte felicem, penitus beatum
Teque perfectum, sine labe, dicam,
Iam Vale nostri memor oratio sancte
Carthusiane.

FINIS.

Candido Lectori.

HAbes hic, si nostra hæc infœlicia tempora, imò potius infaustos priorum temporum fines, præsentibus diuinis miraculis dignos censes, recentium sanctissimorum Martyrum cōstantiam verè miraculosam, ne quid tibi desit in his rerum turbis, quòd pro Catholicæ fidei firmamento emergentibus subindè nouis impietatibus opponas. Illustria certè sunt, nec inferiora priscis illis, quorum virtute accensi sunt ad omnem pietatem fidelium animi exempla. Hic enim non sub infideli aliquo, seu ethnico Tyranno vitam amittunt sancti Monachi, neque pro ipsis fidei articulis extrema ista patiuntur: Sed sub eo Rege qui non ita pridem ob singulare in Catholicam religionem studium, auitis maiorum titulis summum ornamentum addiderat, Defensoris videlicet Catholicæ Ecclesiæ insigne: sed & ob eam tantummodò causam quod ne priuata quidem assensione in illius Ecclesiæ, cui semel in Baptismo nomen ac professionem dedissent, leges atque statuta iniuriæ esse uoluerint. Deum immortalem, quos animos uidisses, quæ pectora, si de illis respon-

M 5 dendum

dendum fuisset, quæ nunc Sathan; effreni sua libidine ulterius progressus, non impugnat modò, sed euerit penitus, summis religionis Christianæ capitibus, Sacramentis, cæremonijs: Qua fronte putas bellos istos Regiæ superbiæ admistratos excepissent patres hi grauissimi, si ad rituum sacrorum conculcationem, ad legis verbiq; diuini adulterationem, & eam quæ nunc passim Ecclesiam persequitur extremam impietatem fuissent sollicitati: Verba credo defuissent missis oratoribus, & animi carnificibus, citius quàm vel renitendi promptitudo, vel patiendi voluntas sanctissimis viris. Deum itaque precare quisquis es auitæ pietatis cultor & amans, vt te quoque in ijs quæ ad suam, Ecclesiæq; suæ dignitatem spectant, firmum & constantem seruet ac tueatur: Sed & Martyres hosce sanctos tibi aduocatos deposce, vt recentis huius meriti in tui quoq; cordis agrum aliqua gratia deriuetur.

Cæterum te hic admonendum duximus nostri consilij, quare cruento isti sanctorum Martyrum certamini hanc Scoticæ proditions historiam subiunxerimus, quæ cū priore narratione nihil admodum commune habere videtur. Verum quidem

quidem est, si vel causam spectes, vel rei
gestæ seriem, non omnino hæc conue-
nire ita, vt pro exemplis vna in re poni
debeant simul. Neque enim hic quod ver-
ba minæque non exprimunt, carnificina
vltiscitur: Sed pestilens regni cupiditas
arma in Reginam subministrat innocen-
tem, & efficta religionis species iustum
excudit legitimi magistratus imperium.
Additur autem hoc exemplū ea ratione
vt artes pateant Diabolicæ, diuersis qui-
dem modis vsurpatæ, ad vnum tamen
destinatæ finē, Ecclesiæ videlicet, mem-
brorumque eius afflictionem. Quæ quod
in sublimiores incidit, sanctioresque per-
sonas, eò & maior & horribilior habe-
tur non immeritò. Nouerat iam humani
generis hostis, Henricum Angliæ Re-
gem, ad omnem Catholicæ Ecclesiæ va-
sum, non modo prudentia & doctrina,
sed & fortitudine, potentiaque ita esse
præparatum & munitum, vt nullo peric-
ulo excipere posset omnia, quæ immite-
rentur peruersæ religionis tela, atque non
excipere solummodò, sed & magna dex-
teritate in authores retorquere. Exper-
tum habuit in Luthero, quàm inuictum
fiaret Regium pectus, si religionis ac pie-
tatis labe sollicitaretur. Aliam igitur,
cum

cum hac non succederet, demoliēdi tam
sublimis fastigij viam sibi arripit: sua
dendæ scilicet probandæque talis alicui
ius arrogantiæ occasionem, qua conce
ptæ iam libidini suæ satisfaceret. Erat
hoc inauditum priscis sæculis, diuortij
consiliū, quo reiecta Catherina Austria,
fœmina qua vix habuit nostra ætas in
omni fortuna modestiorem ac sanctio
rem, aliam sibi iungeret masculæ prolis
feracem, neque tamen sufficiebat, hoc
cupido iam nouæ nuptæ Regi esse per
suasum & gratum, nisi mentem quoque
eriperet infensissimus hostis, eo solo præ
sidio subnixus, si conculcata sacrarum le
gum reuerentia, superbū, arrogantemq̃
reddere posset, quem non latebat ab Ec
clesiæ autoritate fortiter stare. Quam
diu autem Rossenses dehortarentur, dis
suaderens Mori, seseque opponerent in
trepidij isti Carthusiani, non patebat in
Regiam aditus pellici. E medio itaque
sustulit importunos refractarios Rex, vt
libera versaretur fronte cum noua vxore,
quã aspicere bona cōscientia boni isti
viri nec potuissent, nec voluissent etiã.
Patitur hoc modo Ecclesia in Rege suo
defensore horribilem defectum, proque
reuerentia & cultu alapas recipit & des
pectum:

ſpectum : patitur in membris ſuis inno-
centibus Monachis, & in quibus magnū
illi erat præſidium, iam vulnera conſpi-
cit, & lanienam pluſq̄ barbaram.

Atque hæc quidem Sathanæ con-
ſilia quā Angliæ peſtem intulerint, teſta-
buntur fortè poſt præſentes calamitates
extrema huius regni pericula. Memora-
bilis certè hæc Eccleſiæ perſequutio, &
Regem ipſum officio deiecit, quòd pro
religione inſtituerat, longè ſaluberrimo
& clerum afflixit crudeliſſimè. Qua qui-
dem còmmunis ſalutis oſor ſatiſfeciffe
ſibi videri poteſt meritò, quòd hac occa-
ſione hæreſes introductæ ſunt, non ita
facili negotio compoſcendæ. Scoticum,
quod ſequitur, proditionis exemplum
vnius quidem capitæ, Reginae optimæ
periculum narrat, ſed quia in eo pluri-
morum ſalus & patrociniū conquie-
ſcebant, grauiſſimum illud erat in iſtis
partibus Eccleſiæ damnum, & quali ex
vnico ictu extrema regni pnicies. Quem
ſi non feciſſent ex ſententia noui Euan-
gelij tutores, actum iam videbāt de alijs
tragœdiæ ſuæ initijs. Regnam igitur
aggrediuntur ſclerati perduelles, vt cū
eo capite rotum Catholicę religionis in
Scotia aſylum deiſcerent; magiſtratus iu-
gulum

gulum petunt, vt sublato iudiciorum æ
penarum terrore latrocinarentur impu
nè. Nec tamen sola iuiffet hinc ad fupè
ros Regina: deputati erant plurimi co
mites, quotquot fcilicet non probaturi
viderentur impios iftos furores. Quà qui
dem ratione Anglicanam perfequutio
nem adæquaffent fortalfè Scoti perdu
elles, ijdemque erant vtrobique in Ca
tholicos efferati animi, acutique gladij:
capitum tamen regionum difcrimè non
vnum. Anglus certè in carnis gratiam
præfentem animæ morbum admittit:
Scota pro animi & Ecclefiæ imperio de
vita & fanguine periclitatur, ambo ab
vno tamen eodemque hominum genè
re, nouæ Euangelicæ libertatis asserto
ribus. Regem etenim interuertunt im
pia hæreticorum confilia: Regi nã vim
inferunt perduelles fubditorum manus.
Vtriusque lateri ftipatores defignan
tur Martyres, qui præcedant fubfequan
turque, aſt via non vna. Metuendum
enim ne aberrauerit Rex à femitis ad vi
tam, quæ fibi Martyrum fanguine nota
uerat. Metuendum certè ne vfui non
fuerit illi Thefeidum filum, quod præ
miſſi ad cœlos Martyres manu tene
runt, Regi nã autem fuam expectant pro
cul

culdubio in lætis illis paradyſi campis
perempti Scoti Catholici, qui vel sub o-
culis Reginæ vitam ad patrias aras pro
religione profuderunt, vel
post varijs tumulti-
bus sublati
sunt.

Prodi

Historia Scotiæ
P R O D I T I O N I S

AB ALIQVOT SCOTIÆ PER-
duellibus, aduersus serenissimam Reginam non
ita pridem perpetratae, itemque diuinæ vltionis
geminatam istam horrendam impietatem sequen-
te, breuis & simplex narratio, ex amplif-
simi cuiusdam viri literis fi-
deliter descri-
pta.

*Ex B. m. t.
H. m. m. de Arh.
Anno 1566
conditum*

Intellectum est à
multis, quòd anno su-
periore Comites de
Mora & de Arguilles,
cum nonnullis Scotiæ
nobilibus & optimati-
bus à Serenissima sua Regina specie Re-
ligionis denuo defecerunt. Cumque res
eo tandem recidisset, vt vtrinque arma
sumptu essent, perduelles vel indignissis-
mi sceleris conscientia debilitati, vel su-
is & suorum viribus atque animis diffi-
dentes in Angliam perfugerunt. Postea
illi gratia & deprecatione Reginæ An-
glicanæ vli, de reditu in Scotiam cogi-
tarunt, & hoc sæpius impetrare sunt ad-
niti,

proditionis.

mixi, vt postquam de sua culpa & maleficio confessi essent, patriæ, fortunæ, honoribus, in integrum denique restituerentur. Sed Serenissima Scotiæ Regina toties ab illis delusa, eorum verbis & pollicitis fidem amplius habere noluit, statuitque (prout meriti videbantur) de triumphu Regni ordinum consensu ac consilio pœnas recidiuæ perduellionis reposcere. Hoc cum illi animaduertissent, Regis animum tentare ac permouere cœperunt, & (vt homines facile ambitionis impotentis cupiditate occœcantur) cum eo pacificationis aliquot condiciones, & tãquam *συνάλλαγμα* quoddam, clam Regina, inierunt.

Erant autem mutui fœderis leges huiusmodi, quòd Rex præteritæ rebellionis culpam illis condonaret, bonis & muneribus eosdem redderet, antiquam & catholicam Religionem ipse omnino abijceret, eaque toto Regno extincta, Calvinismum inuehendum curaret: vicissimque illi se esse facturos ac præstituros pollicerentur, vt Rex (si Reginam sine liberis decedere contingeret) iam intus non Regni hæres & successor modo.

Historia Scotiæ

diceretur, sed etiam ad eius familiam fere
successionis, repulso Reginae genere de-
uolueretur. His pactioibus ita vtrinq[ue]
constitutis, cum interim Regina istarum
rerum nescia, trium ordinum conuentus
ad initium Martij superioris coëgisset,
Rex summam benevolentiam & volun-
tatem vxori suæ ostendebat, omnemque
in Religione antiqua, quoad fieri posset,
restauranda, perduellibusque puniendis
operam & constantiam spondebat. Pri-
mum in Comitibus negotium Religionis
tractatum est, & communi voce ac con-
sensione omnium ordinum exercitium
antiquæ pietatis passim Episcopis & Ec-
clesiæ pastoribus concessum. Deinde
perduellium causa publicè agenda & dis-
ceptanda sequebatur. Sed pridie quam
id fieri debebat, id est, decima die Mar-
tij, hoc tragico, atrocique facinore tora
tractatio interrupta est.

Aedimburgi Rex & Regina Sco-
tiæ vnâ cœnabant, multis ex nobilitate,
& ex aulico comitatu primarijs viris (vt
in Regijs Principum honoris gratia fieri
solet) circumstantibus. Sub horam septi-
mam domini de Lunen & de Lindsan,
& Co.

proditionis.

& Comes de Morton, qui paulò ante Regina bonis & famæ fuerat restitutus, ac præterea Cancellariatus munere co-honestatus, aliique complures armati in cœnaculum irruerunt. Primò impetu in oculis Regis & Reginae quendam Secretarium, nomine Dauidem, hominem propè quinquagenarium, sexaginta vulneribus perfoderunt. Eum vel ideo inuisum præter cæteros habebant, quòd in Religione antiqua & Reginae seruitio ac obseruantia constantissimè toto defectiõnum tempore perseuerasset, summaque prudentia, & usu rerum Scotticarũ, quo valebat plurimum, perditis factionibus obstitisset. Hac cede perpetrata, omnibusque qui aderant territis, Reginae dira & atrocia queque minitantur: quodq; longè indignius fuit, conuiciando, pulsando, grauidam, metuq; penè consternatam in cubiculum, tanquam in carcerem detrudunt, & octoginta milites cubiculi foribus apponunt, qui famulos & famulas aditu ad Reginae prohiberent.

Trium noctium & duorum dierum spacio Regina ita arctè conclusa & asseruata, cum interim Comites de Mora &

Historia Scoticae

de Arguilles, alijque transfuge ex Anglia in urbem appulissent, perduelles de toto factionis & machinationis suæ negotio cū Rege seriò colloqui & agere cœperunt, aperteque denunciare, Reginam confestim de medio esse tollendam, & adulterij causam comminiscendam, huicque particidio velando prætextendam: Catholicos omnes aut similiter interficiendos, aut aliquot interfectis reliquos Regno profligandos: Missam abolendam, & Euangelicam doctrinam (sic enim lubet illis appellare Calvinismum) diligentissimè, seuerissimèq; confirmadam. Quæ cum perfecta essent, tum demum se illum pro Rege admissuros, & omnem illi potestatem ac auctoritatem concessuros recipiebant. Eamque spem vt firmius illi inijcerent, quædam edicta sub eius solo nomine sanciri, & palam per Urbis compita promulgari voluerunt.

Enimuero Rex siue prodicionis crudelitate obstupefactus, siue quòd eò audaciam perduelles nunquam fuisse progressuros existimaræt, vel etiam quòd idem periculum sibi ab istis impendere prospiceret.

proditionis.

fpiceret, longè satius videri respondit, antequam quid aduersus Reginam tentaretur, vt capita Religionis probanda & subscribenda ei proponerentur. Itaq; à perduellibus eam prouinciam suscepit, vt Reginam accederet, ab eaque partim minis, partim precibus assensum extorqueret. Rex in cubiculum vxoris ingressus, flens de sua culpa ingenuè confiteri, & identidem veniam sui peccati, quod grauissimum esse non inficiabatur, velut supplex implorare cœpit, posteaque totam conspirationem aperire. Ac inter cœtera, hoc perduellibus confitutum fuisse dixit, vt Iamerio Balfour, & dominis de Flamy & Leuiston ceruices amputarentur, multi ex primoribus cæderentur, & ex nobilissimis Reginae puellis nonnullæ in profluentem proficerentur. Tum vero Rex, etiamsi ab illis & Regni obtinēdi, & benevolentia cum Regina Anglicana conciliandæ, summorumque auxiliorum spe lactaretur, tamē se intelligere affirmavit, quōd tandem sua opinione, eorundem perfidia, non solum deijceretur, verum etiam in simile capitis sui periculū cum Regina vxore

Historia

re veniret. Sed iam se cogitare, quemadmodum illas insidias, quæ sibi & uxori struantur, effugiat,

Regina ubi coniurationis mysteria cognouit, maritum suum hortari & rogare coepit, ut ad socios rediret, sequere eò facile adductam renuntiaret, ut eorum postulatis omnibus subscriberet. Sed tamen quò hæc decreta maioris in posterum momenti & authoritatis essent, neue per vim & minas ab ea, quæ velut in custodia teneretur, expressa & extorta putarentur, iisdem Reginam aliquid quantulum laxandam, & milites dimittendos suaderet. Rex ad perduelles, qui responsum cupidius expectabant, ilico reuersus, docuit se propensum Reginae animum, & ad omnia, quæ peterent, vltro concedenda facilem comperisse: sed tamen se consulere, ut illa paulò laxius & liberius, ad vnam duntaxat noctem haberetur.

Ea de re inter illos diu multumque deliberatum est, cum alij non esse Reginae occidendæ amittendam occasionem censerent, alij si id fieret, populi arma & motus pertimescerent, alij prius omnino
Reginae

proditionis.

Reginæ consensum exprimendum suaderent. Quare tandem Regi permissum est, vt ipse remotis militibus, suæ vxoris custodiam vnus noctis spatio in se reciperet: idque propterea est ab illis indultum, quod Reginam ita deplorata & afflicta valetudine esse audiebant, vt vix eam noctem integram esset trāmissura.

Sepositis ergo perduellium satellitibus, & sub mediam noctem aliquot ex Reginæ præstidarijs custodibus intromisissis, Rex Reginam extra castrum Aedimburgi secum vnà cum tribus nobilibus eduxit: cumque in Equos ascendissent, reliqua nocte ita eorum cursum concitarunt, vt sub auroram ad munitissimam Dombarij arcem peruaderent.

Hac ratione Serenissima Scotiæ Regina perduellium cruentas manus, præsentissimumque mortis discrimen declinauit. Postridie cū id perduelles cognouissent, suam omnes imprudentiam grauius increpasse feruntur, quod se vnus mulieris promissis & verbis deludendos esse non præsentissent, & interea rei bene gerendæ eam occasionem amississent, quæ nunquam sese oblatura esset. At

Historia Scoticae

nihilominus quantos maximos possunt, suæ factionis hominum greges collegere, ut & Regi, cui iam se quoque infensos esse ostendebant, & Reginae, si quid moliretur, obsisterent, suamque conspirationem corroborarent.

Sed notandum est, eo ipso die, quo Regina in custodiam coniecta est, aliquot clarissimos & fidelissimos eius Serenitatis Clientes, & in ijs Comites de Bodu-el, Hontlay & Athel, per fenestras eua-fisse, breuique tempore ad Dominam & Reginae suam liberandam ferè nouem hominum millia confecisse, quorum auxilio perduelles ipsos in Angliam eiecerunt, & Reginae Aedimburgum reuocarunt, ubi de aliquot ciuibus conspirationis huiusce socijs sumpta supplicia fuere.

Hoc exemplo (siquidem bene foeliciterque cum illis agitur, qui alieno periculo & infortunio cautiore sunt) hoc inquam, exemplo, quod usque adeo portentosum posteris videbitur, ut vix ea immanitate homines inuentos fuisse (nisi ad temporum nostrorum crudelissima quæque spectacula respiciant) sint vnaquam

proditionis.

quam credituri, Reges & principes ad-
moneantur, vt infidias & machinatio-
nes, quæ religionis velo teguntur, tan-
dem aliquando denudent, meminerint.
que quid à viginti annis Calvinismus
mali & detrimenti orbi Christiano im-
portarit. Fas sanè huiusmodi Scholæ ho-
mines esse putant, quiduis in Reges &
Principes suos machinari, de eorum iure
ac authoritate indies aliquid conuelle-
re, ac dummodo Euangelium (speciosus
nimirum & popularis prætextus) obtene-
datur, recta & occulta sua esse consilia &
maleficia, neq; à quoquam redargui pos-
se sibi persuadent. Sensim sese primò in-
sinuantes & quasi irrepentes, vnam con-
scientiæ libertatem sibi dari postulant:
at vbi inualuerunt, viresque crescendo
acceperunt, non eandem ipsam vitæ &
Religionis libertatem solum, sed etiam
vitam & dignitatem Regibus & Princi-
pibus suis eripere conantur, vti nuper
admodum quidam Calviniani furoris
patronus publicè edito scripto Orbi le-
gendum proposuit: Regum, videlicet
mortibus Euangelio aditum patefacien-
dum fuisse. Cuius quidem sceleratæ cupi-
ditatis

Historia Scotiæ

ditatis immanitatem non ita multo post
iisdem, post effracta semel mentis ac con-
scientiæ repagula, Scoti perduelles in
Reginam suâ denuo exercuerunt. Quam
post mariti noui Regis obitum captam
Angliæ Reginæ tradunt, non solû pro-
pter hæreditarium quoddam odium in-
micæ, sed etiam ob diuersum religionis
studium insensissimæ. Ita nimirum con-
silia sua nectit infernalis draco, vt etiam
diuersissimos quosque ad tempus colligat,
dum persequendæ Ecclesiæ occasio
vlla affulget. Hic Scotos ad Anglicani
auxilij pedes deicit, quod olim saluis
dei rebus summopere fuisset dedecoro-
sum. Sic Reginam per proditionem tra-
dunt, opem ambientes sceleri, cui perpe-
trando patrium non sufficebat solum.
At vero non diu tulit inultum hoc, qui
creptæ per summam impietatem Coro-
næ dignitate aliquandiu superbiuit: pœ-
nas scilicet persoluens in itinere dum Re-
ginæ facta illi liberationis spe eo animo
insidiaretur, vt ei quam antea post omnes
iniurias solam reliquerat, vitam miserâ
auferet. Atque hoc quidem per Scotiam
datum est religioni ac legitimo magis
stracui

proditionis.

stratui vulnus. Subiungamus huic tertium
in infœlicis huius seculi exemplum, Gal-
liarum, nobilissimi regni recens
adhuc in religione
naufragi-
um.

Ad

Ad Lectorem pium.

QVI huius Regni, res gestas ab initio annotarunt, duo præcipue ob oculos ponunt admiratione digna : Regum ipsorum fœlicitatem, & populi fidem. Atque hæc duo causam habere ex inueterata quadam erga Deum & Ecclesiam pietate nemo non videt. Regum sanè propter ea quæ religionem cultumq; diuinum spectant, ingens huc usque laus fuit. Quod post ipsam vitæ sanctitatem, incredibilis illa in clerum liberalitas abunde testatur. Cum nusquam ferè per totum Christianum orbem maiora extent principum piorum opera: nullo alio loco melius fuerit Clero. Cuius quidam paradysum non inepte dixit Gallias. Subiectorum vero & quidem omnium ordinum hominum studia in suos Reges nulli alijs Christiani populi æquarunt vnquam. Qua quidem ratione factum est, vt domi ab iniuria tuti, forisque inuicti semper fuerint Christianissimi Reges : Deo pietatem & deuotionem renumerante, subditisque salutem & dignitatem acerrimè tuentibus. Hæc autem quia pristinum decus amisisse iam videntur : Quia videlicet Reges ipsi domi suæ

Ad Lectorem piū.

mi suæ, à suorum perfidia laborant periculolissimè, & subditi non iam quæ Dei Regumque suorum sunt, sed proprii capitis somnia ita tenent mordicus, vt reiecta cum fide omni pietate & obseruantia leges dare potius quam vel accipere vel pati velle videantur, necessum est huius tam repentinæ conuersionis magnam aliquam extare causam. Ea certè nec dari nec cogitari potest alia quam receptæ nouæ & falsæ pro repudiata veterè & sana religionis studium. Ea est vana Gallia pestis, quæ & Regum immisit foelicitatem, & subditis mentem eripit, vt dum splendido religionis obiecto prætextu Dei se causam agere putant, cum Deo & sanctis eius bellum apertè gerant, ea demum efficit insania, vt florentissimum olim Gallix regnum posteris ludus sit futurus & Comœdia, vnde hæreseos & impietatis pœnas & exempla orbis sibi desumat. Gallix etenim casum mirabitur posteritas: regni huius fortuna oculis animisque obseruabitur omnium: & cladem ex momentanea ista peruersione acceptam vix credet sequutura græ, nisi tot vrbium, castrorum, templorū

Ad Lectorem pium,

plorumque loquantur ruinae, & ipsa nobilissimi quondam soli testetur calamitas.

Cæterum narrationem hanc Ecclesiae necessariam esse non immerito existimant Catholici, cum ut manifeste iræ diuinæ præsentissimo exemplo in officio contineantur pñ, quæ nouatorum suis dijs reddantur alieniores, tum ut luctuosæ huius tragœdiæ verum habeant compendium, quod hæreticorum Commentarijs opponant. Et primum quidem haud inuiti dabunt boni & cordati viri, ut scilicet oderint fugiantque eiusmodi hominum genus, quòd giganteo furore, & rabie plusquam beluina in sacra prophetarum omnia debacchatur: in altero hunc habebunt lectores usum ut in alijs quæ iam passim scripturientibus in fauorem Calvinianæ impietatis excidunt, cautius versari possint. Prodibunt enim dubio procul varia, ex varijs locis quibus fucum simplicioribus faciant homines versuti non ob aliam quam religionis causam hæc nunc in Gallia tentari. Euangelium nimirum esse quod talibus opus habeat argumentis. Cui tu facile cauebis dolo, ex hac sincera & compendiosa descriptione

Ad Lectorem pium.

ptione infeructus. Causam tumultuum & seditionum hic vides non religionem, quæ hoc modo nunquam est constituta: non reformationem, quam his ducibus Ecclesia minimè commendauit: non conscientiarum tranquillitatem, quæ per cedes & rapinas minimè acquiritur: non denique quam impudentissimè iactitât, Regis regniue huius salutem, cuius ipsi omnem occasionem ita prorsus tollunt è medio vt reditura ægrè admodum videatur. Sed alia potius videbis consilia, Regis nimirum opprimendi, regni occupandi, bonorum eniciendorum, aut certe scelere & immanitate enecandorum. Sed & modus agendi tibi apparebit, non quem excusare sibi posse videntur vt cunque homines loquaces, cuique fauorabilem illum iustæ defensionis titulum præfigunt: sed talem cuius ante ipsam Antichristi natiuitatem à Christianis nulla prorsus debuit extare memoria. Non hominum hæc sunt facinora, quæ nec mentem sapiunt nec rationem, sed beluarum, sed brutorum rabies, quam si nunc ad viuos redeat orbis flagellum Achilæ, ipse procul dubio accusaret. Eam certè
Turcicus

Ad Lectorem pium.

Turcicus Imperator palam ita auctori-
tur, & improbat, vt hanc perduellium
colluuiem in fidem & tutelam suam re-
cipere omninò noluerit, malè tutum ra-
tus, hos in societatem admittere, qui fide-
dem & fidelitatem præstare tum sese
arbitrantur, cum quod libet
licitum sibi faciunt
omne.

Furores Gallici.

Acta tumultuum Gallica

norum ab obitu Henrici Regis,
de anno nimirum M.D.LIX.

vsque ad memorabilem Regis Caroli
IX. victoriam, Anno M.D.LXIX. de su
is rebellibus consequutam, quæ instar
istius integri decennij commentarioli ef
se possunt, à viro quodam pio & erudi
to, luctuosæ istius calamitatis teste, ad

Catholicos quosdam Ger.

manos transmis.

sa.

PETITIS à me viri magnifici,

de rebus, quæ hisce luctuosissimis
temporibus in nostra Gallia gestæ
sunt, reddi certiores. Scribam igitur ea,
quæ per me & alios, qui præsentis Tra
gædiæ adfuere, explorata sunt, vel à Ca
tholicis viris partim viua voce, partim
verò scriptis tradita, neq; tamen omnia
scribam, verum pauca è multis, & meæ
modicæ in scribendo facultati, & episto
lari breuitati consulens. Exordium au
tem sumam à morte Henrici Regis, ex
quo

Furores

quo nimirum tempore posteaquam infanda mala omnia sumpsere semel originem, magnis deinde incrementis aucta semper, atque in deterius prolata sunt.

Henrico grauissimis bellis intento Caluini hæresis longè latè que, quanquàm occultis passibus, serpere in Gallia cœpit, quod ille audiens Lutetiaë confesum iudicum hæreticorum causis audiendis extra ordinem instituit, sed ardente bello, cum nulla de re magis, quam de repellendo hoste cogitaret, atque incertum id quod minimè decuit, se defensorum Germanicæ libertatis professus esset, languere prius institutum atque consiliū cœpit, liberè iam per vniuersas Gallias hæreticis Germanis versantibus.

Aliquot annis post Caluinianis, quæ Maria Angliæ Regina exulatum ire compulerat, receptis in regnum, perniciosissimo ea in re consilio vñs, viuendi ut prius in Anglia, consueissent, potestatem fecit. Erant tamen, qui assidue admodum indices crescere, periculum esse, ne consuetudinibus in Galliam è Geneva, sentina hominum perditorum ministris sachanç, instar

Gallici.

instar cancri, vicina quæque semper absumens, tandem vniuersum regnum vastaret. Quæ causa Henrico fuit, vt amissos exercitu ad sanum S. Quintini pæem cum Hispano faceret : Nam & subinde profitebatur velle se in eam curam cogitationemque extirpandi e regno hæreses, incumbere. Ea igitur pace, qua nulla vnquam neque foelicioꝝ, neq; optatior, Gallix accidere potuit, cum & Philippo Auserio Elizabetha filia, & Philiberto Sabaudo soror Margareta in matrimonium fuisset tradita, læta atque foelicia omnia sperabantur, cum ecce fatidialiter stuentibus, ipso nuptiarum medio apparatu, contraria hasta cum Lorgio (quem Mongomerium Regix custodix præfectum, magnum suum patronum vocant Calviniani) Rex concurrentes vulneratus est, atque non ita multo post, ex vulnere mortuus.

Successit in regnum Franciscus secundus : Is initio statim sui regni omnes eos capite damnauit, qui religionis ergo nefaria conuenticula facere, aduersum vetera iura, & regni leges præsumperant. Nec mora, Senatus Parisiensis Annam

Furores

Annas nam Burgensem Aruernum vnum e
Burgens tumuiris Parisiorum edicti Regij viola
crematur torem incendio publico cremari iussit.
Sed & mense Martio Anno 1560. pluri
mi e coniuratis, quos sua improbitas &
seueritas edictorum in regem armaue
rat, iugulati sunt, alij Ambasiæ cum Rex
eò venisset, capti atque in Ligerim acti
Franciscus Vindoniensis præcipuæ nobi
litis vir Lutetiæ compræhensus, in car
cere moritur, pridie Cal. Octobris.

Princeps Ludouicus Borbonius Condæ
Condæus us seditiosorum princeps & caput Au
seditioso reliæ cum ibidem religionis ergo regi
rū caput. Comitia haberentur, in vincula conijci
tur. Talibus igitur curis Franciscus inten
tus Nonis Decembris repentino morbo
correptus fatis concedit, magno Gallia
rum damno. Nam vt erat iuuenis bene
institutus iam inde à teneris annis futuri
Christianissimi Principis indicia dede
rat. Post hunc Carolus Maximilianus,
qui hodie præest, & Carolus nonus dice
tur, vndecim annos natus Regnum acce
pit, Regni verò administrationem Ca
Regina therina Medicea Regina & mater ad
Gallie pe iuncto in partem curarum Antonio Bor
stis. bonio

Gallici.

bonio Nauarræo, quo die Gallia è sum-
 ma foelicitate ad extremam calamitatem
 venit. Continuo namque Ludouicus
 Condæus carcere liberatus & absolutus,
 causam hæreticorum exinde iam aperte
 propugnare, atque à Colignijs fratribus *Coligni*
 adiutus in spem Regni intercipiendi ve- *Condæi*
 nit. Erant Coligni propter eam, quam *socij.*
 quisque gerebat dignitatem summæ &
 authoritatis & nominis : Otho Pontifi-
 cem purpuratum agebat, eius effigiem
 posteaquam honoribus abdicatus fuis-
 set, Pius 4. Romæ publico spectaculo cre-
 mari iussit. Alterum Claudium nomine
 classibus & mari præpositum Admiral-
 dum Galli appellant. Tertium Andelo-
 tum pedestrium copiarum ductorem su-
 spiciebant in Gallia omnes. Accessere de-
 inceps alij Rupifolcadius, Portianus, Lor-
 gius, equitesque Torquati non pauci, pa-
 lam toti Francorum Regno rebelles, qui
 omnes Guisiorum gentem, quæ regnan-
 te Henrico & Francisco Henrici Filio,
 multa gratia in omni aula pollebat, in-
 sensissimè oderant. Mariam Stuartam *Maria*
 mulierum decus Reginam Scotiæ & Gui *Scotiæ re-*
 gina affli-
 giorum Neptem Franciscus vxorem du- *gita affli-*
 gerat: *gitur.*

Furores

xerat: Ea mortuo Rege marito cum ad
Lares proprios remeasset, multas aduer-
sitates ad extremum quoque carcerem à
proprijs subditis perpeffa, quantus esset
in Guisiorum gente religionis zelus atq;
constantia, mulier ipsa declarauit.

*Colloquiū
Possiace-
v. 179.* Solutis igitur Regni Comitibus cum
nihil aliud verbo profiterentur rebelles
quàm conceptam animo hæresim se vel-
le defendere, fraudulentè imminebant
Regno. Colloquium proinde Theologo-
rum Nauarri Regis opera Possiacum in-
dicitur: Pontifices adesse iussi. Ibi Theo-
dorus Beza author atque incentor om-
nium malorum, cum ministris vndecim
Geneua euocatus præfente Regina ma-
tre cum Sorbonicis Doctoribus, quos il-
la inuitos & repugnantes intra quadri-
duum adesse iusserat, magna animi iacta-
tia congregatur. Disputatum verò est
Pontificij Legati Hipoliti Estentis, Caro-
li Lotharingij & Francisci Turnonij, pur-
puratorum Pontificum opera de Eucha-
ristia alijsque rebus controuerfis adeo
doctè atq; eruditè, vt disputationis haud
frustra poenituerit hæreticos. Ferunt in
eo congressu Franciscum Turnonium
ærate

Gallici.

etate grandævum Pontificem, quem hu. *Car. lrs.*
ic nouitati succensentem Regina delira. *Turnonij*
re dixerat, libera voce respondisse: Se. *sales in re*
mel tantum O Regina in vita deliravi *ginam.*
quando nuptiarum tuarum author ex-
titi, quæ tantam pestem in hanc patriam
atque hanc meam inuexere canitiem.
Ex in soluto consilio hæretici conciones
in ciuitate habere cœpere, atque ad eas
haud parua leuium atque seditiosorum
hominum multitudo confluere: palam
enim dicitabant, per administratores
Regios id sibi licere. Accessit autem ad
hæc omnia mala mense Ianuario Annæ
1562. edictum longè perniciosissimum
Regno, quo concionari in suburbijis at-
que Caluiniano ritu Sacramenta admi-
nistrare partibus permittebatur, idq; ex
Consilio Michaëlis hospitalis Aruerni
summi iuris præfecti, vulgus Cancellari-
um vocat, qui vnus scribendo & malè *Cancella-*
scribendo plus detrimenti Gallijs attu. *rij hospi-*
lit, quam qui armati postea tantæ stragis *talis im-*
atque ruinæ authores extitere. Auidè de *probitas.*
siderabant hæretici id edictum Senatus
Parisiensis, cui summa potestas rerū om-
nium attributa est, decreto confirmari,

Furores

at centumviri ad eorum petitionem responderunt : Nos autem neque possumus, neque volumus, neque debemus.

Haud multò post homines seditionis atque infensì populo, à quo per calumniam Hugenotici (cuius nominis origo incerta est) appellabantur, qualicumque ea in suburbijis tumultuandi verius quàm concionandi facultate minimè contenti, armis agere decreuerunt. Addebat animum ingens multitudo, quam illi ad suum errorem spe libertatis nescio cuius traduxerant: nec mora, quas vrbes, quas

Hugenoti fraude ciuitates occupant.

ue prouincias suis artibus & insidijs reperere magis oportunas, omnes in potestate redegere, literis à Regina matre ad Ludouicum Condæum quæ adulterinæ erant sparsis in vulgus, quibus illa se Regemq; puerum captiuum à Guisiorum gente teneri querebatur, auxiliumq; à Condæo postulabat. Interim verò Aure

Aurelia per prodicionem capta.

lia Ciuitas olim fidelissima Hieronymi Grosnotiæ præfecti, quem mortuo Francisco Rege, Regina carcere liberauerat & quorundam ciuium prodicione seditionis tradita est: Quam vrbem cum esset loci situ atque munitione ad bellum maximè

Gallici.

maximè opportuna, arcem & receptaculum suum esse voluerunt. Lugdunum *Lugdunū proditum* deinde Saltuani Comitis dolo, qui illic supremum pretorem agebat, pulso Albonio viro optimo atque Catholico paucis admodum hæreticorum à ciuibus prius interemptis, secunda noctis vigilia in manus venit: Cuius rei fama cum esset ciuitas omni comeatum genere atque armorum apparatu potens finitimis prouincijs ante omnia terrori fuit.

Subsecutæ igitur aliorum vrbiū per diuersa loca deditiones, in Alobrogibus Vienna Prætoria, Gratianopolis, Valentia capitur, in qua vrbe fortissimus vir Motta Condrius Delphinatū *Motte Delphina* Prætor ministrorum consilio rapitur in *tium prætorismors* patibulum: Fuerat is Hæreticorum conatibus atque foedissimis conatibus semper infensus. Interim verò & Prouincia Occitana magna ex parte virulenta hæresion contagione infecta, partes seditiosorum secuta est: Nemausus, Monspelius, *Tholose tumultuū per Monslucium seruata.* mons Albanus atque alia innumera oppida. Tolosa tentata, sed et Capitolini (si sunt octo vrbis primates à veteri quōdam Capitolio ita appellati) edicto politico

Furores

posito arma ciuibus ademerunt, tormen-
taq; ænea ciuitatis seditionis tradiderunt,
Senatu tamen iubente, plebs et si inermis
resistere cepit, ariete domus effringere,
excitare incendia, occidere & occidi, è
iutimis pagis vndecunque auxilia pa-
rare. Per octo continuos dies intra ciui-
tatis muros, inter partes pugnatum est,
donec Monlucius vir industrius, genere
Aquitanicus cum valida equitum manu
afflictis adfuit, eius aduentu rebelles vel
intra mænia cæsi, vel cum ad montem
Albanum fugam capere vellent, ab eo
misso equite atq; à rusticis sunt trucidati.

Ex altera Regni parte Turones By-
turges, Xantones, magna Aquitanie
pars, Neustria ferè tota ab hæreticis oc-
cupata, redacta in potestatem munitissi-
ma vrbe Rotomago: in cuius vrbe obsi-
dione, postea cum ea sub iugū ab exerci-
tu Regio Imperatore Guisio recipere-
tur, Antonius Borbonius pila ferrea ico-
tus, vitæ terminum accepit. **Supra tri-**
ginta hominū milia ex hisce coacta Pro-
uincijs in aciem hæretici educebant, eorū
catis insuper è Germania Regio nomine
sex equitum millibus. Rex amittendi
regni

Exerci-
tus Hugu-
poterum.

Gallici.

regni periculo permotus duce Francisco
 Guisio fortissimo pariter atque religio-
 siss. viro vnde quaque & ipse armat suas
 copias, euocatis Helueticis & tota nobi-
 litate in armis esse iussa: hostibus deinde,
 quos à Lutetia principe totius Regni vr-
 be, cuius agros hostiliter diripiebant,
 quamprimum cupiebat auertere, obui-
 am instructo exercitu procedit, mox &
 fugientes persequitur vsque in eum lo-
 cum, ex quo sine conflictu nullus daba-
 tur exitus. Ad Druides commisso prælio,
 acerrimè dimicatum est. Hæretici equi-
 tatu, Rex peditatu & tormentis encis su-
 perior erat. Illis initio fortuna fauere vi-
 sa, nam & Annam Momorantium magi-
 strum equitum, qui primo agmini præse-
 ctus erat, viuum acceperant in manus, &
 Iacobum Albonium Tribunum neci de-
 derant, & tormenta, turbatis tertio no-
 strorum ordinibus multisquæ cæsis, in po-
 restatem redegerant, denique perdita &
 profligata videbantur omnia, cum ex
 improuiso superueniens Guisius inclinã-
 tem aciem diuina ope & propria qua-
 dam fortunæ fœlicitate restituit. Nobili-
 tate itaque, quæ ex veteranis constabat

Primum
 cum Hen-
 genotis
 prælium
 ad Drui-
 des, a. 1000

equis

Furores

equitibus, fortiter pugnante, peditatu quoque Heluetiorū maximam ex omni parte edente stragem, tormenta momento temporis recepta, mox cedentibus hostibus aucti animis nostri acrius instare, viam facere, vincere cœperunt. Supra decem & octo millia eo prælio ceciderunt. Ludouicus Condæus altera iam vice captus, Lutetiæque in vinculis habitus. Nuncius victoriæ Ioannes Loffam Lemouicus vir fortissimus, qui & pugnam interfuerat, sanguine cruentatus cum ad Regem venisset, Rex eleuato animo verum intuitus: Ego ne inquit, Rex tãdem auditis deinde alijs super alios è prælio venientibus nuncijs, è saltu Vicenarum, vt in fano virginis superis ageret gratias as venit Lutetiam.

Dux Guilielmus à poltronio proditore occiditur.

Paucis interiectis diebus cum Aureliam urbem, in quam Colignij fratres & Lorgius, cum his qui pugnae superfuerant, sese receperant, Guilielmus obsideret, castrisque egressus, fossas ad alterum ciuitatis latus perduceret, à Ioanne Poltronio Eugolimensi proditore venenatis globulis percussus, interijt, cuius mortis gloria mortiferum vulnus accepit. Proditor

Gallici.

etſi Guifſus pepercerat quadrigis religa-
tus in diuerſa diſtractus eſt. Funus regiũ
Guilio decretum: matronæ Pariſienſes
vt patrem patriæ & deſenſorem Eccleſiæ
multo tempore luxere.

Eodem anno 1562. opera Annæ Mo- *Pax anno*
morantiũ, quem captum fuiſſe memorauĩ *1562.*
mus, pax contra morem maiorum cum *turpis.*
ſeditioſis inita, menſe Martio, ea lege, vt
ſua Regi reſtituerent, iſtis Caluinianis
proprio more viuere, Sacramenta mini-
ſtrare, per ſingulas præfecturas certis in
locis concionari liceret. Sequanorum ſe-
natus Dunonenſis vehementer uſque ad
extremum fœderi reſtitit, Burgundio-
num quoque Prouincia, malle ſe veterem
Regem quam fidem mutare profeſſa eſt.

Sub idẽ tempus Angli Gallia pulſi ſũt, *Peſtis in*
qui vñdecim hominum millibus Portum *Gallia.*
Gratiæ ardente bello ſibi ab hæreticis
traditũ occupauerant. Quieuit deinceps
Gallia poſt id fœdus uſque ad annũ 1567.
verum ita quieuit, vt omnibus ciuitati-
bus atque oppidis fame ac peſte morta-
les miſerẽ affligerentur, uſque adeo vt
Lugduni ſupra triginta millia hominum
ea lues abſumpſerit: Erat in eayrbe ma-
trona

Furores

trona quædam nobilis, quæ videns filiam suam ætate adultam & nubilem peste esse correptam, eam humeris impositam ex altissima ædium parte in subiectam viam secum egit precipitem. Longum esset recensere, quas calamitates ea pestis Galliæ intulit. Etenim cum nulla planè ciuitas, nullum oppidum, nullus pagus ab ea contagione esset immunis, quæ priori anno quasi reliquos sibi fecerat, in sequenti anno maiori mortis acerbitate consumpsit.

Caluini mors. Per idem tempus Ioannes Calvinus Geneuensiū Hæresiarcha phitiriasi quem morbum Latini pedicularem vocant, correptus, digno vitæ exitu interijt. Is cum liberos in patrem, vxorum petulantiam in coniuges, fratrem in fratres, nurus in socrum, humanū genus armasset in Deos, & tenebras mortaliū mentibus plusquam Cimerias offudisset, Galliæ solem se nominabat: quæ nisi sanctorum hominum miriades antea peperisset, hoc tam tetra, tam multiformi, tamq̃ exitiabili monstro in lucem ædico, perpetuæ infamiæ notam contraxerat.

Insidiæ Hugonorum. Post hæc seditiosi noua consilia agitare

Gallici.

care cœperunt, sibi capiendum esse Re. tori Re.
 gem & Lutetiam occupandam. Etenim gi facta.
 spem animo conceperant, ea vrbe, quâ
 semper impijs conatibus suis infestam ten
 fertâ, redacta in potestatem, fore vt haud
 magno negotio toto Regno potirentur.
 Vndique coniurari conueniunt occultè :
 indicitur per ministros facinoris dies, qui
 vt erant tractandorum animorum mag
 ni artifices fraudulentis persuasionibus
 quàm ardentissimè poterant ad appara
 tum belli iuuabant, atque vt tepidos &
 meticulosos nonnullos ad concepta fla
 gitia facilius inducerent, asserabant Cæ
 tholicis decretum esse, quos intra bidu
 um hæreticos uspiam insuagente reperi
 rent, è medio tollere atque trucidare :
 proinde tutius esse, quàm occultissimè,
 domos deserere, atque omni astu, suas
 fortunas & capita tueri.

Iraque tertio Calend. Octob. anni
 1567. cum iam copiarum aliqua pars no
 sturnis itineribus in vnum cōfluxisset, ex
 inopinatè apparuere insidiæ. Minimum
 abfuit, vt non omnia antequâ fierent pæ
 lam hostes occuparent, vastarent atque
 euerterent. Societatis IESV Patres ex
 primis

Furores

primis fuere, qui Senatui Parisiensi paratas aperuere infidias. Is cum fidem de tantis grauibus atque improuisis rebus, ne seipsum quidem nuncio, qui trium horarum spatio adfuit, adhibere voluisset, ad ultimum explorato melius periculo plurimum fuit commotus. Horrendum erat ciuibus tam imminens & tam grande nefas aperire. Cum autem postridie agenda esset Tragædia extremæ perfidiæ atque crudelitatis erat celare.

Rex presentis liberatus periculo luctetiam venit.

Erat Rex Meldis decimo à Luretia lapide, in quam urbem conuenerant sex milia Heluetiorum, quos Aulicorum consilio euocatos (cum dicerent Hispano exercitui, quem Albanus Regulus transitu per Gallias impetrato ductabat, minime esse fidendum) Rex decreuerat penes se habere. Hæ cohortes à diuina prouidentia, quæ in maximis quibusque periculis coronæ Gallicæ nunquam defuit, in eas partes cælitus destinatæ uidebantur. Etenim si non illæ ante omnia prestò fuissent, non tantum Valesiam gentem (quæ Regum hodie prosapia est) verum uniuersam quoque Orthodoxam Religionem una dies euerterat. Ergo comparatas
suo

Gallici.

suo capiti insidias Rex cum intellexisset, instructo ad pugnam, quem penes se habebat Heluetiorum exercitu, consilio Nemorosi Reguli ea in re vsus media nocte, nihil tale opinantibus seditiosis, Lutetiam properat, hostes cum paulò antè diuisissent suas copias antequam in vnum cogi possent, cum Heluetijs congressi non ausi, prædam è manibus amiserunt. A Lutetianis interim eductæ celeriter ex vrbe decem milium copix, Regi periclitanti ad quintum ab vrbe lapidem iere obuiam. Magna ibi Catholicorum posteaquam Regem è tam præsentibus periculis diuina ope ereptum vidère, congratulatio, magnus animorum motus aduersus impios, facinorosos & sceleratos hæreticos. Perbellè autem eualit Cardinalis S. Crucis, qui animi gratia Regem inuisere cupiens, ex Italia in Galliam fuerat profectus. Cum enim cerneret se iam iam intercipiendum, misit ante se plures, qui hostibus significarent se lentogressu sequi cum familiaribus: Inimici ergo ne detegerent qui essent, primos illos abire siuerunt: Cardinalis vero cum reliqua turma eadem via qua venerat

Cardinalis S. Crucis Hugonotorum manus euidit.

Furores

properè retrocedens, prædæ avidos illulit.

*Hugeno-
ti Luteti-
am obsti-
dent.*

Mouit exinde se exercitus seditiosorum ad Phanum Dionisiij, quo in loco veteres Regum thesauros (qui ibi asseruabantur) se intercepturos sperabant, ac illi pridie Lutetiam translati erant. Intra rim Decuriones Parisiorum dispositis in muro æneis machinis & incitatis ciuibus ad custodiam vrbs summæ rerum diligenter prospiciebant. Calendis Octobris secunda noctis vigilia sedecim frumentarias machinas patentibus campis via Dionisiana ad vsum amplissimæ vrbs dispositas hostes incendunt: flamma tanta fuit, vt vrbs tota ardere videretur, quæ res ingentem metum ciuibus attulit, maximè verò cum intellexissent hæreticorum consilium fuisse, eo quali ligno dato coniuratis qui intra mænia errant, in proprias ædes incendijs excitatis concremare ciuitatem. Etenim in multis locis fasciculi dispositi cum puluere Deo ita prouidente reperti sunt, rebellesque qui erant in vrbe effractis domorum foribus aut capti aut trucidati.

Mox

Gallici.

Mox verò edicto Regio cautum est, ut omnes vtriusque sexus homines signo S. Crucis insignirentur, nisi qui mallent è vestigio caput amittere: pulchrum erat videre Rosaria collis pendentia, varijs crucibus adornata. Cautum insuper est omnibus suarum ædium curam agere, arma gestare, vasa repleta aquis præ foribus habere, ante singulas domos lampades ardere, totas noctes insomnes ducere, vna manū exemplo filiorum Israël ædificare & altera se tueri. Sæpius circuibant & omnia scrutabantur Tribuni. Licitum erat tali rerum articulo iuxta Consilium Christi, vendere tunicam & emere gladium. Eadem nocte pellis hominis in publico vico inuenta est, quæ pios multum terruit: Si quis minimum verbum in fauorem seditiosorum protulisset, eum cuique necare erat liberum, id quod accidit in multis. Postero die ad arma conclamatum cum esset, illicò catenæ ferreæ transuersis vijs extense, omnia armatis repleta, domus & fenestræ lapidibus, cum hostes iam in vrbe esse dicebantur: Si quis terga verteret, aut fugam attentaret, confestim trucidabatur. Ira

Furores

que consilij decreto statuunt seditiosi urbem fame ad deditioem compellere, quod ob infinitam incolarum multitudinem factu haud difficile videbatur, praesertim obsessis undique vijs impeditisque com meatu, propterea quod pons Carantinus, ad cuius vicum Matrona Sequanae iungitur, ab hostium turmis interclusus esset. Extrabant in eo fluminum concursu quam plurimae farinariae molae, quae & ipsae in potestatem venerant hereticorum. Miserat eo Rex praesidiariam cohortem, quo arcem undique praemunitam contra hostium impetus defenderet: Caeterum proditione praefecti militum prodita uniuersa res tam validam in urbe famam fecerat, ut quae pridie 5. solidis comparari poterant postero viginti vendantur. Captus interim proditor laqueo finiuit vitam in platea arenaria, affirmans se quicquid fecisset, iussu Francisci Memorantij Tribuni equitum fecisse. Eodem die cohortes quaedam urbe egressae incursione in hostes facta, duas ingentes naues onustas panibus intercepere, quae pauperibus fame pereuntibus vestigio sunt in Eleemosynam erogatae.

Inreca

Gallici.

Interea peditatus veteranorum militum *Pugna cū*
equitatusque vtriusque armaturæ pluri. *Hugeno-*
mus cōuenerat. Quamobrem tertio Idus *tis ad Ln*
Nouemb. prodijt ex vrbe Regius exerci *tetiam.*
tus, peditum 10. equitum quatuor erant
milia, cum machinis æneis 14. Ductores
fuerunt Anna Momorātius Magister equi-
tum (is est interfecti Guisij frater) Claudi-
us Aumaleus Nemorosus, Gallix Pares.
Qua re per exploratores, quos in vrbe
atque adeo in secretiori Regis consilio
seditiosi habebant cognita, dato signo è
Fano Dionysij promouerunt 3000. pedi-
tum, equitum verò 4000. Maiorum tor-
mentorum nullus apud illos apparatus
erat: Duces fuerunt Ludouicus Condæ-
us & Colingij fratres. Quare in campis
Dionysiacis vno lapide ab vrbe Parilio-
rum acris pugna occubente iam sole cō-
missa est. Cæsi in vniuersum equites 500.
& circiter 400. pedites. Ardorem pugne
nox interueniens diremit, quæ si vel vna
hora interuenisset tardior, actum fuerat
de vniuersis seditiosis. Eo prælio cecidit *Connesta*
Anna Momorantius octo prioribus cer. *bilis præ-*
taminibus clarus, modo cum imprimis *lio ceci-*
ordinibus pugnaret, ab Edouardo Sco. *dit.*

Furores

to, quem igniminosam morte liberasse fe-
rebatur, septem vulneribus confossus,
post biduum extinctus est. Eius viri pru-
dentiam plerique omnes suspectam ha-
bebant, propterea quod & Coligniorū
auunculus erat, & primi fæderis author
extiterat, vnde etiam pauci obitum su-
um luxere. Ex hæreticis interempti Co-
mites duo, Saltuanus & Claromōranus.
Dampetra, multiq; alij in armis nobiles.
Qui certamini superfuere ad Fanum Dio-
nysij reuersi tota nocte trepidarunt. Po-
stero die antequam ab exercitu Regio
obsideri possent, præmissis sarcinis vale-
tudinarijsque relictis, fuga discessionem
fecere. Quod verò templum S. Dionysij
& Busta Regum fere omnia intacta reli-
quere, causam fuisse asserunt, quoniam
ibi Ludouicum Borbonium Condæum
in Regem coronauerant, monetamque
auri tali inscriptione cuderant: Ludouic-
us XIII. Dei gratia Francorum Rex,
primus Christianus. Eo die mille quin-
genti equites grauis armaturæ ex Aruer-
tania turmis, & præter has duo forcissis
morum equitum milia e Flandria missa,
Regias

Gallici,

Regias auxere copias. Lustrato deinde exercitu summa rerum Henrico Valesio Regio puero Andium Duci commissa, qui cum tam numerosum militem haberet, adiunctis ad priores copias Narbonensibus Gallis, Aquitanis, Heluetijs, & Italicis, subortis in exercitu simultatibus inter Principes, nihil memorabile gessit. Campania & Austrasia vastata: hæretici liberè abire permixsi: fremente exercitu, quòd is maternæ voluntatis potius quam suæ gloriæ aut publicæ dignitatis utilitatique Francorum memor esset, quodque cum ex frigore & continuis itineribus ad sex milia sine vlllo certamine amississet, Parisios reuenteretur. Quinetiam cum idem ipse exercitus impedire posset, quod erat factu facilimum, Mosa flumine interueniente & Australiæ Regulo suam præbente operam, ne seditiosorum copijs 4000. Germanorum militum à Parisino missa iungerentur, Regina citato cursu de pace actura in Austrasiam contendit, reuersa Oddonem Colignium data fide ad saltum Vicennarum deduxit, vbi pax cum malis artibus tractaretur, frustra tentata est. Et iam seditiosi vim

Regius
exercitus
Regine
Vasfritiæ
frustra tē
pus terit.

Furores

Germanis iunxerant suas copias, quibus audaciores facti, oppidis omnibus pecunia imperata, Aureliam reuersi sunt. Regius exercitus diuerso itinere rediens in vicinis Lutetiae locis confidere iussus. Interim ab octo milibus peditum Occitanorum paucissimisque equitum turmis Duce Bomhaeo, qui continuatis noctu diugmutatisque subinde itineribus ne pugnandi faceret potestatem, in seditiosorum auxilium properabat, Auernorum equitatus direptus, Blæsarum ciuitas obsessa, & momento temporis expugnata est. Carnutes postmodum tentati, qui etsi ciuitatis muri quatuordecim muralibus tormentis quaterentur, pugnacissimè tamen ad extremum vsque se defenderunt.

Altera foedissima Galliae pax. De pace deinceps actum fatali Reginae consilio & quorundam perfidia Episcoporum, conditionibus, quarum maximam partem concilium Tridentinum nollet admittere. Transacta res per Memorantios Annae filios & Marchionisam Rodelmij Condæi socrum, quae initio huius belli cum duobus generi sui liberis, in arce Blandi, ab Aurelgano capta, in Regiam venerat potestatem. Iniquissimè

Gallici.

quissimæ igitur conditiones à seditiosis
propositæ cum fuissent, omnia sunt ad-
missa : Tum illud maximè, nihil à parti-
bus, nisi bene factum, & quod ex usu es-
set Reipub. foedissimo foederi cum sena-
tus Parisiensis subscribere noller, armata
manu, publico foro à præcone illud pu-
blicatum, plebe non sine multis lachry-
mis præcante ad superos, quippe quæ rei
bene gerendæ spe, decies centena milia
aureorum paucis ante diebus alacriter in-
bellum contulerat. Hæc omnia ita acci-
disse creduntur, Deo de peccatis nostris
exigente ultionem.

Ruptum deinde foedus à Rege & *Pax ini-*
cum saniori consilio res moderari cæpis- *qua rescis-*
sent, Matiscona Sequanorum prostrato *sa.*
tormentis muro, cæsisq; seditiosis à Man-
tuano capta, apparatus bellicus, qui è Ge-
neua mittebatur, interceptus, sulpherei
pulveris copia ingens, armorum omnis
generis maximus numerus. In Delphina-
tu Ioannes Adressius versa in hæreticos
ira, quam superiori tumultu in Catholi-
cos exercuerat, oppida, arces, vrbes plu-
rimas ferro aperuit, supra sex milia cæ-
cidit. In comitatu Foresiorum ad fanum

Furores

Germani Vallis duce Mūtacellario Vaa
scone & Iacobo Vrrfæo pugnatum est
cum duobus millibus hæreticorum, quos
Ponsonatus (qui eo prælio periit) con-
traxerat. Catholici vicerunt, eò quod equi-
te superiores essent. Qui eo prælio supera-
fuere adiunctis in fuga pluribus cohorti-
bus atque viribus eorundem accessione
recuperatis, iterum cæsi sunt circa Bilho-
mum, vbi nisi victores nostri euallissent,
planè conclamatum fuerat de omnibus.
In prouincia Phocensi acerrimè quoque
dimicatum, productis ingentibus è Maf-
lia tormentis, & Cisterone oppido cis-
druentiam flumen obfesso, Catholici su-
periores extitère. In Occitana apud Mur-
gonem prælium commissum Duce Tenu-
dano Comite & Suza viro fortissimo &
Ioisa Aruerno: Ex hæreticis mille quin-
genti cæsi plures vulnerati, quos oppi-
dani, qui euentum pugne expectabant,
in fugam versos trucidarunt, ex nostris,
eò quod instructiores essent & tormente
tis abundarèt, pauci desiderati. In Aquita-
niam Monlucius 10. vexilla, quæ Rupela-
lam iter intenderant, profligauit, quam
urbem Farnacius præfectus à Rege defen-
cient

Gallici

ciens magno Regni detrimento prodiderat. Aumaleus quinque cohortes pedatum Brissaccius ad fanum Spinæ in Campania 4. equitum turmas ex improviso adorti, afflixere. Mantuanus ad fontes aquæ bellæ, equites mille. Is domum rediens ad importunas præces parturientis vxoris ab hostibus penè centum interceptus est. Qui cum Mantuano erant itineris comites viginti quatuor, et si inermes, primi tamen, enses in hostes vibrarunt, à vertice armatos, & tam dexterè superis fauentibus dimicârunt, vt sex vltra viginti coniectis in fugam, cæteros exanimis reliquærint, duo de nostris mortui. Mantuanus tormento genu læsus, atque ex vulnere in febrim incidens, tamen auxiliante Deo & virgine matre, cui se ad templum suum Lauretum deuouisset, euasit incolumis. In Neustria Germani equites sexcenti à Rineriano cæsi. In Sequanis exules, qui ab alijs seditiosis fecerant discessionem cum à nemine reciperentur, essentque ferme septingenti, consilium capiebant de occupando per proditionem Ioannis Vlnarij oppido: Id Vantous vir nobilis rescuens, valida
manu

Furores

manifestus, circumuentos ad vnum omnes miserè iugulauit. Quendam vrbem Hannoniæ muro diu quassato cepit, diripiendamque militi tradidit. Altiliodoro recepta externi hæretici abierunt, quo animaduerso, Catholici qui in vrbem reuerſi fuerant, abeuntes persecuti, in itinere oppresserunt. Duæ Occitanorum cohortes in Turonibus à quæſide Ambaſianorum cæſe sunt, quamuis diploma fœderis Regio sigillo munitum ostenderet: ferè omnes, qui in capitalibus vrribus pacem promulgârant, diuerso casu & supplicio sunt interempti. In alijs quoque prouincijs multa memorabilia acciderunt, quæ historicis magnam suppeditabunt scribendi materiam. Præterire non possum Claudiæ Turoniæ factum è nobilissimum apud Aruernos Turoniorum gente. Ea absente Iusto Turonio filio, quem Rex legatum in Italiam ad Pium Pontificem miserat, ab hæreticis obsessâ, virili animo ducis munus implens, cum paucis militibus diu eorum impetum sustinuit, arcemque Turoniam in Rhodani angustijs sitam cum oppido seruauit.

Ruinæ verò & crudelitates, quas hæretici

Gallici,

retici vicissim in nostros exercuere, vix *Horrèda*
à posteris credentur, Altaria destructa, *Hugeno-*
imagines comminutæ, templa multis lo- *torum sce-*
cis incensâ, multis diruta, quid dico mul- *lera.*
tis: sanè numero incredibili, utpote ad
decem milia & supra. Quæ residua fuere
ad vsum equorum commutata, aut in spe-
luncas latronum conuersa: Aureliæ au-
gustæ Crucis templum mirabili opere &
celatura, Lugduni fanum Iusti supra fo-
rum Veneris situm, actis cuniculis & in-
censo puluere | corruerunt. Sanctorum
ossa aut concremata, aut in profluentem
deiecta: Sic D. Martini apud Turones,
Irenei Iusti & Bonauenturæ apud Lug-
dunenses, Hilarij apud Pictauos, apud
Engolimenses diuorum omnium, qui ibi
sepulti erant, corpora amissimus. Mona-
steria supra sexcenta solo æquata, pluri-
ma incensa: quam calamitatem pertulit
Magna Carthulia Allobrogum tertio la-
pide à Gratianopoli. Vasa aurea atque
argentea, quæ maiorum pietas templis
reliquærat, partim ab hæreticis per sacri-
legium rapta & in pecunias versa: par-
tim à præfectis prouinciarum in vsum
belli accommodata: Eucharistia porcis
obiecta;

Furores

obiecta, pedibus protrita, oleo sacro co-
cta, & quod maximè horrendum est di-
cere, tergendis natibus adhibita, cum ea
am vocitarent irrisorio apud Gallos no-
mine Ioannem Album, stultum appellan-
tes Christum, quòd sub figura panis cor-
pus suum occuluisset. Preciosa vestis, au-
læa omnis generis, & gemmata sacrorum
ornamenta amissa, ex vasis æneis tormen-
ta conflata. Bibliothecæ, quæ in nostra
Gallia instructissimæ atque antiquissimæ
fuere, passim arserunt, Busta principum
& nobilium magna crudelitate effossa.
In his Ludouici vndecimi seditiosorum
olim feuerissimi vindicis, cuius statuas
in fano Cleriacensi Aureliæ capite mule-
starunt. Ioannis quoque Valesiorum Com-
mitis, hominum opinione sancti & inno-
centis viri tumulum aperuerunt, ossa co-
cremârunt. Similia quædam Vindocinensibus
perpetrata, in qua vrbe plurimi è Borbo-
niorum sepulti erant familia, idque spe-
stante & ad omnia coniuente Ioanna
Nauarrorum Regina, quæ Borboniorum
gentem ea peste prima infecit & Heresea
on in Gallijs nutrix fuit. Quam mulierem
Renata Valesia Ludouici duodecimi Ga-
lia &

Gallici.

lia & Reguli Eftenfis vxor in eodem scelerē secuta est, posteaq; ex Italia in montem Argiuū Gallię commigrauit. Quod verò incendere ad vindictam Regni successorem Regem Carolum vel inprimis debet Francisci secundi cor in templo Crucis Aurelię reconditum, ignibus cōcrematum est. Multę vrbes ferro ignique vastatę, multę multa auri pondo seditionis extrema minitantibus tradere coactę; alię diuturno militum præsidio vexatę, menibus nudatę, pecunia mulctatę, vengalibus oppressę: ciues in exilium acti, aut in oculis vxorum & liberorum trucidati, agri hostiliter vastati, coloni per ludibrium interempti, Francorum opes alio translataę. Documenta futura posteris Gallia quam præsens atque efficax rerum publicarum venenum sit Ciuilibis dissensio. Plus enim ea duobus hisce tumultibus quam omnibus externis post hominum memoriam bellis attrita est.

Veteres crudelitatēs hæretici partim renouârunt, partim nouas exercuerunt. Tyberio voluptati fuit miseros & præruptis locis deorsum agere præcipites; Quo genere supplicij etiam ceteri plurimum

Furores

*Moruasti-
orum in-
teritus.*

plurimum vsi. Ad petram fortem cohortem
præsiaria, quæ accepto iureiurando ve-
nerat in deditioem, tali mortis acerbis-
sime integra interiit. Oppidum est in co-
nitu Venetico Moruastium ad litus
Rhodani situm, cui imminet altissima ru-
pes: Oppidani metu percussi arcem rupi
impositam, in quam præsidij causa con-
fugerant, dederunt: E vestigio contra
morem militarem ducenti crudelissime
necati, reliqui quorum magnus erat nu-
merus, ex fastigio rupis acti præcipites.
Duo tum ibi memorabilia acciderunt:
Quidam oppidanus inter cæteros datus
in præcipitium, arbusculæ in media rupe
prominentis fœlici casu ramum arripens
suspensus hæsit, mille dein spectantium
hostium telis impetitus, nihil læsus est:
Qua re illi attoniti iterato iureiurando
hominem se seruatuos, funes dimiserunt,
at ille reuens, cæliumque omnium im-
plorans opem, hostium crudelitatem eua-
sit. Eum hominem Rex Carolus, quo tem-
pore salutari consilio singulas Regni pa-
uincias lustraturus adiit, illac iter faciens
videre voluit: Filię dotem, illi annuas pe-
cunias in alimenta constituit, Puella que
dam

Gallici.

quædam 16. annos nata, per medias ho-
stium acies virili animo transiens cum pa-
trem occisum putaret, sola arcem petiit,
in qua alijs super alia iactis cadaveribus
multis audacter euolutis, ægrè patrem in-
uenit, confossum quidem multis vulneri-
bus, sed tum leniter adhuc spirantem, hu-
meris ergo impositum, spectante hoste
domum tulit, neque solum vitæ, verum
& sanitati restituit. In prouincia Lugdu-
nensi Mombriſſo Foresiorum metropo-
lis deiecto muro sole occidente capitur,
cælis mille ducentis. Ioannes Adresius *Adresius*
vir Nerone crudelior, duodecim nobi- *crudeli-*
lissimos viros, cum quibus amicè pransus *tas.*
fuerat, exaltissima turri in subiectum
montem deiecit: In his Monsalarium ex
præcipua Aruernorum nobilitate virum
in fide constantem, quem socium bellis
Italicis semper habuerat. Quidam alius
qui cum eo semper coniunctissimè vixe-
rat, meliore vsus fortuna vel astutia poti-
us euasit. Cum enim ob antiquam cum
Ardresio familiaritatem postulasset, vt
sexto tandem cursu liberius sese dare pos-
set præcipitem, cum id neque sexto cur-
su facere voluisset, interrogatus ab Ar-
dresio

Q

dresio

Furores

Adressio, cur non staret promissis facere respondit, Domine si septimo cursu precipitium suscipere volueris, cedo, Ob quam urbanitatem vita donatus fuit. Eadem crudelitatem ad fanum Marcellini in Delphinatu exercuerat idem Adressius, cæsis aliquot militaribus turmis Mangeroni fortissimi viri & de re Christiana optimè meriti. Septimo ab Aurelia lapide in pago, qui ab accolis Patra dicitur, cum adesse hæreticos audirent, in arcem templi sese receperant vtriusque sexus viginti quinque puerorum maxima pars Carnifices violato templo arcem incenderunt, vt illa iuuentus arderet. Igne iam populante pueri duo cum sese precipitates egissent, de fenestra turris euaserant, sed ab illis compræhensi, & in flammam coniecti cum alijs arserunt. Ad fanum Macharij in Vasconia ab hæreticis Catholicis viui aggesta humo obruti, pueri medij ferro secati. Sacerdotum viscera fuste intorta, sensim exacta. Cæmomani

Hugonorum in Sacerdotes crudelitas. nis cum res diuina ageretur, templum ar-
matis circumseptum, cumque impetu facto vellent Sacerdotes trucidare, fuit
qui diceret: Sinamus eos hanc Missam ab-
soluere,

Gallici.

soluere, nullam enim posthac celebraturi sunt: prius tamen, quam Sacerdos sacris operatus de altari descenderet, multos occiderunt, vnum suspenderunt, Monacho penem amputarunt, coetumque deuorare coegerunt, tandemque vt quid de cibum actum esset, viderent, miserum per medium secarunt. Appamenses haeretici festis Pentecostes signo dato supra ducentos ex gente Catholicorum interfecerunt, Consulis domum incenderunt, cuius incendij ardentibus flammis cum duobus liberis vir constantissimus est extinctus. Mulieribus grauidis vterus ferro caesus, infantes ad saxa acti ante mortem accipere quam vitam. Quis haec credat, qui ipse non viderit, & tum vere ita acciderunt. Constat supra 5000. Sacerdotes omnium generis vtroque tumultu & lentis & crudelibus supplicijs esse peremptos: Quibusdam eorum pellem detractam, qui octauo aut nono demum die quasi ad insaniam redacti, spiritum exhalabant: Multis caput amputatum: alij militari supplicio minoribus tormentis expositi, aut aenearum machinarum ori alligati, emissio igne in frustra distracti, plurimi vno summo

Furores

summo gutturi affixo, dolore & inedia confecti, non pauci in templorum crucibus suspensi. Aureliæ Iacobus Gnesetius D. Paterni parochus vir sanctissimus, qui alijs fugientibus gregem suæ fidei commissum deserere noluit, cum 4. integros menses latuisset, & clam hostibus opprimenque ciuem in auita religione confirmasset, inuentus rapitur ad præfectum, prodicionis & adulteratæ monetæ accusatur, mox damnatus in ecculeo suspensus atque strangulatus est, cum & bonos ad constantiam hortatus esset, & Condemnis presentem inspectantamque grauisimis verbis suorum scelerum admonuisset. Plurimi etiam sulphureo puluere instructi, lardoque peruncti, misso igne arserunt, alij candentibus veribus viui per posteriores partes infixi alij clavis ferreis in abrafam capitis partem adactis, extincti. Nonnulli exenterati, quorum viscera frumento respersa in alimentum porcorum cesserunt. Ad Castrum Longumellum Sacerdos vir sanctissimus ab illis capitur, qui cum fratris pecunia ductis aureis sese redemisset, tale supplicium pertulit : penem fune stricto alligarunt, ad

Gallici.

ad tertium vsque lapidem incitatis equis
fratre eiulante & sequente traxerunt, ad
focum suspenderunt, vt subiecto fumo
extingueretur, denique instar porci linea
recta in partes dilaniarunt. Coloni eius
hominis sanctitatem vsq; hodie lugent.
Multi supersunt adhuc mutili, dissectis
naribus, amputatis auribus, pedibus scis-
sis aut adustis, vnguibus extractis, cæca-
ti, vulnerati, sensibus spoliati, qui harum
crudelitatum præ se ferunt vestigia. Sa-
cræ virgines innumeræ violatæ, aliq; mul-
tæ quæ in monasterijs inclusæ fuerant, vt
parentibus morem gererent, ab hæreti-
cis liberatæ vltro se porcis violandas im-
miserunt. Vnde res miranda Atrelia
contigit; cum quædam harum è muro se
præcipitem ageret, vt Geneuam profici-
scretur, palo per verenda infixæ hæsit
mortua, cunctis lucente sole cum id me-
dijs noctis tenebris accidisset, spectantis
bus & laudantibus Deum de iusto iudi-
cio. Hæc omnia adeo sunt vera, vt hære-
tici etiam multo plura & his acerbiora se
fecisse, etsi non sine diuina interdum vlti-
one, gloriantur.

Mense Martio facta pace aciem ver-
terunt

Furores

*Hugenoti
vastata
Gallia
Belgium
frustra
tentant.*

terunt in Flandros, sic tamen vt nulla in-
terim requies, nulla securitas, neque ho-
spes ab hospite quiuis illis mensibus, quibus
pax coli videbatur, tutus fuerit. Veru-
tamen diuino auxilio & industria Re-
guli Albanensis victoria penes nostros
stetit. Pugnatum est sæpius idque multis
in locis, præcipuè vero ad Gruningen
Frisiæ oppidum, vbi supra septem milia
hæreticorum trucidata. Interea mense
Maio duo ex præcipua nobilitate Flan-
drorum Comites, capite Bruxellis dama-
nati ab Eggemūd & Horn, quos eodem
supplicio spatio trium dierum secutifunt
60. primores, eadem seueritate manente
vsque in hodiernum diem, quæ sola sus-
spicione etiam diuulgatos necat. Ince-
rim verò multæ vrbes rebelles ferro &
tormentis apertæ, multa præclara ædifi-
cia diruta, ad extremum perniciosi omnes
valida manu sunt eiecti. Exin iam è
Flandria in Galliam sua signa conuer-
tente seditiosorum exercitu exortus est
tertius atque cæteris omnibus Galliæ per-
niciosior tumultus. Etenim cum iam omnia
præcedentibus euersa atque dissipata
fuisent, hic vltimus quicquid etiam
reliquæ

*Tertius in
Gallia tu-
multus.*

Gallici.

reliquæ spei fuerat, tum in agris tum in ciuitatibus abstulit. Longum esset recensere, quot oppida, quotque prouincię penè funditus sint euersæ. Tres exercitus, interdum 4. tota hyeme Gallia aluit, omnia desperata, facta est Gallia quasi uisua, plorans plorauit in nocte & lachrimæ eius in maxillis eius: omnes amici eius spreuerunt eam, & non est, qui consoletur ex omnibus charis eius, omnes persecutores eius apprehenderunt eam inter angustias, omnes portę eius destructę, Sacerdotes eius gementes, uirgines eius squalidæ & ipsa oppressa amaritudine, plauserunt super eam manus omnes exteri, sibilauerunt & mouerunt capita, Nec est qui eloqui posset Germanorum atrocinia, Gallorum sacrilegia, Anglorum fallacias, Flandorum direptiones, quæ si omnia in vnum cogerentur, Gallia videri queat scopus, contra quem nequissimi omnes omnia nequitia suæ teladirexerunt.

Interim tamen reperta sunt supra septingenta milia, qui non curuauerunt *Exercitus* genua ante Baal, sed tribulatione ipsa *voluntari* bustiores effecti, opes, fortunas, corpus, *us.*

Furores

animam denique ipsam non recusarunt ponere: Qui vi & ferro hostibus sese opponentes multa præclara apud Tolosam gessere. Iuerunt ad decem milia, qui instructi zelo diuino & ardentes amore iustitiæ, prædia ampla, vxores & liberos egregios reliquerunt: Christoque sese deuouentes proprijs militarunt stipendijs, solo victu contenti; de reliquo nudi nudum Christum sequentes cum hac inscriptione: Eamus & nos & moriamur cum Christo. propositum habebant ñ omnidie tremendis adesse mysterijs & Deiparam vespertino tempore salutare solita Antiphona Salue Regina. Itaque diuino magis quam humano auxilio freti, multas vrbes ab hæreticis occupatas receperunt, multa hæreticorum milia oppresserunt.

Cum autem regnum pluribus partibus eodem tempore à seditiosis vastaretur, coactus Rex diuidere suas copias, partem fratri Henrico Valesio tradidit, partem Regulo Aumaliæ, tertiam sibi in præsidium reseruauit. Leuia certamina vnde cum exercitu casus dique sæpè commissa, tandem ab Henrico fratre hostes intercepti impietatis suæ dignas

Gallici.

dignas pœnas pendere coacti. Crudelis pugna, crudelior exitus, quia etsi multispe vitæ retinendæ in manus sese dedissent, nemo tamen neque præcibus neque præcio vitam impetrauit. Ioannes Lofsius nuncius victoriæ fuit, qui cum post primam noctis vigiliam Regi literas obtulisset, illic Rex cum omnibus suis ad templum grates Superis acturus se contulit. Indictæ sunt supplicationes in gratiarum actionem per vniuersum Regnū & igne læticiæ testes excitati. Eo prælio cecidit & contritum est caput serpentis Ludouici Condæi cum triginta ex præcipuis ducibus seditiosorū, numerus vulgi promiscui incertus: Si tria capita, quæ residua sunt, eadem fortuna dēpta fuissent, omnia essent in Gallijs placidiora, quæ tamen eneruata iam & ad extremam miseriam videbantur redacta. Anelotus hoc tempore mortuus ferebatur. Ex nostris Brissaccius vir omni tempore lugendus, fortiter dimicando cecidit, in cuius morte arx cum oppido capta, igne & gladio consumpta est. Vuolfgangus Pontanorum Dux, qui innumeris malis & austionibus Gallias presserat, repentino defunctus obiit.

Furores

defunctus, magno meru Regnum libera-
uit. Multa præterea præcipua capita qua-
si eodem tēpore mortem obiere, vt non
desint qui iudicent, metu grauioris sup-
plicij perditis iam ac deploratis rebus
mortem eos veneno præuenisse. Illud
certissimum est, Vuolfgangum Ducem
benè futurum spatio 24. horarum morbo
interiisse, siue peste id acciderit, siue alio
quodam insperato malo, Domini exerci-
tuum opus est. Conscripsit deinde rex in-
gentem exercitum ea mente, vt cum ne-
mine eorum, qui horum tumultuum an-
tesignantes sese aliquando præbuerunt,
aut etiamnum præbent, velit vlllo modo,
vlloue fœdere in concordiam redire, ne
si frater quidem huiusmodi hostis esset.

*Admiral-
lij & soci-
orum pro
scriptio
& condē-
natio.* Edicto itaq; publico confiscata sunt om-
nia tam mobilia quam immobilia bona,
domus, prædia, possessiones, castra, ciui-
tates eorum qui cōtra proprium Regem
arma rebellionis sumpserāt: omnesq; fe-
datorum fautores, qui in aliqua digni-
tate erant, magna cum infamia nominis,
publicè omni magistratu atque officio
sunt submoti. Qui autem in horum locū
successere, singuli, antequam vllam mu-
nerum

Gallici.

nerum partem capesserent, facere profes-
sionem Catholicæ fidei ad vnum omnes
per vniuersum Regnum coacti. Maxime
vero illustris fuit Casparis Coligni Ad-
miralli Gallix proscriptio & condem-
natio 13. die Septembris Lutetiæ facta,
vbi homo iste omnium istorum malorum
succentor & antesignanus, post ablatis
honoribus, dignitatibus, bonaque vniuersa,
magno omnium ordinum consensu diris
deuocetur imagine eius patibulo suspen-
sa, signis gentilitiis vbique locorum de-
iectis, liberis etiam, omnibusque eius po-
steris, honoribus, dignitatibus, & ipsis
nobilitatis prærogatiuis in vniuersum
perpetuo priuatis. Captus etiam est sub
id tempus Scotus quidam nobilis, suppli-
ciorum affectus, quod post necatum Con-
dæi iussu Lutetiæ Minalium præidentem
in Regine quoque matris cædem manus
armauerat. Ita nihil reliqui sibi fecerunt
ex omni impietate rebelles isti, vt rem quã
scelere & perfidia semel aggressi fuerat,
grauiter prosequerentur. Sanè quod ad
Reginam spectat, plusquam humani con-
silij fuit periculum istud. Ex quo liquido
constat talibus versi pellibus ingenijs etis

*Regine
matris pe-
riculum.*

Furores

am ab ijs pacem non esse tutam quos si
mulando, conuiuendoque vt plurimum
alioqui iuuerunt. Manifestum siquidem
est Condæum & socios in Regina multæ
spei atque præsidij semper locasse: imò
capitibus suæ rebellionis, expressam Re-
ginæ voluntatem præfixisse, quam tamen
hic necatam cuperent, eiq; medio sublata,
quod vsu forsan edocta, extremæ impro-
bitatis consilia iam intelligeret. Vulgus
eam toto regno ob regnandi cupidita-
tem perpetuo perstringit, nec desunt qui
affirment inimicos ab ea consuli, datisq;
clam stipendijs ali. Quod vtrum olim fa-
ctum sit dubitari potest, nunc autem cer-
tum est suo damno astutiorum factam.
Plurimos, & ex primoribus quidem, male
habet, quod mulier externa Regio con-
nubio impar, & solo Clementis Pontifi-
cis nepotis favore intrusa, tantis dignita-
tibus aucta, tot donis ornata, accepta re-
gni administratione cum potuerit hæc
calamitates auertere, operam suam præ-
bente Philippo Austriæ Hispaniarū Re-
ge, alijsque Catholicis Principibus, id ta-
men, nescio quib. consiliarijs vsa, negle-
xerit. Accidit ad hæc quod minus ab ini-
tio

Gallie

rio pacatissime Gallorum Catholicorum
genti, quam seditiosis hereticorum inge-
nijs, inque domum Valesiam, & fideles
eius cultores, diu iam non obscure iratis
& armatis fauere visa est. Hæc tamen
quam apud omnes fidem habitura sint,
posteritas viderit, cui forsan aduersario-
rum doli, qui Reginæ fauorem non in-
commodè sibi ementiri sunt, magis pa-
tebunt. Nos hic eam neque excusamus,
nec accusamus etiam. Ipsa viderit quo-
modo ad tremendum vltimi iudicij tri-
bunal, vbi omnes omnium cogitationes
manifestæ sient, consilia sua Deo exami-
natori probet. Et considerent hic quo-
Deus ad regendum populū suum in sub-
limi posuit, quā perniciosum sit Reipub-
licæ iudicium, dubius animus, cæca in-
speciem consilia. Vbi quæuis improbitas
principis vel respōso, vel exemplo ad in-
stitutum suum abuti potest: vbi pruden-
tiæ humanæ sananda conceduntur, quæ
ex immota supremi Dei voluntate depen-
dēt vnice: vbi callide & astute in diuinis
luditur, & humanis apparētia potius ali-
qua quam veritas obtegitur. Gallie certè
toti orbi iam documēto sunt, vafritiæ, si-
mula

Furores

mulationem, astium, extremas Reipublicæ perniciēs, à Principum verbis & consilijs abesse quam longissime debere: Deorum vero, nihil magis quam verum & sincerum placere, nec fieri posse ut, qui in cœlis summus monarcha omnia videt, humanis consilijs inultè irrideatur.

Admirallius verum rebellio- nis caput, exercitū restituit.

Post ereptum rebellibus primis nominis Ducem Condæum, & amputatum quasi authoritatis suæ caput, tum demum verè apparuit fraudum, totiusque conspirationis secretius consilium: scilicet Admirallium esse cuius consilijs & auspicijs res tam horrendæ cœpte, tentatæque fuissent, Condæum nomen solum & quam ex generis splendore habuit, authoritatem dedisse. Eo enim sublato summa rerum omnium Admirallio devoluitur, & ille quidem quod huc vsque vafre egit, sub alieni nominis præsidio, apertè ab hinc impigrèque capessit. Certa itaque de hoste suo Gallia, indignius quidem tot mala ab authore non ita prius illustri ferre visa est, istarum tamen ærumnarum finem videre, aut sperare saltem nondum potuit. Et si enim hostium regni vires nuperiori prælio vehementer accisè, & illos

Gallici.

& illorum qui super erant adhuc ex con-
iuratione, res tam angustæ videbantur,
vt posthac ad delendas mali reliquias
minori opus esse negotio putaretur, ter-
rorem præfertim faciente Regis iuuenis
feruida admodum in persequendis puni-
endisque quoque modo rebellibus con-
stantia, collegit tamen sese Sathanæ se-
men, perditionis manipulus sub Admi-
ralli signis, sic vt iustum referre posset
exercitum. Quibus cum ea quoque equi-
tum peditumque manus, quam Pontano-
rum Dux Galliæ intulerat, commodum
iuncta esset, nihil iam apud illos amissum
videbatur, nihil minus instructum, cum
quo non auderent de summa rerum for-
tunarumque omnium dimicare. Noua
igitur suborta Regi necessitas, nouas Hæ-
rico fratri, proceribusq; vigilias & curas
peperit, vt tandem in id vnum deueni-
retur ab omnibus consilium, nec pacem
ab armatis sperandum, nec in speciem
aliquam ostensam accipiendam, sed au-
thores rebellionis cum exercitu delēdos
esse simul: ac ob id nullam amittendam
occasionem fore que iustam aliquam pu-
gnam exhiberet, id quod mense Octobri
Anno

Furores

Änno M.D.LXIX. accidit. Hostes quidē, quod ferè solitum est deploratis hominibus, magnam iactitabant audaciam, nihil nisi pugnas, cædes, & extrema quæque ore personâtes, ast ubi pugnandi fieret facultas, ubi lacessiti etiam in prælium vocarentur, non ita cordatos vidisset, causæ nimirum iniquitate ferociam comprimente & animos, adeo ut manifestum iam sit, exercitum illos duxisse non ad prælia faciēda, sed ad prædandum flammaque vastandum patriam. Nusquam enim ipsi aduersos quæsiuerunt mucrones, nusquam, depræhensi etiam in facinore, fixerunt pedem, sed prædonum, latronumque more vagantes Regionum signorum maiestatem ægrè sustinuerunt, donec tandem ab insequente, seu inherente potius exercitu Regio in pugnam vel iniuncti traherentur.

*Pictanium
liberatum
summæ vi
etorie oc
casione
delit.*

Laborabat vehementer eo tempore Pictanium obsessum, cum graui oblatione sex hebdomadis cinctum fuisset, & mœnia tormentis diu multumque concussa, vltiorem protectionem profus negare viderentur. Hanc quidem urbem satis firmo intus tuebatur præsidio generosis

Gallici.

Perissimus Dux Guisanus, pluribus alijs
principibus viris stipatus. Verum ob
diuturnitatem obsidionis, & hostium cru-
deles insultus plurima obsessi passi sunt,
adeo quidem omnia afflictata & desperata
cernebantur, vt asininis & equinis car-
nibus vesci cogerentur, quod neque ar-
gento neque auro, vlloue præcio com-
mentum comparare possent, & licet fru-
mentum adesset, deerat tamen & modus
& commoditas frumentum molendi. Re-
gij itaque & liberandorum tam illustris
um hominum studio pie commoti, & vt
hostium vires, vrbi tam periculose immi-
nentes distraherent, vicinum oppidum
Chastellerault ad fluuium Viennam sitū
obsidione, grati cingunt. Hac ratione
in auxilium sociorum pertracti hostes
Pictauium ad dies aliquot deserunt. Inte-
rim refectus Guisanus cum suis, vires ani-
mosque restaurat, & redeuntē ad obsi-
dionem hostes eruptione facta dissipat,
prostratis ex ijs ad duo millia, nec tamen
absque suorum cæde & sanguine, nam in
eo conflictu XIII. interierunt bellicosissi-
mi & fortissimi Regiarum partium du-
ces. Magnam summæ virtutis laudem tū

R adeptus

Furores

adeptus est Dux Guifanus, qui & incus
prudenter urbem tutatus est, & hostes
fortiter profligauit, paternæ nimirum for-
titudinis semina in filio optimo iam eger
minabant. Inde viciniore sibi factos ho-
stes Regij diligentius obseruare, subinde
è vestigio persequi, idque curare omni-
no vt vel terga inuaderent, cum auera-
sos in fugam oculos petere non daretur.
Ad XXIX. igitur diem Septembris pro-
pe Camecontourum adortos in prælium
laceffant, sed superato Masuille fluuio,
pontemq; deiecto pugnam ipsi detrectant,
amissis tamen VI. equitum, duobusque
peditum signis. Prima & altera Octobris
pari modo prælij facultatem negant, ni-
si qd congregi ausos CCC. illorum equi-
tes velitando Regij conficiunt. Tertia
porro Octobris dies Gallias de suorum
scelere & pfidia edocuit, ea fuit lux quo
legitimo magistratui, ereptum penè gla-
dium suum restituit, & impietati suas pec-
nas dedit. Hostes enim etsi perpetua fuga
latebras & munitiones suas peterent, ac
eo præsertim die loci bonitate egregie
protegerentur, ita vt paludibus & a-
quis circumcirca muniti non nisi a b vna
parte

Gallici.

parte inuadi possent, à Regñ tamen exercitus leuioribus copijs in pugnam rapti, manibus tandē vti coacti sunt, cum pedū quibus euaderent, non omnes pariter haberent beneficium. Campus est ad eam rem agendam perquem idoneus, quatuor miliarium Gallicorum, inter S. Iouini, Moncontourum, & Ernaux oppida, vbi instructa acie hostes incedebant, obiecta à tergo tormentorū, quibus collem quendam commodum occupant tutela, hāc deijcere oportuit antequam integri alius cuius prelii occasio inueniretur. Quod & industrie factum est per emissa contraria tormenta. Cum itaque hostes & loci natura, & fati voluntate in pugnam pertractos sese cernerent, minime sibi desunt, conceduntque leuiores velitationes à manē vsque ad horam post meridiem primam, vbi coniunctos infestissimos exercitus fortuna in sacrificium sibi oblatum accepit. Vesperi prioris diei in castra venerant Regis Nauarręi, Condensisque filij cum tormentis & aliqua militum manu, quos & ipsos pueros armis onerarat Admirallius. Vranus cum fratre Ludouico triduum ante in Angliam nauiga-

Pugna vltima cum rebellibus Regisque clarissima victoria.

Furores

rat, grauiori fortasse casui referuandus.
Admirallij opera acies diligētissime erat
instructa, qui tamen ex veteri sua arte su-
bi cauit post principia, exercitum dese-
rens, Rupellamque aufugiens, quo eum
qui ex prælio supererant postea sequuti
sunt. Equites Germani, admixtis Gallis ca-
quitibus lancearijs primam occuparunt
aciem, Duce Volrado Comite Mansfeldo
dio. Peditatus Germanicus, quem Pontano-
rum Dux rebellibus adduxerat, sub
Gerolzecchij, Granuilerique, veterano-
rum Ducum auspicijs socios habuit equi-
tes Admirallij Vascones, atq; ita nec mili-
te neque arte etiā inferiores fuerūt ho-
stes, quorum magna pars, equites in pri-
mis albis induti, quæ Cassaquelia illis dā-
cebantur, in pugnam processerant, con-
silio, cui euentus minime respondebat. Id
enim illis animi erat, vt nemini parcere-
tur ex Regijs, cumque ardor pugne resse-
ras forte abstulisset, Cassaquelia ista con-
cepto furori manus, cohiberent, hostisque
haberetur quicunq; tali colore non am-
ctus obuius fieret. sed perniciosissimum
fuit malis consultoribus illis hoc consili-
um, Germanis præsertim, quos conterra-
neorum

Gallici.

neorum misericordia, & aliqua ex veteri militari disciplina pietatis ratio, inclinata iam acie saluare potuisset, sed hæretici habiti sunt, Hugenoti & rebelles in clamat omnes isti albi, adeoque illorum parsum nemini. Regis copijs sub Henrici fratris auspicijs prudentissimi & fortissimi Duces præfuerunt: Dextrum latus tuente Petro Ernesto Comite Mansfeldio. Suberant huic equitum Germanorum turmæ XIX. sub ducibus Landgrauio Hassæ, Renigravijs seniore, & iuniore, Comite Vuesterburgio, & Domino Bettenio, qui est Dominus Passampierre. Sinistrum latus defendendum susceperat dux Guifanus, cui aderant Marscallus Coffe, Villequier, Carnauallet, Lauignan, & magna pars Gallicæ nobilitatis, cum eius gentis cataphractis. Medijs steterunt pedites: Heluetiorum XXXVIII. signa, Clero, Pfeifferoque primarijs ducibus, penes tormenta maiora: inde Burgundi, pontificijque, sub illustribus Ducibus, Dominis de Valette, Chauigni, Thore, Mompensero & alijs, cum pontificijs quoque cataphractis, leuiorisque equitatus signis aliquot. Henricum Regis fratrem

Furores

obseruarunt cum selecta equitum Gallo-
rum, Germanorumque manu, Duces Au-
malius, Martignes, Marchio Baden. Phi-
libertus, Marischallus Byron, Tauannes,
Comes S. Floræ, & alij optimi ac præstan-
tissimi harum rerum magistri. His ordini-
bus vtrinque atrocissime pugnatum est,
ita vt nemo fuerit, cui non exercendæ
virtutis suæ facultas egregia data sit eo-
die. Germani equites Hugenoti in aduersos
primum cataphractos & sclopetarios
Gallos impressionem fecerunt tanta vi,
vt hi quidem cedere cogerentur, quos ta-
men Ducum virtus bis in aciem reduxit.
Inde laborantibus ab vtroque latere ad-
sunt, equites Germani Regij, sic vt Ger-
mani Germanos adorti, ducibus vtrobique
Comitibus Mansfeldijs, religione & are-
mis iam contrarijs, omnem iræ ac furoris
magnitudinem incognata viscera effun-
derent. Incredibile dictu est, quanto ara-
dore ibi sit pugnatum quantaque sæuitia
cum sæpe fratrem frater, amicum veterem
ex amico veterem nouus iam hostis,
conterraneum certe quisque suum obtu-
um habuit. Miserandum est Germanos
viros priscam fortitudinis suæ laudem ita
pro

Gallici

prostituerent, ut nec causam respiciant, que defendenda sit, nec nationi parcant prædæ: sed quasi bruta mercedem oblatam solum spectent, ad omnem etiam iniquissimam bellandi occasionem vitam sanguinemque venalem ultro offerentes, modo prædæ alicuius lucrique spes affulgeat. Terrori fuit superioribus seculis gens cæteris nationibus orbis, cum propter inuictam fortitudinem, tum etiam fidei & æquitatis studium. Iam nemo admodum est cui non venale sit illius seruitium, modo pecunia adsit, ex qua ea causam nunc metitur, nec illa vicissim dedecori sibi sumit in aduersis castris pugnare, quod certe leuitatem saltem habet, à veterum Germanorum grauitate, & fide longe alienam, ne quid dicatur hic durus. Dum itaque in se ipsos sic sæuiunt Germani, & rebellium equitatus Gallicus, lanceis instructus, socios pugnantem desereret, ipsi quoque Germani equites fugam arripiunt, præcurrente illis gnaviter Admirallio, donec tandem & fugæ & noctis beneficio erepti insequentibus regis tutò respirare possent. Interim Gallicus equites leuioris armaturæ, itemque pedes

Furores

tes, cum auxiliarib, Pontificijs & Burgundionibus, rebellium peditum ordines, & adiunctos illis Admirallij equites Vascones adorti, tantam stragem edunt, quantaxix inter Christianos edita memoratur. Ceduntur ibi ad internecionem XXVI. illa Germanorū peditum signa, vna cū veteranis Ducibus Gerolzecchio & Granvuilero, qui sub infelicibus Pontanorum Ducis auspicijs Gallias ingressi fuerant, de quorum clade non superfuisse se putatur, qui ad suos nuntium referret, ceciderunt etiam cum his equites illi Vascones, longius iam à fugientibus socijs interclusi. Tristis videri poterat fortunæ lusus, quod vna dies, vno quasi funere corperet fortes viros, tamque nobilem & egregium Germanicę militię florem: nisi & propria temeritas, & inaudita de ista gente, crudelitas, omnem commiserationem & pietatem illis negarent. Nulla quippe necessitate, nullaue iusta causa patria sua euocati, id regnum euertendū sibi proposuerant, ex quo nihil quidem iniuriarum datum fuerat vnquam, commodorum autem & beneficiorum plurimum, Cæterum impietatem istorum militum

Gallici.

litum Gallia diu adhuc gemens dolebit,
plusquam beluinam in ijs experta rabiē,
prædæ cupiditatem Turcica maiorem,
sæuitiam talem in omnis generis homi-
nes, clericos maximè, qualē vix sibi aliq̄s
timeat ab imānibus barbaris, Scythis aut
Tartaris, Litarunt igitur Galliꝝ furijs suo
cruore Germani, exemplum fortē ad po-
steros transmissuri, quo consilio posthac
alieni negotij curam suscipiant. Ex Ger-
manico rebellium equiratu non ita multi
cecidere, nam post Gallorum lancea-
riorum fugam ipsi quoque terga vertūt,
Rupellam cum auffugiente Admirallio
suo petentes. Desiderati tamen sunt illo-
rum ad CCCC. summa vero occisorum
rebellium XM. excedit, præter incondi-
tam castrensem plebem, quæ & ipsa quo-
que furoris istius materia fuit, sed ne ca-
nibus quidem penes equitum impedimē-
ta relictis, vita tuta fuit, sic vt mingentem
quoque ad parietem fors illa tristis salua-
re noluerit. Capta sunt cum Dominis de
Alsieres, & de la Noue non multa alicui-
us authoritatis capita, quod in capitales
& insensissimos hostes suos quique inci-
derant, hostes Germani, videlicet in Gal-

Furores

los regios, & hostes Gallj in Germanos
regios, sed & Cassaquelia ista alba rebela
les facile prodiderunt. Tormenta amissa
omnia, quorum maiora non diu ante Lu
signani ceperant. Ex quibus vnum insi
gnis magnitudinis nouo titulo inscripse
rant rebelles sua lingua Chasse Messe, qd
est Missam abigens. Illud regij milites
Chasse presse vocarunt, hoc est, contio
num fugam. Currus & impedimenta ca
pta direptaque omnia, equitum praeser
tim Germanorum, in quibus multarum
prouinciarum, ciuitatum, & templorum
thesauri sunt reperti. Sed regis quoque
non absque sanguine, illustrium praeser
tim hominum, victoria ictu constitit, ex
des fuit hic minima, non enim desiderati
sunt ex omni regio exercitu vltra
COCCC. omnis generis milites. Cecide
runt autem fortissime dimicantes, Philis
bertus Marchio Baden. & Landgrauius
Halsiae tertius in fratrum ordine: itenq;
Dux de Longeuille. Marchio certe ingru
reliquit sui desiderium apud Gallos Ca
tholicos, tantaque vi & virtute pugna
uit eo die quanta ab eius ordinis viro
vspiam cognita fuit, donec ex sclopetto
gucru

Gallici.

guttur globulo traiectum ipsum & pugnæ & vitæ eriperet, morte plane immatura, cum ob præclaram armorum, ac bellicæ virtutis laudem in summum aliquid quando Ducem euasurus crederetur. Lesi ex prælio redierunt Comes Mansfeldius, magna huius victoriæ pars, Dux Guisanus, Renigrauius senior, Schonenbergianus, equitum magister, Dominus Passampicene, sed & Regis frater Dux Henricus egregie dimicando equo deiectus, à Marchione villario Gallix Admirallio Catholico, & stabuli magistro Viure, erectus in pugnam rediit. Præclare quoque se gesserunt domini de la Hierges, Beauvain, Blandeau, Libersort, primi, quod perditum vocant, agminis Duces.

Hæc itaque memorabilis est victoria quam de suo quidem scelere consequuta est Gallia, sed in alieno potius quam proprio sanguine. Hæc Regi regnū restituit: hæc suam potuit ipsi in locis ecclesiæ quoque reddere tranquillitatē. Quæ an ea pace firmata sit, quæ insequentis anni mense Augusto inter Regem, suosque rebelles tertium tunc facta est, Deus nouit, cordium & arcanorum scrutator, posteritas videat.

Furores

videbunt, rectiores præsentium consilio-
rum, euentuumque censores,

Hæc sunt magnifici viri, quæ cum
ipse vidi, tum etiam ex fide dignorum vi-
rorum scriptis & relatione accepi, de gra-
uibus illis, ac post fundatum Francorum
regnum inauditis antea tumultibus, qui-
bus iactari Gallias vidimus hisce annis,
& miserabili conditione vastari, eam ni-
mirum ob causam, propter quam præcis
sæculis ad summum ascenderat dignita-
tis & honoris fastigium. Religio enim su-
it gemma illa præciosa, Galliarum Regum
coronam illustrans: religio nunc est quæ
& coronæ & vitæ minuitur periculum,
neque tamen in dubio est victoria, si Rex
ea pergat fide & constantia, quam vna
cum corona hæreditate transmissam ac-
cepit à maioribus. Quam quidem ad rem
non desunt illi quorum consilijs ac fidei
se se, suaque omnia concredat. Neque enim
in hac turbulentissima rerum Galliarum
tum perturbatione, omnes declinauerunt,
adque protegendam & ecclesiæ & Regis
dignitatem inutiles facti sunt simul: sed
multæ nobilissimæ prouintiarum, ciuitates,
familie, fidem & constantiam suam Deo,
Regique

Gallici.

Regique suo, fortunarum omnium, sed
& vitę & sanguinis periculo obliſnarūt.
Guiliorum certe genti, & Tolofatibus
ob rem bene fortiterque geſtam immor-
talis deberur memoria. Aruerni quoque
Nobiles, Sequani, Brigi, Campani, Tu-
rones, virtutis ac pietatis ſuę
pręclara dederunt do-
cumenta.

Lectori

Lectori pio.

Ipsa quidem Gallicarum rerum Træ-
gœdia, & eæ quæ ex furiosa hac tumul-
tuatione sequutæ sunt, ruinae, causam
istorum motuum aperiunt, eam videlicet
esse quam sibi rebelles ex nouæ religionis
licentiâ ipsi desumunt impunitatem, id ad-
tentandi instituendique, ad quod conce-
pta animi libido quenque rapiat. Neque
enim, si religio illis tam sit cordi, hisce
sanguinarijs medijs, harum furiarum be-
neficio ea opus habet: cum patiendo per-
ferendoque religio plantetur, non per-
cutiendo, & rebellando. Est autem homi-
num improbitas, quæ commodum illud
religionis velum impotenti suæ libidini
obducit, atque sub hoc splendido præ-
textu animi morbo indulget. Quod non
solum ex ea, quæ præcessit, succincta re-
rum gestarum narratione patet: sed edo-
cent idem quoque ipsi Calvinianorū com-
mentarij. Qui ad has turbas concitandas
non obscure adferunt Momorentiorum,
Coligniorumque in Guisios odium, quos
præcipuos videbant sceleris sui concepti
hostes. Priuata itaque sunt rebellium ne-
gotia, quibus publicam totius regni salu-
tem è medio tollunt: non religio est, quæ
huic

Lectori pio,

huic hominum generi Christus *è* mundo abiens, minime commendauit. Guisiorū & aliorum Catholicorum omnium foelicitati inuident isti patriæ euersores: ecclesiasticorum hominum fortunis inhiant lupi illi & vultures. Vtque istam suam expleant libidinem, vt impietati satisfaciant, cœlum terræ miscent, commiscantes fingentesq; causas, nescio quas, sed certe tales, quæ cordatos viros minime moueant: eousque etiam impotentiae progressi, vt Turcicum implerent scelere suo præsidium. Quorum quidem abominandorum consiliorum argumenta, vt omnibus rectius pateant, subiicienda putauimus duo scripta. Primum quo Admirallij & sociorum fraudes magna vi, magnaque grauitate docti cuiusdam viri, & rerum Gallicarum admodum periti euineuntur: quod typis excusum est anno superiori.

Alterum, exemplo esse potest, res bellibus quidem in sollicitandis Turcicis auxilijs non defuisse audaciam: sed ipsos tamen Turcas eiusmodi leue hominum genus ita detestari, vt patrocinio suo indignos iudicent, penes quos vide-

lices

Lectori pio.

licet legitimus magistratus tutus non sit,
nedum socijs & auxiliatoribus vlla expec-
tanda gratia. O religionem, O Euange-
lium, q̄d sepositis Christi saluatoris præ-
sidijs, Turcicum inuocat auxilium, imò
q̄d id agit vt sathanæ adminiculis Chri-
stum in ecclesia sua debellet, oppressosq̄
Crucis & pietatis imperio Machomeci-
cis abominationibus trophæa statuatur.
Scilicet hi sunt fructus doctrinæ illius,
quam è principis tenebrarum potestate
eruit ille noui Euangelij præco: subscanti-
no nimirum reperiens thesaurum,
qui tot sæculis lucem
effugerat.

Ad

Gallici.

AD PERDVELLIO
nis Admiralij causas re
sponſio.

I quis est aut pauld
rerum noſtrarum impe
ritior, aut in has vel illas
partes priuato quodam
ſtudio, & voluntate pro
penſior, haud dubie mi
rabitur, Galliam vehementi diuturnoq;
ſeditionum æſtu iam totos ſeptem an
nos laborantem, cum vires ſuas ſenſim
pacificationis cuiuſdam beneficio colla
gere inciperet, repente in grauioreſ, ac
multo quàm antea periculoſioreſ motuſ,
magiſque formidandoſ recidiſſe. Cuiuſ
quidem mali eo difficiliuſ ratio & origo
inueſtigari poteſt, quòd ea mentis cæci
tate, & iſſ temporum tenebris noſtri ho
mineſ vt plurimum occupentur, vt quiſ
que ſuam ſententiã ad id ſolum, quod
maxime cupiat aut oderit, accommoda
re, quiſque aduerſarioꝝ conſilia ſuſce
ptioneſque execrari, pauci omnino de
rebuſ integre incorrupteſq; iudicare vi
deantur.

S

Furores

deantur. Itaque vt istam aliquando nebulam ex ciuium nostrorum, exterorumque oculis & animis discutiamus, & cause veritatem æquitatemque deinceps perspiciamus, vtriusque partis (si modo contentio Regis & Perduellium fieri debet, in quibus vt impar dignitas, sic reliqua omnia dissimilia inueniuntur) iura inter se componemus. Quod antequam aggredimur, explicanda est nobis illa Regis, Procerum, Nobilitatis, populique Gallie ci quærimonia, quam non sine lachrimis toties priuatim publiceque testatam, nunc etiam animo præ se ferunt, Principem Condensem ita peregrini vnus hominis laqueis, vanisque pollicitationibus captum irretitumque teneri, vt generis, unde ortum duxit, patriæ, quæ illum aluit, Regis, qui euexit, propinquitatis suæ ac cognationis, cui potius addictum & obstrictum esse illum oportuit, honoris denique & existimationis, cuius magna vis apud optimates illustri loco edictos hæc nus esse consuevit, imprudenter oblitus, coniurationis post hominum memoriam sceleratissimæ sese ducem ac authorem nominari patiatur. Etenim ea ingenij lenitate.

Gallici.

nitate, h̄sq; moribus natum ac præditum esse intelligimus, vt si semel Admiraliū vinculis sese eximere, syrtesque ac scopulos, quibus adhæret, præterire potuerit, seque in libertatem, & in Regis ac suorū consuetudinem vendicarit, tunc demum sit cogitaturus, quantopere inter obseruantiam, & perduellionem, pudorem & audaciam, concordiam & factiones interlit, quæ præmia bonos ciues, qui in Regis sui ditione ac obsequio permāserint, quæ poenæ, & quænam capitis fortunarumque pericula eos qui defecerint, indubitanter consequantur. Quinimo vt hinc salus, dignitas, laus & existimatio ostenditur, illinc tot opprobriorum & incommodorum genera, & h̄ terrores impendent, vt et si hoc regnum veris hæredibus, legitimisque possessoribus tandem (quod Deus auertat) eripiendum, & ad alienas manus transferendum aduersarij ominentur, tamen nihil propterea huic principi non modo adijciatur, verum etiam verèdum sit, vt leni quodam somno, quem veneni potio conciliarit, ab Admiratio in tumulum detrudatur. Quæ enim tyrannis alienas vnquam possessio-

Furores

nes & dominatum inualit, quæ non fratrum liberos, propinquos, & quotquot id nominis & affinitatis sunt reperti, reliquias denique omnes, ne quis videlicet iniuriæ ultor superesset, eadem crudelitate oppresserit: Romani cum Tarquiniam expulissent, & de regni statu mutando deliberarent, Collatinum quantumuis graui dedecore ac iniuria affectum, tamen odio cognationis inuisum, vrbe carere voluerunt. Cæsar Heduorum & Romanorum auxilijs in Galliarum expugnatione usus, eosdem nihilominus postea in eorum, quos domuisset, numerum & ordinem reuocauit. Quid autem Admirabilius, qui Cæsaris æmulum atque imitatore se iam diu esse profiteretur, & eius exemplo ad res magnas suscipiendas, tanquam Miltiadis trophæis excitatum fuisse sæpe inter suos solet gloriari, de Cōdenti Principe, quid de Regina & Princibus Nauarræ, quos ministrorum concionibus figmentisque facile delusos (cum hic propter adolescentiam, illa propter sexus imbecillitatē salutaria propinquerum, amicorū, clientum, seruorum, con-

alia

Gallic.

filia repudiaret) in eandem pariter armorum societatem nuper pertraxit, si forte rerum potiri contingeret, statuere cogitarit, videant, videant inquam & iudicent, qui hominis fraudes, qui dominantium intemperatam ambitiosamque libidinem, qui ingenitam inhumanitatem, qui machinationes compertas adhuc exploratasque habuerunt. Qui nuper Condensum vnicè tanquam Dominum colebat, qui eius mandata obseruabat, qui ad nuntium seruire ac obsequi dicebatur, nunc honoratior factus, & forsitan amplissimi alicuius connubij spe, longe quam antea elatior, exercitus summam sibi tribui, laudem & spolia deberi, in literis quæ ad monopolia scribuntur, Castilionæum, venà cum Lodoico Borbonio in eadem linea subscribi, totam factionem à se præcipue administrari, armatorum greges sibi iureiurando obstringi, eò denique se aquod suos loco haberi vult, vt ex vnus artificio & calliditate coniuratorum fortunæ & salutem pendere, quàm diu vixerit, simul quoque victuros, si aut decesserit, aut interierit, eodem simul sepulchro regendos ac obruendos se vniuersi arbitrentur.

Furores

erentur. Ergo Admiralium vt istorum
Achillem, sic Regis iuratum hostem, &
Gallicæ perturbationis Primarium au-
thorem agnoscimus, quem si nulla hacten-
us Regis benignitas & beneficentia, nula
læ populi lachrimæ, nulli conscientiaæ sti-
muli frangere ac flectere potuerunt, quid
mirabimur, si quo tempore boni omnes
præteriti belli reliquias colligunt, rui-
nas resarciunt, domi se continent, pacem
longam ac firmam meditantur, nihil sine
stri, nihil inimici suspicantur, pro Regis
valetudine continuas ad Deum preces ef-
fundunt, in opinantes imparatosque ter-
ritio ad vitæ & rerum omnium diminutio-
nem exciuerit, qui post pacificationis E-
dictum tamen arma armatumq; animum
perpetuo retinuit, qui pecunias omni ra-
tione confecit, qui cum vix Germani ex-
cites Galliaë finibus excessissent, in Ger-
maniam vnum ex suis cognomine Fran-
curtium misit, qui noua bella gerendi,
copiarumque colligendarum cõsilia ini-
ret. Nobis igitur cum Admiralio nego-
tium intercedit, tametsi neque cæteros,
qui se ad eius partes adiunxerunt, & Re-
gi suo patriæque hoc bellum ferro flame
maque

Gallici.

maque funestum indixerunt, aut culpa & scelere vacuos esse, aut supplicij, quæ imminet, ac etiam appropinquant, fore immunes existimamus. Neque enim putandum est quicquam Deo opt. maximo, cuius nutu & prouidentia terrarum imperia multo magis, quam humana ratione gubernantur, tantopere esse commendatum, quam vt Regum & Principum authoritatem falsesq; ab externa vi, domesticisque insidijs defendat. Reges singulari quodam munere cœlitus fuerunt donati, vt eorum vicaria opera Deus in mortalium concordia & societate retinenda, legibusque ac iure administrando vteretur. Itaque nemo, præsertim ciuis, eorum potestati aduersatur, aut iussu renuit, quin supremo illi æternoq; Principi Gigantum more bellum inferre censeatur: nemo vim est vnquam molitus, quin reliquorum Regum & Principum arma & odia in se vnum concitarit. Quæ cum ita sint, magna illa & valida firmamenta esse oportet, quibus Admirabilis suam pduellionem probet, egregia pigmenta, quibus deformem speciem exornet, gignatque iniurias, quibus se ad arma capiendâ

Furores

pienda necessario impulsum adductum
que esse conuincat. Quanquam quæ belli
honestæ ratio inueniri potest, vbi clien-
tes cum patronis, serui cum dominis, sub-
diti cum principibus, & ñ non modo non
lacedsiti, sed ingentibus perpetuisque be-
neficijs affecti, de capite, de dignitate, de
dominatu decertant? Sed audiamus ta-
men Admiralium, & eius causas, vel eti-
am signa singulatim expendamus.
Nobis, inquit, ad tuendam conscientie
nostræ libertatem, cui præsens periculum
creabatur, in certamen necesse fuit descen-
dere, & omnia potius experiri, quam vt
religionis nostræ vsu in posterum carea-
mus. Rectè. At quæ non modo religio,
verumetiam religionis opinio hoc vni-
quam laudauit, vt in eam prouinciam in-
qua vobis seruiendi & parendi, non ius
bendi aut imperandi partes sunt deman-
datæ, alienos à Rege vluendi ritus per vim
& ferrum inuehatis? Si vestra quam rana-
topere extollitis, religio id nominis me-
retur, quæ & nobis & Germanis, cunctis
que gentibus passim explosa est, cur non
ex Euangelij præscripto vestra studia &
instituta componitis? Cur, quoniam isti
hic

Gallici.

hic noua uestra dogmata non recipiuntur, excusso de pedibus puluere, non potius in longinquas alias terras commigratis: Cur Principis uestri Galliam cæde & sanguine suorum delendam, conficiendamque ducitis? Maiores nostri qui primis ecclesiæ seculis viguerunt, necem ferendo, non inferendo, Christianam fidem propagabant: ñdem neque suæ erga principes obseruantix quauis de causa vnquæ defuisse, neque communem tranquillitatem violasse, neque gladium acuisse, aut in patriæ pectus distrinxisse audiuntur. Quod autem vos nulla lege, nullo exemplo facitis, cur necessario facere simulacris: Maxime cum nemo sit qui nesciat vobis hactenus rectorum direptiones, templorum sacrilegia, agrorum vastationes, Galliæ ruinas & incendia, populi cædes impunitas fuisse. Regnum hoc, quod ante uestram perduellionem bonorum & commodorum omnium copia affluebat, domesticis externisque militum copiis debilitandum, diripiendum, euertendum tradidistis, eiusdem munitissimas vrbes, & portus antiquis Galliæ hostibus pacto acceptoque precio vendidistis, percusso-

Furores

res & veneficos, qui Regem, Reginam
matrem, Regios eius liberios, & præstan-
tissimos quosque proceres luce priuarēt,
vndique conquisiuistis. Hæc omnia quæ
perspicuis indicijs, testimonijsque aperte
cōuincuntur, Rex clemētissimus obliuio-
ne sepulta esse voluit, ne adolescentiam
suam acerbitate suppliciorum infestam
reddidisse, aut resipiscendi viam, & mise-
ricordiæ ac benignitatis suæ gremium
cuiquam præclusisse videretur. Sed fru-
stra eorum pertinaciam tētabat, quæ lon-
ga peccandi consuetudine inueterata ob-
stis exigebat, qui obsequendi iugum iam
diu excusserunt, qui novos reges, nouum
sibi opinione finxere principatum. Enim
vero quæ tanta illos necessitas premeret,
vt arma in Regem mouere cogerentur,
non intelligo, nisi forte prætexant id quod
queri apud suos & externos solent, de pa-
cificationis Edicto abrogando, & con-
cordia religionis in integrum restituenda
Regi deliberatum ac constitutum fuisse.
Esto. Nam edictum istis verbis conce-
ptum esse, non, opinor, inficiabuntur, vt
temporaneum non perpetuum foret, et
iusque

Gallici.

iusque emendandi, interpretandi, antiquandi potestas, vel Condensis & Admirali consensu, & approbatione, Regi, quoties aut vellet, aut adoleuisset, integra liberaque relinqueretur. Ac ut ita inter eos non conuenisset, quis de regia authoritate sic vnquam humiliter sentit, ut quod semper regium fuit, leges & edicta pro commodis temporum, pro utilitate ciuium ferre, immutare, reuocare ei Regi, cuius maxima preter cæteros dignitas omni tempore extitit, ab ijs præsertim, qui regia iura diligentissime tue-ri deberent, denegari ac detrahi, non in capitali fraude ponendum existimarit. Quare, quoniam de Regis iure, ac potestate dubitatio esse non potest, de uoluntate aliquid Admiralis respondeamus. Etenim quemadmodum legimus in fabulis, qui quidpiam impi-scelerateque commiserant, furiarum tædis ardentibus continenter agitari ferebantur: ita profecto se res habet, ut haud aliter mentes alicuius facinoris & improbitatis cōsciæ, sic noctes atque dies exedantur, sic maleficiorum rita quadam afficiantur, sic maleficiorum stimulis crucientur, ut nusquam quiesce-

Furores

re, nusquam consistere, nusquam tutò esse posse, nemini vnquam satis fidere, sed quocunque se vertant, verbera, enses, carnificem à tergo astantem, & delictorum pœnas reposcentem sibi videre videntur. Hinc illi fortasse terrores, quos Admiralium suarum conspirationis socijs identidem ostendat, Regi in animo esse, omnes qui pro Caluini doctrina in armis profuerint, qui principis Condensis partes secuti sint, nisi relinquant, nisi ad antiquam religionem redeant, ex regno exterminare. Sed hoc quoque artificiose fieri sic accipimus, ut quoniam periculum sit, ne ex coniuratione plerique aut amicorum optimis consilijs debilitati, aut conscientiarum aculeis tandem reuocati resiliant, Regiamque clementiam & benignitatem reis pœnitentibus semper paratam atque expositam, demum amplectantur, eorum partim præmiorum & prædarum spe obiecta, partim graui quodam metu iniecto retinere omnia opera, omni literarum frequentia, omni artificiorum & figmentorum genere contendat, neque coniuratorum animos frangi, aut ardorem pugnarum vnquam extinguatur, ac ne quidem minui

Gallici.

nui patitur. Nunc literæ in singulis monopolis per ministros leguntur, quibus Admiralius sibi ex Germania scriptum esse fingit, confessionis Augustanæ principes magnam equitum manum Condēsi deferre ac vltro polliceri, Cæsarem non iniue laturum, vt Calvinianorum factio in Gallia inualeſcat. Hæc nempe ad exhilarandos eorum animos, qui deſperatione conciderunt, aut nonnihil de priſtino ſuo feruore remiferunt, non minus appoſite, quàm callide excogitantur. Sed tamen interim vir optimus non videt, ſe eorum Principum authoritate abuti, qui nihil vnquam fide ac conſtantia prius habuerūt, qui cum Rege ac Gallia amiciffime ſemper vixerunt, qui Calviniffimum tanquam religionis peſtem & dedecus ex Germania eiecerunt, qui perduellionem, qui tumultus, qui perduellionis & tumultuū architectos atq; machinatores iuſtis & capitalibus odijs etiānum pſequuntur. Nunc vero idem Admiralius mutata velificatione, vanos timores ſuarum eccleſiarū fraterculis denunciat, interceptos faſciculos literarum quæ in Hiſpaniam ad Regem Catholicum,

Furores

eum, quæ in Italiam ad Pontificem & optimates à Rege mittebantur, in quibus illud discrete ac nominatim exprimatur, simulatque pecuniæ confici, & equitum cataphractorum turmæ in præliis disponi potuerint, vniuerso Calvinismo exitum esse comparatum. Hæc nimirum eo pertinent, vt cum coniurati intelligant suam salutem, suasque fortunas in discrimen vocari, quiduis potius armis experiri, & cum Admiralio sese coniungere, quam licitori ceruices dare, & mortem turpissimam subire, moueantur. Ac istiusmodi quidem terroris initium repetitum à nescio qua coitione, quàm Baionæ, cùm Rex, Regina mater, & Regina Hispaniarum sese mutuo inuisissent, habitam ac initam fuisse comminiscuntur, & detecti consilij Principem Surionium (à quo iam impudentissimi mendacij coargui non possunt) falso insimulant. Sed quam id probabiliter, cum eo tempore & ad extremum vsque spiritum Princeps Surionis Condenti se vel ideo infensissimum esse ostenderit, quod tibi datam pactamque in quodam matrimonio fidem satis leuiter fefellisset. Deinde quis nescit, si quid

Gallici.

quid grauius Rex in Admiralium & eius
socios conspirationis principes statuisset,
cum postea illi ad sanctum Maurum om-
nes conuenissent, & Regijs custodijs vn-
dique septi ac inclusi tenerentur, sine vl-
lo negotio, sine strepitu, ac nemine etiam
admurmurante, tunc, & deinceps illud
ipsum perfici potuisset: Quid contra non
tentauit mansuetudinis, gratiæ, benefi-
centiæ, vt eos aliquando sanos placatos-
que sibi & Galliæ suæ conciliaret, arcti-
usque quàm vel illos ipsos qui nunquam
ab officio & obseruantia descuissent,
munerum & beneficiorum immensis pœ-
sitationibus deuinciret: Admiralius de
subornato percussore, qui ducem Guis-
tum per insidias necarat, non sine graui-
bus suspitionibus inter reos defereba-
tur, liberi & propinqui vehementius in-
stabant, vt de eo diligentissime inquire-
retur, & tanti parricidij pœnas infligi
postulabant, Rex, ne inde armorum oc-
casionem Admiralius arriperet, ac ne
quid idcirco comoueret, Guisiani prin-
cipibus indicto silentio, hominem inno-
centem, culpaq; vacuum pronunciauit.
Itaque non habet quod de Regis erga se
bene

Furores

beneuolentia queri possit, nisi forte nobis obijciat, præsidia in ijs urbibus, quas primo & secundo tumultu occuparat, disposita fuisse, ac in quibusdam moenia & propugnacula, diruta: quibus indicij perduellio manifeste reprehendi, ac restata esse in posterum censeretur. Cur id factum sit, quod consultò & sapienter factum est, non disputabo, sed hoc vnum tamen tacitus præterire non possum, nisi Rex fidelissimis & certissimis copias suas vrbes muniuisset, hodie præcipuas, quibus intercipiendis assiduè perduelles inuigilarunt, in Admiralij potestate ac ditione futuras fuisse. Quæ verò ista vis est, quæ iniuriæ vt Regi non liceat milices in urbibus collocare, duces & præfectos quos velit adhibere, sed ex alieno præscripto & arbitrato se, suasque res gerere, & ab vno Condensi & Admiralio, aut viuenti regnandique leges accipere, & eorum iussa capessere, aut cruentum & crudele bellum sustinere compellatur? Quoniam autem ad sui facti prætexendam æquitatem his maximè fundamentis nituntur, quod primo tumultu arma, Reginae (vt aiunt) mandato, ad Regem custodia & compe-

Gallici.

compedibus Regis Nauarræ, Ducis Guis-
si, Connestabilis, & Polemarchi Santo-
andréæ liberandum, susceperint: & secun-
do Heluetiorum legiones Rex conscribi
imperarit, quibus Calvinianos euerteret,
cum de utroque sigillatim dixero, tum
me totam causam apertè denudasse, ac
eius veritatem in luce ac hominum oculo-
lis posuisse arbitrabor. Primum igitur
quod ad Reginam attinet, cui impuden-
tem calumniam affingere homines, scilicet
Euangelici non verentur, prout res
contigit, sic fideliter ac simpliciter expli-
cabo, ut nihil me finxisse, nihil adiecisse
vel ipsi aduersarij ingenue fateantur.
Paulo ante, quam primi tumultus cepis-
sent, Princeps Condensis Bouchauani-
um ad Reginam miserat, qui nescio quas
domini sui suspiciones exponeret, qui-
bus ille se necessario adduci causabatur
ad dimicationem pro capite ingredien-
dam: atque ideo à Regina postularet, ut
quoniam Lutetia eius mandato excessis-
set, domum tuto sese recipere, ac ibidem
nonnullis armorum & militum præsidij
suam vitam protegere cõcederetur: hoc
vnum si exoraret, sibi satis esse futurum,
T nihil

Furores

nihil insuper petere, nihil moliri, quin-
mo cum primum se hoc metu liberasset,
vel etiam quoties Regina per postremū
& infimum ex suis mandasset, arma con-
festim esse abiecturum. Hæc vbi Bouchar-
uanus Reginae retulisset, præterea literas
ab ea flagitavit, quibus armorum, quæ
ad sui defensionem Condensis domi ha-
biturus esset, potestatem datam esse ap-
pareret. Hæc duo illi à Regina impetra-
vit, sed ipsi conditionibus quas pro-
posuerat, quibus armorum facultas ita
circumscribatur (id quod cum ex Re-
ginae literis constat, tum Princeps Con-
densis aliquando coram Cardinale Bor-
bonio fratre suo est confessus) vt neq; do-
mo ea educeret, neque ad cuiusquam of-
fensionem conuerteret, sed ipsi solummo-
do à suo capite vim atque iniuriam pro-
pulsaret. Postea autem cum Rex Navaræ,
Dux Guisus, Connestabilis, & Pole-
marchus Santoandreas, à quibus Con-
densis sibi metū imminere tacitus innue-
bat, nihil sibi in eum odij ac simultatis esse
se declarassent, Regina Setlanum, primæ
sui hospitij œconomum milit, qui
Condensi vanum timorē excuteret, Re-
gisque

Gallici

gisque iussu arma ponenda, & in aula
veniendum significaret. At interim Con
densis domo iam abierat, & se in viam
armata manu dederat, vt Aureliam au
spicandæ ac colligendæ conspirationis
ergo celerrimè contenderet. Rursus au
tem Bouchauanium ad Reginam misce
rat, vt quæ dicerentur, quæque agerentur,
aliud simulando exploraret, Hic multa
quidem occurrunt, de quibus grauissi
me Regina cum Principe Condensi non
line causa exoptulet, præsertim cum hæ
cenus à plerisque aliter accepta & intel
lecta fuerint, quàm rei veritas ferebat.
Quid enim non merito sic Regina apud
omnes cum Gallos, tum externos de huius
modi perfidia his verbis cõqueratur: Ara
morum facultatem tibi fieri ad vnus tui
caput defendendum perñsti, facta est: liti
teras, quæ id confirmarent, deinde postu
lasti, & illas quoque concessi. Ad te inere
mem ad Regem quoties iuberet venturum
esse pollicebare, fidem fregisti: At te do
mi rantisper esse māsurum promittebas:
cum armato grege furens exñsti, & totius
us improbitatis sentinam in perniciem
huius regni & populi contulisti, & lice

Furores

ras, quæ nunquam datæ, nunquam scriptæ sunt, nunquam in rerum natura extiterunt, mihi contumeliose affinxisse, & his apud Germanos & huncce populum, meam lædere ac onerare existimationem studuisti. Profer eas ipsas literas, quas à me toto tumultuum tempore accepisti, nihil tale inuenies, me aliud sensisse, aliud scripsisse, quam id quod spargis & comminisceris, aliam voluntatem animumque habuisse confitebere. Quod si falsa imponere perrexeris, cogar tandem id quod nunc facio, Deum tanti mendacii vltorẽ appellare, hominum fidem & integritatem obtestari, & hanc improbissimam calumniam, voce, literis, coram palamque refellere. Dicam præterea cum in colloquio Baugentiano mihi & Regi Navaræ fidem dedisses, te ad Regis obseruantiam esse reuersurum, & ab Admiralio, reliquaque coniuratione discessurum, vix eo quodam poculo mutatum, ea, quæ iureiurando sanxeras, leuissimè reuocasse, & ad istorum greges rediisse, quibus tamen te nũcium repudij remisisse indicabas. Scio hæc te non tua sponte facere, quæ

Gallici.

quæ Regn̄ generis splendore, auita & domestica tuorum virtute indignissima v. bique censebuntur: scio te ab Admiralio captum, circumseptum, obsessum, nihil statuere, nihil moliri, nihil decernere, nisi quod seuerissimus censor pro te & commodo suæ factionis comprobarit. Itaque quod illi credas, qui te toties in fraudem induxit, non tam irascor, quàm quod ille tuam lenitatem, tuum nomen, & eam quæ tibi parentum singulari pietate, summisque ornamentis contracta est, auctoritatem, tam diu mutuari, & ad huius Regni vastitatem atque incendium huic populo superbius obiectare consuescat. Equidem existimo si hisce verbis Regina Condensem increparet, conscientia teste fractum ac conuictum, nihil ad ea omnino esse responsurum: sed id quod res est, nunc, sicuti & aliàs, libere esse recognitum. Itaque primi tumultus fundamentum, quàm leue sit, nemo iam potest inueniri tam expers iudicij, qui non intelligat, nemo Regis causæ ac nomini vsque adeò inimicus, qui non fateatur. Vbi quæ custodia arctissimè tenebatur. Vbi quæso, aut à quibus: Admiralius Regem Na-

Furores

naræ Cōdenſis fratrem, Conneſtabilem
auunculum ſuum tot beneficijs optime
de ſe promeritum, Ducem Guiſium, &
Polemarchum Santoandream nomina-
bit. Verum cui hæc vnquam ſunt audia-
ta: Inſolens proſecto & procax conuiti-
um, idq; vel eo acrius puniendum, quod
ab eo homine impingatur, qui quos ma-
leuolentiſſimis obtreſtationibus primo
feriebat, poſtea vulneribus inſidioſe cru-
deliterq; per ſuos ſatellites extinxit. Sed
hęc omittamus, quæ abſque dolore nemo
vir bonus, & Galliæ dignitatis ac fame
ſtudioſus poterit vnquam recordari. Ad
ſecundi tumultus cauſam, quam iſti ob-
tendunt, & qua ſe præcipuè incitaros ad
arma capienda ſimulant, atque ad eius
myſteria pro palam explicanda venia-
mus. Rex, inquit, ſex millia Heluetio-
rum in Galliam euocarat. Quid tum: Mi-
ſeres ſane, quod ea reprehēdant, quorum
ſuaſores & authores ipſi extiterūt. Nam
cum Dux Albanus in Belgium cum exer-
citu trañceret, vehementius à Rege po-
ſtularunt, vt ille quoque copias ad prohi-
bendam iniuriam, ſi forte ingrueret, di-
ligētiffime compararet. Cur igitur quod
illis

Gallici.

His consulentibus, atq; cohortantibus factum est, iure postea damnandum putarunt. Dicam breuiter, vt omnes perspiciant quid iam inde molirentur, cum arma Regi suaderent. Etenim sic proponebāt, sic rationabantur, si copię colligerentur, bellum aduersus Regem Catholicum posse excitari, cuius quidem belli primariam administrationem, præcipuaque munia sibi arrogarent. Ac vt duorum Regū affinitas, tot tantisque beneuolentiæ vinculis consociata, & tantopere ad vtriusque res stabilendas, perduellionemque comprimendam necessaria, dissolui non posset, tamen se id saltem adepturos, vt pedestres legiones Andelotio adstringerentur. Longè autem secus accidit, cum Galli pedites in signis Comit̄ Brisacī & Stroc̄i militare iuberentur, & Helueti non ad bellum Regi Catholico mouēdum, sed ad eius partes corroborandas, mutuanque pacem & tranquillitatem vtrinque conseruandam conscriberentur. Hinc illæ Admiralij de Heluetijs toties iactatæ ac decantatæ quærimoniæ, quarum aliam causam non video, nisi qđ ne ea, quæ destinerat, facile perficeret, ne

Furores

3. Regem Andelotij legionibus vinctum
cinctumque teneret, ne vniuersam deni-
que Galliam cæde atque flamma perde-
ret, gentis Regi ac Regno amicissimæ ac
fidelissimæ armis & robore fuerit impe-
ditus. Vt verò aliquã excusationem cæ-
ptis conatibusq; suis obtendat, se ad Con-
nestabilem sæpe scripsisse, & longe ante
denunciassse ait, nisi Heluetios Rex dimi-
teret, confestim Galliam incendio flama-
maque conflagraturam. Deus bone, Quis
vnquam cliens patrono, seruus domino,
cuius Principi, sic est locutus, vt nisi arma
caperet, tum poneret, hos retineret, por-
tea reiiceret, hos odisset, illos complecte-
retur, hoc vel isto modo regnaret, nunc
hoc, nunc illud sentiret, denique totus ab
arbitrio & ore vnus penderet, tedam ac
facem minitaretur? Ac sic non modo Ade-
miralium tunc est locutus, verum, id quod
multo est perniciosius, sic egit, vt quia
Rex mandato non paruerat, cum paulo
post Meldis ad Diui Michaelis diem in-
tercidere, ac cum vniuerso Principum co-
mitatu necare conaretur. Quod autem
aliud, quam quod erat prouisum, Regi,
Reginæ matri, Regis fratribus & sorori,
cunctorum

Gallici.

cunctæ postremo Galliæ euenerit, id non
tam humanæ rationi, aut præsidij, quam
Dei Opt: Maximi clementiæ ac miseri-
cordiæ acceptum atque debitū esse profi-
temur. Nisi enim coniuratorum, qui fre-
quenti manu & numero coiuerant, gladi-
os retudisset, nisi machinularum ignes re-
stinxisset, nisi deniq; Regem, Regnumq;
pœne ex faucibus fati eripuisset, haud du-
biè vno die, vnis insidijs, vno vulnere,
Regem, Galliamque Admiralius confe-
cisset. Quorsum enim cum mille aut am-
plius equitibus armatis, obscura adhuc
nocte, Regi Lutetiam confugienti in iti-
nere occurrebat: cuius iugulum aut latus
petebat? Varie hic, vt audio, responde-
bit, nunc se suosque supplicis libelli offe-
rendi gratia venisse: quasi vero ijs gregi-
bus ijsque gladijs septi supplices ad ge-
nua suorum Principum aduoluantur. In-
terdum se odio & metu Guilianorum
cum exercitu accessisse, Quanquam quid
erat quod ex illis requireret, qui antea
suas offensiones publicæ quieti condona-
rant: quos illi præterea per Montmorani-
um ab Rege abesse cognouerat, quibus
etiam in Campaniam profecturis insidi-

Furores

as tribus in locis firuxerat: Sed esto. Hæc
vna de causa in aciem exierit, cur relictis
Guilianis vnum Regem persequebatur?
cur hunc potius Lutetiæ, quam illos Rea-
mis, quò se receperant, oblidione cinge-
bat: cur Regias vrbes inuadebat: cur cū
Regijs copijs ad Santodionisium collatis
signis pugnabat: ærarium diripiebat: clo-
uium bona & fortunas vbique depræda-
batur: Neque enim Guilianis fiunt, quæ
Regi & populo iniuriæ ac detrimenta
inferuntur. Memini me apud Iosephum
antiquum scriptorem legere non abstemi-
lis nequitix ac furoris exemplum. Iudæi
cum aduersus Romanos tumultuarētur,
& ab Agrippa de suæ defectionis infam-
ia ac indignitate admonerentur, se non
Romanis, sed Floro eorum procōsuli bel-
lum mouisse prætexebant. Contra vero
Agrippa, vestra, inquit, acta talia sunt,
qualia eorum, qui hostilem in modū cum
Romanis de imperio, deque vita contem-
dunt. Desinat itaque Admiralius nobis
suos fucos venditare, qui vel ab imperita
multitudine iam pridem comprehendun-
tur, desinat priuatas inimicitias obtrude-
re, cum vniversam Galliam euertit, desina-
tæ

Gallici.

nat boni publici speciem ementiri, cum omnia ferro flammaque delere gestit, cum Ambrosiæ, Aureliæ, Meldis, Regis capiti ac diademati aperte insidiatur. Anagnoscat id quod negari non potest, se bellum Regi & Regno cruentum & atrocem indixisse, & facinoris sui probabilem aliquam rationem conquirat. Literas, inquit, Cardinalis Lotharingus, ad Ducissam Guisianam suam matrem statim post pacificationis edictum scripserat, quibus pacem non fore diuturnam, sed primo quoque tempore bellum renouandum esse asserbat. Deinde aliæ literæ in Hispaniam dabantur, quibus eadem similiter Regi Catholico spes iniiciebatur. Hæc si falsa, callideque ad perduellium greges cogendos inuenta esse vno verbo respondero, quibus cedo testimonijs hæc tua artificia, & istam tuam rerum nostrarum scientiam, quam totam habes in conjecturis & diuinationibus positam, confirmabis. At Cardinalis Lotharingus litteram de ducatu Andegauensi, deque prouinciæ comitatu intendit. Quo me nunc ad veteres fabulas, quæ iam exoleuerunt, & ad istiusmodi opinionum, quæ nunc

omnino

4.

5.

Furores

6. omnino fuerunt, Chimæras, & hippocæ-
tauros abripis: Nam neque de hisce re-
bus litem fuisse vnquam vidimus aut au-
diuimus, neque admodum hæ priuaræ tuæ
cum Cardinale Lotharingo simultates,
conceptaque in eius familiam odia va-
lent, ad eam quam molitus es, perduela-
lionem plausibili aliqua honesti specie
decorandam. Eodem spectant quæ huic
quoque Cardinali affingis, cum Regina
grauissimo non ita pridem morbo af-
flicta retur, id consilij cum suis cepisse, vt
si emori iam contingeret, Cardinalem
Borbonium & aliquot proceres interfi-
ceret. At vide quàm tibi minime consen-
tias, qui alio postea loco eosdem ipsos in
Cardinalis Lotharingi potestate esse, et
que totos deditos & addictos lamenta-
ris. Neque enim sic ista cõuenire possunt,
vt si alterum verum esse ponatur, non
protinus mendacium & falsitas in altero
deprehendatur. Ac ne philosophorum
duntaxat more captiosas tuas ambages
refellamus, iam dico vos in Calviniana
schola ita esse institutos, ita informatos,
vt quæcunque meditamini, quæcunque
agitis, quo prius facta, quam cœpra esse
audiant.

Gallici.

audiantur, ea ipsa in aduersarios exoneretis, eorumque innocentiae & integritati vestras fraudes, vestras machinationes, vestra veneficia, vestras caedes imputetis. Sed bene est, quod ad ista artificia sic nostrae, omniumque bonorum aures obfurdauerunt, ut eodem propemodum loco, quo anicularum nugae, aut scurrarum conuitia passim habeantur. Dic igitur nunc aliquid, quod ad rem magis pertineat, nam & superiora quoque tu leuia & inania esse, opinor fatebere. Nobis à Tauaneo insidiae parabantur. Doce. Verbis enim toties delusi, nisi vel testimoniorum, vel signorum momenta accesserint non facile victitijs vanisque suspicionibus ad quicquam credendum deinceps impellemur. Quid praeterea? Ex nostris plerique Ambiani, Aureliae, in Prouincia, Tolozae, per seditionem sunt occisi. Iam dicitis aliquid, quod nos pungat. Nolite ramen eos vestros appellare, qui nati Galli in vnius Regis ditione, fide, ac tutela esse debent, quos nullius praeterquam sui Principis patrocinium, iusticiam, benignitatē, implorare ac deprecari oportet. Itaque cum ad Regis aures venisset,
in his

7.

8.

Furores

In his urbibus quosdam ex Calvinianis
vulgo caecos esse, quod superiore tumultu
illi bonorum civium, fortunis & vitae
violentas manus attulissent, licet ad vlti-
mum odium incenderentur, tamen ne huiusmo-
di licentia inualesceret, aut impunita ma-
neret, peritissimi & severissimi quique li-
bellorum supplicum in praetorio magis-
tri, cum Regio mandato ad illas vrbes
conuolarunt, qui acerrime in mali au-
thores ac conscios animaduernerent. Et
nimvero si quid asperum aut iracunde a
paucis ex plebe admissum est, an contra
nunc vos rabie perciti, & odiorum studio
inflammari, bellum Regi & Regno denun-
ciatis, nec potius Regis equitatem, legum
seueritatem, vobis reliquisque civibus se-
quabiliter expositam ac communem re-
quiretis? At vos dum de aliorum acerbitate
expostulatis, nihil vestram crudelitatem
tot tormentorum & cruciatuum
genere nobilitatam, tot virorum innocen-
tium cruore conspersam, tot edificiorum
cinere contaminatam meministis? Credo
quod vos vim & caedes tam vobis inferere,
quam nobis perpeti proprium esse vultis.

Gallici.

tis. Quod si forte vestro exemplo Catho-
lici societatem inter se coiuerint, & q̄d
vos in pernicie Gallix procuranda face-
re soletis, illi in sua publicaue salute de-
ferenda moliantur, atque ad Regis con-
seruandam auctoritatem coniunctis con-
sentientibusque animis conspirarint, id
sine lege, nulloque iure fieri, quin etiam
pessimi exempli semper fuisse clamitatis.
Interim autem Admiralius Calvinianos
à Regis obseruantia abductos, sibi omni-
consiliorū & virium foedere coniunctos,
sux libidini & cupiditati Sacramento sic
obstringet, vt simul atque pedem moue-
rit, omnes in armis esse, quò vocarit, ve-
nire, quod exegerit, præstare, si manda-
rit, obsequi, ad nutum denique vnus ho-
minis velificationi ventisque obsecun-
dare iubeantur. Vtinam id in Regis cau-
sa quod ille in sua nos docuit, imitari te-
pestiue potuissemus, iamdiu profecto co-
spiracionis improbitas bonorum
studijs fracta concidisset. Ergo vt rem co-
ram paucis perstringamus, si falsæ sunt il-
læ suspiciones, quibus terramenta suis
socijs identidem intrentat, si fictitiæ literæ,
quas modo his modo illis attribuit, si nul-
la ois

Furores

la'offensione est prouocatus, sed Regia
benignitate & beneficentia ad officium
& sanitatem pellectus, ac vt quid iniuriae
accepisset, si illud vlcisci religio vetebat,
si Euangelium arma contra Principem,
si quosuis contra publicam tranquillita-
tem motus damnat, improbat, execra-
tur, si Regi animus non fuit, rantisper diu
quiescerent, pacificationis, quod vocant,
edictum Calvinianis adimere, quid qua-
so causae fingi potuit, cur in summis Re-
gis occupationibus, in aduersa eius cor-
poris valetudine, in recenti adhuc, neque
fatis bene obducto Galliae vulnere, tur-
bas renouarent? Quae cum ita sint, audeat
tamen Admiralius effari, denunciare,
profiteri, tamen si vniuersum Galliae or-
bem direptionibus incendijsque perdis-
derit, se non Regi, sed Cardinali Locha-
ringo duntaxat iniuriam facturum, &
propterea omni crimine ac culpa esse ca-
riturum. Quin etiam, quod longe est im-
probius, Deum sui maleficij authorem
laudare, Regumque & Principum bene-
uolentiam, opem, authoritatem, praesidia
appellare audeat, quasi his verbis apud
illos suam causam tutari, vel potius coram
patiens

Gallici.

patientia, & humanitati illudere videatur. Domine Deus iam millesimus & quingentesimus annus agitur, cum pietatis cognitione per filium tuum humano generi patefacta, vbiq; terrarum eandem religionis persuasione, eosdem ritus & caeremonias, eandem in vna Ecclesia ab vniuerso tuo populo consociationem haberi, peregrinasque & nouas opiniones rejici, ac in perpetuum exulare voluisti, vt quot insculptum Christi nomen in fronte gererent, vno ore, ac voce, vnaq; mentis & animi consensione tuam potentiam, gloriam, iusticiam, benignitatem, praedicarent. Fateor & ipse Reges, Principes, optimates multis ante saeculis a Deo praepotenti, ad eximia cuiusdam dignitatis culmen praeter ceteros, qui leges populo ferrent, agenda & fugienda praescriberent, bonis praemia, maleficis poenas irrogarent, vestigia imponeret, eademq; priuilegia ad suos siue liberos, siue successores hereditario iure transmitterent. Haec quidem sic nunc esse, sic olim fuisse, sic etiamnum esse debere intelligo. Verum tamen si regna & principatus longo velut senio, &

V naturalis

Furores

naturali quadam conuersione ac temporum communium inclinatione, passim ad status commutationem propendere, ac spectare videantur, si Mahometes exurgio ad iacienda potentissimi Imperij fundamenta emerit, si ciuis Romanus Gallias decennio subegit, si & quondam Reges à suis solio sunt deturbati, & nunc, id est, nostra patrumque memoria Iohannes Leidenius sartor Hollandicus in Anabaptistas imperium per totam Germaniam sibi asseruit, & nuper in Scotia spiritus, nescio quis artificiose Regnum inuasit, ac ut de me loquar, si non ita prudenter in Hispania seditionum initia disseminauit, Belgium commouit, & in hocce Regno tantam perturbationem, rerumque omnium & ordinum confusionem inuexi, ut magna pars ex nobilitate, & ex populo ad mea signa, relictis castris Regis transfugerit, cur afflante fortunæ Zephiro ad portum contendere, appellere, & amplissima illa regna, quæ mihi non dubijs astorum significationibus parata, ac reseruatæ esse feruntur, consequi, velis remissè non adnitor: maximè verò cum si me tempestas obruerit, nihil præter hoc carnifici inferisque

Gallici.

inferisque deuotum & obligatum caput
amissurus, si enataro, in beatas insulas
quamprimū videar esse ingressurus. Hæc
sunt quæ Admiralius dicitur in ista con-
spiratione meditari, quæ ut sileat, tamen
sic omnia eius studia eo pertinere digno-
scuntur, ut frustra de voluntate dubite-
mus, qui ipsa perduellionis acta exēplacq;
quotidiè intuemur. Et tamen homo ver-
sus sic nos obiecto eloquentiæ suæ ve-
lo inuolutos, sic præcipites, sic oculis,
mente sensibusque captos esse putat, ut
quæcunq; fingit, pro veris, alba pro ni-
gris, nigra pro candidis, ducere, de rebus
contra suam naturam iudicare, nostra in-
commoda in lucro numerare, crudelissi-
mum bellum iucundissimo pacis nomine
nuncupare, nos tum demum viuere, cum
vita nobis Calvinianorum ferro adimi-
tur, Regni vastitatem pro communi bo-
no, & summis commodis, vrbium Regiæ
rum occupationes, direptiones, in Regis
rem & vtilitatem fieri existimare, qui se
suaq; regi consecrarunt, in hostiū nume-
ro, qui tot malorum authores & conscij
extiterunt, fidelissimorum clientum loco
habere debeamus? Magnum profecto &
V 2 disertum

Furores

disertum Periclem esse oportebit, qui hæc
paradoxa ordini naturæq; rerum penitus
repugnantia, nusquã recepta, nunquam
probata, nobis se esse persuasurum confi-
dat. Sic enim à Deo & natura edocti su-
mus, vt quæcunq; ad vsum, ornamentaq;
mortalium creata reperiuntur, proprijs
primisq; suis nominibus denotemus. Itaq;
civium quietem & concordiam, pacem:
dissidia & regni vexationes, bellum: sub-
ditorum obsequia & officia, debitam ob-
servantiam: eorundem motus & arma
teterrimam perduellionem & plus quam
giganteam temeritatē appellamus. Ad-
mirabilis Regem nostrum adhuc impube-
rem esse, & velut in cunis infantē in Car-
dinalis Lotharingi arbitrio positum, ni-
hil per se decernere, nihil præscribere, ni-
hil agere, nisi quod ille mandarit, serenissi-
mum ducem Andegauensem, & Regi-
nam matrem ipsiusdem vinculis teneri, quæ-
cunq; in aula, in senatu, in exercitu fiunt
aut dicuntur, hæc ab vno Cardinale dici
aut fieri, Gallix consilium, nobilitarem,
populum, non Regi sed Cardinali adscri-
ptum esse somniabit: nos verò cõtra sen-
tiamus.

Gallici.

riemus, Regem in suam tutelam iamdiu
venisse, vt ætatis, sic & ingenij iudicijq;
maturitatem assecutum, in Regni sui gu-
bernaculis atq; administratione pruden-
ter sancteq; versari, quæ ab eo, aut Regi-
na eius matre, cunctoq; consilio & senatu
sanciantur, pro oraculis seruari, qui non
obtemperarit, qui obmurmurauerit, qui
quod Regium est, Cardinalitium esse die-
xerit, perduellem, & iuratum regis ho-
stem, publicæq; tranquillitatis perturba-
torem, ex hominum consortio extermi-
nari, & ad inferos amandari oportere.
Quæ cum ita sint, primum quod in tanta
dimicatione salutis, fortunarumq; omni-
um fieri necesse est, à Deo opt. maximo
pacem ac veniam deprecari, quod tan-
tam calamitatem nostra & populi pecca-
ta Regis innocentis capiti, regnoq; Chri-
stiano contraxerunt, supplices manibus
oculisq; ad cœlum exporrectis petimus,
vt se patrem misericordiarum, non seue-
ritatis iudicem apud nos esse meminerit,
neq; paucorum hominum scelere tanti
Imperij machinam, quam florentissimam
potentissimamq; esse voluit, ad nihilum
recidere, viduasq; & pupillos opprimi
patiatur.

Furores

patiat. Deinde quoniam ea perduellio-
nis contagio esse solet, vt paulatim ser-
pat, neq; vnius regni exitio contenta vl-
terius semper progrediatur, Reges &
Principes, quorum salus & dignitas cum
huius regni & Regis nostri salute ac di-
gnitate cōiuncta est, monebo, hortabor,
obsecrabo, vt cum causæ pondus & ex-
emplum comprehenderint, quid in pari
calamitate opis & præsidij à Gallia, Gal-
liæq; Christianissimis Regibus obtinua-
rint, quid in posterū sperare possint, gra-
tissimis animis recordentur. Et quoniam
Germanorum Principum constantia ac
fides hætenus à perduellibus tentata est,
licet nobis dubiū nunquam fuerit, quin,
pro sua existimatione, in hac veteri &
Germana cognatione, atq; beneuolen-
tia, quæ illis cum hoc regno & Regibus
nostris intercedit, amicissime concordis-
simeq; sint permansuri, tamen vehemen-
tius adhuc eos orare ac cohortari, nō de-
sinemus, vt Regiæ causæ æquitatem tam
diu vexatam, tot calumnijs exagitatam,
suorum iudiciorū integritate prosequi,
gratia & fauore complecti, autoritate
sustinere velint. Sic enim cogitēt, si factio
est.

Gallici.

est, si ambitio, si cupiditas, quæ Admirali-
um & Condensem armauit, nihil tã Deo,
mortalibusq; exosum, detestabile, exe-
crandum, eandemq; perniciem cunctis
Principibus esse metuendam: si religio-
nis opinio, cuius tamen nullũ exemplum
nullosq; fructus cernimus, nihil Germa-
nis cum Caluino commune, nihil consen-
tiens vnquam fuisse, Calvinismum cum
imperialibus comitijs antea, tum Augu-
stani nuper damnatũ ex Germania pro-
fugisse, Calvinianorũ cathedras Argen-
tinæ, Francofordiæ deiectas & deturba-
tas esse, qui eam sectam profiteantur, san-
guinarios, sacramentarios, seditiosos, pe-
regriinæ nouæq; impietatis authores &
fautores nominari: itaq; honestum aut
æquum non fore, vt quos patria, tectis,
templisq; suis profligarint, eos Rex in
Gallia sua non modo sufferre, sed fasces
& iugulum ipsidem submittere, vel saltem
in regni partem eos admittere auxiliari-
bus Germanorum militum turmis neces-
sario adigatur. Ea enim lege & regula
Deus vnumquensq; se, suaq; omnia acta &
studia metiri præcipit, ne alteri facere-
mus, quod nobis factum esse nollemus.

Furores

Qui secus fecerit, eam demum sibi para-
tam pestem & vexationē esse intelligat,
quam alij prius ipse conflauerit. Si Calui-
nianos alij obrudamus, verendum sane
vt Dei iracundia nos Anabaptistarum,
Trinitariorum, Turcarū barbarie relisq;
euertat. Quare per Deum immortalem,
per communem, sanctamq; hominum so-
cietatem, per mutuam Principū coniun-
ctionem, iterum ab ijs omnibus, qui Re-
gni & principatus ornamentis præful-
gent, petere ac rogare non dubitabimus,
vt perduellionis detrimenta & pericula
accuratius expendant, tandemq; id, quod
à sapientibus sæpè sunt moniti, prospici-
ant, ne in ista temporum perturbatione,
cum in seruitute dominatus, & in domi-
nata seruitus fuerit, ab improba & effreo-
nata coniuratione in ordinem redigan-
tur. Id cum Principi Condensi antea sit
denunciatum, tum & illi & Reginæ ac
Principi Nauarræ ea damnorum & op-
probriorum genera ostenduntur, vt nisi
sententiam breui mutauerint, & ex hoc
cursu belli rectā iter ad Regem, Regisq;
clementiam conuerterint, nisi ad populi
preces & lachrymas respexerint, nisi de-
niq;

Gallici.

niq̄ propinquorum & amicorum suorum sanctissimas voces audierint, vel vltore Deo sint probaturi, quam infœlix & infestusq̄ exitus perduellionis consortes & socios postremo consequatur De Admiratio quid loquar, vt vlla res illum frangat, vt vnquam se corrigat, vt suam factionem deserat, vt machinationum spem abijcere, vt castrorum & copiarum obliuisci possit? Verumtamen vt callem libidini & cupiditati obduxerit, vt aleam iecerit, vt ab armis & offensione non facile temperaturus sit, non est idcirco existimandum eos, qui se ad illius partes, religionis cuiusdam errore ac opinione adiecerunt, tam pertinaces obstinatosq̄ fore, vt cum nihil in hoc bello cum religione coniunctum esse, sed hoc solum quæri agiq̄ cognouerint, ut Regi sua Gallia, Gallia eius Rex, vera sua religio, suaq̄ dignitas, specie fucatae religionis eripiatur, non longe tutius ac honorificentius sibi fore videant, pro Rege dimittendo famam, caput, fortunascq̄ omnes, coniugum suarum & liberorum tranquillitatem retinere, quàm vnus Admirali causa, in istarum rerum certamen cum

V S nominis

Furores

nominis sui turpitudine, vitæq; periculo
descendere. Quod si ex his nonnulli, post
quam Edicto Regio resipiscentibus viam
& reditum patere didicerint, in propoli
to pedem obfirmare, ac in coniurationis
contumacia perseverare, Regi q; cædes &
vastationem minitari pergant, sentient,
sentient, aliquando, & citius fortasse,
quam vulgo opinentur, se, quoniam ser-
uorum ac gigantum more cū suis domi-
nis confligant, vt impari iure, sic in æqua-
libus copijs, calamitosoq; ac ærum-
noso successu pugnaturos.

LECTORI CANDIDO.

Post detectas Admirallij capitumq; seditionis
aliorum fraudes, Epistolam hanc ad Venetū quen-
dam patritium ex Constantinopoli scriptam subie-
cimus, quæ quasi mentē cōiurationis totius subie-
citur, quæ ipsimet profiterentur Turcicæ proximam,
certe talem esse prædicant quæ etiā Turcas, demo-
nesq; ipsos in communionem societateniq; non ad-
mittat modo facile, sed sollicitet quoq;. Secundo
quos rebelles isti oderint maxime, sublatoq; cupi-
ant. Tertio, quem sibi voti sui finē constituent: qui
cjs.

Gallici.

est, legitimi magistratus suppressio, & inde quiduis audendi, tentandiq; impunitas. Scripta fuit aut lingua Italica, ex qua utcunq; latina sic facta est.

MAGNIFICO DOMINO BARTHOLOMEO de Rodolphis, patritio Veneto,
Aloisius Cucchius S.

SI non reddita sunt Ambassatoris nostrae literae superiores, uehementer equidem doleo, cum omnibus qui sunt in hac Ciuitate Excellentiss: & Illustriss: Signoriae Venetae amantes. Grande enim periculum est quod supremus Bassa eas uel hic uel itinere intercipi curauerit: ut profecto omnium hominum qui uiuunt est astutissimus. Si itaq; ad manus eius peruenerunt, non dubitetis quod bellum dabit Signoriae Illustriss: propter insulam Cyprum. Super cuius rei compositione Ambassator noster mandati sui defectum aliquem causatus est, ne negotium uellicet studiose trahes, donec Signoria Illustriss: & de Principum Christianorum voluntate, & suis etiam uiribus proprijs certiorata esset penitus. Nunc uero si proximas Ambassatoris literas habet Bassa, artem illam intelliget, nec ullam ei postea fidem habebit, etiam si centum adfirmet iuramentis, aut centum adferat noua Signoriae Illustriss: mandata. Talis enim uir est Bassa qui statim intelligat an ex corde

Furores

corde & ueritate agant homines: an mandata obseruent, & id illi solūmodo dicāt quod à Dominis suis iussi sunt. Quod si quē fucate agere, aut aliud quippiam quærere intellexerit, quam quod ad minorum causam spectet, eum uti bestiam postea auersatur, indignū iudicans quem sub aspectum suum amplius admittat. Cuius præclarū hic vidimus exemplum in Oratore Christianissimi Regis Francorum, Mousier Guilielmo de gran Rye, siue de gran Ciampo. Qui quamdiu Regis sui negotium fideliter egit, satis honorifico fuit apud supremum Bassam loco, & omnia tum illi communicata sunt, quæ cum Oratore Romanorū Imperatoris de pacis confirmatione tractarentur. Quam etiam confirmationem in gratiā istius Ambassatoris Galli, qui eā uehementer impediēbat, aliquandiu studiose distulit. Verum ubi Bassa intellexisset Ambassatorem pacem istam cum Rom. Imperatore non propter Regem Gallię, sed multo magis propter eius hostes, subditos rebelles impugnare, suspectus illi esse cœpit, nec posthac in tanta eū habuit familiaritate: imò cum Ambassator nec dum etiā desisteret, Hugonottos suos Bassæ commendare, et illi in pacis capitulationē reciperentur, cum indignatione quasiuit Bassa, qui nā essent isti Hugonotti, quā haberent religionem, & cuius subessent Imperio, cum aliquā orbis gentē hoc nomine nemo cognouisset.

Gallici.

uisset antea. Tum Ambassator scriptum illi porrexit, quasi non publice sed priuatim potius Bassam informare cuperet. Sed illud in multorum manus, Bassa ita iubente, & hominis Galli leuitate ridente, peruenit. In quo scripto non negat Ambassator Huguenottos Regis Galliarum subesse imperio, sed rebellare huic propter religionem talem quae sit Turcicae proxima, nisi quod in leuinijs & Elemosinis Huguenotti non ita sint certis obseruationibus astricti sed liberrimi per omnia, & agere & credere quae lubeat. Subiunxit aliqua deinde argumenta ad persuadendum Bassae, quod Huguenotti, si in Turcarum Imperatoris tutelam reciperentur, utilissimi essent futuri suae Maiestatis socij, propter multas causas. Quia non solum Regem suum uexare possent, ne affinem suum Regem Hispaniarum contra Turcas siue consilio siue milite iuuaret, sed etiam per aliquot potentes in Alemannia principes, qui Huguenottorum rebus manifestè fauerent & auxiliarentur, ipsum Romanorum impetire, in omnibus suis consilijs, quae contra Turcas suscipere. Imò si Huguenotti iam tumultus istos per Gallias non excitassent, actum fuisse Turcis de toto maris mediterranei Imperio. Quoniam Regina mater cogitauerat iam Regi Hispaniarum tradere omnia loca munita, omnes portus, & Ciuitates maritimas in Gallia, & ipsa vicissim filio suo

Furores

suo in recompensam accipere Flandriam. Quae se-
cunda permutatione Hispani mari dominarentur,
Turcasq; omnes eijcerent: Reges autem cum Pe-
pe, Imperatoris Rom. & principū Catholicorum
auxilijs post deletos Hugennottos & illorum con-
foederatos Lutheranos, arma conuersuros in Tur-
cas omnino, non obstante etiam pacificatione ista
noua, quam Rom. Imperator saltem in Hugennot-
torum & Lutheranorum inuidiam iniret, ut eos
hac ratione à Turcica societate excluderet. Sed
& Turcarum Imperatori utile futurum si Hugen-
notti eius amici & confederati haberentur, quod
propter illos pacem istam, quae iam esset confir-
manda, quandocumq; vellet, turbare honeste pos-
set: sed & ipsi Hugenotti paratissimi essent faci-
turbas & seditiones in Alemannia procurandi,
quando id Turcis commodum videretur. Haec &
multa alia Ambassatoris puncta Bassa plane ridet
& contemnit, ipsi autem Ambassatori responsam
dedit per interpretem. Videre se quod bonus Rex
Galliae non legatū sed proditorem ad aulam Tur-
carum Imp. miserit, Hugenottos autem longè in-
feriores esse quam ut sese demittat ad illorum auar-
citiam supremus orbis Princeps, nec fidem haberi
debere istis socijs qui proprium etiam Regem pro-
derent & impugnarent: Turcas solitas esse cum
Imperatoribus, Regibus, & magnis Principibus
agere,

Gallici.

agere, non cum perfidis seruis, & rebellibus subditis: detestari Turcicam fortitudinem ista pro-ditoria consilia. Quod si vero vtile videatur Turcarum Imperatori Hugenottos sibi subicere, non defutura illi arma, si clara esse possit de victis proditoribus & rebellibus seruis victoria. Hæc palam iam dicuntur & circumferuntur per totam Constantinopolim cum magna superbia Turcarum, & contemptu Gallicæ leuitatis. Quæ certe res non incommoda esset secretissimis Signoriæ nostræ consilijs: si non interueniret tam importuna huius temporis iniuria. Cogitet tamen Mag. vestra si in bonum aliquod de duci possint ista pro Illustris: Signoria. Nobis quidem hoc certum est, Gallos per hunc suum Ambassatorem nihil effecturos quæ Illustris: Signoriæ noceant vlla ratione, nam totus destitutus est omni gratia & auctoritate, nisi fortasse manifeste transeat ad religionem Mahumeticam, quod de eo multis hic verisimile videtur. Bassa & Beghi ad noua numera ex Venetijs valde sunt adtenti, & in maiori precio habent argentea pocula & cantaros quam antea cum nullum vinum biberent. Magnificentiæ vestræ me commendo, manus eiusdem exosculans humiliter. Data Constantinopoli 6. die Aprilis, Anni 1568.

Furores Gallici.

Hi ergo sunt egregiorum Euangelii
tutorum animi, hæc pro emendanda re
Christiana consilia. Quibus si ad pacem
nuper factam, non accesserunt meliora &
saniora, graue erit afflictissimo regno
vulnerum suorum curam aliquam susci-
pere. Quamuis etiam certum est Deum
Opt. Max. Ecclesie suæ non defuturum:
sed redditurum ei suam tranquillitatem:
cum post expiata scelera nostra videbitur.
Qui rogandus est ne diutius nos
flagellet, & in obproprium
propter nos det filij
sui regnum.

FINIS.

MONACHII EXCVDEBAT
Adamus Berg. Anno 1575